

SOMOGYI JÓZSEF

A FAJ

AZ ATHENAEUM KIADÁSA

ELŐSZÓ

A fajkérdés rendkívül bonyolult és sokféle szétágazó problémátömegét az egyes szaktudományok mindig csak egyoldalúan világítják meg. Ezért kiváló szaktudósok is sokszor súlyos tévedések áldozatai lesznek, mihelyt e kérdésben más tudomány illetékessége alá tartozó területre térnek át. Márpedig e bonyolult kérdéskomplexumban csak minden oldalú, egységes áttekintés mellett foglalhatunk határozottan állást. Ezért nélkülözhetetlen itt a végső elvek alapján összefoglaló, egységes, *filozófiai* megvilágítás.

A fajkérdés egyébként gazdag irodalmában azonban igen hiányzik e kérdésnek végső elvekig ható, bölcséleti vizsgálata. E hiány némi pótlására vállalkoztam jelen munkámban. E könyvet tehát a *faj bölcséletének*, vagyis a *bölcséleti embertan* egy fejezetének szántam, amely területen mozog az utóbbi években megjelent több munkám is. Jelen könyvemben kénytelen voltam itt-ott már régebben megjelent dolgozataim egyes részleteit felleveníteni, de így se kerülhettem el, hogy több problémának tüzetesebb megvilágítása céljából régebbi munkáim megfelelő részeire utaljak. Ilyenek főleg az *Eugenika és etika*. A fajok sorsának erkölcsi megvilágítása (Eggenberger, Budapest 1934) *Tehetség és eugenika*. A tehetség biológiai, pszichológiai és szociológiai vizsgálata (Eggenberger, Budapest 1934) és *Begabung im Lichte der Eugenik*

(Deuticke, Leipzig & Wien 1936), amelyeknek jelen munkám mintegy szerves folytatása.

A faj kérdésével szorosan kapcsolatos a *nép* és *nemzet* mibenlétének problémája is. Ennek tüzetesebb fejtegetését azonban jelen munkámban — eredeti tervemtől eltérően — kénytelen voltam mellőzni, mivel az könyvem terjedelmét erősen megnövelte és megjelenésének lehetőségét veszélyeztette volna. A nép és nemzet önmagában is nehéz, bonyolult problémájára vonatkozó vizsgálódásaimat így egy később — remélhetőleg nemsokára — megjelenő munkámban fogom közölni.

Jelen könyven ben az anyag elrendezésénél először a szélesebbkörű érdeklődésre fényt tartó és a leginkább aktuális, gyakorlati kérdéseket tárgyaló *mitikus fajelméleti irányokat* veszem vizsgálat alá. Ezzel talán kissé léték a logikai sorrend ellen, másrészt azonban élvezhetőbbé teszem munkámat azok számára is, akik e kérdésekben megél egésznek nagyvonalú tájékozódással és nem kívánnak a legmélyebb tudományos alapokig hatolni. Ez első részben leszögezett állásfoglalásaimhoz azonban a további részekben mind mélyrehatóbb tudományos igazolást iparkodom nyújtani azok számára, kiknek egyes részletek eleinte még homályosoknak vagy kevésbé megalapozottaknak látszanak. Különös gondot fordítottam minden problémánál a *magyarságot* közelebbről érintő mozzanatok megvilágítására.

Állásfoglalásaimban iparkodtam a közhangulat sokszor szeszélyesen változó divatján felülemelkedve egyedül emberi értelmem tárgyilagos belátását és lelkiismeretem elfogulatlan szavát követni, ez úton a problémákat »*sub specie aeternitatis*« megvilágítani. Ugyanezt a beállítottságot kérem mindazoktól, kik könyvemmel foglalkozni óhajtanak.

Szeged, 1940 hamvazószerda.

Somogyi József

BEVEZETÉS

Jelszó és igazság

Minden kornak vannak jelszavai. Ezek ama sokszor vak, öntudatlan, de annál hatalmasabb hajtóerők, melyek a tömegeket lelkesítik, fanatizálják és olykor hatalmas alkotásokra vagy pusztításokra serkentik. A hatásuk alatt cselekvő tömeg pedig általában nem mérlegeli, sőt rendszerint nem is képes mérlegelni e jelszavak értékét. A tömeg nem objektív érveken alapuló értelmi belátással, hanem pusztán szubjektív, érzelmi, hangulati alapon hozza meg a maga megfellebbezhetetlen ítéletét az uralkodó jelszavak szentesítésére. Csak ezek mellett ismer el tudományos tekintélyeket, hős vezéreket, dicsfény övezte vértanukat és mindazokat, kik e jelszavakkal szemben objektív kritikával állást foglalni merészelnék mint tudatlan sarlatánokat, hitvány bérenceket halálos ellenségként gyűlöli. Ezért amily könnyű a divatos jelszavak szolgálatával sikerre, hírnévre, népszerűségre szert tenni, époly hálátlan, kockázatos feladat e jelszavakkal szembeszállni, vagy akár csak elfogulatlan kritikában részesíteni azokat.

A divat jelszavak iránti fanatizmus azonban nemcsak a pallérozatlan fejűek kiváltsága. Sokszor nem mentesít ettől a doktorkalap vagy a professzori katedra sem. Olykor patinás nevek, magas tudományos kitüntetések több-

szőrös tulajdonosai is egyszerre elvesztik az objektív kritika vezérfonalát, mihelyt világnézeti jelszavak területére tévednek. Amilyen éles szemmel észrevesznek minden elrejtett adatot, ami előre elfoglalt álláspontjukat látszik igazolni, époly vakok az ellenkező tényekkel szemben, amikbe szinte lépten-nyomon beleütköznek. Épígy figyelmen kívül hagyják azt az alapvető módszertani elvet is, hogy ugyanannak a ténynek többféle oka, magyarázata lehetséges és a többieket vagy észre se veszik vagy önkényesen foglalnak állást a nekik kedvező mellett anélkül, hogy a többi mellőzését indokolnák. Hogy azután a fanatizmus, az önérdek vagy a kényszerű meghódolás olykor többé-kevésbé tudatos ferdítésekre is vezet bővebben ne fejtegetjük, így a divatos jelszavak körül gomba módra keletkező »tudományos« irodalomban nagyon sok a kapós divatcikként terjesztett selejtes tömegáru.

Nyugtalanlelkű korban könnyen jutnak uralomra beteglelkű, egzaltált, pszihopata próféták is, akik a kor jelszavával hatalmas tömegeket tudnak fanatizálni, melyek vakon követik a vezért azt hívén, hogy Istentől küldött, csalatkozhatatlan lángelme után haladnak. A vezetők viszont a tömeg rajongásában saját tanaik igazolását látják, azt vélvén, hogy az igazság mindig a tömeggel és annak hangjával arányos, így fanatizálják egymást tömeg és vezetők mind nagyobb szélsőségek felé.

Ez vezet azután a jelszavak korai bukásához és pedig annál hamarabb, minél nagyobb fanatizmus lángolt fel körülötte. A rajongó érzelmi fellángolás észszerű, objektív támasztékok hiányában önmagába roskad, a fanatikus kezdeményezések a valóság ércfalába ütközve százalmas és nevetséges romhalmazzá lesznek, aminek eltakarítása éppen elég gondot és dolgot ad a józanabb kor kiábrándult nemzedékének. A tömeg most már fásult közömbösséggel vagy éppen a csalódottak ellenszenvével viseltetik a nemrégén még istenített jelszóval szemben, a vezetők

nagy része pedig szegényli vagy egyenest tagadni iparkodik, hogy valaha ama halványnak egyik főpapja volt, mely azóta a gúny és gyűlölet céltáblájává lett. Vajjonkiket tud még tűzbe hozni a francia forradalom »szabadság, egyenlőség, testvériség« jelszava, mely nagyapáink idejében lángba borította egész Európát. Avagy nem minden baj leggyűlöletesebb bűnbakjaként szerepel-e ma a liberalizmus szabadság-jelszava, amelyet pedig apáink még mint a társadalom minden betegségének legfőbb orvoslóját rajongva bálványoztak, nem tudván, hogy mily nehéz a szabadságot helyesen értelmezni és még mennyivel nehezebb azzal helyesen élni. És a mai nemzedék is a közelmúltban még ugyanolyan hatalmas arányban adta le szavát Marx tanai mellett, amilyen tömegben áll most annak halálos ellenségei közé. Az egykor ünnevelt vezérek pedig, amennyiben nem sikerült idejében káprázatos salto mortalékkal alkalmazkodniuk az új kor-szellemhez, lakat alatt vagy emigrációban, esetleg a pszichiáterek kezelésében elmélkedhetnek a jelszavak dicsfényének múlandóságán.

A valóság észszerű, azaz nem érzelmi, hangulati elemeken alapul, hanem észelvekhez igazodik. Ezért csak az igazság és a rá épített gyakorlati eljárás lehet maradandó szilárd és megnyugtató. Minden más, bármily tetszetősnek, célszerűnek és hasznosnak lássék is, legfeljebb csak ideig-óráig tartó, ingatag, kétes sikert arathat. Ha tehát nem csupán múló, kétes értékű divatsikerre törekszünk, rendületlenül ki kell tartanunk az igazság keresésénél és szolgálatánál. Márpedig az igazságot nem döntheti el a tömeg, az utca közhangulata, vagy akár a népszavazás sem. Ezért a legmámorítóbb jelszavakkal szemben is sértetlenül meg kell őriznünk az értelem elfogulatlan tisztánlátását, éles kritikai érzékét és a közhangulat, a divat-jelszavak, a tömegizlés felett állva, *sub specie aeternitatis* kell kutatnunk a problémák mélyén rejlő

igazságot. Az önálló gondolkodási képességet és kritikai tisztánlátást pedig legjobban éppen az jellemzi, hogy milyen divatot — nem követünk.

Nem tagadhatjuk, hogy minden divat-jelszóban minden koreszmében van legalább egy szemernyi igazság is. Énelkül nem fejlődhetne ki tömegmozgató erővé sem. Ezért csupán a közhangulat iránti ellenszenvből, alapos érvek nélkül, mindenestül elvetni valamit époly oktalan kritikátlanság volna, mint mindenestől elfogadni mindazt, amit a divatos közhangulat támogat. *A bölcs eljárási egyedül az lehet, hogy mindenben meglátjuk a létét megalapozó igazság-magvat, de épúgy felismerünk minden túlzást és tévedést is.*

Ezeknek az alapvető elvi megfontolásoknak előrebocsátása azért látszott szükségesnek, mert a »faj« ma nem csupán időszerű tudományos probléma, hanem, korunk legdivatosabb, hatalmas tömegeket fanatizáló jelszava is. Ezzel próbálják korunk legnehezebb problémáit megoldani, erre iparkodnak Európa, sőt az egész emberiség jövőjét építeni. És egyúttal — valljuk be — alig van ma még oly homályos, zavaros, sokértelmű fogalom, mint éppen korunknak ez az új bálványa. Mint minden jelszó, ez is, minél többen és minél gyakrabban hangoztatják, annál határozatlanabbá válik, de — talán éppen ezéit — annál könnyebben színezhetsz ki azt kinek, kinek egyéni fantáziája a maga külön ízlése, tetszése szerint. Régebbi, de szintén nem túl világos fogalmakat, mint^{IN} »πφ«, »nemzet«, ma mind nagyobb előszeretettel helyettesítik a »fajjal«, nem mintha ez világosabb volna, de újszerűbb, tetszetősebb, divatosabban hangzik. Ezzel csak nő a fogalmi káosz, de kápráztatóbb a csillogás és a tömeg, mint kritikátlan gyermek tapsol és ujjong annak, amit értelme fel nem fog. *Ámde mit várhatunk! attól a jövőtől amit ilyen zavaros, homályos, kritikátlan fogalomra építünk?*

Ránk, *magyarokra* nézve e kérdésnek különösen súlyos gyakorlati jelentősége van. Hiszen a fajkérdések viharzásának közepette, Észak-Dél, Kelet és Nyugat metszopontjában, a különböző fajok egyik legbonyolultabb találkozási helyén adott számunkra hazát a Gondviselés. Amióta pedig e Gondviselés kegyelme folytán csonka hazánk határai hirtelen kibővültek a szentistváni határok felé, nemcsak területünk és lakosságunk, de faji és nemzeti problémáink is megsokasodtak. *S lehet a fajkérdés más nemzetek számára pusztán elméleti probléma vagy érdekes szellemi torna, ránk nézve ennek élet-halál jelentősége van.* Mi a közép európai faj- és népkáosz közepette nem mehetünk el közömbös nemtörődömséggel e problémák mellett, de nem is elégedhetünk meg a divatos, hangzatos elméletek szajkózásával, hanem hideg józansággal és elfogulatlan kritikával kell keresnünk az elméletileg és gyakorlatilag egyaránt időálló és teherbíró igazságot. Nem játszhatunk e kérdéssel úgy, mint a gyermek a veszedelmes robbanóanyaggal, ami a következő pillanatban cafatokra tépheti.

I. A FAJMÍTOSZ

1. A mitikus fajelmélet kialakulása

Minél nagyobb énközelségben van valamely tudomány, minél inkább érinti magam vagy enyéim hibáit vagy értékeit, minél inkább tartalmaz világnézeti elemeket, annál nehezebb megőriznünk vele szemben a hűvös tárgyilagosságot, annál könnyebben befolyásolják az értelem elfogulatlan ítéletét érzelmi, képzeleti elemek. Ezért már az önismeret is nehéz, de még nehezebb az önmagunkról való nyilvános vallomás, hibáink és erényeink torzítatlan publikálása, aminek esetleg súlyos erkölcsi, sőt anyagi következményei is lehetnek. *Legnehezebb azonban olyan hibáknak a bevallása, illetve olyan erények hiányának beismerése, amiket végzetszerűen egész életünk folyamán magunkkal hordozunk, sőt elődeink és utódaink hosszú sorozatában is kénytelenek vagyunk beismerni anélkül, hogy azon változtathatnánk, avagy csak a javulás lehetőségével árníthatnánk magunkat vagy másokat.* A saját kisebbbértékűségünk nyilvános bevallása olyan heroikus önlegyőzést igényel, ami már maga is a legnagyobb emberi értékekkel vetekszik és így szinte ellentmondásszámba megy. Mindez érthetővé teszi, hogy a fajelmélet is a hűvös, józan ténytudományok köréből gyakran a világnézeti mítoszok területeié siklott át, ahol már nem a kétségtelen, elfogulatlan ténymegállapításból iparkodnak leszűrni bizonyos érté-

kelési, világnézeti következtetéseket, hanem az érzelmi alapon eleve elfoglalt világnézeti állásponthoz keresik egyoldalúan e vele egyezni látszó tényeket, az ellenkezőket szándékosan mellőzve, letagadva vagy elferdítve. Az ilyen mítosznak természetesen minden tudományos színezete mellett is legfeljebb annyi köze van a tudományhoz, mint a legendának a történelemhez, az alkímiának a vegytanhoz vagy a csillagjóslásnak a csillagászatához. A mítosz ugyanis az érzelmek, a kedély, a fantázia terméke, mely a szépen, kedvezően hangzót a tetszetősét, érzelmeinket kielégítőt keresi, amit azonban a kritikátlan egyének hajlandók mindjárt igaznak elfogadni komoly értelmi igazolás nélkül, sőt nyilvánvaló cáfolatok ellenére is.¹

A fajmítosz elsősorban az átöröklési anyag, illetve a faji sajátosságok megváltozhatatlanságára épít, ami a neodarwinizmus alaptétele. Eszerint egyének és fajok a végzetszerűen öröklődő adottságok hatalma alatt állanak, ettől nem menekülhetnek, más fajba át nem léphetnek. A faji adottságokat a környezet hatása se képes megváltoztatni, legfeljebb a tartós, egyoldalú kiválasztás idézhet elő bizonyos módosulást. Ebből keletkezett az örökös felsőbbrendűsége kiválasztott és az örökös alárendeltségre kárhoztatott fajok tana.

Új indítékot adott a fajmítosznak a múlt században a *nyelvtudomány* kialakulása. A szanszkrit nyelv felfedezése és az európai nyelvekkel való összehasonlítása ugyanis új megvilágításba helyezte az egyes népek rokonságát vagy különbözőségét. *Schlegel* kezdeményezései után *Bopp* kimutatta az ó-indiai, perzsa, görög, latin, német és egyéb, ú. n. *árja nyelvek* rokonságát. Ebből azután könnyen támadt az a hiedelem, hogy mind e népek nemcsak nyelv-rokonságban vannak egymással, nemcsak közös kultúr-

² v. ö. Somogyi: A fajmítosz szellemtörténeti háttere. Magyar Kultúra, 1938. 5-6. sz.

történeti múltjuk van, hanem közös származás, vér- és fajközösség is köti őket egymáshoz. Minthogy pedig éppen ezek az árja nyelvet beszélő ó- és újkori népek kimagasló szerepet játszanak az emberiség történetében, csábítóan kínálkozott az árja faj felsőbbrendűségének, egyedüli kultúrateremtő képességének mítosza.

E mítosz atyja *Gobineau* Artúr gróf, francia diplomata (1816-1882), aki az *Essai sur Vinégalié des races humaines* (1853-55) c. nagy munkájában határozottan szakít az emberfajok egyenlőségének addigi elméletével és az emberiség egész történetét, múltját, sőt jövőjét is a fajok semmivel meg nem szüntethető lényeges pszichikai különbségéből magyarázza. A francia gróf már fiatal korában diplomáciai pályára lépett, ami bőséges alkalmat adott neki a világ legkülönbözőbb helyein a népek és fajok különbségének tanulmányozására. Megfordult Teheránban és Athénben épúgy, mint Rio de Janeiróban és Stockholmban. A sokoldalú műveltséggel rendelkező, szellemes francia a tudományok és művészetek különböző ágaiban tevékenykedett, így fogott egy romantikus fajmítosz megírásához is.

Gobineau szerint az emberfajok testi-lelki jellemvonásai változatlanul öröklődnek nemzedékről-nemzedékre mindaddig, míg a faj tiszta marad. Ezt az állandó faji jelleget nem változtatja meg sem az éghajlat, sem a táplálkozás, sem az államforma, a vallás vagy a társadalmi viszonyok különbözősége. Mindezek legfeljebb csak árnyalati különbségeket hoznak létre. Előfordulhat ugyan egyeseknél a faji jellegtől elütő sajátság, torzképződmény, de ez nem öröklődik tovább. Utódaik vagy visszatérnek a közös típushoz, vagy hamarosan kihalnak. Mindezt Gobineau már minden kétségen felül álló, megrendíthetetlen igazságnak tartja.

A fajok különbsége pedig oly nagy, hogy a francia diplomata hajlandó volna az emberiség egységes eredetét

is kétségbe vonni, ha ez a Bibliának az egyháztól elfogadott magyarázatával nem ellenkeznek. E magas tekintély előtt azonban meghajolva, az emberiségnek fajokra tagolódását azokkal a szörnyű erejű éghajlati viszonyokkal magyarázza, amelyek az emberiség keletkezésekor uralkodtak a földön, de többé már nem ismétlődnek meg. Az adamita ősfajból a kozmikus hatásokra kialakult egyes fajok között azonban jóformán csak az mutatja a közös eredetet, hogy termékeny keverékfajokat képesek létrehozni. Ámde éppen e keveredés lehetősége rejti magában az emberiség legszörnyűbb veszedelmét, degenerálódásának, pusztulásának csiráját.

Gobineau az emberiséget elsősorban három nagy fajkörre, *feketére, sárgára és fehérre* osztja. A legalsóbbrendű a fekete faj, mely bárhol és bármennyi időre telepedett is le, a kultúra semmi nyomát se hagyta hátra. Valamivel magasabbrendű a sárga faj, de ennek is fantáziája szegényes, tetteje gyenge, és minden érdeklődése csak a természetes szükségletek kielégítésére irányul. Ebben azonban kitairtó. Van bizonyos érzéke a személyes szabadság iránt is. Minden egyéb azonban számára értelmetlen ostobaság. *A legnemesebb a fehér faj.* Tulajdonképpen ettől származik minden kultúra és civilizáció. A többi fajok civilizációja is csak addig állhat fenn és a kultúra csak addig virágzik, amíg az emberiség e legnemesebb része megmarad.

Az említett fajkörök azonban nem egységesek; mindegyik további fajokra, törzsekre oszlik. *A fehér fajok között legkiválóbb az árja,* amely név a szellemes francia etimológiája szerint ugyanabból a tőből származik, mint a görög „*ἀριος, ἀριος*” illetve a német Éhre, tehát általában vitéz, erényes férfit jelent. Testalkatra nézve legszebbek az emberi formában megjelenő lények között; Zeus, Apollo, Vénus földi képmásai. Termetük arányos, vonásaik nemesek, izomerejük páratlan.

Lelki vonásaik nem kevésbé fenségesek. Egész lényük kifogyhatatlan életerőt, energiát, bátorságot, intelligenciát sugároz, önmagukkal és másokkal szemben szigorúak, de igazságosak, megvesztegethetetlenek. Elemük a harc, a küzdelem és legnagyobb dicsőségük a hősi halál. Eszményképük a hősi harcos, aki fegyverhordozójával a harci szekéren robogva lövöldözi nyilait a szomszédos törzsekre. Az árja népek egymás között is állandó harcban élnek, sőt még az istenekkel is harcra kelnek, ők az isteneket is állandó rettegésben tartó, legyőzhetetlen titánok. A görög mondák hőszai, Prometheus, Herakles, Theseus, Diomedes tulajdonképpen mind árja vitézek voltak. Mindamelllett az árják nem istentelenek, hanem mélyen vallásos népek. A vallásban azonban főleg metafizikai gondolatokat és erkölcsi szabályokat keresnek. Mivel maguknál magasabbrendű lényt nem ismernek, az eget is árja istenekkel népesítik be.

Az árják minden magasabb kultúra megteremtői. Az indiai, egyiptomi, görög, római, germán kultúra mind árja eredetű, sőt még a kínai kultúra is az oda vándorolt, majd keveredés útján elfajzott árják műve. A nagy hódítók szintén mind árják voltak. Attila hunjai között is épp a fehér hunoknak nevezett germán árják voltak az igazi világverő harcosok. Ezeknek más népekkel kevert utódai a magyarok. Dzsingisz khán és Kublai khán mongoljai, Timur tatárjai hódító erejüket Gobineau szerint szintén a velük keveredett fehér fajú népeknek köszönhetik. Fölényüket a tiszta sárga fajú népekkel szemben mindaddig megtartották, míg a fehér elem a sárga fajban teljesen szét nem keveredett. Hanyatlásuk oka tehát e nemes elemnek keveredés útján történt elfajzása volt.

De még az árja fajúak között is legkiválóbbak a germánok. Nevük Gobineau etimológiája szerint annyi, mint Germanni, Heermann, Arimanni, Ehrenmänner, vagyis a becsület férfiai. Vezérük Ariovistus, Ariogast, Ariagast,

vagyis az árják gazdája. A germán ember egyénileg és az ő közvetlen környezetében oly tökéletes, hogy ezért nem is ragaszkodik hazájához, szülőföldjéhez, hanem azt könnyen elhagyja. Ez a magyarázata kalandozó kedvüknek, gyarmatosító hajlamuknak. Saját fölényüknek tudatában vannak, de azért előítélet nélkül viseltetnek idegenekkel szemben és elismerik annak megnyilvánuló kiválóságait is. Jogrendszerük elnéző, kegyes, csak a gyávasággal és az árulással szemben nem ismernek kegyelmet. A gyilkosságot is a hátramaradottak anyagi kárpótlásával elintéztnek tekintik. Műveltségükre jellemző, hogy az írást már az ősgermánok általánosan ismerték; amennyiben Tacitus mást állít,¹ nyilván tévedett a Germania szerzője. Hogy pedig az írást jelentő német »schreiben« kifejezés is latin eredetű, ez csak arra mutat, hogy a mai németek tulajdonképpen nem germánok.

Ámde ezekre a fenséges emberfajokra szomorú sors vár. Amint ugyanis a fehér fajú népek őshazájukból, Közép-Ázsiából kirajzottak, megkezdődött a keveredésük az alsóbbrendű fajokkal. *A fajkeveredés pedig az emberiség legszörnyűbb veszedelme a degenerálozás, a pusztulás oka.* Egy nép sohasem hal ki, míg fajtisztaságát megtartja. Az ókor nagy uralkodó népei, a perzsák, a rómaiak még ma is uralkodnának, ha vérüket tisztán megőrizték volna. A háborús balszerencse, a legyőzetés csak átmeneti elnyomatást jelent, csak a kiválóságok külső megnyilvánulását gátolhatja bizonyos ideig. A kard csak az egyént öli meg, de a faj vitézsége, szellemi fölénye fennmarad és egyszer csak lerázza a rabságot. Mihelyt -azonban a faji erők a keveredés által kimerültek, beáll a nép halála. Ezért a történetírásnak is legfőbb feladata a népek faji összetételének tanulmányozása.

¹ Literarum secreta viri pariter ac feminae ignorant (Tacitus: Germania 19.)

Az eredeti, tiszta fehér faj, főleg az árja, tulajdonképpen már rég letűnt a föld színéről, miután lassú keveredés folyamán az istenek, a hőszok és a nemesek korszakát átélte. Az árják már Krisztus születésekor se voltak sehol fajtiszták, a mai Európa lakói között pedig, bár naggyobbrészt fehér eredetűek, túlsúlyban van a nem-árja elem. A germán faj betöltötte hivatását, felfedezte a világmindenséget és hatalma alá hajtotta azt. Utának már nem is volna senki, aki az ő feladatukat elvégezné. A nemes árja vér szétszóródott és tovább szóródik a legkülönbözőbb népek között. Ezzel együtt folyik az emberiség degenerálódása, lealacsonyulása. Közeledünk az egységes emberiséghez, a fajok teljes összekeveredéséhez, ami a testi erő, a szépség, a szellemi kiválóság teljes ellaposodását, középszerűségét jelenti. A kultúra általános színvonala ijesztően süllyed, az emberi nem minden erejét, szépségét, intelligenciáját elveszti. Csupán vallásos hite marad meg a szebb időkből származó drága örökség egyetlen emlékeként. Ámde a vallás nem ígér örök életet az emberiségnek, a tudomány pedig azt tanítja, hogy az emberi létnek kezdete volt és vége is lesz. A vég, a halál tehát nem váratlan, nem meglepő. Annál borzalmasabb azonban az a tudat, hogy gyalázatos vég fog érni bennünket. E becstelen halál borzalmas közeledését marii érezhetjük. Hiszen a föld régebben Gobineau szerint sokkal sűrűbben lakott volt. Közép-Ázsiában hangyaboly-szerűen nyüzsögtek az emberek, ma pedig üres pusztaság terül el ugyanott. Kínának is régebben sokkal több lakója volt. Németország a III., IV. és V. században állandóan a harcosok tengernyi sokaságát zúdította a római birodalomra anélkül, hogy emberanyaga kimerült volna. Spanyolország és Itália, Görögország és Egyiptom, Kisázsia és Mezopotámia az ókorban sokszorosán több lakost számláltak, mint ma. Az emberiség mai élete már csak kimerült vánszorgás a pusztulás felé. Ifjúságát, a szellemi

erők korát már túlélte. Ha tehát az emberiség keletkezésének idejét Kr. e. 6-7000 évre tesszük, akkor ennek már csak törtrésze, vagyis még néhány ezer év lehet hátra. És az emberiség 12-14.000 éves földi élete után bolygónk ismét emberek nélkül folytatja néma pályáját. Ezzel a melankolikus akkorddal zárul a modern fajelmélet atyjának nagy műve.

Gobineau munkájában kétségtelenül megvan az úttörők bátor, sokszor vakmerő lendülete, a francia szellem bámulatos elevensége és mindaz, amit leír, érdekes, élvezetes. Az ő intuitive felismert vezérgondolatát, a fajok lényeges testi-lelki különbözőségét alapján ma is helyesnek és korában egészen újszerű, eredeti meglátásnak kell elismernünk. Tekintetbe kell vennünk továbbá, hogy a múlt század közepén a nyelv, faj, nemzet fogalma még a szakemberek előtt is homályos, határozatlan vegyülék volt, hiszen jórészt még ma is az a közvélemény számára. Az antropológia, az örökléstan pedig Gobineau idejében még gyermekcipőben jártak és a fajok lelki alkatának történelemformáló szerepe teljesen ismeretlen gondolat volt.

Eme nagyjelentőségű meglátás és néhány eszmekeltő gondolat leszámításával azonban Gobineau műve alig nevezhető szigorúan véve tudományos munkának. Inkább egy szellemes zsurnaliszta vagy regényíró romantikus fantáziatermékének tekinthető, amiben nagyon sok a túlzás, az egyoldalúság, a fantasztikus, merész, sőt nyilvánvalóan téves állítás, amiket, ha érdeklődéssel is, de kételkedve, fejcsóválva, olykor mosolyogva olvasunk. Mert hiszen a szellemesség, az érdekesség még nem az igazság kritériuma. Csak a tudományok terén felszínesen jártas és a tudományos felelősséget, lelkiismeretességet könnyen vevő dilettáns tud hasonló határozottsággal, minden bizonyítás nélkül megkockáztatni állításokat olyan problémák körül, amiket még ma, közel egy évszázad múltán is a komoly szakemberek csak bizonytalan tapogatódzá-

sokkal, óvatos fenntartásokkal tárgyalnak. Bizonyítás nélkül, csupán a fantáziának könnyed szárnyalásával lehet ugyan írni romantikus mítoszt, érdekes regényt, vonzó legendát, de tudományos munkát nem.

A Gobineaunál már lerögzített alapelvek, valamint az ő módszere, könnyed felelőtlensége jellemzik azután a fajmítosz további termékeit is, amelyek lehetnek érdekes olvasmányok a dilettáns nagyközönség számára, fanatizálhatnak egyes rajongókat, a tudományt azonban inkább csak kompromittálják.

A szellemes francia fajkutató diplomata munkája már saját honfitársai, a racionális franciák körében se talált valami nagy elismerésre és néhány követőjét leszámítva, alig méltatták figyelemre. Annál nagyobb rajongással karolták fel az új elméletet a romantikusabb hajlamú németek, akik Gobineaunak a germánokról szóló dicshimnuszát egészen magukra és elsősorban magukra vonatkoztatták, szemet hunyva a felett, hogy a francia diplomata a mai németeket — mint említettük — már nem is tartja tulajdonképpen germánoknak. Különítsen hízelgőnek találták, hogy éppen egy francia gróf nyilatkozik róluk ily kitüntetően. Hiszen régóta keserűen érezték, hogy franciák a hatalmas német népet, mint barbárokat lenézik, megvetik. Most azután éppen egy francia részéről látták igazolva vezérszerepre hivatott voltukat a többi nép felett.

Különösen akkor kezdett rohamosan nőni Németországban a Gobineau-féle fajmítosz fanatikus híveinek száma, amikor Ludwig *Schemann* 1894-ben megalapította a *Gobineaa-Vereinigungot* és németre fordította a francia szerző alapvető munkáját. A legkülönbözőbb körökből sok dilettáns kezd foglalkozni a faji gondolattal és a Gobineau-rajongók között akad nem kisebb személy is, mint *Wagner* Richárd. Színpadra vitt germán istenei és hősei, egy Wotan, egy Siegfried a heroikus germán ősidő-

két iparkodnak az elfajzott, késő utódok szeme elé varázsolni. Siegfried, a gyönyörű termetű, acélizmú, félelmet nem ismerő hős, a természet gyermekded kedélyű rajongója a Gobineau-féle germán faj tipikus képviselője, aki a tűztengeren is áttör a hozzá méltó női eszményképért, Brünhildáéit. És ki tudná magát kivonni a heroikus Wagner-zene és költészet varázsa alól? E művészettől extázisba merült ősgermán-rajongók álmódóva jártak a fenséges világban, szinte kétségtelen történeti valóságként érezték át azt és mitse tartottak kívánatosabbnak, minthogy e dicső múlt újra feltámadjon és ismét csupa Siegfriedek uralkodjanak a többi, alantas emberfélék felett.

Nem csekély hatással volt a fajmítosz további alakulására *Nietzsche Übermensch-elmélete* is. E beteg lángelme őrvongó dühkitörésekkel ostorozza, káromolja mindazt, ami gyengeség vagy a gyengék védelmét szolgálja. Ideálja I a kíméletlen Übermensch, a szőke bestia, aki brutális erővel, mindenben keresztülgázoló hatalomratöréssel érvényesíti a maga akaratát minden erkölcsi gátlástól függetlenül. Ő saját maga adja önmagának erkölcsét, az arisztokratikus »úri erkölcsöt«, ami szeges ellentétje a kereszténység demokratikus szeretet- és részvét-erkölcsének, ennek a gyalázatos »rabszolga-erkölcsnek«, ami csak a hitványok védelmét szolgálja és az erők érvényesülését gátolja. Nietzsche az egész kereszténységet az emberiség leggyalázatosabb szégyenfoltjának tartja, amit csak az elnyomott zsidóság raffinált bosszúja akasztott az európai népek nyakába. Ennek dekadens plebejus-ideálja helyébe Nietzsche az ő heroikus-amorális emberideálját kívánja. Az emberiség célja ilyen emberfaj kitenyésztése, amit Darwin elmélete alapján, a gyengék könyörtelen kiirtásával és az erők brutális érvényesülésével látja meg-, valósíthatónak.

A szegény örült saját életével cáfolta meg elméletét. Hiszen élete nagy részét súlyos betegségben sínylőtte

végig és csak az emberi irgalmasságtól támogatva volt képes megírni az irgalmasság ellen intézett mérhetetlen dührohamait is. Mégis az ő beteges, de szellemes, költői aforizmákban kifejezett gondolatai nagy hatást gyakoroltak arisztokratikus-esztéta hajlamú olvasóira. Ahhoz se kellett sok, hogy Nietzsche Übermensché tudatosan vagy tudattalanul az ősgermán hősökkel azonosuljon. A germán eszmék rajongói úgy találták, hogy az exaltált bölcselő fenséges embertípusa nemcsak egy jövőben kitenyésztendő, még meg nem valósult ideál, hanem a múltban a germán hősök alakjában már valóban uralkodott, csak azóta háttérbe szorult. Tehát e fenséges faj hatalmának visszaállításával ismét megvalósul az Übermensch uralma, aminek érdekében brutális kíméletlenséggel keresztül kell gázolni a többi rabszolgafajták hitvány hordáin, nem törődve azok csorda-erkölcsével.

A fajmítosz germán-kultusza azonban egy angol származású német írónak, Houston Stewart Chamberlainnek először 1899-ben megjelent és azóta számos kiadási megért *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts* c munkájából mentett legtöbbet. Miként az említett frank diplomata, épúgy ez az angol germán-rajongó is tulajdonképpen dilettáns, sőt e dilettáns voltával Chamberlain szinte kérkedik is könyve előszavában: »E munka jellegét megadja az a körülmény, hogy szerzője tanulatlan ember.« Sokoldalú olvasottságával, lebilincselő, szellemes írásművészetével azonban hatalmas sikert aratott a hasonlóképpen dilettáns nagyközönség körében. A kritikai gondolkodáshoz szokott tudományos körökben azonban már kevesebb elismerést talált.

A *Grundlagen* szerzője is az emberiség kultúrtörténetének vázolásával fejt ki a maga faj mítoszáét, amelyben a germán fajt, ha lehet, még nagyobb dicséretekkel halmozza el, mint francia elődje. Annál lesújtóbban nyilatkozik azonban a római egyházzól, a jezsuitákról és a zsi-

dókról, ami Gobineau fejtegetéseivel szemben újszerű, de Chamberlain óta a fajmítosz irodalmában meglehetősen elterjedt jelenség.

Természetesen akadt még sok egyéb német szerző, mint pl. *Woltmann*, *Wilser* stb., aki szintén *szélsőséges pangermanizmusig* fejlesztette Gobineau elméletét. A franciák részéről első sorban *Vacher de Lapouge* kezdte felkarolni Gobineau mítoszáét. Angliában és Amerikában szintén akadt néhány híve, bár ott a fajelmélet inkább más érdeklődési irányt vett.

Nem tagadhatjuk azonban, hogy e mitikus fajelméletek fantasztikus voltak mellett is termékenyítőleg hatottak a tudományos fajkutatásra, úgyhogy sokszor nehéz határt vonnunk a mitikus s a tudományos faj elméleti fejtegetések között. Sokszor még ugyanazon munkán belül is egymást váltogatják a komolyan tudományos jellegű és a minden igazolással adós, romantikus, vagy éppen propagandaízű részletek. Különösen a fajpszichológia mutatkozott e szempontból kritikus területnek. Vajjon van-e lényeges különbség az egyes emberfajok lelki alkata között? Vannak-e örökös uralomra és szolgaságra rendelt, felsőbbrendű, illetve alsóbbrendű fajok? Avagy minden különbség a lelki alkat terén tisztán az egyes fajok különböző földrajzi, történelmi és társadalmi viszonyain alapul? E kérdések szoros kapcsolatban vannak egyéni, faji és nemzeti érdekekkel, világnézeti és politikai szempontokkal, ami állandóan fenyeget a tudományos térről mitikus területre való átsiklás veszedelmével. Míg egyesek, mint *Buckle*, *Virchow*, *Ranke*, *Luschan*, *Finot*, *Zollschan* stb., újabban pedig *Garth* tagadják az egyes fajok magasabbvagy alacsonyabbrendűségét, mások, különösen pedig az újabb kutatók határozottan a fajok lényeges pszichikai különbsége mellett foglalnak állást.

Majd az *eugenika* terén is éreztették hatásukat gondolatai. Mint láttuk, a francia gróf a *faj-*

keveredést az emberiség legszörnyűbb veszedelmének, a degenerálódás, pusztulás okának tartja. Ezért az emberiségért, de főleg saját fajuk sorsáért aggódó mitikus elmék szenvedélyes harcot indítottak a fajkeveredés ellen. Eztj iparkodnak az ókori és a jelenkori kultúrnépek pusztulásának legfőbb, sőt egyetlen okaként feltüntetni és a leg-radikálisabb intézkedéseket sürgetik a nemes faj tisztaságának megőrzésére.

Közben természetesen a tudományos fajelmélet is haladt, sok fogalom többé-kevésbé tisztázódott, az egyes fajok antropológiai elkülönítése is határozottabbá lett. Ez természetesen hatással volt a mitikus irányzatokra is. Amit eddig a homályos értelmű árja vagy germán fajnak neveztek, az mindinkább azonosult az *északi fajjal* és a fajmítosz rajongói ez utóbbi fajra aggatták mindazokat a díszjelzőket, melyekkel régebben az előbbi néven jelöltj fajt halmozták el. Így alakult a fajmítosz északi fajir adattá, melynek ma leghíresebb élharcosa H. F. K. *Günther*. Különösen fontos politikai szerep jutott azonban az északi mítosznak az újjáéledő német Harmadik Birodalomban.

Ha a *fajmítosz és a németiség szoros kapcsolatának lélektani magyarázatát keressük*, azt bizonyára a német nép különleges sorsában találjuk meg. E nép ugyanis fajilag, politikailag, kultúráját, történetét tekintve, sőt vallásilag is mindmáig minden más népnél jobban nélkülözte az egységet. Pedig talán nincs még egy nép, mely az első birodalom óta annyira és oly kevés eredménnyel sóvárgott volna az egység után, mint éppen a német.¹ Politikailag már a középkor óta számtalan kisebb-nagyobb szuverén közösségben széttagolva élt. Ehhez járult a XVI. század óta az erős vallási megosztottság is, amely-

¹ V. ö. Gonzaguc de Reynold: Die Tragik Europas. Vita Nova, Luzern, 1935. 265. kk. 1.

ben sem a katolicizmus, sem a protestantizmus nem tudott döntő fölénybe kerülni, mint a többi európai népeknél. Kultúrfejlődése szintén egyenetlen, kiegyensúlyozatlan volt. A Birodalom déli részei, valamint a Rajna vidéke, melyek még az egykori római birodalom limesein belül estek, az ősi latin kultúra továbbhordozol voltak. Az északi részek azonban, főleg Poroszország aránylag fiatal kultúrával rendelkeztek. Poroszország csak a XIII. században lett keresztény és csak a XVIII. sz. elején vált királysággá, nyelve pedig eredetileg a litvánal rokon, szláv nyelv volt, mely csak a XVII. században halt ki. Ezért az egységes ősi kultúrát jellemző harmonikus kiegyensúlyozottság kevésbé van meg a német népnél, mint pl. a nyugati nagy nemzeteknél, a franciáknál, az angoloknál.

A Birodalom határai is sok helyen elmosódtak. Egyrészt hiányoznak a természetes földrajzi határok, másrészt a néptagok a határokon túl messze el szóródva, mélyen belenyúlnak más népek testébe. Nincs még egy nép, — a zsidón kívül — melynek annyi tagja lenne idegen államban, kisebbségi sorsban a világ minden táján szétszórva, mint éppen a németnek. Erre kényszerítette e népet már Németország zord, kevésbé termékeny és amellettt sűrűn lakott volta is, amin gyarmatosítással csak elkésve próbálkoztak segíteni. Ezért *a német patriotizmus is inkább a néphez, a nyelvhez kötött*, mint más népek hazafisága. A francia nem sokat törődik a svájci ^vagy a belga franciákkal, azok nyelvével, jogi helyzetével, nem törekszik velük egyesülni, idegeneknek tekinti őket, A német azonban sok, sok évszázaddal ezelőtt messze idegenbe elszakadt néptagjait is gondosan számontartja, velük a kapcsolatokat mind szorosabbra igyekszik fűzni. Sőt hajlandó mindazt a földet is németnek tekinteni, ahol német szó hangzik, ahol német eke szánt.

Amióta pedig a német államok porosz hegemonia alatt ismét egy birodalomban egyesültek, a nyugati szom-

szédok fokozódó félelem és féltékenység érzelme mellett kezdtek az egész német nép kultúráját erősen lebecsülni és magukhoz képest barbár népnek tartani. Addig általában a Dél uralkodott az Észak felett, az összes kulturális és politikai hatások délről indultak ki. Most megfordult a helyzet, megcserélődött a volt római limes szerepe. Ez nyilvánul meg a »Los von Rom« mozgalomban is. A porosz rend, alaposság, pontosság, szervezettség, fegyelem, higiéné, technikai felkészültség azonban a művelt nyugatnak kevésbé imponált. Mindezt csupán a kultúra előfeltételének tekintette, de még nem az igazi kultúrának, nem önértéknek, amelynek öncélú túlzott erőltetése tehát oktalan, természetellenes. Sőt a francia nép éppen a barbárság egyik jelét látta abban, hogy a Rajnán túl lakó szomszédja csupán erőszakos, rendőri, kaszárnya-fegyellemmel tud csak érvényesülni.

A német nép a maga erejének és értékének tudatában fokozott munkával és szervezkedéssel küzdött e megalázó vélemény ellen. A német nyilván a világ legszorgalmasabb népe, mely kora ifjúságától késő öregségéig ereje teljes megfeszítésével dolgozik. A francia és az angol nép azonban műveltségének fölényes tudatában ezt is csak a parvenü szánalmas kapaszkodásának, túlkompenzált alacsonyabbrendűségi érzetnek tekintette. A német büszkeség megalázására volt felelet a »Deutschland, Deutschland über alles«, a porosz kardcsörtetés, a német imperializmus, ami végül a világháború kirobbanásának egyik oka lett.

A világháború azonban távolról se biztosította a német nép méltó helyzetét, sőt a végsőkig megalázta büszkeségét. Nemcsak egyszeri megalázást kellett elviselnie, hanem túrnie kellett azt is, hogy a győztes hatalmak, elsősorban Franciaország vasmarkát állandóan a német nép torkán tartsa meghatározatlan időnkig, meghatározatlan követelésekért és akkor fojtogathassa, amikor jónak

látja. Kívülről mindenünnen ellenség vette körül, támogatásra, baráti megértésre sehonnan se számíthatott. A bizonytalanul tapogatódzó, szerteszét húzó pártok harca belsőleg is szétesetté tette a népet. A reménytelen helyzet már-már a bolsevizmus karjaiba taszította a tragikus sorsú népet, hogy Németország veszte egész Európa felbomlása legyen.

Ekkor jött a *nemzeti szocializmus*, mely felismerte, hogy ha minden elveszett is, még megvan a német nép, annak veleszületett ereje, őسادottságai. *A népben, a fajban, a vérben látta azt az elpusztíthatatlan őserőt, amely mindent létrehozott és amiből minden ismét megújulhat.* Tehát a német népet is fájában, vérében kell megújítani, megtisztítani, megerősíteni. A közös faj, közös vér, közös leszármazás egyúttal az az elszakíthatatlan kapocs, mely a földkerekség minden németét egységbe fűzi és minden más néptől elkülöníti. Ez az a végzetszerű természeti adottság, amitől senki se szabadulhat és amit senki más-tól át nem vehet. Ez az új mítosz, a vér mítosza, amely mindörökre megteremti a néniét egységet, újjáalakítja az emberiséget és új fordulatot ad az egész történelemnek.

E mítosz szerint tehát *az egész német nép faji, biológiai egység, melyet nem szakíthatnak szét országhatárok, állampolgári kötelek.* A német nép birodalma tulajdonképpen addig terjed, ameddig német szó hangzik. Mivel pedig a faj természeti, biológiai adottság, amelybe csak beleszülehetünk, de abba belépni, belőle kiválni vagy rajta módosítani nem lehet, ezért a német néphez tartozás vagy hozzá nem tartozás meg nem változtatható *biológiai végzet.* Ugyanezért a németségnek nem is lehetnek germanizáló, legfeljebb hatalmi törekvései. Nem akarhat másokat magába olvasztani, legfeljebb hatalmi törekvéseinek szolgálatába állítani, miközben saját faji állománvát mindenütt féltékenyen számontartja. Csupán azt sújtja számkivetéssel, aki nemzeti kötelességei ellen súlyosan vétett,

amely büntetés odáig mehet, hogy a számkivetettel, sőt esetleg családjával is a földkerekség minden németjének meg kell szakítania mindenféle személyes vagy üzleti kapcsolatot.

A nemzeti szocializmus vezetői is ösztönös rajongással fordultak a mitikus fajelmélet felé. Maga *Hitler* szintén a vérbe, a fajba helyezte minden bizalmát, *Rosenberg* pedig megírta a németiség számára a XX. század új himnuszát, az északi faj, a vér mintegy hivatalos mítoszát. | *A fajelmélet egyszerre a legfontosabb politikum lett* s mint ilyen, a legszigorúbb állami ellenőrzés és irányítás alá került. Politikai fórumok szabták meg alapelveit, aminek bírálata vagy kétségbevonása szinte nemzetgyalázás, hazaárulás számba ment. Ugyancsak a fajmítoszban kereste legfőbb elméleti megalapozását a nemzeti szocializmus másik legjellemzőbb vonása, az *antiszemitizmus* is. A zsidóságot megtette a német nép ellenfajának, legfőbb faji veszedelmének, a vele való keveredést a vér elleni legnagyobb bűnnek, így vált lassankint az árja és nem-árja kifejezés a nemzsidó és zsidó megjelöléssel egyértelművé, ami természetesen nem járult hozzá a fajmítosz amúgy is homályos fogalmainak tisztázásához és sokan az egész fajelméletet hajlandók voltak leegyszerűsítve az antiszemitizmussal azonosítani.

A fajmítosznak e szigorúan politikai és világnézeti beállítása kétségtelenül előmozdította a tudományos fajelmélet fejlődését is, amennyiben rendkívül felfokozta az iránta való érdeklődést. Másrészt azonban mérhetetlenül ártott az elfogulatlan, tárgyilagos kutatásnak, amennyiben megkötötte a tudományos meggyőződés őszinte megnyilatkozását és felszabadította az elfogultság, a szenvedélyek, a dilettantizmus özönét. *Amiig mértékben emelkedett mennyiségileg a fajelméleti irodalom, oly mértékben süllyedt annak tudományos színvonala.* Munkák, melyekben még a faj, nyelv, nép, nemzet fogalmai is tisztázatlanul,

össze-vissza keverednek egymással, valóban nem a tudományos fajelmélet fejlesztésére, hanem csak kompromittálására alkalmasak.

A mítosz rózsaszínű köde, mely a tudománynak sokak szemében talán bántó fényét kellemesen beárnyékolja, nem lehet tartós. A mítoszok elkerülhetetlen sorsa, hogy idővel elavulnak, nevetséges naívságoknak tűnnek fel, amit megmosolyognak vagy szegyeinek még egykori hívei is. *A német fajmítosz már kétségtelenül tűnőben van, politikai jelentősége erősen háttérbe szorult, sőt egyes pontjai — legalább a gyakorlatban — alapvető hivatalos korrigáláson estek át.* Amit a politikához ily szorosán hozzákötöttek, természetesen osztozni kénytelen a meglepő politikai fordulatok, ellentmondások sorsában.

A fajmítosztól felkavart hullámok mindamellett tovább gyűrűznek és különféle változatban újraélednek. Hiszen az emberi lélek nehezen tud ellenállni a mitikus csillogásnak. *A német fajmítosz egyik érdekes variációja pedig éppen náluk támadt életre a turáni mítosz alakjában.* Ez érthető egyrészt abból a szörnyű levertségből, ami bennünket a világháború után a németekhez hasonlóan ért, másrészt abból az erős kultúrhatásból, aminek nyugati szomszédunkkal szemben ellenállni képtelenek vagyunk. De magyarázza talán az a testvértelen egyedüllét is, amivel ezer év óta állunk idegen népek között, a germán és szláv hatalmi érdekek ütközőpontjában.

2. Az északi faj mítosza

A fajmítosz lélektani alapja a fajok vetélkedése. Miként az egyének, épúgy a fajok között is szinte természetesen felmerül az a vita, hogy melyik a különb, tetsőbbrendű, uralkodásra hivatott a többiek felett. Ezért a fajmítosz már Gobineaunál a fehér árja, illetve a germán

faj fölényének erős hangsúlyozásával kezdődik, majd végül az északi faj hatványozásába megy át. Az »árja elmélet«, az árja faj felsőbbrendűségének, egyedüli kultúrateremtő és uralkodásra hivatott voltának tana, idők folyamán valóságos dogmává, vitathatatlan, kétségbevonhatatlan világnézeti és politikai alapelvvé fejlődött. E fajhoz tartozás lett minden emberi értéknek, érvényesülési lehetőségnek legfőbb előfeltételévé. E faj védelmére látszott szükségesnek szigorú »árja-paragrafusok« érvényesítése. Mert hiszen a mítosz szerint az árja minden magasabb emberi lét megteremtője, ő az igazi képviselője annak, amit az »ember« szón értünk. A kultúra felépítéséhez az árja csak eszközül, szinte csak valamilyen magasabbrendű háziállatként veszi igénybe a többi fajokat. Ezért az első kultúrák ott keletkeztek, ahol az árják alsóbbrendű fajokkal találkozva, ezeket leigázták, akaratuk szolgáivá, az első technikai eszközökké tették a leendő kultúra felépítéséhez.¹

Nézzük mármost, milyen is ez az egyedül uralomra és kultúraalkotásra teremtett *árja faj*, kik is tartoznak hozzá? Ha a fajmítosz leghíresebb képviselőinek munkáiban kutatunk, vajmi kevés felvilágosítást kapunk e kérdésre. *Gobineau* könnyedén mellőzi az árják pontosabb meghatározását. *Chamberlain* viszont a következőket mondja: »És mi az árja? Oly sok és határozatlan dolgot hallunk róla, . . . Milyen ember ez? Milyen konkrét képzet felel meg neki? Csak az felelhet e kérdésre határozottan, aki semmit se tud az etnográfáról. Mihelyt e kifejezést nem a kétségtelenül egymással rokon indoeurópaiakra korlátozzuk, a bizonytalan hipotézisek területére jutunk. Azok a népek, melyeket az »árja« néven összefoglalva ismerünk, fizikailag messze eltérnek egymástól, a leg-

¹ V. ö. Hitler: *Mein Kampf*. 27. kiad. München 1933. 317. k., 323. k. l.

különbözőbb koponyaalkatot, bőr-, szem- és hajszínt mutatják. És feltéve, hogy volt egy közös indoeurópai ősfaj, mit hozhatnánk fel az ellen a naponta felgyülemelő anyag ellen, mely valószínűvé teszi, hogy más, távolról sem rokon típusok is kezdettől fogva bőven voltak képviselve a ma ú. n. árja nemzetekben, amiért legfeljebb egyes individuumokat mondhatunk »árjának«, de sohasem egy egész népet . . . Minél inkább tudakozódunk a szakembereknél, annál kevésbé ismerjük ki magunkat e kérdésben . . . A laikus ma mindenesetre csak hallgathat.«¹ íme, így nyilatkozik egy szerző, akit valóban nem lehet a fajelmélet iránt ellenséges érzülettel vádolni í És idézett utolsó mondata ma is nagyon megszívlelendő volna. *Günther* pedig, ki ma egyik legfőbb tekintély a fajmitosz hívei előtt, valósággal kétségbeesetten tiltakozik az »árja/« kifejezés ellen. »Nincs semmiféle „árja faj” . . . De nincs semmiféle „germán faj” se . . . És végül: nincs semmiféle „szemita faj” se . . .«²

Ezek után valóban indokoltnak látszik Max *Müller* nyelvész nyilatkozata az árja-elmületről: »Az az etnográfus, aki árja fajról, árja vérről, árja hajról és szemről beszél, szerintem époly súlyos hibát követ el, mint az a nyelvész, aki hosszúkoponyájú szótárról vagy rövidkoponyájú nyelvtanról beszél.«³ *Vagyis az a dicső árja faj, amelynek minden emberi kultúra köszönhető, amelynek védelmére szigorú árja paragrafusokat alkalmaznak, épúgy nem létezik, mint pl. az esperanto faj vagy a volapük faj, avagy a mesebeli óriások és tündérek.* Csupán árja vagy indogermán nyelvről, illetve ilyen nyelvű népekről lehet szó. Ámde a nyelvrokonságnak a fajrokonsággal való

¹ Chamberlain: Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhundert. 267. kk. l.

² Günther: Der nordische Gedanke. 3. kiad. Lehmann, München 1927. 38. l.

³ Müller: Biographies of words. 120. 1.

összetévesztése csupán a teljes tájékozatlansággal magyarázható tévedés.

Lehetséges azonban, hogy éppen e homályos, határozatlan értelme miatt vált közkedvelté és általánosan elterjedtté az »árja faj« elnevezés. Ezt ugyanis éppen határozatlan jelentésénél fogva könnyebb tetszésünk szerint értelmezni, vagyis úgy, hogy egyrészt ne élezze ki nem kívánatos módon az ugyanazon nép, nemzet tagja között fennálló faji különbségeket, másrészt mégis elkülönítse onnan a nemkívánatosnak tartott elemeket. Az árja fajnak inkább ez utóbbi, *kizáró értelme* van, vagyis nem az a fontos, hogy ki az árja, hanem inkább, hogy ki nem az. Ez utóbbiakon pedig, mondhatjuk, kizárólag a *zsidókat* értik. Ámde zsidó faj épúgy nincs, mint árja faj, hiszen a zsidóság épúgy a különböző fajok tarka keveréke, mint az árják, így az árja kifejezésnek nincs semmi komoly fajelméleti tartalma és az egész árja-elmélet ma mái inkább csak a tudományos fajelmélet jelmezébe rejtett antiszemitizmus.

Semmivel se helytállóbb a »*germán faj*« elnevezés sem, amivel egyesek a legkiválóbb emberfajt próbálják jelölni. A germán faj jellemzése szintén mindenütt teljesen homályos vagy hiányos. *Chamberlain*, ez elmélet legfőbb apostola szintén egész bizonytalan meghatározást ad róla. Szerinte a szőke és a fekete hajúak egyaránt lehetnek a legvalódibb germán fajúak. Ugyanígy a többi testi vonások is igen széles határok között váltakozhatnak, így pl. a kiváló germánok fiziognómiai skálája Chamberlainnél Dante és Luther típusa között váltakozhat. Ezért szerinte csak intuitíve, ösztönszerűen lehet megérezni, hogy kicsoda *germán*.¹

Nyilvánvalóan itt is a nyelv és a faj összetévesztéséről van szó. Mert germán, román, szláv nyelvek, illetve ilyen

¹ Chamberlain: i. m. 489. kk. 1.

nyelvű egyének és népek valóban léteznek, de *germán faj épügy nincs, mint pl. ófelnémet faj*.

Az újabb német fajmítosz az előbbieket helyett inkább az *északi faj* elnevezést használja a bálványozott faj jelölésére, ami antropológiailag is jobban meghatározható típust jelent. Ennek az északi fajmítosznak legtekintélyesebb előharcosa, *Günther*, az »*északi gondolat*« (nordischer Gedanke) névvel védjegyezte elméletét, ami tulajdonképpen a régebbi árja és germán fajmítosznak az északi fajra való alkalmazása. Szerinte minél fajtisztább északi valamely egyén vagy nép, annál kimagaslóbb szerep illeti meg a többi népek között. Ezért a németek számára az ideál az északi ember. Ezt kell minden németnek utánoznia, e fajnak kell a német népből minél tisztábban kitenyésződnie.

Így alakult ki Günthernél az »*elészakiasítás*« (Aufnordung) elmélete, mely szerint a német nép érdekében mindent el kell követni, hogy az északi, mint legértékesebb fajhoz tartozó egyének születési győzelme biztosíttassék az összes német törzsek körében.¹ Tehát arra kell törekedni, hogy egész Németországban az északi vagy nagyobbrészt északi emberek születésszáma minél inkább emelkedjék, a nemészaki fajú egyének szaporodása viszont nem kívánatos. A német népet ugyanis hosszú idők óta az »*elészakiatlanodás*« (Entnordung) veszélye fenyeget.

Az északi fajmítosz rajongói nemcsak az ókori hindukat, perzsákat, görögöket, rómaiakat, főleg pedig az ősgermánokat tekintik északi fajú népeknek, hanem az északi faj jelenlétének nyilvánvaló bizonyítékát látják abban is, ha valahol indogermán nyelv vagy kultúra, avagy magas termet, hosszú koponya, kék szem, szőke haj és az északi fajt jellemző egyéb sajátságok közül csak valamelyiknek is nyomait sikerül bármily csekély mérték-

¹ Günther: Der nordische Gedanke, 2. kiad. 25. l.

ben valószínűvé tenni. Mivel pedig minden nép többé-kevésbé kevert fajú és a fenti jellemvonások egyenkint többféle fajt is jellemeznek, nem nehéz északi elemeket feltételezni ott, ahol az éppen kívánatosnak mutatkozik, így azután *vannak, akik tudományosan bebizonyított igazsággként hirdetik, hogy a világtörténelem összes kimagasló személyiségei, Konfucse, Attila, Buda, Dzsingisz kán, Kublai kan, Hunyadi János, sőt még Jézus Krisztus is mind az északi fajhoz tartoztak.*

Amely népnél viszont az északi faj számottevő szerepét nehéz hihetővé tenni, annak kultúráját teljesen alsórendűnek, önállótlannak, fejlődésképtelennek mondják. Ugyanígy hajlandók minden igazi értéket megtagadni bármely világhírű egyéntől is, ha annak az északi fajjal való rokonsága nagyon valószínűtlen. Az ókori Kínának tagadhatatlanul magas kultúráját is éppen ezért jó ideig erősen lebecsülték. Mióta azonban ismertté vált, hogy egyes kisebb indogermán nyelvű törzsek (tocharok) egészen Távolkeletig elszivárogtak, kezdik a keletázsiai kultúrát is lényegesen többre becsülni, mint amely nyilvánvalóan ilyen indogermán nyelvű és így kétségtelenül északi fajú nép alkotása volt és amit a kínaiak csupán átvettek, utánoztak. Ugyanígy természetesnek tartják, hogy a hatalmas arab kultúra is az északi fajtól származik, mert hiszen sajátos etimológiájuk szerint az araboknak már a neve (arabi = ari-abi) is azt bizonyítja, hogy eredetileg szintén az ári, vagyis árja, tehát északi fajhoz tartoztak.¹

A »felészakiasítás«¹ gyakorlati kivitelére a legbizarrabb tervek merültek fel. Egyik csoport keresztény alapon kívánja elérni, a másik az ősgermán pogányság felújításával, ismét mások a Wandervogel-mozgalommal vagy

¹ V. ö. pl. Weinländer: Rassenkunde, Rassenpädagogik und Rassenpolitik. Orion, Weissenburg 1933, 202. 1.

valami más, új életformával kapcsolatban. Vannak, akik a monogám házasság fenntartásával, mások a szabad nemi élet útján, telepítéssel, kasztrendszerrel, valamelyik politikai párt segítségével stb. törekednek erre.¹ Vannak, akik egészen radikális intézkedéseket követelnek az északi faj szaporodási fölényének biztosítására, így a Willibald *Hentscheltől* 1906-ban alapított *Mittgart-Bund* azt kívánja, hogy az általa még germánnak nevezett északi faj szaporodása érdekében a másfajú férfiakat sterilizálják, az eddigi házasság és családi élet helyébe pedig egy újszerű »Mittgart-házasságot« ajánl. *Weinländer* szintén a legszigorúbb rendszabályokat követeli a másfajúakkal szemben. Szerinte az, akinek három nemzedékre visszamenő ősei között fajidegen van, német állampolgári jogot nem kaphat, hivatalt nem vállalhat, ingatlana nem lehet, még csak német nevet se viselhet. Azokat az idegenfajúakat pedig, akik 1914 óta költöztek Németországba, az itt szerzett vagyonuk elkobzásával utasítsák ki vagy kényszersterilizálásnak vessék alá. Ugyanígy természetlenül kívánja az idegen keverékfajúakat, valamint az idegen fajútól már egyszer megtermékenyített nőket is. Idegenfajúakon pedig érti itt az összes nemgermán fajúakat, amilyenek az orosz, lengyel, cseh, magyar (!), francia származásúak. Amellett erélyesen tiltakozik az ellen, hogy e javaslatát valaki fajgyűlöletnek vagy uszításnak értelmezze. Szerinte mindezek a tudomány részéről kétségtelenül igazolt javaslatok, amik nélkül a német nép csakhamar biztosan lehanyatlik.³ Azt azonban, úgy látszik, nem veszi észre, hogy »tudományos« munkájában a faj, a nép és a nyelv is a legzavarosabb összevisszaságban keverednek.

Mindezek és a még nagy bőségben található egyéb

¹ V. Ö. Günther: Der nordische Gedanke. 127. 1.

² Weinländer: I. m. 405. kk. 1.

fantasztikus agytermékek eléggé illusztrálják, hogy mily szörnyű és nevetséges abszurdumokig vezethet az elfogultságtól fűtött kritikátlan fajmítosz.

Távolról se akarjuk tagadni, hogy az északi fajban igen sok kimagasló érték, tehetség van. Azt is elismerjük, hogy az északi fajú vagy e fajjal erősebben kevert népek ma általában a kultúra élén haladnak. Mégis a kellő fokra kell leszállítanunk azt a túlzott értékelést, mely szerint az északi faj minden emberi érték legfőbb vagy egyedüli letéteményese. Még inkább kénytelenek vagyunk elutasítani azt a felfogást, mely szerint az északi fajúság már önmagában olyan érték volna, ami bármely egyént minden másfajúval szemben fölénybe helyez.

Feleslegesnek tartjuk, hogy részletes bírálatra méltassuk azokat az abszurd elméleteket, amelyek már önmagukat cáfolják minden, kissé elfogulatlanul gondolkozni képes egyén előtt. (Akik pedig erre képtelenek, azokkal minden vita úgyszólván meddő, felesleges.) Rá kell azonban mutatnunk arra, hogy még azok a komolyabbnak látszó érvelések se helytállóak, amikre az északi faj túlértékelő! szoktak hivatkozni.

A történeti érvelések, amikkel gyakran találkozunk, nagy óvatosságot igényelnek. A kultúra, mint látni fogjuk, sokkal bonyolultabb összefüggésben van a fajjal, minthogy a kultúrtörténeti érveléseket minden esetben világos és megcáfolhatatlan bizonyítékoknak fogadhassuk el egyetlen faj kizárólagos kultúrképességei mellett. A *történelem nem a fajok, hanem a népek, nemzetek története*. Ezeknek faji összetétele, kultúrája, sőt olykor nyelve is sokféle és bonyolult változáson mehet és ment keresztül, íJeg nomád vándorlásuk korában. Hogy egyes ókori népek milyen fajúak voltak, illetve mely fajok milyen arányban keveredtek bennük, annak megállapítása ma sokszor nehéz volna. Hiszen, mint látni fogjuk, a ma szemünk előtt élő népek, nemzetek faji összetételére nézve

is legfeljebb csak bizonytalan, nagyon óvatos becsléseket kockáztathatunk meg. Mennyire megbízható lehet akkor egyes sokezer évvel ezelőtt élt népek faji jellegére vonatkozó megállapítás?!)

Az északi gondolat hívei a legkétségtelenebb igazságként hirdetik, hogy a hatalmas antik kultúrát megteremtő *görög nép* tisztán vagy legalábbis túlnyomó részben északi fajú volt. Ennek bizonyítékai azonban nem kielégítőek. A görög szobrok, amelyek nagyobbrészt északi fajú testalkatot mutatnak, istenek és hősök idealizált szobrai. Ezek legfeljebb azt mutatják, hogy milyen volt a görög szépségideál, hogy azonban ezt az ideált a ténylegesen élő egykorú görögségből mennyien közelítették meg, nehéz volna megállapítanunk. Élő személyek portréja e korból aránylag kevés van. Amit ismerünk, azok távolról se mind bizonyítanak kétségtelen északi fajúság mellett. Egész bizonyos pl., hogy *Sokrates*, aki Cicero szerint a filozófiát az égből a földre hozta, egyáltalán nem volt tipikus északi, amint ez az összes emlékekből kiviláglik. A »széles« Platón is valószínűleg nem volt a jellegzetesen keskeny, nyúlánk északi faj tipikus képviselője.

Csupán annyit állíthatunk, hogy az antik görög nép faji összetételében az északi faj is szerepelt és pedig bizonyára az idővel folyton csökkenő arányban. Mégis a *görög kultúra fejlődése jó ideig együtt haladt ezzel a »elészakiatlannodással, a fajkeveredéssel*. A magasabb kultúra először nem annyira az anyavárosokban, hanem inkább gyarmatokon bontakozik ki. Már pedig a gyarmati görögség bizonyára fajilag kevertebb volt, mint az anyaváros lakói. Hiszen a gyarmatosok között általában nagy a nőhiány, elkerülhetetlen a környező idegenekkel való összeházasodás. Később is a görög kultúra utolérhetetlen központja a legdemokratikusabb és így a fajkeveredéstől legkevésbé elzárkózó Athén lett. Viszont legkevésbé Kösönhet az antik kultúra az arisztokratikus, leginkább

elzárkózva élő dóroknek. Ezek a többi görögökkel szemben szinte barbároknak számítottak. Már pedig, ha az ősi görögök valóban tiszta északi fajúak voltak, bizonyára a dórok őrizték meg leginkább északi jellegüket. Az is figyelemre méltó, hogy a kultúra semmi nyoma sem ismeretes a görögségnek ama korszakából, amikor még valamilyen északibb vidéken éltek és a feltevés alapján fajilag is sokkal tisztább északiak voltak. A fajmítosz alapelvei szerint pedig a görög kultúra fénykorának éppen e tiszta északi fajúság korszakára kellett volna esnie, nem pedig a vándorlás utáni időkre, amikor már jelentékenyen összekeveredtek új hazájuknak idegen fajú őslakóival és új szomszédaikkal.

Még kevésbé igazolható, hogy a világhódító római nép tisztán vagy túlnyomóan északi fajú lett volna. Hiszen *Július Caesar* katonáira is ijesztően hatott az akkori germánok magas testalkata és kék szeme (De bello gallico I. 39., II. 30.) és *Tacitus* szintén testalkatra és szokásra nézve teljesen idegen népnek írja le a germánokat (Germania). A római nép, bármilyen fajú volt is eredetileg, már földrajzi helyzeténél fogva bizonyára korán és erősen keveredett igen különböző fajú népekkel. Ez annál könnyebben történhetett, mert a római nép nem volt szűkeblű a római polgári jog osztogatásában.

Hogy a *germán népek* legrégebbi ősei milyenek voltak, hol éltek, hol volt a germán őshaza, ezekre nézve máig is csak egymástól eltérő találgatásokkal rendelkezünk. Az egyes indogermán népek fajilag igen különbözőek aszerint, hogy Indiában, Iránban, Észak-, Dél- vagy Kelet-Európában telepedtek le. Testalkatra nézve többé-kevésbé mindenütt az őket környező népekhez hasonultak, ugyanígy alakult kultúrájuk is. Ezekből vajmi nehéz volna visszakövetkeztetnünk arra, hogy milyen is lehetett faji jellegük és kultúrájuk az ismeretlen őshazában. Abból a tényből pedig, hogy e népek pusztá létezéséről, illetve

hollétéről is alig tudunk valamit abban a korban, amikor más fajú keleti népeknél már hatalmas kultúra virágzott, semmi esetre se látszik valószínűnek az ősrájának minden más népet túlszárnyaló kultúrája.

Azok a germán népek azonban, melyek a népvándorlás korát megelőzően ismeretlen idők óta Európa északi részein laktak, minden valószínűség szerint túlnyomóan északi fajúak voltak. Erre mutatnak az e népről maradt feljegyzések és egyéb emlékek. *Tacitus* a *Germania* című munkájában szöke, kékszemű és magas testalkatú népeknek mondja őket és több kiválóságukat megemlíti. Erőteljes, vitéz harcosok, akikkel a római légióknak kemény küzdelmeket kellett vívniuk és akiket a hanyatló Róma szívesen fogadott zsoldosai közé. Tacitus kiemeli még vendégszeretetüket, házaséletük tisztaságát, a női nem megbecsülését, a férfihűséget. Magasabb kultúráról azonban még szó sincs náluk. Az egykorú görög és római néppel szemben ezek az ősgermánok még teljes mértékben barbárok voltak. Tacitus szerint még emberáldozat is előfordult náluk. A germán férfiak közmondásos lustaságát szintén megemlíti a nagy történetíró. Egyébként a germánokat ábrázoló első szobrok se germán, hanem római szobrászok munkái és a rómaiak írták meg először *Germania* történetét, nem pedig a germánok Rómáét. Ez se a tiszta északi fajú ősgermánság kulturális fölényét igazolja az egyéb fajok keverékéből alakult rómaiakkal szemben.

Miként a népvándorlás többi barbárjai, a germánok is kezdetben csak pusztítottak, csak kultúrarombolóak voltak. A minden kultúrezéket nélkülöző, vad pusztítás, a *vandalizmus* szintén egy germán néptörzsről nyert elnevezést. Bizonyos, hogy nem ezek a római birodalmat elárasztó északi népek hozták a kultúrát az összeomló birodalomba, hanem az itt talált és nem tiszta északi Kultúrát vették át lassankint az északi barbárok is. De

nem volt része az északi fajú germán népeknek a régi kínai, babiloni, egyiptomi, asszir, zsidó stb. kultúrák megteremtésében sem, sőt e kultúrák nagy része már javában virágzott akkor, amikor az ősgermánok még oly sötét barbárságban éltek, hogy pusztá létükről, illetve hollétükről is alig tudunk valamit. Az akkori kultúr népek oly fölénytel tekinthettek az ősgermánokra, mint ezek mai utódai Afrika négerjeire. Ugyancsak az északi faj különleges közreműködése nélkül jött létre a középkor hatalmas arab kultúrája, mely monumentális építészeti és technikai alkotásaival, filozófiai, matematikai, csillagászati és orvostudományi munkáival századokon át tanítómestere volt a népvándorlás zavaraiiba süllyedő Európának. Mindez nem az északi faj kizárólagos kultúr-képességeit igazolja.

Még a *hadi erényeket* se sajátíthatja ki magának kizárólagosan az északi faj. A népvándorlás germánjai kétségtelenül nagy katonai hatalmat jelentettek ugyan és kalandozó törzseik elárasztották az akkori Európát, sőt a vele szomszédos ázsiai és afrikai területek egy részét is. Árrde hasonló sikerekkel dicsekedhetnek más fajú népek is. Attila hunjai sokkal nagyobb területet tartottak rettegésben. A honfoglaló magyarok nyilaitól szintén remegve menekültek Európa germánjai. Dzsingisz kán mongoljai újra végig tiporták csaknem egész Euráziát, az arab kalifák diadalív ás hadaikkal Európa, Ázsia és Afrika hatalmas területeit bekalandozták, a törökök pedig évszázadokon át győzedelmesen harcoltak az egész keresztény Európa egyesült haderejével szemben. Ma sem sajátíthatják ki maguknak a katonai erényeket az északi fajú népek. Ki tagadná meg ezeket az erényeket pl. a dinári fajú szerbektől vagy akár a japánoktól, akik bizonyára nem az északi fajtól örökölték vitézségüket. Hódítási vácy, sőt kényszer minden népben felléphet, ha saját területén túlságosan elszaporodik, szomszédai pedig el-

gyengülnek, megfogyatkoznak, szétesőfélben vannak. Ez volt a helyzet a nagy szaporaságú ősgermánok és a mindjobban elnéptelenedő, szétesésben levő római birodalom között. A viszonyok megváltozásával azonban a leg-harciasabb népből a legbékésebb lehet A jólét, a megelégedettség vagy a szomszédok nagyobb erejének tudata nem alkalmas a harci kedv élesztésére. Svájc híres szabad-sápharcosainak utódai ma jámbor szállodatulajdonosok, a harcias normann és viking kalózok mai utódai, a jelenleg legtisztább északi fajú skandináv népek pedig a földnek talán legbékésebb népei. Minden esetre az ő történetük mutat fel legkevesebb háborút, forradalmat. Még csak nagyobb gyarmatosító hajlam se mutatkozik náluk.

Az is figyelemreméltó tény, hogy nagyobb mértékben északi fajú nép csupán Európa zord, északi vidékein volt képes fennmaradni, amelynek éghajlata más népek számára éppen nem csábító, sőt elviselhetetlen. Enyhébb éghajlatú, termékenyebb területeken, bár ezek állandóan csábították az északi fajú népeket is, tartósan nem tudtak gyökeret verni; kiszorították onnan a más fajú népek. És kérdés, mi lett volna az északi népekből, ha az ő hazájukon is úgy átvezetett volna a népek országútja, mint a kedvezőbb éghajlatú területeken. A fajok földrajzi megoszlásában természetesen szerepelnek a hadi tényezőkön kívül biológiai tényezők is. Amint nem kell félni, hogy a négerék valaha megszállják a Skandináv-félszigetet, épúgy nem kell attól se tartanunk, hogy a skandináv népek elárasztják a Kongó-folyó völgyét. Minden faj élete természettől fogva bizonyos éghajlathoz van kötve és így minden népet faji összetétele bizonyos földrajzi korlátok közé szorít. Ezért a fajok, népek vándorlása is rendszerint csak ugyanazon éghajlati övön belül történik. Ha erről elkalandoznak, maga a természet is segít okét visszaszorítani. Ez pedig arra mutat, hogy *maga a természet is tiltakozik valamely fajnak egyeduralma ellen.*

El kell ismernünk azonban, hogy a népvándorlás után letelepedett északi fajú népek a klasszikus műveltség tehetséges, hálás tanítványainak és továbbfejlesztőinek bizonyultak és sok kiváló tulajdonságukkal elsőrendű szerepet játszottak az európai műveltség kialakításában. Ámde e munkában sem sajátíthat ki az északi faj magának minden érdemet. Hiszen a legintenzívebb kultúrélet, a legmagasabb kultúra — mint látni fogjuk — éppen azokon a vidékeken alakult ki, ahol bőven lanknak egyéb, »alsóbbrendű« fajok is és az északi vért nem a fajtisza, hanem inkább csak a más fajokkal keveredve »elkorcsosult« egyének képviselik. A nyugati kultúrát jellemző hatalmas mozgalmak, a kereszténység, a császárság, a reformáció, a renaissance, a francia forradalom, a felvilágosodás eszméi, általában a nagy politikai és társadalmi reformok, a művészi és tudományos mozgalmak úgyszólván mind az északi faj legtisztább forrásvidékétől távol keletkeztek és csak importként jutottak északra.

Maga a fajelmélet se északi eredetű. Németországban is elsősorban a délnémet bádeni és bajor körökben karolták fel. Legismertebb képviselői, Ammon, E. Fischer, Günther, Clauss, mint ezt maga Günther is bevallja,¹ szintén bádeniek. A nemzeti szocializmus, mely szinte az északi gondolat politikai letéteményese, ugyancsak délről terjedt észak felé. A fasiszmus bölcsője sem északon ringott.

Egyesek, még Lenz² is, hivatkoznak arra, hogy, az eddigi *Nobel-díjasok* túlnyomó része Észak-Nyugat-Európából származik, ahol az északi faj van többségben. Ámde itt tekintetbe kell vennünk azt is, hogy a svéd ítélőbírákat mennyiben befolyásolták a földrajzi és nyelvi közelség, illetve az ebből folyó személyes kapcsolatok.

¹ Günther: *Der nordische Gedanke*. 7-9. kiad. 43. 1.

² Baur-Fischer-Lenz: *Menschliche Erblehre*. 4. kiad.

Másrészt az aránylag csekély számú Nobel-díjas egyén fiaiága nem feltétlenül egyezik meg származási helyük átlagos faji jellegével, így pl. maga Lenz is elismeri, hogy az eddigi Nobel-díjasok jelentékeny része (több mint 10%) zsidó, ami a zsidóság számarányát az illető területek északi fajú lakosságával szemben többszörösen meghaladja. És meglepően nagy a zsidó származású egyének arányszáma éppen a német Nobel-díjasok között.

Mindezek után elfogadhatjuk ugyan, hogy *az északi faj a kultúrát teremtő fajok egyike, sőt egyik legkiválóbb ja, de semmiesetre sem az egyetlen kultúraalkotó faj, amelyik nélkül a többi fajok képtelenek volnának kultúrát teremteni.* Már ezért sincs alapja az északi fajt egyedül favorizáló felészakiasítási törekvésnek. Vajjon jogos és észszerű volna-e az az állítás, hogy a nemészaki fajú Pasteurök, Kochok, Semmetweisek szaporodása bármely nép számára is kevésbé volna kívánatos, mint pl. egy északi fajú analfabétáé? Hiszen a németek egyik legnagyobb büszkesége, Goethe is erősen alpesi jellegű anyjától örökölte tehetsége legjavát. És a német nép mai vezetői között is bizonyára sokan vannak, akiknek fajtisza északisága legalább is nagyon kétséges.

De még ha igaz volna is, hogy az északi faj minden más faj felett messze kimagaslik, ez se igazolná a felészakiasítás elméletét. Hiszen az egy fajhoz tartozó egyének távolról se olyan egyfőrmák, mint pl. az egyetűjű ikrek, vagy mint ugyanazon elem atomjai. A faj értékelése pedig — mint látni fogjuk — mindig a faj átlagára vonatkozik és nem minden egyes egyedére. Azt pedig a legelfogultabb észak-rajongó se tagadhatja, hogy amint az északi fajúak között nagy számban vannak öröklés folytán degeneráltak, nyomorékok, gyengeelműek, bűnözők, épúgy vannak a másfajúak között is igen kiváló egyének. Mármost ez utóbbiakat mégis

kevésbé szaporítandó, alsóbbrendű lényeknek tekintsük az előbbiekkal szemben csupán azért, mert hajsزínük sötétebb vagy testmagasságuk kisebb, mint az északiaké? E nehézségekkel szemben az északi gondolat komolyabb hívei is kénytelenek elismerni, hogy nem az északi faj testi megnyilvánulásai az igazi értékek és a másféle testalkat még nem jelenti minden érték hiányát. Ámde — mondják — a testi vonások nem is döntő jelentőségűek a fajiság szempontjából. Hiszen — mondja *Günther* — »néhány sötéthajú és sötétszemű egyén északibb, mint akárhány szőke-kék, amely színek egyébként a balti egyéneknél is megvannak«. ¹ Dehát akkor minek az alapján dönthetjük el, hogy kik a szaporodás szempontjából kívánatos északiak és kik azok a másfajúak, akiknek inkább kihalása kívánatos? Egyesek oly módon próbálják e problémát megoldani, hogy minden tekintet nélkül a testalkat faji jellegére magát az *északi lelkület* tartják a szaporodás szempontjából a legfontosabbnak. *Lenz* szerint pedig az északi fajú lelki alkatra a testvonások helyett inkább a *származásból* lehet következtetni, így egy alacsony, rövid koponyájú, sötéthajú szász parasztban nagyobb valószínűséggel található meg az északi faj lelki hajlamai, mint egy magas, hosszúkoponyájú, szőke olaszban.* Ámde, vajjon minden szász származású és így nagy valószínűséggel északi lelkületű egyén olyan, hogy szaporodása kívánatosabb volna, mint bármely olasz származású és így bizonyára kevésbé északi fajú egyéné?

Vannak, akik e kényelmetlen kérdések alól oly módon keresnek kibúvót, hogy az északi lelkület lényeges jegyei közé felveszik az összes emberi kiválóságokat, a tehetség, szorgalom, becsületesség, vitézség stb. leg-

¹ Günther: Der nordische Gedanke. 67. 1.

² Baur-Fischer-Lenz: I. m. 2. kiad. 409. 1.

teljesebb mértékét, amivel szemben a másfajú lelkületet annál sötétebb színekkel iparkodnak festeni, így azután nem lehet kétséges, hogy e ragyogó »északi« lelkület minél nagyobb számú kitenyésztése sokkal kívánatosabb, mint az oly visszataszítónak rajzolt másfajú lelkületé. Ámde az ily módon északinak minősített lelkület tulajdonképpen *idealizált lelki alkat*, aminek semmi köze sincs az egyes emberekben meglevő, konkrét faji lelkülethez. Ez az elmélet tulajdonképpen nem a tényleges északi lelkületet akarja szaporítani, hanem egyszerűen »északinak« jelenti ki azt a lelki alkatot, amelyiknek szaporodása kívánatos. Itt azután további probléma marad, hogy az így idealizált és »északinak« nevezett lelkület megnyíban egyezik meg a tényleges északi lelkülettel.

Vagyis józanul végiggondolva az egész északi gondolatot, mindössze az az ősrégi, magától értetődő, banális igazság marad meg belőle elfogadható eredményként, hogy derék, kiváló, tehetséges, szorgalmas, becsületes emberek szaporodása inkább kívánatos, mint az ellenkező hajlamúaké. E banális bölcseséget azonban soha egyetlen faj, egyetlen nép, sőt egyetlen józan ember se vonta kétségbe és annak teljesen magától értetődő voltát a hozzá fűzött fajelméleti okoskodások semmivel se tették világosabbá. E magától-értetődő ősigazság egyébként még akkor is fennállna, ha igaz volna az a fentebb eléggé megcáfolt állítás, hogy minden emberi érték képviselői egyetlen fajhoz tartoznak. Ekkor ugyanis a legderékabb, legkiválóbb emberek szaporodására és ama legértékesebb faj szaporodására irányuló törekvések fednék egymást, csupán más szavakkal jeleznék ugyanazt. Ha pedig e kétféle elv mégsem ugyanaz, minthogy a kettő azonosságát még a fajmítosz hívei se hangoztatják, akkor az egész északi gondolat egy ősrégi, nyilvánvaló, banális igazságba ütközik, illetve egy ilyen igazságot hajlandó feláldozni alaptalan, ködös fantáziatermékért, az igazi értékeket képes áldozatul

dobni mesterkéltén kiagyalt látszatértékekért. Ennyiben az északi gondolat és a felészakiasítási törekvések nemcsak szükségtelenek valamely nép jobb jövője érdekében, hanem egyenest veszélyeztetik bármely nép, nemzet, sőt az egész emberiség jövőjét. Mert hiszen pusztán a fajiságnak az egyéni értékek fölé helyezése a degenerálódás veszélyével jár, amennyiben az átöröklési anyagot a nyilvánvaló értékektől hajlandó megfosztani és helyettük értéket nem jelentő vonásokkal gyarapítani.

Az északi gondolat e nehézségeit egyesek Güntherrel együtt olymódon próbálják kiküszöbölni, hogy *minden faj értékét relativizálják*, a kultúrától függővé teszik.. Eszerint egy faji adottság nem önmagában érték, hanem csak valamely műveltség (Gesittung) szempontjából, így az északi faj csupán a germán nyelvű népek számára a legértékesebb.¹

Ámde ez a relativizálás teljesen önkényes, indokolatlan és tarthatatlan. Ha vannak is egyes járulékos hajlamok, melyek bizonyos életkörülmények között hasznosabbnak bizonyulnak más hajlamoknál, míg az életkörülmények változása inkább egyéb hajlamokat igényel, az alapvető, lényeges lelki értékek minden körülmények között vitathatatlan, abszolút előnyt jelentenek, hiányuk pedig abszolút alsóbbrendűséget. Lehetséges tehát, hogy pl. a halász-vadász-nomád művelődési fokon álló népeknél más lesz bizonyos járulékos hajlamoknak a hasznossági szempontból vett sorrendje, mint a magas kultúrfokon élő népeknél, ámde azok az alapvető értékek, melyek egy felsőbbrendű fajt elsősorban jellemeznek, a magasabb intelligencia, a szorgalom, a megbízhatóság, bátorság, vállalkozó szellem stb. bármely művelődési fokon feltétlenül értékesebbek, mint ezek hiánya. Aligha tudna Günther oly művelődési színvonalon álló népet meg-

¹ Günther: Der nordische Gedanke 77. 1.

jelölni, amelyik számára az előbbieket ellentétje, az alacsony intelligencia, a lustaság, gyávaság, megbízhatatlanság stb volnának értékeesebbek. És miért kívánna a germán művelődés vagy éppen a germán nyelv más faji értékeket, mint a román vagy a szláv?¹ Vajjon a francia vagy a lengyel nép más alapvető lelki hajlamoktól várhatja inkább jövő boldogulását, mint a német nép? De az egész német nép kisajátítása az északi faj számára már azért is tarthatatlan, mert hiszen vannak német néptörzsek, — ilyenek pl. az összes délnémetek — akiknek faji összetételében az északi faj aligha játszik nagyobb szerepet, mint pl. a francia vagy a lengyel nép fajiságában. És e délnémet néptörzseknek volt legalább is annyi szerepük a német művelődés kialakításában, mint az északi törzseknek.

Amellett igen *megalázó igazságtalanságot* is jelentene bizonyos egyéneket alsóbbrendű, a szaporodás szempontjából nem kívánatos lényekként kezelni csupán azért, mert bármilyen kiválóságuk mellett is nem tartoznak a favorizált északi fajhoz. És mily *alaptalan, veszélyes önteltségre* vezetne, ha egyesek minden haszontalanságuk, hitványságuk ellenére is, pusztán a dicső északi fajhoz tartozásuk alapján gögösen lenézhetnék a náluk sokkalta értékeesebb, de egy »alsóbbrendű«, nem kívánatos fajhoz tartozó embertársukat. Günther naiv erőlködéssel iparkodik ugyan igazolni, hogy az északi gondolat nem irányul az egyes nemészaki egyének ellen, hanem csak a nem-északi vér szaporodása ellen. Ámde ez kertelés nélkül kifejezve mégis csak annyit jelent, hogy »ilyen nem-északi egyént, amilyen te is vagy, nem tartunk kívánatosnak magunk között«. Vajjon nem kelt-e ez jogos méltatlankodást ama sok kiváló nemészaki egyénben, akiknek a német nép annyit köszönhet?!

¹ Günther: Der nordische Gedanke 47. 1.

Végül pedig *gyakorlatilag is kivihetetlen az északi gondolat*. Mert micsoda bonyodalom, széthúzás, ellenségeskedés keletkeznék abból ugyanazon nemzet, nép, sőt még ugyanazon család tagjai között is, ha azok a »vér szavát« követve széthúznának. Mily végzetes bonyodalmat idézne elő, pl. a Német Birodalomban, ha az északi németek, következetesen a »vér szavára« hallgatva semmi közöséget se akarnának vállalni a délnémetekkel, ellenben rajongó szeretettel ölelnék magukhoz az északibb fajú angolokat, még ha ezek részéről érzelmük vajmi csekély viszonzásra találna is. Ha pedig mégis sikerülne valamilyen az északi gondolatot gyakorlatilag megvalósítani, ea hasonló szervezkedésre készítené a többi fajokat, amely versenyből a csekélyszámú, és még csekélyebb szaporodású északi faj aligha kerülne ki győztesen. Végeredményben pedig a kultúremberiség nagyobb része Mohamec koporsójaként lebegne a fajok között, avagy élete végéig hányódnék egyik fajból a másikba, mivel kevert faji jellegéből nem lehetne megállapítani, hogy tulajdonképpen melyik fajhoz is tartozik.

Valóban, *az északi gondolatot gyakorlatilag már a néni' zeti szocializmus is teljesen elutasította magától*. Hiszer minden németnek egy népbe olvasztásával, sőt az összes külföldi németek visszatelepítésének kísérletével nyilván nagymértékben csökkenteni az északi faj számarányát és a Német Birodalomban ina aránylag kevesebb az északi vér, mint bármikor volt. A Birodalom vezetői azonban — úgy látszik — ettől a legkevésbé se féltik a német nép jövőjét és legkisebb gondjuk is nagyobb annál, minthogy a bekebelezendő lakosságot az északi fajiság szempont-, jából tüzetes antropológiai vizsgálatnak vessék alá. Így^k típorják el a csillogó fantázia-szülötteket a goromba tények!

3. A fajtisztaság mítosza

A fajmítoszzal, mint láttuk, mindjárt kezdetben szoros kapcsolatba jutott a fajtisztaságra törekvés, illetve a *fajkeveredés* végzetes hatásának elmélete. Már Gobineau is a fajkeveredésben látta a nagy népek, sőt az egész emberiség degenerálódásának, pusztulásának okát. A fajmítosz rajongói azóta is hirdetik, hogy az egészséges, tehetős, értékes nemzedék létrejöttének legfőbb biztosítéka a fajtisztaság, míg a fajkeveredés minden nép és minden kultúra pusztulásának legfőbb oka. Ezzel magyarázzák a régi kultúrák kihalását, mivel az ellenállóképesség csak a tiszta vér tulajdona. Minden nép virágzását annak köszönheti, hogy a »vér szavára« hallgatva fajtisztaságát megőrizte, hanyatlását pedig a »vérkaosz« idézte elő. Ezért csak egy legszentebb emberi jog van, ami egy úttá a legszentebb emberi kötelesség is, t. i. a vér, a faj tisztaságának megőrzése. Az államnak szintén elsőrendű feladata, hogy a házasságot az állandó vérfertőzésből kiemelje, ami által ismét az Úr képmásai, nem pedig ember és majom közt álló torzszülöttek fognak származni belőle.¹

Eszerint a *fajegészség* azonos a *fajtisztasággal*, a fajkeveredés viszont vérfertőzés, vérmérgezés. A fajkeveredésből származottak mindkét keveredő fajnál alacsonyabb rendűek, testileg, lelkileg degeneráltak. A kétfajú átöröklési anyag állandó lelki nyugtalanságot, diszharmoniót, valóságos öniszonyt idéz elő. A fajkeveredésből származó szerencsétlen egyén végül önmagával is végzetes konfliktusba keveredik, cselekvési energiája megbénul, lelki élete összeroppan, és irtózik még a generatív halhatatlanságtól is. Beáll a gyermektelenség, a család néhány nemzedéken belül kihal. Ilyen borzalmas sors vár a fajkeveredés szerencsétlen szülőiteire!

¹ V. ö. Hitler: Mein Kampf 324., 444. 1.

Nálunk alátámasztani látszik e véleményt még az a körülmény is, hogy nyelvünkben a keverékfajúakat (Bastard) a tudományos nyelvhasználat is — nem éppen szerencsésen — »*korcsoknak*« szokta nevezni, ami már önmagában alsórendűt, degenerált, »elfajzott« utódot jelent.

A fajkeveredés szörnyű következményeiről olvasva megdöbbenve kellene önmagunk testi, lelki degeneráltságára gondolnunk, ha ráeszmélünk arra, hogy legtöbbször nem is két, hanem esetleg három, négy vagy A talán több faj vére is keveredik.

Akiket azonban a fajkeveredés borzalmas hatásának rémképei nyugtalanítanak, talán kis vigaszt találnak ama tényben, hogy a fajkeveredés eme borzalmainak kitalálói és hirdetői is túlnyomórészt fajilag kevert és így saját vallomásuk szerint testileg, lelkileg degenerált lények. Hiszen úgyszólván minden ember, akivel léptenyomon találkozunk, sőt minden kultúrnép, a kultúr-emberiség legnagyobb része e kevertfajú szörnyszülöttek közé tartozik. Főleg pedig Közép-Európában, ezen a legfertelmesebb vérkeveredésbe süllyedt területen az elmélet szerint már talán nem is ember és majom közti torzszülötteknek, hanem egyenest a protozoák színvonalára degenerálódott lényeknek kellene élniök emberek helyett. Hiszen az emberiség, főleg a kultúrnépek, emberemlékezet, illetve a történelmi idők kezdete óta faji válogatás nélkül állandóan keverednek.

Hogyan lehetséges hát az, hogy az emberiség még mindig létezik, szaporodik és az emberi kultúra is még mindig fejlődik? És hogyan lehetséges, hogy ennek a kultúrának legfőbb irányítója már mintegy másfél évezred óta éppen a legszörnyűbb fajkeveredésbe süllyedt Közép-Európa? Hogyan lehetséges, hogy az emberiség legkiválóbbjai, tudósok, művészek, sőt még az olimpiai világbajnokok között is oly sok kevertfajút találunk? Más-

részt pl. a hindu nép, amely szigorúan elzárkózó kasztjaival leginkább távoltarthatta magától a vérkeveredés szörnyűségeit, éppen nem tartozik a kultúrára és vezetésre leginkább hivatott népek közé. Sőt e sokmillió népsősök óta állandóan a legkülönbözőbb és bizonyára kevésbé tiszta fajú népek zsákmánya. Hasonlóképpen a tisztavérűeknek tekinthető primitív fajok (pl. a pigmeusok) is a kultúra legalacsonyabb fokán állanak. Azok a naeyritka tisztafajú vagy legalábbis megközelítően ilyeneknek tekinthető egyének pedig, akiknek fényképe valamely faj tipikus megszemélyesítőjeként szokott az antropológiai könyvekben szerepelni, csaknem mind teljesen ismeretlen, jelentéktelen személyek. Mindezek a megcáfolhatatlan tények ugyancsak ellenkezni látszanak a fajkeveredés tragikus elméletével.

A »vér szava«, a különböző fajok között a nemi vonzalom természetes hiánya, a másfajútól való ösztönszerű irtózás, amivel a vérkeveredésnek természetellenes voltát próbálják igazolni, teljesen újszerű, és indokolatlan állítások. Hiszen, ha a fajtisztaság valóban természetes ösztönön, mintegy az emberi természet parancsán alapulna, nem is volna szükség oly nagy propagandára a fajtisztaság mellett és érthetetlen volna, hogy a fajok az irtózás minden jele nélkül oly borzalmasan összekeveredtek. Mert egy-két perverz, természetellenes ösztönű egyén bizonyára nem idézhette volna elő a ma fennálló »borzalmas vér káoszt«, főleg, ha tekintetbe vesszük, hogy az elmélet szerint az ilyen perverz hajlamú nemzedéknek a keveredésből származó öniszony és a generatív halhatatlanságtól való irtózás következtében néhány generáción belül úgyis ki kell pusztulnia. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a születések arányszáma éppen az aránylag fajtisztá északnyugateurópai országokban a legkevesebb, úgyhogy itt már valóban a generatív halhatatlanság vágyának hiányáról, a népek lassú haldoklásáról lehet szó (természe-

tesen a fajiságtól vagy fajkeveredéstől teljesen különböző okokból). Ezzel szemben Európa délkeleti részén, ahol a legkülönbözőbb európai és ázsiai fajok évezredek óta keverednek, a születések arányszáma az előbbieket háromszorosát is eléri.

A nemi vonzalom testileg csak két »fajt« ismer; *szépet* és *csúnyát*. Ezek azonban esztétikai és nem antropológiai típusok, mert hiszen szép és csúnya, illetve nemileg vonzó, vagy közömbös, esetleg visszataszító egyének a legkülönbözőbb fajokon belül is előfordulnak, legfeljebb más és más arányban. És minden egyén inkább vonzódik az esztétikailag tetszetős idegenfajúhoz, mint a visszatetsző fajrokonhoz. Csak ezzel magyarázható, hogy sokan választanak házastársnak fajidegen egyént olyanok is, akiknek módjukban állna saját fajúval egybekelni. És, ha egyes primitív fajokkal szemben általában mégis bizonyos irtózás mutatkozik, ez nem annyira az idegen vérnek mint inkább az illető fajjal rendszerint együttjáró visszatetszőbb külsőnek, valamint az egész egyén primitív voltának szól. Hogy pedig a néger férfiak fajidegen voltak ellenére is nem csekély nemi vonzalmat mutatnak a fehér nőkkel szemben, ez azt mutatja, hogy a fehér nőket nemcsak a fehér férfiak, hanem a négernek is a fajkülönbség ellenére általában tetszetősebbeknek, kívánatosabbaknak találják.

Az sem áll, hogy a természet az eredeti fajokra hasad, *mendelezés* útján irtja ki a fajkeverékeket és ezáltal tiltakozik a fajkeveredés ellen. A mendelezés elméleti ehetősége — amiről alább lesz szó — megvan ugyan és, ahol csak 1-2 jegyben különböző fajták keveredése forog fenn, gyakorlatilag is nagy mértékben megvalósulhat az eredeti fajokra hasadás. Ámde oly megszámlálhatatlan sokjegyű és bonyolult különbségeknél, amilyenek az egyes emberfajok között állnak fenn, a tiszta fajokra hasadás gyakorlatilag époly lehetetlennek mondható, mint amily

lehetetlen, hogy pl. e lap betűi összekeverve és egy zsákból kiöntve véletlenül ismét az eredeti sorrendbe rendeződjenek.

A fajkeveredésből minden esetre származhat esztétikailag bizarr külső, pl. néger orr és száj az egyébként európaias arcon vagy európaias, szőke haj néger fejen. Ámde a legkülönbözőbb fajú emberi testrészek is azért emberi testrészek és keveredésükben is kifogástalanul megfelelhetnek az emberi életfunkciók követelményeinek, vagyis egy egyénben keveredve harmonikus biológiai egységet alkothatnak. A néger orr és száj az európaias arcon semmiben se zavarják az életműködést, még ha esztétikailag fonák látványt nyújtanak is. Hiszen az életfeltételek nem mindig azonosak az esztétika követelményeivel. Ugyanígy a lélek harmonikus tevékenysége se lehetetlen a fajilag vegyes átöröklési anyag mellett, amiként a fajtisztaság se feltétlen biztosítéka a lelki egyensúlynak. Semmi bizonyítékunk sincs arra nézve, hogy a lelki betegségek a fajilag tisztább területeken ritkábbak lennének, mint a kevertfajú területeken.

A történelem se igazolja a fajtisztaság mítoszát. A népek, főleg vándor, nomád, zsákmányoló kultúrfokozatuk idején állandóan keveredtek az útjukban talált népekkel. A kalandozó csapatok általában nőhiányban szenvednek, ezért a nő mindig értékes zsákmány. Úgy szereznek asszonyt, ahogy éppen tudnak, nem sokat törődve annak egyfajú vagy fajidegen voltával. A népek ősmondái tele vannak asszonyrablással. A trójai háború Heléna elrablása miatt tör ki, Achilles egy zsákmányolt rabnő miatt vesz össze bajtársaival, Róma megalapítása a szabin nők elrablásával kapcsolatos, a magyar nép ősei pedig, a monda szerint, Dula alán király leányait és kíséretüket rabolták el. A régi germán népeknél szintén dicséretes hőstett volt, ha valaki az ellenség házából rabolt asszonyt magának. Ennek maradványaként még

ma is dívik egyes népek lakodalmi szokásai között a menyasszony elrablása. Ha voltak is egyes népeknél, főleg az uralkodó családoknál bizonyos házassági megkötöttségek, ezek nem faji, hanem inkább társadalmi, politikai, vagy babonás, vallási, charizmatikus jellegűek voltak. Ezekkel tehát tulajdonképpen nem a fajtisztaságot, hanem a családnak társadalmi helyzetét, illetve vélt charizmatikus kiváltságát akarták fenntartani, esetleg a győztes népet akarták a megvetett legyőzöttektől elkülöníteni. Ilyesféle szokásokba faji gondolatokat belemagyarázni nagy anakronizmus volna. Hiszen a legutolsó évtizedekig még senki sem gondolt arra, hogy miféle fajokat is lehet az emberiség körében megkülönböztetni, sőt részben még ma is vitás, hogy melyek tekinthetők külön fajoknak.

A legnagyobb szellemi fellendülések kora a történelem folyamán rendszerint a nagy népvándorlásokat követő nagy fajkeveredések idejére esik. Az ókor klasszikus kultúrnépei a görögök és a rómaiak, legalábbis kultúrájuk virágzása idején fajilag ugyancsak keverték voltak. A görög kultúra először — mint említettük — éppen a görög gyarmatokon indult virágzásnak, ahol nyilván nagyobb volt a fajkeveredés, mint az anyavárosokban. A renaissancet épúgy nagy fajkeveredés előzte meg, mint a magyar szellemi élet fellendülését a múlt század elején.

Igaz, hogy a nagy görög és római nép végül eltűnt, kihalt. De ez a tragikus bukás távolról sem írható egyszerűen a fajkeveredés rovására, mint ezt újabban sokan hirdetik. Az egykorú történetírók (Polybios, Dión Chrysostomos, Plinius stb.) irataiból világosan kitűnik, hogy *a pusztulás oka a vezetőosztályoknak, majd később az egész népnek szándékosan előidézett elégtelen szaporodása volt.*¹

Újabban sokféle statisztikai adattal és a számok szuggesztív hatásával »exakt« módon is iparkodnak bizo-

¹ V. ö. Somogyi: Eugenika és etika. 5-12. l.

nyítani, hogy a fajkeveredés már önmagában degenerálódásra, pusztulásra vezet. A statisztikai összefüggésekkel azonban csak akkor bizonyíthatunk valamilyen oksági kapcsolatot, ha gondos vizsgálattal ki tudjuk mutatni azt is, hogy a talált összefüggésnek a feltételezetten kívül más oka nem lehet. Valamely jelenségnek ugyanis a priori sokféle okára gondolhatunk és a tudományos módszer elemi követelménye, hogy a lehetséges okok sokféleségét mindig tekintetbe vegyük. Semmikép se nevezhető azonban tudományos eljárásnak, ha a lehetséges okok sokféleségét elhallgatva, éppen csak a nekünk tetsző oksági kapcsolat exakt bizonyítékaként tüntetjük fel a talált statisztikai összefüggést. Természetesen még kevésbé tudományos eljárás, ha magukat a statisztikai adatokat, illetve az eseteket is tendenciózusan válogatjuk ki, gondosan elkerülve azokat, amelyek az ellenkezőt látszanak bizonyítani. Márpedig nem egy ilyen kirívó tudománytalanságot találhatunk a fajmítosz sok szemfényvesztő, »számszerű« bizonyítéka között.

Így például az az egyébként kétségtelen tény, hogy a degeneráltak túlnyomó részben kevert fajúak, egyáltalán nem bizonyítja, hogy a degeneráltság oka a fajkeveredés. Hiszen a normális, egészséges, sőt a kiváló egyének is majdnem mind szintén kevertfajúak. Az amerikai meszticek és mulattok között található sok csökkent értékű egyén sem bizonyítja a fajkeveredés degeneráló hatását, bár gyakran hivatkoznak ezekre. Hiszen Amerikában a fehérek mélyszégyen megvetéssel tekintenek a feketékre, amit ezek engesztelhetetlen gyűlölettel viszonyoznak és így nagy átlagban bizonyára csak csökkent értékű fehérek kelnek egybe feketével. Hogy azután ezek utódai is nagyrészt csökkent értékűek, az nem magából a fajkeveredésből, hanem egyszerűen a szülőknek csökkent értékűségéből következik, ami egyfajúság esetén is hasonló következményekkel járna. Ehhez hozzá kell

vennünk még azt is, hogy ezek a félvérek nagyrészt törvénytelen gyermekek, akik a legnagyobb nyomorban, a legkedvezőtlenebb környezetben nőnek fel. A fehérek nem fogadják maguk közé, ők viszont a feketéket nézik le, ami társadalmi helyzetüket megnehezíti. Tudományos eljárás-e tehát, ha az ilyenek között található csökkent értékű egyének számát minden további nélkül összehasonlítjuk a sokkal kedvezőbb körülmények között világrajött és felnevelkedett tisztafajú egyének csökkent értékű hányadával? Egyébként, hogy a fajkeveredés ez esetben se jár mindig együtt degenerálódással, mutatja az is, hogy a mulattok között szintén akadnak igen értékes emberek és a négerék vezetői is többnyire ilyen kevertvérűek.

A fajkeveredés hatásának vizsgálatánál általában figyelemmel kell lennünk arra, hogy vajjon a keveredő egyének átlaga megegyezik-e fajuk átlagával. Ez rendszerint nem áll fenn akkor, ha valamely nagyon különböző vagy lenézett, megvetett fajjal történik keveredés. Ugyanígy tekintettel kell lennünk arra is, hogy a két keveredő csoport nem ment-e már át valamely különleges kiválasztódáson. Az ilyenek keveredésénél tapasztalható következmények ugyanis nem általánosíthatók a fajkeveredésre általában, minthogy e következmény folyhat éppen a különleges kiválasztódásból és nem magából a különfajúságból.

Teljesen tarthatatlan a fajkeveredésnek a *vércsoportok* keveredésével való összekapcsolása is, amivel oly sokan próbálják ijesztgetni a tájékozatlan és hiszékeny nagyközönséget. Eléggé közismert dolog ugyan, hogy az emberiség körében négyféle vércsoportot szoktak megkülönböztetni és hogy a vérátömlesztés esetén bizonyos vércsoportok keveredésének végzetes hatása lehet. A fajmítosz egyes hívei azonban kapva e nagyfontosságú tényen, azonosítják a fajmítoszban egyébként átvitt értelemben, szimbolikusan szereplő »vért« a tényleges vérrel,

a fajkülönbséget a vércsoportok különbségével, a fajkeveredést pedig a vérnek átömlesztés útján történő keveredésével. Ebből azután szigorú »logikai posztulátumként« következtenek a faji vonzalom és ellenszenv »serologiai« alapjaira, sőt a házaseset harmóniájának »serologiai« előfeltételeire is. Elrettentően fejtegetik, hogy az anyának és a magzatnak a fajkeveredésből származó vérkülönbsége elvetélésre vagy a szülésnél súlyos mérgezési tünetre vezet. Hatalmas arányú vizsgálatokkal és a számok óriási tömegével kutatják a vérindexet, a serologiai távolságot, hogy exakt módon megállapítsák az egyes fajok vérbiológiai viszonyát, úgy vélvén, hogy ez úton a fajkérdést egy csapásra végérvényesen meg lehet oldani. Sőt egyesek még a nemzetiségi problémák eldöntésére is ezt tartják a legexaktabb módszernek. Ismeretes, hogy egyes oláh antropológusok szintén vérvizsgálatokkal iparkodtak bizonyítani, hogy a székelyek tulajdonképpen oláh eredetűek és ezért jogosult a visszaoláhosításukra irányuló törekvés.

Ámde a vércsoportokat az antropológiai fajokkal azonosítani, sőt még csak közelebbi összefüggésbe hozni sem lehet Egyrészt ugyanis sokkal több faj van, mint vércsoport, másrészt úgyszólván minden fajon belül előfordulnak az összes vércsoportok. Igaz, hogy az egyes vércsoportok különböző fajokon belül más és más gyakoriságot mutatnak, ámde eloszlásuk nagymértékben szabálytalan.

A fajkeveredést pedig legfeljebb átvitt értelemben mondhatjuk vérkeveredésnek. Hiszen a fajkeveredésnél távolról sem a vér, hanem az átöröklési anyag keveredéséről van szó. Az átöröklési anyag pedig az öröklődő hajlamok összessége, amiknek továbbhordozója nem a vér, hanem az ivarsejtek kromoszóma állománya (1. alább).

A vérindexes fajkutatásra leg súlyosabb csapást azonban annak a megállapítása jelentette, hogy *az embernél megállapított négy vércsoport az emberszabású majmok vére-*

ben is kimutatható. Ha tehát a kölcsönös vonzalom és a boldog házasság tisztán a vércsoportok megegyezésén alapul, valóban komolyan meg kellene gondolni, vajjon nem lenne-e boldogabb, harmonikusabb a házasság egy azonos vércsoportú majommal, mint valamely össze nem illő vércsoportú embertárssal.

Mindezek szerint legalább is könnyen lehetséges, hogy a vércsoportok kialakulása az emberiség körében egy ősből, a mai fajokra tagozódást megelőző folyamat (E. Fischer). Ez esetben pedig semmi remény se lehet arra, hogy valaha sikerüljön az egyes vércsoportok eloszlása alapján megkülönböztetni az antropológiai fajokat.

Egyébként a vérindex túlzott jelentőségét már az is valószínűtlenné teszi, hogy az emberiség eddigi történetében a házasságok általában kielégítően harmonikusak és termékenyek voltak. Már pedig a házasságkötéseknél a vércsoportokra mindmáig vajmi kevés figyelemmel voltak. Ha tehát ezeknek valóban oly végzetes jelentőségük volna, a házasságok igen nagy hányadának mindaddig megdöbbentő tragédiákkal kellett volna végződniek. Ha pedig elő is fordultak minden időkből családi tragédiák, nehéz volna igazolni, hogy ezekben valami különös szerepe lett volna a vércsoportok össze nem illésének, még kevésbé lehetne garanciát vállalni azért, hogy megegyező vércsoportok esetén a házassági tragédiák teljesen kizártak lesznek.

Az elfogulatlan vizsgálat egyébként nem talál különleges degenerálódást még a távoleső fajok keveredésénél sem. Klasszikus példa erre *E. Fischernek* a Délnyugat-Afrikában élő *rehoboth-népen*, a holland gyarmatosok és hottentotta nők leszármazottain végzett széleskörű vizsgálatának eredménye.¹ A kiváló antropológus szerint e

¹ E. Fischer: Die Rehobother Bastards und das Bastardierungsproblem bei Menschen. Jena 1913.

népnél a testi, szellemi degeneráltságnak vagy a szaporodás csökkenésének semmi jele se mutatkozott.

Hogy keveredés mellett diszharmonikus esetek is alakulnak ki, még nem bizonyítja, hogy maga a fajkeveredés általában diszharmonikus kombinációkra vezet. Hiszen diszharmonikus kombináció előfordulhat egyfajúak egyéni hajlamainak diszharmonikus keveredésénél is, sőt a nagyfokú társadalmi, nemzeti vagy vallási különbségek is kelthetnek a családban súlyos diszharmóniát. Viszont ilyesfajta különbségek fajkülönbség nélkül is akadályai lehetnek a keveredésnek. Sokszor előfordul, hogy pl. az egyik faluvég nem keveredik a falu másik végével, bár lényeges fajkülönbség nincs közöttük.

A fajilag különböző egyének keveredése általában ugyanolyan eredménnyel jár, mint az ugyanazon fajon belül előforduló egyéni különbségek keveredése. Hiszen a »fajkeveredésnél« is tulajdonképpen mindig csak egyének keverednek és nem a fajok, mint ilyenek. Egészséges, értékes, kiváló egyének utódai tehát nagy valószínűség szerint szintén egészségesek, értékesek, kiválóak lesznek akkor is, ha a szülők fajilag különböznek. Viszont csökkent értékű egyének házasságából nem sok kiváló utódot remélhetünk még akkor se, ha a szülők egyfajúak. Ebből következik, hogy egy faj egyáltalán nem degenerálódik, sőt értékében gyarapodik akkor, ha bármilyen fajú kiváló egyéneket olvaszt magába. Viszont a faj átlagánál kisebb értékű fajidegen elemek felvétele époly hátránnyal jár, mint saját faja átlagon aluli egyedeinek fokozott szaporodása. *Két különböző faj válogatás nélkül vett átlagának keveredése pedig a két faj átlagának középértékét eredményezi*, amint ez általában a különböző átöröklési anyag keveredésénél tapasztalható. Tehát a válogatás nélküli keveredés az átlag kisebb értékű fajjal általában hátrányos, az átlag magasabb értékű fajjal azonban előnyös. Ugyanez áll azonban bármely két egyfajú, de különböző

átlagértékű csoport keveredésénél. Vagyis a keveredésnél pusztán a keveredő átöröklési anyag értékkülönbsége számít, a fajkülönbség ténye egyébként közömbös.

A fajtisztaság megóvása, illetve a további vérkeveredés elkerülése azonban gyakorlatilag is teljesen lehetetlen. Hiszen, ha — mint említettük — az emberiség túlnyomó része máris kevert fajú, természetesen nem örökíthet tovább mást, mint saját »fertőzött« véréét, ha csak le nem akar mondani az emberi élet további propagálásáról. Tehát nem a fajkeveredés, hanem éppen a fajtisztaságra törekvés vezetne következetesen az egyes népek, sőt az egész emberiség pusztulásához, szörnyű öngyilkosságához.

4. *A fajmítosz világnézeti következményei*¹

A fajmítosz már kezdettől fogva arra törekedett, hogy széleskörű tömegmozgalommá alakuljon. Ámde valamit tömegmozgalommá legkönnyebben a tömegszenvedélyek szításával fejleszthetünk. A tömeget valamivel fanatizálni, lázba, mámorba hozni kell, akkor megszűnnek az értelmi, erkölcsi gátlások és gondolkodás nélkül követi a tömeg a legképtelenebb tanokat, viszi véghez a legoktalanabb, legembertelenebb cselekedeteket is.

A tömegre viszont legkönnyebb hatni, legkényelmesebb sikert, tapsot elérni, legolcsóbban lehet népszerűsége szert tenni a *gyűlöltre uszítással*. A gyűlölettől elvakult tömeg előtt pedig könnyű minden emberi nyomorúság okának egy bűnbakot megtenni, főleg, ha arra is vigyázunk, hogy a felkorbácsolt szenvedélyek prédájául odalökött vádlott védekező szavát elnémítsuk és az »audiatur et altera pars« nemes elvét valahogy a tömeg eszébe ne juttassuk.

¹ V. ö. Somogyi: A fajmítosz szellemtörténeti háttere. Magyar Kultúra, 1938, 5-6. sz.

Hogy a fajmítosz is tömegmozgalommá váljék, célszerűnek mutatkozott *valami ellen* szervezkednie, elleniséget keresnie, amivel szemben a bálványozott fajt védelmébe veheti, így fejlődött ki a *fajgyűlölet*, mely megtette az északi faj ellenségének úgyszólván az összes többi fajt, amelyek már pusztán létükkel is azt a veszélyt jelentik az északi fajra nézve, hogy fajtisztaságát megfertőzik és korlátlan érvényesülésének útját állják. Legfeljebb annyi létjogosultságuk lehet, hogy az északi ember fenséges célkitűzéseinél eszközül, mintegy magasabbrendű háziállatként szerepelnek. A fajmítosz rajongói nagy megvetéssel nyilatkoznak a néger, a mongol, az alpesi fajról, gyűlöletük legjavát azonban a *zsidóság* számára tartogatják, külön fajként kezelve ezt is. És a világháború után egyéb okokból sokfelé jelentkező *antiszemitizmusnak* a fajmítosszal való összekapcsolása mindkét mozgalomnak! erősebb lendületet adott.

A fajmítosz a zsidóságot megtette az északi faj »ellenfajának« (Gegenrasse), melyek között olyan ellentét áll fenn, mint a tűz és a víz, a fény és az árnyék, az angyal és az ördög között. A zsidóságban látja az egyedüli okát a világháború szerencsétlen kimenetelének, a bolsevizmus ázsiai rémének és az emberiség minden egyéb bajának, nyomorúságának. Ezért nincs olyan alávalóság, amit kétségtelen tényként ne állítana erről az északi ember ellenfajáról, így annál tündöklőbb színekkel emelkedik ki vele szemben az északi faj, amelyet viszont a dicséretnek, hódolatnak minden elképzelhető mértékével elhalmoz. Míg az északi faj jellegzetes képviselőiként Siegfried és a milói Vénusz szerepelnek, a zsidóságé a pénzsóvár Júdás és a kommunista Luxemburg Róza. A bibliában is, amit a fajmítosz fantasztikus feltevése szerint ősi írásokból állítottak össze, a »Sátán fiai«, »sötétség fiai«, »dudva« stb. mind a zsidókat jelentik. Ellenben a »kiválasztottak«, »Isten gyermekei«, »világosság fiai«, »Isten képmása« stb.

kifejezések tulajdonképpen mind az északi fajú árjakra vonatkoznak. Maga Jézus Krisztus is vér szerint árja, sőt a legnagyobb zsidógyűlölő. Az árja germánokat a fajmítosz egyes hívei szerint mindig a túlzott igazságosság és a túlzott szerénység jellemezte, ezért nem becsülték eléggé saját kultúralkotásaikat másokéval szemben. A zsidóság, a germán faj ősi ellensége viszont gondoskodott arról, hogy a hatalmas ősgermán kultúra emlékei eltűnjenek. Ezért nem ismerjük most már azt a csodálatosan magas ősgermán kultúrát, amely a görögöt és a rómaid is messze túlszárnyalta.¹ Ez a fajgyűlölet állította szembe a »zsidó fizikát« a »német fizikával« (Ph. Lenhard), sőt még a matematika terén is »fajszerű« (arteigene) matematikát követel a »zsidó-liberális-zsonglőrösködő« matematika helyett.²

Nem kell filoszemitának lennünk, csak egy kis kritikai érzékkel és józan elfogulatlansággal kell rendelkezünk, hogy e szemelvényekben — amiket még bőségesen szaporíthatnánk — az elvakult fajgyűlölet nevetséges túlzásait lássuk, amik a fajelméletet és az antiszemitizmust egyaránt csak kompromittálják. Hisz minden törekvés legveszedelmesebb ellenségei nem a józan, objektív ellentábor, hanem a saját táborának fanatikus túlzói.

A tömegmozgalmat hajtó indulatokat azonban folyton újabb tápanyaggal kell élesztgetni, különben ellanyhul. Így a fajgyűlölet is nemsokára nekitámadt a kereszténységnek, mint »zsidó-szír-előázsiai-alpesi« és így az északi emberre nézve teljesen *fajidegen vallásnak*. Ez annál könnyebben ment, mert a kereszténység történetileg a zsidó vallás beteljesedéseként jelent meg, alapítója, valamint első terjesztői és hívei szintén a zsidóság köréből

¹ V. ö. Weinländer: I. m. 93., 104., 140., 154., 157., 179. 303., 365., 367. stb. 1.

² V. ö. Deutsche Mathematik 1936. évf.

kerültek ki és a kereszténység is mindenkor szent könyvnek ismerte el a zsidó Ószövetséget.

Így vették azután a fajmítosz egyes hívei a kereszténységet és a zsidóságot teljesen egy kalap alá, megfeledkezve arról, hogy e kettő kezdettől fogva élesen szembenállott egymással. Eleinte a zsidóság önként különítette el magát a keresztényektől, majd később az utolsó századokig a keresztények kényszerítették őket erre az elkülönülésre. A zsidóság mindenkor a kereszténység legádázabb ellenségének bizonyult, viszont a keresztény népek részéről is gyakoriak voltak a zsidóüldözések, amik nem egy esetben sajnálatosan kegyetlen és igazságtalan pogrommá fajultak. Lehet-e ezek után a kettőt fegyvertársként emlegetni az északi faj elleni küzdelemben, amely faj lécezését egyébként bizonyára sem egyik, sem másik nem sejtette?

Az antiszemizmusnak faji problémaként való kezelése egyébként azért se helytálló, mert a zsidóság nem egy bizonyos faj, hanem olyan fajke verek, amelynek minden eleme — mint látni fogjuk — sok más népben is szerepel.

A fajelmélet keresztényellenes kiélezésében a német fajmítosz sok kitüntetéssel elhalmozott és szinte hivatalosnak elismert prófétája, *Rosenberg* Alfréd játssza a vezetőszerepet. »*A XX. század mítosza*« c. könyvének 700 lapján elejétől végig a legféktelenebb gyűlölet tombol a kereszténység és a zsidóság ellen, nem téve semmi különbséget közöttük, még kevésbé különböztetve meg az ószövetségi zsidóságot az attól fajilag, sőt vallásilag is már nagyon eltérő mai zsidóságtól. *Rosenberg* hatalmas könyvének történet szemlélete leegyszerűsödik két faj dogmatikus szembeállítására. Van egy *jó faj*, az árja-germán-északi faj. Ezt jellemzik a tehetség és alkotóképesség legmagasabb foka, hősiesség, igazságosság, nagylelkűség, becsület, önérték, szépség, szentség, egyszóval mindazok a tulajdonságok, amiket az ember saját magára nézve kívána-

tosnak tart. Ezzel szemben áll a rossz faj, a zsidó-szír-pelazg-föníciai-negroid-előázsiai-alpesi keverékfaj, a Földközi-tenger körül kialakult embersalak, mint az előbbi ellentéte. Ez a szerzője minden babonának, varázslatnak, démonizmusnak, satanizmusnak, prostitúciónak, pederasztiának, fanatizmusnak, egyszóval minden rossznak, aljasnak, kivetnivalónak, mindannak, amit az emberiség megvet, amitől undorodik.

Ennek a gyalázatos faj-zagyvaléknak szüleménye a zsidó-keresztény vallás is. Rosenberg egyenest nevetségesnek tartja azt az állítást, hogy Isten éppen a zsidóságnak, az emberiség eme söpredékének nyilatkozta volna ki magát, azt meg éppen istenkáromlásnak mondja, hogy ez a fajzat is Isten képmásának tekinti magát. A zsidó-keresztény monoteizmusnál is sokkal magasabbra értékeli Rosenberg az *ősgerman vallást* vagy a *görög mitológiát*. Úgy látszik, nem zavarja vallási érzékét az, amin már Platón és más emelkedett szellemű ókori pogány gondolkodó is megbotránkozott, t. i., hogy a pogány mitológia istenei egymással gladiátorok módjára verekednek és mindenféle gonoszságot elkövetnek.

A kereszténységet Rosenberg szerint a Földközi-tenger környékén összekeveredett fajok mocsarában a zsidó Bibliából fejlesztette ki a szír-afrikai varázslókultusz, hogy ezzel a fajok káoszán világalummal biztosítson. Hogy a kereszténység mily előszeretettel viseltetik az alacsonyrendű fajok és az undok fajkeveredés iránt, annak egyik elrettentő példajaként említi Rosenberg, hogy a csikágói eucharisztikus kongresszuson néger püspökök is miséztek.¹

Az első századok *keresztényüldözését* az új mítosz szerzője tagadja, illetve teljesen jogosnak mondja. A keresztény vértanúk ugyanis szerinte nem hitük miatt haltak

¹ Rosenberg: Der Mythos des XX. Jahrhunderts. 17-20. kiad. 167. k. L

meg; a lelkiismeret ilyen leigázására a klasszikus északi ókor képtelen lett volna. A vérengző, keresztény üldöző Dioklecian császár, akinek ereiben germán vér is folyt, feddhetetlen jellemű, türelmes egyén volt, aki csak az egyiptomi hasbeszélők, jósok és varázslók ellen járt el. Egyébként pedig mindössze 80 keresztényt végeztetett ki, akik ezt teljesen meg is érdemelték, mert tulajdonképpen lázadók voltak.¹ Hogy azóta is napjainkig a keresztények mily megszámlálhatatlan tömege halt meg hitéért, arról az ünnepelt mítosz-szerző teljesen hallgat, ellenben az Egyház által kivégzett eretnekek számát minden indokolás nélkül 9 millióra becsüli.² Egyébként Rosenberg szerint a kereszténység is tele van az ősgermán vallás torzképeivel. Jézus Krisztust, Szűz Máriát és a többi szenteket, valamint a keresztény szertartásokat az ősgermán hősökből, illetve pogány szokásokból alakította ki a szíriai démonizmusba merült alpesi fajzat, hogy így varázsló hatalmát kiterjeszthesse az északi fajú népekre is. Ennek az ocsmány vérkaoszból kialakult zsidó-szír-afrikai varázslatnak *fővarázslója a pápa*, akit az új mítosz szerzője mindenütt csak a démoni »*javasember*« (Medizinnmann) néven emleget és az Egyház szuverén fejét a legválogatottabb útszéli gúnyszavakkal illeti.

Rosenberg bírálói sokszorosan kimutatták, hogy az ünnepelt mítosz-szerző ezt a határtalan kereszténygyűlöletét, amiben Nietzsche őrjöngő dühkitöréseivel vetekszik, csupa harmadrendű, elfogult, rég megcáfolt pamfletekből igyekszik igazolni, bőven megtoldva és túlozva azok egyoldalúságát és ferdítéseit, sokszor a források elhallgatásával.³ Az is jellemzi az ünnepelt szerzőt, hogy a jó

¹ U. o. 73. kk. 1.

² U. o. 142., 167. 1.

³ V. ö. pl. Klemm: *Kereszténység vagy faji vallás?* Budapest, Stephaneum 1937. — A. Koch: *Der neue Mythos und der alte Glaube.* Herder, Freiburg, 1935.

és a rossz faj számára *kétféle mértékkel* mér. Amit az egyiknek képviselői csinálnak, még az ellenkező látszattal szemben is mind nemes, kiváló, amit azonban a másik fajhoz tartozóak tesznek, bármily nemesnek lássék is, csak aljas indokból fakadhat, alávaló lehet. Mintha az egyik faj csupa lángelmékből és szentekből, a másik pedig kizárólag félkegyelműekből és gazemberekből állana. Hogy pl. a kereszténység képviselői között sok olyan nagy szellem van, akiknek kiválóságát, érdemeit még elfogulatlan ellenfelei se merik tagadni, azt a vér és becsület mítoszának szerzője egy szóval se említi, ellenben ünnepelelt hősként igyekszik megtenni mindazokat, kik valaha támadták a kereszténységet.

E kétféle megítélés azután nem egyszer *ellentmondásba* is viszi a hírneves szerzőt. Amit az egyiknél dicső erényként magasztal, azt a másikonál mint megvetendő, undok bűnt emlegeti, így pl. a faj szaporodása érdekében dicséri az ősgermánok időszakos többnejűségét és elítéli a kereszténységet, mely ezt a szigorú monogámia kényszerével megszüntette. Sőt jelenleg is helyesli a monogámia mellett a házasságon kívüli szaporodást.¹ Ezzel szemben viszont botránkozva emlegeti az őszövétségi patriarchák többnejűségét.² Ahol a Szentírásban nemzeti érzés mutatkozik, ott a panjudeizmus vádjával áll elő, ahol viszont a nemzeti érzés hiányzik, ott az inter- vagy antinacionalizmuson háborodik fel. Nem egy nagy felületességre vagy tudatlanságra valló *tárgyi tévedés* is előfordul a sokat ünnepelelt szerzőnél, amiket még a kissé műveltebb dilettánsnak is észre kellene vennie, így szerinte Nagy Konstantin helyett Klodvignál tűnik fel az égen a kereszt jele,³ avagy Origenes helyett Eusebiust teszi meg eunuchnak.⁴

¹ Rosenberg: Der Mythos des XX. Jahrhunderts, 529. k. 1.

² Rosenberg: An die Dunkelmänner. 24. 1.

³ Der Mythos etc. 681. 1.

⁴ U. o. 74. 1.

Ámde az új mítosz ünnepezt szerzőjét éppen nem nyugtalanítja, hogy állításait, érveléseit egyes »sötétlelkű emberek« (Dunkelmänner) sorra megcáfolják. Mindezeket sommásan e fölényes kijelentéssel intézi el: »Amit a XX. század mítosza c. könyvemben állítok ... a leghatározottabban állana akkor is, ha az egész történeti bizonyításom minden pontja megcáfolható lenne.«¹ Ezek után valóban nem látjuk, miért tartotta mégis szükségesnek, hogy 700 lapon keresztül annyi megcáfolható bizonyítékot hordjon össze. Még kevésbé világos, hogy milyen alapon igényelhet hitelt kellő bizonyítékok nélkül olyan szerző, aki ily nagyfokú tájékozatlanságot és elfogultságot árult el.

Rosenberg és hívei szerint azonban a megcáfolhatóság még mitse jelent valaminek az *igazságára* nézve. Náluk az igazság és a tévedés más, mint a hagyományos logika szerint. *Az ismeret, az igazság, a tudomány ugyanis szintén a vér, a faj terméke, vagyis minden igazság a fajtól függ és más fajra nem érvényes.* Ezért az egyik fajra nézve nyilvánvalóan igaz lehet az, amit egy másfajú megcáfolhatónak talál. Aki tehát Rosenberg szavában kételkedik, abban megcáfolható állítást, ellentmondást talál, ez csupán azért van, mert az illetőnek alacsonyrendű faji lelkülete nem képes felfogni az északi lélek fenséges gondolatait, amik egy hasonlóképp északi számára minden bizonyíték nélkül is nyilvánvaló igazságok.² Így jutunk el a teljes *ismeretelméleti relativizmushoz*, ahol minden igazság legfőbb és egyedüli mértéke a faj. *Igaz az, amit a faji szellem éppen faji adottságainál fogva igaznak tart.* Ez az elmélet nagyon hasonlít a szofista *Protagoras homomensura-elméletéhez*, mely szerint minden úgy igaz, ahogy kinek-kinek látszik.

¹ An die Dunkelmänner. 6. 1.

² V. ö. Rosenberg: Der Mythos etc. 119 kk., 690. 1.

Rosenbergék c relativizmust természetesen minden fajra érvényesnek tartják, függetlenül attól, hogy valakinek faji lelkülete felismeri-e azt vagy sem. Így azonban már maguk is kénytelenek abszolút, a faji belátástól független igazságot elismerni. Alapelvük tehát tulajdonképpen így hangzanék: *a fajtól függetlenül igaz az, hogy minden igazság a fajtól függ.* Hogy azután ebben mily vaskos ellentmondás van, annak felismeréséig Rosenbergék még nem jutottak el.

Hasonlóképpen relativizálják Rosenbergék a *jogot* is, amennyiben ennek egyedüli mértékéül szintén a fajt teszik. Rosenberg mítosza szerint *jogos az, amit az árja emberek jogosnak tartanak.*¹ Természetesen minden faj, minden nép azt fogja mindenkor jogosnak tartani, ami rá nézve hasznos, kedvező. Tehát joga van megtenni mindent, amiből haszna származik. Ez ugyan aligha fogja az idegenekben a jogbiztonság érzetét fokozni és a kölcsönös bizalmat megerősíteni, de hát: *fiat mythus, pereat iustitia!*

Rosenbergéket tehát saját elveik szerint tévedésen, hazugságon, szószegésen, jogtalanságon fogni lehetetlen. Hiszen minden éppen úgy igaz, helyes, jogos, amint ők annak tartják, így azonban *e mítosz könnyen a hazudozás, szószegés, erőszakoskodás szabadságlevelének magyarázható.* Ehhez hasonlóakat eddig legfeljebb a betegelméjű Nietzsche »Herrenmoral «-jában találhattunk.

Ezek után természetes, hogy Rosenberg szerint *az igaz vallás is csak faji (arteigen) vallás lehet.* E vallásának teljes rendszerét az ünnepektől szerző nem dolgozza ugyan ki teljesen, de részletesen megadja azokat az alapelveket, amelyek szerint egy eljövendő vallási zseninek az északi faj vallását meg kell szerveznie. A vér és faj ez új vallásában tulajdonképpen nincs személyes Isten, mert az

¹ U. o. 571. l.

Isten — ember szembeállítás Rosenberg szerint csak a keresztény-zsidó-szír gondolkodás torzszülöttje. Az isteni kinyilatkoztatás helyébe a »vér szava« lép, a szentségeket a vér misztériuma« helyettesíti, az Isten iránti bizalmat pedig az önbizalom váltja fel.

Legjellemzőbb azonban az északi vallás e prófétájára, hogy miként jelöli meg az új vallás helyzetét a kereszténységgel szemben. A kereszténység, mint ilyen ellen az új vallás nem harcol, sőt éppen ez az új vallás az igazi, 1 a »pozitív« kereszténység, és mint ilyen, természetesen állandó küzdelemben van azzal a »negatív« kereszténységgel, mely, mint a fajidegen szír-etruszk-ázsiai szellem terméke, megfertőzte az északi emberek vallási érzületét.³ Tehát az a vallás, amelyet eddig az apostolok, az egyházatyák és doktorok, a szentek és vértanúk, sőt minden józan ember Rosenberg megjelenéséig kereszténységnek tartott, nem az igazi, hanem csak negatív kereszténység, amit eddig ravaszkodó képmutatással, szemforgató farizeuskodással valódi kereszténységként varrtak idegenfajú sötét szellemek az emberiség nyakába. Ehelyett az igazi, pozitív kereszténység az a fajszerű vallás, mely elveti a Szentírást, Krisztus istenségét, a megváltást, az Egyházat, a szentségeket, egyszóval mindent, amit eddig a kereszténység lényegeként tanítottak. *Mégis csak nag^dolog lehet a kereszténység, ha Rosenberg sarkalatosán ellenkező tartalom mellett is legalább a nevéhez annyira ragaszkodik.* Mert a ráerőszakolt néven kívül vajmi kevésbé hasonlít az ő »pozitív« kereszténysége ahhoz, amit ezen közel kétezer év óta ért az emberiség. Mindenesetre őszintébb és becsületesebb eljárás lett volna a vér és becsület mítoszának szerzőjétől, ha még a nevét is kerülte volna annak, ami benne bizonyára sok kellemetlen asszociációval társul, így azonban nehéz elosztatnunk azt a

¹ V. o. Rosenberg: Der Mythus etc. 78. k. 1.

gyanút, hogy a kereszténység nevéhez való ragaszkodás csak a tájékozatlanok félrevezetéséhez szükséges.

Németországban elég szép számmal vannak, akik vállalkoztak valamilyen északi-német-keresztény vallás megszervezésére (pl. Bergmann, Hauer, Ludendorf f né), így keletkezett azután a kereszténységnek és az ősgermán pogány mitológiának sokféle zavaros keveréke, rendszerint valamilyen *panteista* alapon. Nehéz ugyan megértenünk, hogy miért találhat az északi lélek nagyobb megnyugvást, kielégülést az ilyen mesterkéltné panteisztikus fantáziatermékekben, mint a kétezeréves kereszténységben. Hiszen maga a panteizmus nem új és nem is északi különlegesség, sőt egyik legfőbb képviselője éppen a zsidó *Spinoza*. Másrészt pedig a »fajidegen« kereszténységnek csodálatosképpen hosszú évszázadokon át annyi északi germán hitvallója és vértanúja akadt és akad most is, akik semmikép se hajlandók eddigi »fajidegen« vallásukat az északi lelkülethez szabott »fajszerűvel« felcserélni. Sőt a kereszténység klasszikus hitvallói között oly kimagasló szellemek is vannak, mint *Albertus Magnus*, akit az egyház nemrég avatott szentté, Rosenberg hazájában pedig újabban büszkén »*Albert der Deutsche*« néven emlegetik.

Ez új vallásalapítók közül némelyik saját állítása szerint oly kiváló faji érzékkel rendelkezik, hogy valamely vallásos irat árja vagy nemárja eredetét a szerző ismerete nélkül is biztosan megérzi. E csalatkozhatatlan ösztön azután természetesen bizonyos csalatkozhatatlanságot látszik kölcsönözni az általuk megszervezett vallásnak is. Amikor azonban *Hauert*, az új német vallásalapítók egyik legnevesebbjét felszólították arra, hogy a szerzők feltüntetése nélkül eléje tett indogermán, szemita és kisázsiai vallásos szövegekből az ő árja-német érzülete alapján állapítsa meg, melyek közülök az árja és melyek a nemárja eredetűek, a nagynevű vallástörténész kitért e feladat

elől azzal a megokolással, hogy az ilyen »kémiai vizsgálatokra emlékeztető« módszer nem alkalmas vallástörténeti kutatásra.¹ Különös, hogy mihelyt a faji szellem e kiváló ismerői valamely szerző faji hovatarozását ismerik, mégis azonnal minden kétség nélkül felfedezik munkáiban az összetéveszthetetlen faji vonásokat.

A faji vallás híveinek tévedése főleg abból származik, hogy a kétségtelenül fennálló faji különbségeket túlozva nem veszik észre a *közös humánomot*, az *egyetemes emberit*, ami minden emberfaj sajátja. Az egyes fajokon belül viszont túlságosan általánosítanak és figyelmen kívül hagyják az *egyéni különbségeket*, melyek egyeseket olykor saját fajrokonaitól jobban elkülönítenek, mint egy másik faj átlagától. A közös humánom pedig nemcsak metafizikailag, hanem lélektanilag is lehetővé tesz egy *közös emberi vallást*, amin belül a vallásos élmény különféle színeződést nyerhet nemcsak fajonkint, de egy fajon belül egyénekenkint is. Metafizikailag pedig az a gondolat, hogy a legfőbb lény, az Isten, az Abszolútum fajok szerint más és más, olyan abszurdum, amit a fajmítosz egyes újabb irányain kívül csak a legalacsonyabb kultúrájú, legprimitívebb gondolkodású népeknél találunk meg.

Rosenbergék fajmítosza szerint a német népnek általában mindent ki kell küszöbölnie magából, ami *fajidegen*, és pedig nem azért, mert önmagában téves vagy rossz, hanem csupán azért, mert fajidegen, mert nem északi eredetű.² Gondoljuk el azonban, mi történne, ha ezt a könnyelműen hangoztatott követelményt valóban radikális szigorúsággal, teljes következtetéssel megvalósítanák? Mi maradna meg a német népnek, ha kiküszöbölné mindent, ami nem tiszta északi eredetű? Mert bizony,

¹ V. ó. Künneth-Schreiner: Die Nation vor Gott 1937 436. k. 1.

² Rosenberg: Der Mythos etc. 119. 1.

ekkor ki kellene zárnia néptársai óriási tömegét, le kellene mondania anyagi és szellemi kultúrájának igen nagy részéről. Nemcsak a kereszténységet kellene kiküszöbölnie, hanem szókincséből az összes idegen eredetű szavakat, sőt talán még a mai írását is el kellene hagynia. Le kellene mondania a tudomány és a művészet sok, sok értékéről, a fajidegen orvosok találmányainak alkalmazásáról, sőt még az arab számjegyek és az algebra használatáról is. Nem képzelhető el olyan szörnyű békediktátum, amely minden téren annyira megnyomoríthatná a német népet, mint ha csak azt hagynák meg neki, ami tisztán északi eredetű,

Végül lehetetlen észre nem vennünk, hogy *a fajmítosz legfőbb elvei, a felsőbbrendű fajiság, a mások feletti uralomra való kiválasztottság, a saját faji állományának gondos számontartása az idegenektől elkülönülésre való törekvés, továbbá a faji valláshoz ragaszkodás, valamint a kereszténység tajtékzó gyűlölete és útszeli ócsárlása mind olyan mozzanatok, amelyek a sok kiszínezett ellentét mellett is» közeli eszmei rokonságot mutatnak a zsidósággal, és éppen a zsidó mentalitás ama vonásaival, amik miatt a zsidóságot eddig mindenütt üldözték, megvetették.*

Másrészt figyelemre méltó az a körülmény is, hogy *a fajmítosz Rosenberg hazáján kívül nem tudott elterjedni oly népek közvéleményében sem, amelyek szintén germánok, sőt esetleg sokkal inkább északiak, mint a németek, E népek, egyáltalán nem tolakodnak az északi fajmítosz közösségébe, sőt lesajnáló mosollyal vagy égő felháborodással fogadják azt, mint a dilettantizmus és sekélyes romantika diadalát, a kritikai gondolkodás visszafejlődését, a barbárság felújulását, mint állattani alapon üzött politikát.*¹ Már kezdetben is a francia Gobineau és az angol Chamberlain

¹ V. ö. pl. a holland Huizinga: Im Schatten vom Morgen. 1936. 66. kk. l.

csak Németországban tudtak nagyobb sikert elérni és azóta a német fajmítosz mindmáig meglehetősen magára maradt. Ez annál inkább meggondolásra késztető jelenség, mert hiszen nemcsak az egyének, hanem a népek is szeretik a hízelgő nyilatkozatokat és, ha már az erősen elészakiatlanodott németiség oly kitüntetően fogadta az északi faj felsőbbrendűségét hirdető mítoszt, mily ujjongó fogadtatásban kellene annak részesülnie a még északibb fajú népek körében!

Annyit azonban a német szellem mentségére el kell ismernünk, hogy a komoly tudományos körök a fajmítoszt Németországban is egészen az utóbbi évekig következetesen visszaszorították a dilettantizmus körébe és néni egészen rajtuk múlt, hogy e fantasztikus mítoszok végül mégis betörték a tudományok szentélyébe, kompromittálva ezzel a német tudományt. Lehet, hogy rövid idő múlva az egész német nép csupán szégyenpírral fog gondolni arra, hogy olyan könyvek, amilyen Rosenberg Mythus, egy Albertus Magnus, egy Kant, egy Goethe hazájában megjelenhettek, hogy ott hihetetlen példányszámban elkelték, hogy azokat óriási tömegek olvasták, elhitték, sőt megcsodálták, ünnepelték és kitüntetésekkel halmozták el I Rosenberg e munkáját a könyv forgalomból már állítólag kivonták. De mikor vonják ki a nép leikéből is?

6. A turáni-magyar fajmítosz

Ha az árja-északi fajmítosz már az északi fajú népekben is oly hűvös, ellenszenves fogadtatásra talált, érthető volna, ha nálunk, a magyarság körében a legnagyobb általános felháborodást váltaná ki az a mítosz, mely *faji népi és keresztény voltunkat egyaránt a legmélyebben sérti*. Mégis, mint sok egyéb nyugatról jövő mozgalomnak, a fajmítosznak is akadtak nálunk fanatikus rajongói. Az

árja-északi fajmítoszt természetesen kissé át kellett alakítani a magyarság számára eredetünknek megfelelően, így született meg a *turáni mítosz*, mely a szereplők kicserélése mellett alapelveiben meglehetősen bű mása a nyugati mintaképnek.

Miként az északi fajmítosz az árjakat, a magyar fajmítosz a turániakat tartja egyeduralomra rendelt népeknek, melyek hivatott vezére a köztük legnyugatibb, legműveltebb nép, a magyar. Miként az előbbi mítosz az árja népek uralmát akarja megszervezni, emez a 600 milliós turánság megszervezéséről álmodozik. És amily határozatlan az árja faj, éppoly homályos az is, hogy kik tartoznak tulajdonképpen a *turáni fajhoz*. Ide szokták sorolni Ázsiának fajilag, nyelvileg, népileg legkülönbözőbb nemzeteit a japánoktól India lakóiig, így a turáni és az ázsiai csaknem azonos értelműek lesznek, hiszen csak az kell, hogy valamely nép ázsiai legyen és már turáni fajtestvér, vérrokonként ölelik magukhoz a mi lelkes turán-rajongóink. E turáni népekkel csupán a fajrokonság miatt szoros politikai együttműködést sürgetnek, és követelik, hogy szakítsunk meg minden közösséget a hálátlan és méltatlan európai fajokkal, mint a turáni faj ellenségeivel. Sőt ellenszenvet éreznek még azokkal a honfitársaikkal szemben is, akik nem látszanak fajtisza turániaknak.

Az árja mítosz analógiájára a turáni mítosz rajongói is az egész világtörténelmet a turáni faj diadalútjának iparkodnak feltüntetni, miként egykor túlbuzgó történetbúvárunk, *Horváth István* is a Paradicsomot, Karthágót, Perzsiát, Görögországot, Itáliát stb. szintén csupa magyar hősökkel népesítette be. Hogy mindezekben mennyi antropológiai, nyelvészeti, történeti nehézség, lehetetlenség van, az e turán-rajongóknak mitse számít. Ha kell, turáni szellemben átgyúrják mind e tudomány okát, miként az északi mítosz szerzői is teszik, nem rettenve vissza szükség esetén néhány pia fraustól, vaskos félremagyarázás-

tói sem. Képtelenek elismerni, hogy mi vérség, kultúra, vallás, történeti múlt és minden egyéb tekintetében oly távol állunk Távolvelet »turánjaitól«, mint a Duna völgye a kínai falaktól.

Vallási téren is az ősgermán pogányság utánzataként *a turáni ősmagyar pogányságot, a Hadúr kultuszát* iparkodnak a mi turán-rajongóink »visszaállítani«. És, miként az ősgermánság fanatikusai Sz. Bonifácot és Nagy Károlyt a germánság megrontóinak tartják a kereszténység elterjesztése miatt, éppúgy a turánhívők Sz. Istvánnak megbocsáthatatlan bűnül róják fel, hogy a magyarságot ősi vallásától eltérítve belekapcsolta a keresztény népek közösségébe. Ámde az ősmagyarok vallásáról vajmi kevés biztosat tudunk, minden esetre sokkal kevesebbet, mint az ősgermánok vallásáról, így azután az ősmagyar vallás »visszaállításáról« se igen lehet szó, legfeljebb egy *új mű-pogány kultusz* mesterkélt kiagyalásáról, ami talán oly távol áll eleink egykori vallásától, mint a Honfoglalás Trianontól. Hiszen még e vallás legfőbb istensége, a *Hadúr* se ősmagyar eredetű, hanem csupán rövid múltra visszatekintő, a múlt század elején keletkezett műmitológiai alak. Először *Aranyrákosi Székely* Sándornak *A székelyek Erdélyben* c. 1823-ban megjelent kis eposzában találkozunk vele, közismert fenséges mitológiai alakká pedig *Vörösmarty* ragyogó fantáziája formálta a *Zalán futásában*. Az új »ősmagyar« vallás sok egyéb részlete pedig napjainkban, szinte szemünk láttára keletkezett és ha pogány eleink feltámadnának, bizonyára csodálkozva és rosszaló fejcsóválással fogadnák e számukra teljesen új és érthetetlen »ősvallás« bemutatását. Ennél nyilván a kereszténységet is ismerősebbnek találnák, amiről már honfoglaló eleink is sokkal többet hallottak és amelynek misszionáriusaival vándorlásuk éveiben is találkoztak.

Az a »*turáni faj*« tehát, amelyről egyes lelkes magyarok ábrándoznak, csak az ő képzeletükben létezik. Azok a

»turáni egyistenhívő« szekták pedig, amelyek táltosaik és sámánjaik vezetésével a Hadúr-kultuszt ápolják, sajnálatosan félrevezetett, hiszékeny tudatlanok vagy betegesi fantaszták gyülekezetei, akik a vallást és az Istent is/zavaros faji eszméknek akarják alárendelni.

A turáni fajmítoszt azonban a józan magyar közvélemény is túlságos fantasztikusnak találja és sokan megelégedesnek csupán a *magyar faj*« eszméjének ápolásával. Ámde milyen, melyik lehet ez a »magyar« faj? Mint látni fogjuk, az antropológusok ilyen fajt nem ismernek és egy kis antropológiai tájékozottság mellett nem is lehet egy fajhoz tartozóknak tekinteni olyan egyéneket, akik annyira különböznek egymástól, mint a magyarság egyes képviselői. De meg a magyarság története is nyilvánvalóan igazolja, hogy miként a többi nemzetek, a magyarság sem egységes eredetű. A behatóbb antropológiai vizsgálat pedig azt mutatja, hogy *a magyarság körében megtalálhatók az összes európai fajok, sőt néhány nemeurópai faj elemei is*. Már most milyen alapon tekinthetnénk e sokféle fajú, de egyéb tekintetben egyaránt 100%-os magyar közül egyeseket valódi »fajmagyaroknak« a többiekkel szemben?

Vannak, akik valódi fajmagyaroknak csak ama »törzsökös« magyarokat hajlandók elismerni, akiknek ősei mind magyarok voltak egészen a honfoglalásig, vagy talán a turáni őshazáig visszamenőleg. Ezen az alapon a törzsökös magyaroknak a magyar hazában bizonyos előjogokat követelnek a többi, inkább csak kelleetlenül megtúrt talmi-magyarokkal szemben, akikre állandóan gyanakvó, sanda szemmel tekintenek. Ámde van-e egyetlen egy olyan törzsökös magyar is, akinek minden őse a honfoglaló magyaroknak vagy éppen a turáni pusztákon száguldozó ősöknek tiszta vérű leszármazottja volna? Aki pedig ilyennek tartja magát, e merész állítását bizonyára éppoly kevéssé tudná igazolni, mint a japán mikádó a napistentől

való egyenes leszármazását. Hiszen a legrégebbi családfák is megbízhatóan legfeljebb az Árpád-királyokig vezethetők vissza, amikor azonban a honfoglaló magyarság vére már erősen vegyült idegen elemekkel. Egyébként is a régi családfák mindenütt *csak a férfi ágat* tartják számon. Már pedig a vér és faj szempontjából minden férfi és női előd egyformán számít. Tehát a férfi elődök látszólagos fajmagyarsága ellenére is a fajiság a női elődök révén ismételtelen teljes mértékben átalakulhatott. Emellett már nem is szükséges a »*pater semper incertus*« elvére vagy a régi családokban nem egyszer előforduló *adoptálásokra* hivatkoznunk. Hogy pedig az összes férfi és női elődök felkutatása egy évezredre visszamenően mily megoldhatatlan feladat, azt napjainkban nem is kell bővebben igazolnunk, amikor sokan már három nemzedékre visszamenően is képtelenek elődeiket kimutatni. Könnyen lehetséges tehát, hogy egy idegen nevű egyénben sokkal több van a honfoglaló magyarok véréből, mint olyan valakiben, aki törzsökös magyarként szerepel. Annyi azonban bizonyos, hogy a »törzsökös« magyarok köréből már az *Árpád-házi királyainkat* is ki kellene zárnunk, mert hiszen azok sorra idegen nőket vettek feleségül. Ugyanígy nem tekinthetők törzsökös magyaroknak a *jászok*, valamint a *kunok* sem, akik századokkal a honfoglalás után telepedtek le hazánkban, itt hosszú ideig idegenekként szerepeltek és nyelvük is csak az utolsó századokban halt ki. De még honfoglaló őseink se voltak tulajdonképpen mind fajmagyarok, mert hiszen közöttük szerepelt a *kazárok*nak egy törzse, a magyarokhoz csatlakozott *kabarok*, kik később teljesen beolvadtak a magyarságba. Tehát ha valaki a honfoglaló ősök tisztavérű leszármazottja is, még mindig lehetséges, hogy nem törzsökös fajmagyar, hanem csupán — *fajkazár*.

Természetesen bármilyen védjelzett magyar vezetéknév sem lehet biztos kritériuma a fajmagyarságnak, már

csak azért sem, mert hiszen a vezetéknev használata csupán az újkorban kezdett általánossá válni. Hogy ki milyen családi nevet visel, az legfeljebb annyit jelez, hogy mily népiség körében tartózkodott családja akkor, amikor e név éppen ráragadt,

Ámde — mondják egyesek — a faji bélyegek minden történeti folyamattól, mindenféle környezethatástól függetlenül öröklődnek és csalhatatlanul elárulják a származást. Tehát azokat kell fajmagyaroknak tekintenünk, akiknek faji jellege megegyezik az *ősmagyarok fajiságával*. Az ősmagyarságról legrégebbi antropológiai emlékeink a honfoglalás korából vannak. A honfoglaló magyarokról azonban — mint látni fogjuk — oly kevés megbízható adatunk van és ezek is fajilag annyira vegyes képet mutatnak, hogy ezekből egyelőre csak a honfoglaló magyarság *fajilag kevert jellegét* állapíthatjuk meg biztosan. Az már vitás, hogy e fajkeveredésben milyen faj milyen arányban szerepelt.

Mínthogy azonban az antropológusok mai feltevése szerint a honfoglaló magyarság faji alkatában főleg a *keletbalti* és a *kaukázusi-mongoloid* szerepeltek, a magyar fajmítosz egyes hívei ezeket tartják az igazi, ősmagyar fajnak. Ezen az alapon bizonyos előjogokat követelnek az említett fajhoz tartozó egyéneknek és elsősorban e fajok minél erőteljesebb szaporodásától várják nemzetünk jövő boldogulását. A német fajmítosz *északi komplexe* helyébe¹ tehát a magyar fajmítoszból a *keletbalti* és *kaukázusi-mongoloid komplex* lépett és a felészakiasítási törekvést a »*felbaltiasítási*« törekvés helyettesíti, mint jövő boldogulásunk elengedhetetlen, legfőbb feltétele. Eszerint tehát nem az a fontos, hogy kinek milyen egyéni értéke és érdeme van, hanem hogy mennyire közelíti meg amaz »ősmagyar« fajokat és bármennyire gyarapodik nemzetünk értékes egyénekben, sorsunk meg van pecsételve, ha nem a keletbalti és a kaukázusi-mongoloid elemek számaránya

növekszik. Vagyis egy ittrekedt primitív, de történetesen tipikus keletbalti vagy kaukázusi-mongoloid muszka hadifogoly nagyobb nyereséget jelent a magyarság számára és nagyobb biztosítékot jövő boldogulásunkra nézve, mint pl. egy északi típusú Prohászka vagy egy dinári Apponyi. Íme, ilyen abszurdumokra vezet e fajmítosz következetes végiggondolása!

De miért is tartoznék a keletbalti fajhoz az a sajátosság, hogy éppen *jó magyar* legyen? Hiszen e faj sokkal nagyobb számban szerepel idegen nemzetek körében. Keletbalti egyének között egyaránt vannak jó magyarok, jó lengyelek, jó finnek vagy jó oroszok. Már pedig a jó orosz még nem mondhatjuk egyúttal jó magyarnak is, főleg nem jobb magyarnak minden más fajú magyar hazafinál. Ugyanígy a kaukázusi-mongoloid faj vonásai között sincs semmi olyan, aminek következtében az e fajhoz tartozó egyén inkább lehet jó magyar, mint pl. jó krimi tatár. És mi van pl. a dinári fajban, aminek következtében egy dinári egyén nem lehet éppoly jó magyar, mint amilyen jó szerb vagy bajor? Miért lehetne egy északi fajú egyén jó német, jó angol, jó svéd, dán, norvég, csak éppen jó magyar nem?

Figyelemreméltó az is, hogy a magyar fajmítosz egyes hívei a német mítosz hatása alatt magasztalják az északi fajt, mint a legkiválóbbat, legértékesebbet, amelylyel szemben a keletbalti faj nagyon is selejtes, alsórendű emberanyag, mégis az északi helyett inkább ezt az alsóbbrendűnek nyilvánított fajt akarják szaporítani a magyarság jövője érdekében. Ámde, ha az északi faj valóban oly kiálló, miért ne ezt a fajt szaporítsuk mi is inkább, mikor annak faji vonásaiban semmi olyasmi nem mutatható ki, ami miatt nem lehetne éppúgy jó magyar, mint a balti faj? A magyarság józanul meggondolt érdeke azonban nyilvánvalóan csak azt kívánja, hogy *elsősorban azok jussanak bizonyos előjogokhoz és szaporodjanak inkább, akik egyénileg*

a legértékesebb, legjobb magyarok, tekintet nélkül arra, hogy milyen faji jellegük van. Ez olyan banális ősigazság, amit az elfogulatlan, józan ész mindenkor magátólértetődőnek tartott és amit semmiféle faj mítosz se tud megdönteni.

Ha pedig az »ősmagyar fajt« esetleg pusztá kegyeletből akarjuk favorizálni, talán még nemzeti érdekeink ellenére is, vajjon *miért éppen csak a honfoglalás korának magyarsága képviselheti az igazi magyar fajt?* Hiszen a magyarság régóta létezett már a honfoglalás előtt is és létezni fog bizonyára még beláthatatlan időnkig. Miért ne képviselhetnék akkor a magyar fajt pl. a honfoglalást ezer évvel megelőző magyarok? Avagy miért ne lehetnének mi, trianoni magyarok igazi fajmagyarok? Hiszen néhány évezred múlva bizonyára mi is már ősmagyarokként szerepelünk és akkor esetleg éppen a mi antropológiai maradványainkon próbálják tanulmányozni az igazi magyarság faji jellegét, talán azzal a nem egész következetlen megokolással, hogy a trianoni határok éppen a törzsökös fajmagyarságot igyekeztek körülzárni.

Igaz, hogy a mai magyarság faji alkata már lényegesen eltér a honfoglaló magyarságétól. Ámde éppígy eltért honfoglaló eleink fajiságától az őket ezer évvel megelőző magyarság is, akiket pedig még inkább nevezhetünk »ősínagyaroknak«. Hiszen a népvándorlás korában hosszú századokon át száguldoztak keresztül-kasul a római limesek és a kínai fal között elterülő óriási eurázsiai pusztaságokon a legkülönbözőbb faji és etnikai jellegű népek. Sokszor egész népgörgetegek keletkeztek, amelyek ellenállhatatlanul sodorták magukkal az útjukba kerülő különféle kisebb-nagyobb törzseket. A hun, avar, mongol, türk stb. népek szintén ilyen népgomolyt jelentettek. Az összetartó erő közöttük nem a közös fajiság, nem a közös nyelv vagy közös etnikum volt, hanem egy hatalmas szervező erővel rendelkező egyéniség (pl. Attila), akit népei valamilyen karizmatikus lényként tiszteltek.

Majd e karizmatikus egyén vagy család eltűnésével a hatalmas néplavinák ismét felbomlottak, szétszóródtak, így tűntek el pl. a hunok is Attila halálával. E keveredés és szétszóródás, valamint az együttes kalandozás nem mehetett azonban végbe jelentékeny vérkeveredés nélkül. Olykor a hódító olvasztotta magába nyelvileg és etnikailag is a meghódított népet, máskor pedig a kisebb számú, de nagyobb katonai erejű hódítók vették át a számbelileg nagyobb meghódított nép nyelvét és szokásait. Ez történt az ősmagyarsággal is, amikor egy harcias török nép rátelepedett egy nagyobb számú finn-ugor népre.

Egész bizonyos tehát, hogy az ősmagyarságban is rengeteg keveredés, egyesülés, szétválás ment végbe. Olykor idegen népek egyesültek, máskor a vérrokonok is mindörökre szétválni kényszerültek. És ha még hozzávesszük, hogy az összeolvadó népek maguk is már bonyolult faji és etnikai keveréket képviseltek, elképzelhetjük, hogy mily szédsen bonyolult lehet a magyarság családfája.

Arról pedig már eléggé megbízható adataink vannak, hogy éppen a honfoglalást megelőző évtizedekben ismételt viszontagságos vándorlásokon ment keresztül a magyarság. Egy részük közben keletre húzódott ts idővel nyomtalanul eltűnt a többi népek között. Még ha élnek is ma valahol e keletre szakadt ősmagyarok törzsökös »fajtiszta« utódai, már nem ők képviselik a magyarságot, hanem a Kárpátok medencéjének eléggé vegyes származású lakói. *Ez is mutatja, hogy a nép, a nemzet nem azonos a vér- és fajközösséggel, nem csupán a biológiai, hanem inkább a szellemi lét síkján mozog.*

A népek, nemzetek állandó érintkezése, a folytonos keveredés, rátelepedés, összeolvadás, szétválás folyamata közben állandóan változik faji összetételük, etnikai jellegük, változhat nyelvük, vallásuk, kultúrájuk. Már most melyiket tekintjük ezek közül valamely népre, nemzetre nézve jellemzőbbnek? Melyiknek nyomán kell visszafelé

keresnünk őseit, rokonait? Vajjon pl. a nyelvet, avagy a vért, a fajt adó ősök tekintendők-e inkább a nép, a nemzet őseinek? Vajjon a magyarság melyik törzse nyomán kutassa további őseit, ama finn-ugor törzs fonalán, amelyik nyelvének nagyrészét adta, vagy ama bolgár-török törzs nyomdokain, amelyik politikai nemzetté szervezte, avagy pedig annak a 4-5 antropológiai fajnak az őstörténete mentén, amelyek a mai magyarság faji összetételének fő alkat elemei? Mindez mutatja, hogy miként az egyének családfája a múltban bonyolultan szétágazik, éppúgy az egyénekből álló nép, nemzet sem egyetlen, egységes gyökérszálból nőtt ki, hanem gyökérszete a múltban bozontosán szétágazik és sokszor ugyancsak összekúszálódik. *Ezért, hogy ki milyen nemzethez tartozik, azt nem lehet pusztán ősei alapján eldöntenünk.*

Egyet azonban el kell ismernünk. *Minél több, minél régibb szálak fűzik valakinek családját valamely néphez, nemzethez, annál nagyobb hűséget és áldozatkészebb ragaszkodást várhatunk el tőle.* Ennyiben van jelentősége a »törzsökös magyar« kifejezésnek is. De talán még inkább áll ez megfordítva: *lelkileg annál törzsökösebb magyar valaki, minél áldozatkészebb hűséggel ragaszkodik a magyarsághoz és szolgálja annak érdekeit.* És viszont ilyen értelemben megannyi és mégoly ősi kutyabőrrel se merészelheti magát lelkileg törzsökös magyarnak tartani az, aki gyáván, önzően megfutamodik a magyarság közös érdekeit szolgáló fáradság és áldozat elől. *Mert a nemzet nem a vér és a faj közössége, hanem elsősorban szellemi, erkölcsi közösség.*

Ezzel természetesen korántsem állítjuk, hogy a nép, a nemzet csupán valamilyen szellemi közösség. *A néphez, nemzethez tartozik meghatározott, élő emberanyag, húsból, 'vérből' való népiest, nemzettest is, mint az öröklési anyag hordozója és továbbadója.* E nép-, nemzettestet is kell ápolnunk, védenünk, fejleszteniünk, tökéletesíteniünk. És

e testhez egyesek már régebben, több szállal szervültek, szorosabban hozzátartoznak, mások csak újabban asszimilált részek. E nép-, nemzettest tagjait szoros életközösség fűzi össze, ennélfogva a vérrokonság is általában szorosabb köztük, mint más nép- vagy nemzettesthez tartozókkal. Ámde e néptest, nemzettest nem antropológiai faj, nem fajközösség. Fajnak legfeljebb csak átvitt értelemben nevezhető, amely elnevezés azonban legalábbis nem célszerű és csak fokozza a faj, nép, nemzet amúgy is bonyolult fogalmainak homályát.¹

Vannak azonban, akik elismerik ugyan, hogy külön magyar faj nincs, mégis a *speciális faji összetételben* látják a nép, a nemzet lényegét. A magyarság, miként minden más nép is, minőségben és mennyiségben különleges faji összetételű, vagyis bizonyos fajok bizonyos arányban szerepelnek benne. Minthogy pedig éppen ez a különleges faji összetétel semmi más népnél nem fordul elő, ebben látják azt, ami a magyart éppen magyarrá teszi. Mivel ez a különleges faji összetétel magyarságunk lényege, ezt féltékenyen kell őriznünk és gondosan óvnunk minden minőségi vagy aránybeli eltolódástól. Ilyen értelemben beszélhetünk azután — úgy vélik — »magyar fajról« is, mint *egyedülálló faji keverékről*.

Ámde nemcsak egy nép vagy nemzet, hanem minden terület lakossága, sőt bármilyen embercsoport is egészen egyedülálló faji összetételű. Tehát hasonló joggon beszélhetnénk pl. szegedi vagy debreceni vagy pestmegyei fajról, avagy éppen nagybirtokos- vagy mágnás-fajról. Ez azonban semmiesetre se fokozná a fajkérdésben a világosságot, sőt csak tovább homályosítaná a már úgyis elég zavaros faj-fogalmat. Ha pedig magyarságunknak

¹ A nép és nemzet bonyolult mibenlétének részletes fejtegetése messze vezetne, azért itt mellőzve egy későbbi munkámban szándékozom vele behatóbban foglalkozni.

éppen a speciális faji összetétel lenne a nélkülözhetetlen lényege, ami nélkül már nem magyar a magyar, akkor a magyarság csak mai adottság volna, mely nem volt és nem lesz többé. Akkor Árpád honfoglaló csapata se volt magyar, mert nyilván lényegesen más volt faji összetételük mint a mai magyarságé és a mai magyarság is nemzedékről nemzedékre mind kevésbé lesz magyar, mert hiszen a faji összetétel minősége és aránya elkerülhetetlenül állandóan változik. Egyébként semmivel sem indokolható, merőben önkényes álláspont volna éppen a *mai fajösszetételt* vennünk a magyarság lényegének.

Aki pedig e fajösszetétel állandó megőrzésére törekszik, az nyilván nem tudja, mily lehetetlenséget kíván. Mert lehet ugyan a mai fajösszetétel egy teljesen *megi határozott* adottság, de *ismeretlen, sőt mégis mer hetetlen adottság*. Hiszen még az egyéneknél is legtöbbször lehetetlen megállapítanunk, hogy mely fajok milyen arányú keveréke. És ami lehetetlen az egyéneknél, még inkább lehetetlen a népnél, nemzetnél, amelynek faji összetétele a soha végig nem vizsgálható egyének faji összetételének összege. Amit e fajösszetételről eddig számszerűen megállapítottak, az mind csak bizonytalan, hozzávetőleges adat és lehetséges, hogy egyik-másik arányszámnak esetleg többszöröse szerepel a valóságban. Aki tehát ezt az állapotot fenn akarja tartani, az olyasminak a megőrzésére vállalkozik, amiről nem tudja, hogy mi és mennyi.

De még ha tudnók is a pontos faji összetételt, akkor is gyakorlatilag lehetetlen volna ennek fenntartása. E faji összetétel ugyanis nem csupán a kívülállókkal való keveredés folytán változhat, amit még esetleg a ki- és bevándorlás megakadályozásával elkerülhetnénk. De a teljesen izolált ke vertfajú közösség faji összetétele idővel lényegesen módosulhat aszerint is, hogy milyen faji jellegű egyének születnek és halnak meg nagyobb arányban. Minthogy pedig az átöröklésnél — mint látni fogjuk —

a különböző faji jellegek is pusztán a hatalmunkon kívül álló véletlen szerint öröklődnek tovább vagy esnek ki az átöröklési anyagból, tisztán a véletlentől függ, hogy a kevertfajú egyének utódainál melyik faj elemei fognak nagyobb arányban szerepelni. Azt is lehetlenség szabályozni, hogy milyen faji jellegű egyéneknek hány utóda legyen, még kevésbé, hogy ezek közül hányan és mikor haljanak meg. Amíg pl. a szabolcsi magyarság évi természetes szaporodása 20.5 ezrelék körül mozog, a más faji összetételű pécsi és bajai magyarságnál már csak negatív szaporodásról, vagyis fogyásról van szó. Mivel pedig a szaporodás a mértani haladvány vagy a kamatos kamatok arányában történik, az ilyen különbségek hamarosan megbontják a faji egyensúlyt. *Az élet, a népek, nemzetek élete is folytonos változással jár, megmerevedés csak a halállal következik be.*

És, ha valamilyen elképzelhetetlen módon mégis sikerülne állandósítanunk a faji összetételt, vajjon mi célja, mii} én értéke lehet ennek? A nép, a nemzet érdeke nyilván a fejlődést, a tökéletesedést igényli. E fejlődés pedig azt kívánja, hogy minél értékesebb egyének minél nagyobb arányban szaporodjanak, még ha ezáltal a jelenlegi faji összetétel módosul is. Aki ennek ellenáll, az a fejlődést, a tökéletesedést gátolja és árt a nép, a nemzet érdekeinek. Mert hiszen *a fajiság nem önérték*, ugyanaz a faji jelleg sok értékes, de épúgy sok értékellenes hajlamokkal is társulhat.

Azok számára pedig, kik állandóan Nyugatról várják az értelmi megvilágosítást, megnyugtató lehet, hogy a nagy kulturnemzetek se igyekeznek külön nemzeti fajként díszelni. A francia gloire-t nem bántja az, hogy nincs francia faj, az angol is hidegvérrel belenyugszik abba, hogy nincs angol faj, sőt még a németek is, akiknél a fajiság valóban nem közömbös dolog, gondosan kerülük a »német faj«(deutsche Rasse) említését. Günther,

aki oly határozottan elutasítja még az »árja faj«, a »germán faj«, sőt a »szemita faj« elnevezést is, ma a németek egyik legünnepeltebb fajelméleti szaktekintélye. Ezért ránk nézve se szégyen, ha a mi kicsiny és közismerten nagyon is kevert nemzetünk nem tündököl a külön »magyar faj« dicsőségében.

Vannak ugyan, akik úgy vélik, hogy a fajmítoszt még az esetben is védenünk és terjesztenünk kell, ha teljesen alaptalan, téves, megcáfolható tan. Hiszen — mondják — mégis csak a faj- és vérközösség tudata fogja számunkra megteremteni a jövő boldogulásunkhoz szükséges egységet, segíti elő az áldozatkész összefogást.

Eltelkintve azonban attól, hogy valótlanlanságnak tudatos terjesztése olyan meg nem engedett eszköz, amit a legszentebb cél se szentesíthet, még tisztán önző hasznossági szempontból is a leghatározottabban helytelenítenünk kell a faj mítosszal folytatott nemzetboldogítási kísérleteket. Egy nép, nemzet jövő boldogulására nézve sokféle eszköz gondolható el és vitatkozhatunk afelett, melyik közülök a helyesebb. Epy azonban vitán felül áll: jövőnket csillogó délibábokra, légvárakra tartósan építenünk nem lehet. A délibábok ködképei talán ideig-óráig tetszenek, lesznek talán, akik hajlandók is utána szaladni. Ámde a ködkép előbb-utóbb mégis csak széjjelfoszlik, a meztelen valóság kiderül, hitelünk elvész és a kiábrándulásnak végzetes visszahatása lehet. *Szilárdan csak igazságra, megdönthetetlen érvekkel körülmogotott alapokra építhetünk és a következményekért csak akkor vállalhatjuk nyugodt lelkiismerettel a felelősséget, ha nem tudatos valótlanlansággal vezetünk félre tömegeket, hanem a gondos kutatással felismert igazság mellett kitartunk még akkor is, ha ez talán széles tömegek előtt ideig-óráig ellen-szenvessé tesz.*

És a faj mítosz eltévelyedéseinek keserű gyümölcse máris mutatkozik. Máris sokan vannak, akik a vér és faj

előbbrévalóságának hirdetése nyomán megrendültek nemzethűségükben, mert bármily uralom következze rájuk, mindig találnak őseik között olyanokat, akiknek származása az új uralommal való megalkuvást könnyűvé teszi számukra. Különösen veszedelmes pedig ma, amikor egyidejűleg széles tömegek kényszerülnek családfájuk kutatására, miközben sokan meglepetéssel vesznek tudomást idegen származásukról és kénytelenek feleleveníteni a mindenhatónak hirdetett vér és faj rég elfeledett kapcsolatait. Sokan lehetnek, akik idegen eredetüket felfedezve egyszer csak arra az ötletre jutnak, hogy fajuk, vérük másfelé vonzza őket. Ezért képesek egy alaptalan, divatos jelszóért megtagadni azt a szellemi és erkölcsi közösséget, amihez a közös környezet, közös sors, közös érdek, közös jólét vagy küzdelem, közös öröm és bánat, közös történelmi szerep fűzte eddig őket és amely közösséghez családjuk talán már sok nemzedékkel ezelőtt önként, minden erőszak nélkül, sőt esetleg éppen ellenségtől, vagy éhségtől menekülve csatlakozott. Pedig ha a vér, a faj volna az elsőbrendű kapocs, ugyancsak nehéz volna eldönteni, hogy végül melyik közösséghez tartozunk. Mert ki tudja, mennyi és miféle faj- és vérközöségekből származtak régebbi elődeink.

A fajmítosz csak robbant, csak destruál, de építeni, szilárd közösséget kialakítani nem tud. Ezért nemcsak elméletileg téves, hanem gyakorlatilag is hasznavehetetlen, sőt veszedelmes. Bár elismerjük a test, a vér, a faj jelentőségét, de nem szabad megfeledkeznünk a leiekről a szellemről sem és, ha nem is tagadjuk a test, a vér szerinti leszármazás, átöröklés fontosságát, hangsúlyoznunk kell a szellemi leszármazás, örökség, hagyományok értékét, erejét is. Hiszen a nép, a nemzet szempontjából az utóbbi a fontosabb.

6. Zsidóság és fajiság

A zsidókérdés, az *antiszemitizmus* a kultúremberiségnek immár többezer éves problémája, amely hol hamu alatt lappangva parázslik, hol heves lángra lobban, de végleges megoldást mindmáig nem nyert. A fajmítosz hívei most úgy vélik, hogy nekik sikerült e kérdést is gyökerénél fogva megragadni és radikális gyógymódját megtalálni. Szerintük ugyanis e kérdés, mint az emberiség minden egyéb nagy történelmi problémája, alapjában véve tisztán *faji kérdés*. Ha tehát a zsidóságot következetesen mint fajt kezeljük, e kérdés gyökeresen és egyszersmindenkorra megoldódik. Minthogy pedig a zsidókérdés a világháború után sok helyen ismét akut bajjá vált, sokan tisztán antiszemitizmusból kezdtek érdeklődni a fajkérdés iránt is, illetve a fajelméletet és az antiszemitizmust teljesen azonosították egymással. Ezzel azután sikerült mindkettőt még jobban elhomályosítani, minthogy a faj mibenléte és a zsidókérdés lényege is mítikus ködbe veszett. Hogy e kérdésnél mennyire a mítosz uralja a logoszt, mutatja az is, hogy egyesek idegesen fogadják, rossz néven veszik vagy kifejezetten elutasítják már e kérdés tárgyilagos vizsgálatát is, attól való félelmükben, hogy esetleg más eredményre vezet, mint ami szenvedélyeiket kielégítené.

Amióta a fajmítosz szélesebb körökben elterjedt, meglehetősen általánossá vált az a vélemény, hogy a zsidóság faj, sőt egyesek szerint a legtisztább vagy talán' éppen az egyedül tiszta faj; hiszen a zsidóság keveredik legkevésbé e többi népekkel. És e véleményt vajmi kevéssé tudja kiküszöbölni a komoly antropológusoknak az az egyöntetű véleménye, hogy *ilyen faj egyáltalán nincs*. Pedig még *Günther* is, aki aligha vádolható túlzott filoszemitizirussal, tagadja a zsidó faj létezését, sőt éppen

a *sokszoros fajkeveredést* tartja a zsidóság egyik legjellegzetesebb vonásának.

Igaz, ugyan, hogy a zsidóság hosszú századokon ált részben önkéntes, részben rákényszerített elkülönülésben és ma is a többi népeknél kevésbé keveredik. A zsidóság általában kevésbé törekszik és a múltban is ritkábban törekedett prozeliták szerzésére, vallásánál idegenek között való terjesztésre. Mégis a zsidóság sok ezer éves történetében ismételten voltak korok, amikor az idegenekkel való keveredés és a térítgetés ugyancsap divott. E nép viszontagságos sorsa, sokféle vándorlása szétszórtsága, keveredése következtében fajilag is igen különböző, sokféle elemet vett fel a zsidóság átöröklés anyagába.

Már az ószövetségi zsidóság is sokféle keveredéseit ment át, ami a szent iratokból is számos helyen kétségtelenül kiviláglík, így pl. a babiloni fogság után *Ezdra* elkeseredetten említi az idegen asszonyokkal kötött házasságokat. »Izrael népe, a papok és leviták, nem váltai el a tartományok népeitől, és azok, tudniillik a kananeusok és ferezeusok, a jebuzeusok és ammoniták, a moabiták és egyiptomiak és amorreusok utálatosságaitól, meri azok leányai közül vettek maguknak és fiaiknak [t. i feleségeket], és a szent ivadékokat a tartományok népeivel elegyítették.« (Ezdrás L 9, 1-2.) És, bár Ezdrás sol heves jelenet, sírás, böjtölés, imádkozás, palástjának hajának és szakálának tépdésése után rá is tudta venni a népet az idegen asszonyok elbocsátására, alig tehete fel, hogy ezzel minden idegen vér kiküszöbölődött volm Izrael népéből. *Rút*, Dávid király egyik őse szintén idegen moabita nő volt. *Salamon* király 700 felesége és 300 ágyasi között is sok volt az idegen nő, fáraó leánya, moabiták ammoniták, idumeusok, szidoniusok és heteusok (Királyok III. könyve 11, 1-3). De az Újszövetség is utal arra hogy a zsidóság nem mindig zárkózott el idegenek befoga-

dásától. »Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok! — mondja Jézus (Máté 23, 15) — mert körüljárjátok a tengert és szárazföldet, hogy egy pogányt zsidóvá tegyetek, és midőn azzá lett, a gehenna fiává teszitek őt kétszerte inkább magatoknál.« Egészen bizonyos tehát, hogy már az ószövetségi zsidóság is fajilag erősen kevert nép volt és külön zsidó fajról már akkor se lehetett szó.

A kereszténység első századaiban nemcsak a keresztény, hanem a zsidó vallás is erősen terjeszkedett. A zsidó hittérítés többé-kevésbé a népvándorlás századaiban is tovább folytatódott. Olykor egész néptörzsek tértek át a zsidó vallásra, így nevezetes a VIII. században az akkor hatalmas *kazárok* uralkodójának, előkelőségeinek és a nép nagy részének áttérése a zsidó vallásra. Később, a népvándorlás hullámainak lecsendesedésével és a keresztény világrend kialakulásával a prozeliták száma mind ritkább lett, de szórványosan mindenkor akadtak zsidó hitre áttérők, bár kétségtelen, hogy az utolsó ezer év fohamán ezek száma aránylag jelentéktelen.

Ezeken a legitim keveredéseken kívül azonban számításba kell vennünk még az *illegitim vérkeveredést* is. Ez történt egyrészt erőszakos úton, főleg a nagyszámú zsidóüldözés folyamán, amikor a zsidó nő a katonák vagy a tömeg szabad zsákmányává lett. Történt azonban számos esetben erőszak nélkül akár az erős érzékiség, az erkölcsi gátlás hiánya, akár a nyomor következtében, vagy pedig anyagi és egyéb előnyökért. Maga H. Coudenhove-Kalergi gróf, az antiszemitizmus egyik legismertebb ellenfele említi,¹ hogy Dél-Amerika, Konstantinápoly, Levante, részben India, Szibéria és Egyiptom nyilvános házait egész Singaporeig és Hongkongig galíciai zsidó nők népesítik be és hogy e házakat a lengyel zsidók

¹ H. Coudenhove-Kalergi: Das Wesen des Antisemitismus. Paneuropa Verlag. Wien-Zürich, 1936. 280. 1.

Európából látják el élő árukkal, mégpedig csaknem kizárólag zsidó nőekkel. Ha ez mindjárt az orosz és a galíciai zsidóság szörnyű nyomorával magyarázható is, mint a zsidóbarát gróf állítja, nem változtat azon a tényen, hogy a zsidó nők egy része nem megközelíthetetlen az idegenek számára. Ez pedig tárt kaput nyit az ellenőrizhetetlen, illegitim vérkeveredésnek.

Másrészt a zsidóság is időnkint óriási tömegekben olvadt be a környező népekbe. A több évezredes zsidó-üldözések során, amik nemcsak Európában és nemcsak keresztény népek részéről folytak, gyakran nem volt más választás a zsidó tömegek számára, mint áttérni és ezzel a környező népbe olvadni, vagy meghalni. Természetesen bármelyik választással elvesztek a zsidóság számára. De a békés áttérés is, főleg a kereszténység első századaiban, majd újabban a felvilágosodás és a liberalizmus, valamint az ezekkel járó emancipáció hatására állandóan és fokozódó arányban folyik. Mindig nagyobb tömegek morzsolódnak le a zsidóságból és keverednek bele a környező népekbe.

Míg a diaszpórában élő zsidóság legalább is bizonyos korokban jelentékenyen keveredett a környező különféle népekkel, addig a kevésbé kevert palesztinai zsidóság Jeruzsálem pusztulásával nagyrészt kipusztult, szétszóratott, nemzeti létét elvesztette és helyét idegenek foglalták el. így azután *a mai zsidóság faji összetétele már jelentékenyen különbözik az ószövetségi zsidóságtól*

És ha a mai zsidóságot antropológiailag vizsgáljuk, akkor is kétségtelenné válik, hogy nem egységes fajjal állunk szemben. Az összes faji jegyek, a testmagasság, koponyaalkat, haj-, bőr-, szemszín, termet, crr stb. oly széles variációt, oly tarka változatosságot mutatnak, ami egy fajon belül lehetetlenség. Alacsony és magas termet, zömök és nyúlánk testalkat, vörös, szőke, barna és fekete haj, rövid és hosszú koponya, kerek és hosszúkás

arc, különböző orr, valamint a bőrnek világos és sötét árnyalatai egyaránt gyakoriak a zsidóság körében. Márpedig mindezek más és más fajt jellemeznek, és ha a zsidóságot ezek után is egy fajnak tartanok, akkor az egész emberiség körén belül tagadnunk kellene minden fajkülönbséget.

Nincs *egyetlen olyan öröklődő faji vonás sem, ami minden zsidót és csakis zsidót jellemezne.* Ha volna ilyen nem lenne szükség a sokszor oly körülményesen megszerezhető árja-igazolványokra, amint a négernél vagy a kínainál sincs szükség arra, hogy okiratok alapján állapítsuk meg idegen fajiságát. Ezért lehet a zsidó származás kétséges, lehet a zsidó származást letagadni és lehet csaknem mindenkit zsidó származással gyanúsítani. Ezért vannak, akik nem hajlandók magukat törvényesíttetni, mert így semmi se bizonyítja rájuk az illegitim zsidó apát, sőt vannak (o tempora!), akik egyenest törvényteleníttetésüket kérik,¹ hogy akár édesanyjuk emlékének meggyalázása árán is szabaduljanak attól a »fajtól«, amihez tartozásukat egyedül a (szerintük téves) anyakönyvi feljegyzés mutatja, így azután a zsidóság nem antropológiai, hanem legfeljebb *anyakönyvi fajnak* tekinthető, amihez tartozást nem az antropológusok, hanem egyedül az anyakönyvvezetők állapíthatják meg.

Igaz, hogy gyakoriak az egész jellegzetes zsidó típusok, de mennyi közöttük a nem jellegzetes, akit semmi esetre se gondolunk zsidónak mindaddig, míg az anyakönyvi adatok megismerése után egy »mindjárt láttam« felkiáltással fel nem fedezzük benne a »zsidó faj jellegzetes vonásait«. És megfordítva, sokszor gondolunk zsidóknak olyanokat, akik kétséget kizárólag igazolni tudják nem-zsidó származásukat. Egyébként kit nem tartanának

¹ Az esztergomi főegyházmegyei hivataltól nyert értesülés.

egészen jellegzetes, kétségtelen zsidónak, ha kaftánban, pájesszal és »hernyókalappal« jelenne meg ismeretlenek között. Márpedig a kaftán, pájesz és hernyókalap nem öröklődő faji vonások.

A jellegzetesnek tartott zsidó típusoknál is sokszor vajmi nehéz volna megmondanunk, hogy tulajdonképpen mik azok a vonások, amiket jellegzeteseknek tartunk. Rendszerint nem is egyes vonások azok, hanem inkább az egész összbenyomás idegenszerűsége. Viszont e jellegzetes idegenszerűségben van sok olyan tényező is, ami inkább a környezethatásból származó és így a nem öröklődő paratípushoz, a másodlagos jellemvonásokhoz tartozik. Ilyenek pl. bizonyos foglalkozás, öltözet, magatartás, modor, beszéd, gesztus, mozgás stb.

Ezek szerint tehát nyilvánvaló, hogy *zsidó faj épűgy nincs, mint ahogy nincs magyar, keresztény vagy árja faj sem. Ezért a zsidókérdés sem faji kérdés.* Aki zsidó faj ellen küzd, époly nemlétező valami ellen folytat harcot, mint a boszorkányüldözők. Tehát »de strigis, quae non sunt...«

A zsidóság nemcsak külön fajnak nem tekinthető, de nem sorolható semmiféle egységes fajhoz, tehát az ú. n. »*szemita fajhoz*« sem. A szemiták tulajdonképpen szintén nem egy fajt, hanem egy nyelvcsaládot alkotnak, amelyhez tartoztak és nagyrészt ma is tartoznak Mezopotámia, Asszíria, Babilónia, Fönícia, Palesztina, Arabia, tehát a Földközi-tengertől a Tigris és Eufratesz vidékéig eső terület, valamint Arabia és Észak-Afrika partvidékének lakói. Az ószövetségi, héber anyanyelvű zsidóság szintén ide tartozott, a mai zsidóság túlnyomó része azonban már elhagyta a héber nyelvet, ezzel a sémi nyelvcsaládot is és ama nyelvcsaládok számát szaporítja, amilyen anyanyelvet átvett. Antropológiailag a sémi nyelvű népek nagyrészt a keleti vagy az előázsiai fajhoz sorolhatók, a zsidóság azonban a sok keveredés folytán

ebből a fajból is már aránylag csak keveset őrzött meg, minden esetre kevesebbet, mint a sémi népek legtöbbje. A zsidóság nagy része ma egyáltalán nem számítható e fajhoz. Ezért a zsidóellenes mozgalomnak »antiszemitizmus« elnevezése sem egész helyes. Hiszen eszerint az arabok a legjellegzetesebb szemiták és egyúttal a legfanatikusabb antiszemiták volnának, ami kissé ellentmondó elnevezés. Az antiszemitizmus helyett megfelelőbb elnevezés volna az »antijudeizmus«.

A zsidóság tehát semmikép se tekinthető fajnak. Viszont *nem is csupán felekezet*, mert nemcsak egyszerű felekezeti különbség választja el a szomszédos népektől. *Nemzetnek se* tekinthető, amióta a zsidó nemzeti állam és a zsidóság politikai önállósága megszűnt. Mi hát akkor a zsidóság?

A komoly faj elmélet a zsidóságot rendszerint *népnek* mondja, amely épúgy különböző fajok keverékéből alakult ki, mint a többi népek. Ámde a zsidóság az átlagos népfogalomtól is jelentékenyen eltér. Itt azonban nem a faji összetételének sajátossága a leglényegesebb. Hiszen a zsidóság, főleg az európai zsidóság, épúgy csak az európai és a közelveleti fajok elemeit tartalmazza, mint a többi európai népek, legfeljebb más arányban, amennyiben több van benne a *keleti fajelemekből*. Minthogy pedig minden nép más és más faji összetételű, így faji összetétele alapján a zsidóság legfeljebb kevertebb és keletibb jellegű nép volna, mint az európai népek átlaga.

Sokkal nagyobb különbséget jelent azonban minden más néppel szemben az, hogy *a zsidóság a természetes viszonyoktól, a normális, átlagos környezethatástól eltérő körülmények között, mesterséges, szinte természetellenes úton kialakult nép*. Míg a többi népek természetes életkörülmények között, nagyjából egy tömegben, természetes társadalmi tagoltságban, a szomszédokkal állandó vérségi, kulturális, vallási, politikai és társadalmi kölcsönhatás-

ban és többé-kevésbé szabadon fejleszthették ki népi sajátságait, a zsidóság mintegy kétezer éven át mindezt nélkülözte. A zsidóság nemzeti államuk megszűnése óta a világ minden tájára kisebb csoportokban szétszórva él. ősi vallásához és a belőle folyó szertartásokhoz, tilalmakhoz, hagyományokhoz való szigorú, fanatikus ragaszkodás már önmagában is elkülönítette a szomszédos népektől. Ehhez járult még az évezredes gettóélet. Ebben a zsidóság a környező népek politikai, társadalmi és kulturális és nagyrészt gazdasági életéből is kizárva, a legtöbb polgári jogtól megfosztva, a többi népek arányosan eloszló sokféle foglalkozása helyett csak bizonyos csekélyszámú foglalkozási körre szorítva élt és állandó üldöztetéseknek, megaláztatásoknak volt kitéve.

Míg a többi európai népek a *görög-római kultúra* és a *keresztény vallás hagyományain* nőttek fel, a zsidóság közöttük egy egészen más világot képviselt, valósággal idegen test volt a befogadó népben. Mások voltak vallási, népi, politikai és kulturális hagyományai, mások a hősei, tekintélyei, vezéréi, mások a szokásai, szertartásai, mások az ünnepei, öröm- és gyásznapjai, mások a vérségi, rokoni kapcsolatai, mások céljai, vágyai, másokat szeretett és gyűlölt, más eszmék után igazodott. A keresztény Európának vannak közös, nemzetközi vezéralakjai, nagy tudósok, művészek, államférfiak és szentek, akiket a gettó-zsidóság nem ismert, vagy nem is akart tudni róluk. Viszont a zsidóságnak is voltak nemzetközi vezérei, akiket pedig a keresztény Európa nem ismert.

Mindezek olyan *alakító és kiválasztó hatásokat* jelentettek, amikhez hasonlóakon egyetlen más nép se menti át és ami a zsidóságot minden más néppel szemben *nagy-mértékben idegenszerűvé* formálta.

Aki a gettóéletet és az üldöztetéseket nem bírta, az elpusztult vagy beolvadt a környező népekbe, így azután a gettó egy egész különleges embertípust tenyésztett ki,

részben öröklődő, részben magáravett hajlamokkal. Természetből fogva ugyan egy faj se rendeltetett gettóéletre, de ilyen kitenyésztés a legkülönbözőbb fajú egyének között is végbemehet. És ha bizonyos korokban vagy egyes helyeken a zsidóság nem is élt szorosabb értelemben vett gettóéletet, élete azért legfeljebb csak fokozatban különbözött a gettótól.

A zsidóságnak a gettó által kialakított vonásai között egyaránt vannak előnyök és hátrányosak. Minthogy a zsidóság, mint csekély számú kisebbség, fizikai erővel nem szállhatott szembe ellenségeivel, a testi munkából, földművelésből, iparból pedig kizárattott, csak az értelmi fejlettség, élelmesség, mozgékonyosság, simulékonyság útján remélhetett sikert. Tehát elsősorban ezek a hajlamok tenyésztődtek ki benne. Ezzel magyarázható a zsidóság átlagának tagadhatatlanul fejlett intelligenciája, amivel a szellemi életben aránytalan vezetőszerepet hódított magának. El kell ismernünk, hogy aránytalanul se k kiváló, sőt Nobel-díjas tudós, művész, író akad közöttük és általában aránytalan a zsidó intellektuelek szellemi fogyasztórétege is. Az élelmesség, mozgékonyosság különösen képessé tette a megváltozott viszonyok ügyes kihasználására (háborús nyereszkedések). A simulékonyság, emberismeret, alkalmazkodó és beleélő képesség pedig nagy előnyt jelent számára mindenütt, ahol embereket megnyerni, meggyőzni vagy rászedni lehet. Ez segíti elő ma is az ügyvédi, orvosi, újságírói, politikai és főleg az üzleti életben való érvényesülését. Minthogy a zsidóság túlnyomó része egy évezred óta szinte kizárólag üzleti ügyekkel, kereskedelemmel foglalkozik, ezzel az évezredek múlttal nehezen vehetik fel a versenyt azok, akiknek családjában az üzleti élet mindeddig idegen terület volt. Ezért/ha egy alapjában nem kereskedő-nép szabad versenyben minden védelem nélkül ki van szolgáltatva a zsidó kisebbség üzleti töltetésének, a gazdasági élet terén a hatalom,

sőt szinte diktatórikus irányító szerep hamarosan az idegen kisebbség kezébe jut. Mindezekhez hozzájárul az évezredek viszontagságok között kifejlődött szívósság, szorgalom, kitartás, összetartás és a csüggedetlen újra-kezdés hajlama a sikertelenségek, csapások, megpróbáltatások után. Hiszen aki csüggeteg, gyenge, gyáva lelkületű volt, az az üldöztetések folyamán vagy elpusztult, vagy más módon vált ki a zsidóságból.

Másrészt ugyancsak az eddigi viszontagságos élet, az elnyomott kisebbségi sors állandó érzete, a sok idegtépő élmény, a folytonos idegfeszültség és az egyoldalúan intellektuális irányú kitenyésztes des a zsidóságot lelkileg nagy mértékben *diszharmonikussá, mesterkélts beállított-ságúvá* tette. A felsőbbrendűségnek, sőt egyenest Istentől való kiválasztottságnak érzete kapcsolatban sokszor az emberi méltóságot is mélyen megalázó helyzettel, a túlzott önérzet és egyidejűleg folytonos meghunyászkodás, a hatalomra, uralkodásra vágyakozás és az állandó elnyomottság egészen más lelkületet alakít ki, mint amilyen egy szabad, önálló népben kifejlődhet. Mindehhez hozzájárult, hogy a zsidóság bármerre fordult, mindenütt kisebbségnek érezte magát. Nem állt mögötte zsidó többségi állam, zsidó szuverenitás, zsidó haza, ahol otthon és minden üldözéstől védve érezhette magát, ahol egyedül ő uralkodott, maga dönthetett sorsa felett és nem volt kiszolgáltatva a többség sokszor szeszélyesen váltakozó jóakarátának vagy önkényének. Mindez képmutatóvá, kétszínűvé, ravaszkodóvá tette a zsidóságot környezetével szemben. Ahol pedig a nyomás engedett, a belső feszültség, az elfojtott keserűség, gyűlölet, bosszúérzet, a túlkompenszált fogyatékoságérzet mohó telhetetlenséggel kereste a kielégülést.

Ez a magyarázata annak, hogy a zsidóságnak aránytalanul nagy a száma és a szerepe a *felforgató elemek* között. Elégedetlen, elkeseredett, felforgatásra hajló egyén

természetesen nemzsidók között is mindenkor bőven akadt. Ezek azonban nagyobbbrészt csekély intelligenciájú, tehetetlen, szervezetlen elemek, akik a vezető rétegektől elhagyatva örömmel veszik, ha néhány zsidó vezetői nagyobb intelligenciájával, mozgékonyásával, szívósságával megszervezi őket. És a zsidóságban saját sorsából kifolyólag sokszor nagyobb őszinte megértés is nyilvánul meg a nyomorral, az elnyomottsággal szemben, így az elégedetlen tömegek és a zsidóság nagy része könnyen egymásra találnak, miközben a vezetőszerp a felforgató törekvésekben a zsidók kezébe csúszik át. Ezért fenyegeti a zsidóság részéről fokozott mértékben a felforgató, rob-bántó, destruáló törekvések veszedelme.

A zsidóságban az utolsó kétezp év különösen a *kereszténységgel*, főleg pedig annak legrégibb és leghatalmasabb képviselőjével, a római *egyházzal* szemben fejlesztett ki szinte ösztönszerű gyűlöletet. Legnagyobb ellenségét kétezp év óta a kereszténységben látja, ezért találunk az egyházellenes irányzatokban is aránytalanul sok zsidót. A destruktív törekvésű zsidóság nagyobbbrészt azonban ama rétegből kerül ki, mely már régi vallását nem hajlandó követni, viszont új vallást se tud őszintén felvenni és így semmiféle valláserkölcsi gátlásai se korlátozzák káros hajlamainak megnyilvánulását.

Mi volt azonban a zsidóság hosszú elkülönültségének, gettóéletének oka? A zsidóság idegenszerűsége a többi népekkel szemben nyilván nem a gettóélettel kezdődött. Hiszen éppen a már eredetileg meglevő idegen volta idézte elő az önkéntes, majd önkéntelen elkülönülést. A hosszú gettóélet csupán nagy mértékben fokozta a zsidóságnak idegen voltát. Az elkülönülés kezdetben kizárólag *vallási motívumokból* származott. Az ószövetségi zsidóságban gyakran megnyilvánult a hajlam a környező népekkel való keveredésre, de a próféták az Egyisten-hit veszélye miatt újból és újból elkülönülésre bírták a zsidó-

ságot. Az ószövetség tele van a keveredésre és az elkülönülésre való törekvés küzdelmével. De a környező népek is pusztán vallási alapon nagy mértékben idegennek érezték a zsidóságot. A pogány népeknél kevésbé volt szigorú hitrendszer, könnyebben be tudtak fogadni idegen vallási elemeket, isteneik légiói mellett pedig nem sokat számított, hogy eggyel több vagy kevesebb istennek hódolnak. Különösen a hellenizmus korában, vagyis a Krisztus előtti és utáni néhány évszázadban keveredtek egymással a különféle vallási kultuszok. Ezzel szemben a zsidóság mindvégig kitartott ősi monoteizmusa, az ő egyedül igaz Istene mellett. *Éppen ebben, a tiszta egyistenhit fenntartásában állott a zsidóság nagy világtörténeti szerepe.*

A környező pogány népek számára azonban érthetetlen volt a zsidóság vallási makacssága, akik készek voltak inkább bármily üldöztetést, sőt vértanúságot is vállalni, minthogy a sokistenhívő pogány népek módjára meghajoljanak a hódító nép istenei előtt. Azt pedig a pogányok éppen nem voltak hajlandók tűrni, hogy isteneiket a zsidók semmiségeknek, ocsmányságoknak tartsák. Nem volt éizékük ahhoz, hogy a monoteizmus lényegszerűen türelmetlenebb, megalkuvásnélkülőbb.

Nem kevésbé nyilvánult meg azonban a zsidó vallási türelmetlenség a kereszténységgel szemben is.¹ Krisztust, akiben nem akarták felismerni az ígért Messiást, a gyalázat fájára juttatták, majd hasonló dühvel fordultak tanítványai és az első keresztények ellen. Általános keresztényüldözés indult meg a zsidóság részéről, mint ez az újszövetségi történetekből közismert.

A kereszténység elterjedésével és hatalomra jutásával azután a gyűlölködés és üldözés mindinkább kölcsönössé

¹ V. ö. Huber Lipót: Zsidóság és kereszténység. Kalocsa, 1938.

lett. A durvábblelkű keresztény tömegek gyűlölete a zsidók ellen a középkortól kezdve hosszú századokon át nem egyszer nyilvánult meg sajnálatos kegyetlenkedésben, pogromban. Ezt azután a zsidók se voltak hajlandók pusztán üldözőikért való jámbor imádkozással viszonzni, így folyt hosszú századokon át a keresztény és a zsidó tömegek között a kevésbé nemes verseny és a vallási fanatizmus sokszor hátborzongató kegyetlenségekre vete-medett — egyesek hite szerint — Isten nagyobb dicsőségére. A hivatalos egyház, a pápák és a püspökök azonban a keresztény erkölcs parancsai szerint a zsidókat üldözőik túlkapásaival szemben mindenkor védelmükbe vették, mint ezt maguk a zsidók is elismerik. Ebben a kereszténység főpapjai nem követték a Krisztusgyilkos zsidó főpapok példáját.

A zsidóellenes közhangulat főoka kezdettől fogva vallási jellegű volt. A keresztény ember már gyermekkorától fogva Megváltójának gyilkosait látta bennük. A legfőbb, leggyakoribb vád pedig a zsidók ellen a középkorban a kereszt, a szent ostya meggyalázása, általában a keresztény tömegek legszentebb vallási érzületének megsértése volt. Ehhez járultak azonban *gazdasági és társadalmi motívumok is*. A zsidóság kiszorulva a földművelésből és az iparos céhekből, mindinkább a kereskedelemre, adó- és vámbérletekre összpontosította tevékenységét. Itt azután bőven kiélhette önzését, kapzsiságát, mammonizmusát. De ugyanígy kielégíthette a keresztények iránti ellenszenvét is a megszorult helyzetének kihasználásával, a tartozások szívtelen behajtásával, a kereskedelemben tanúsított különféle lelkiismeretlenségekkel.

A zsidók e kíméletlen mohóságát olykor a megszorult középkori fejedelmek is kihasználták. A zsidó uzsorásokat mintegy szivacsként alkalmazták és amikor már valamely területen kellően kiszipolyozták a népet, az összeharácsolt

vagyont különböző intézkedésekkel kifacsarták belőlük, esetleg vagyonuktól teljesen megfosztva, kiutasították vagy más helyre telepítették át őket, hogy ott újra tele-szívhassák magukat. A kizsákmányolt keresztény tömegeket ez azonban a végletekig elkeserítette a zsidósággal szemben.

A zsidók politikai és nemzeti szempontból is nagyrészt megbízhatatlanok voltak. A nép sokszor árulókat, kémeket látott bennük, nem mindig alaptalanul.

Míg kezdetben a zsidóság a keresztényekkel szemben érzett gőgből, megvetésből, gyűlöletből hajlott az elkülönülésre, később, mintegy a X. századtól kezdve mind több helyen már kényszerítették őket megszegyenítő, megalázó gettóéletre.

A zsidók és a keresztény népek hosszú pörében gyakran nehéz pártatlan igazságot szolgáltatni. A források nagyon sokszor egyoldalúlag csak az egyik vagy a másik fél sérelmeit emlegetik és szinte csak kivételképpen tételezhetjük fel egyes esetekben az elfogulatlanságot. Annyit azonban kétségtelenül megállapíthatunk, hogy mindkét oldalról történtek súlyos sérelmek. De kétségtelen az is, hogy^a gyűlölet tüzet először a zsidóság lobbantotta lángra és a zsidóság sohase viselte a sérelmeket oly türelemmel és szelídséggel, mint az első keresztények. Ahol tehát a küzdelemben a zsidóság alul maradt, nem nagyobb türelmességük, csupán kisebb erejük miatt történt és ha kellő hatalmuk lett volna hozzá, bizonyára semmivel se lettek volna kevésbé kegyetlenek üldözőiknél.

Bármilyen volt azonban a múlt századok zsidóellenes közhangulatának oka, bizonyos, hogy *faji ellenszenv* ebben nem szerepelt. Hiszen a leghevesebb zsidóüldözések korában a fajkérdést még egyáltalán nem ismerték és a ki-keresztelkedett zsidóval szemben megszűnt minden további üldözés, holott fajisága a keresztiséggel nyilván nem változott. A jelszó a legrosszabb esetben is csak ez volt;

kikeresztelkedni vagy pusztulni! Tehát a múlt zsidó-üldözéseit mint a faji ellenszenv ösztönszerű, természetes voltának bizonyítékait emlegetni, amivel a faj mítosz irodalmában oly sokszor találkozunk, legalábbis nagyfokú anakronizmus.

A felvilágosodás, a liberalizmus a zsidósággal szemben engesztelődő irányzatot indított meg és a francia forradalom után Európában megkezdődött az *emancipáció*, megjelentek a zsidók egyenjogúsítására vonatkozó törvények. Ámde az évezredekben át elkülönülten élt zsidóságot egyszerre a keresztény népek közösségébe átemelni, a világokat jelentő különbséget hirtelen eltüntetni, az évezredek mérgezett légkört egy csapásra eloszlatni törvénnyel nem lehetséges. Ezt érezte a zsidóság éppúgy, mint a keresztények. Az emancipációs törvény inkább csak a tünetet próbálta kezelni, de nem az okot gyógyítani, így azután nem is oldotta meg a zsidókérdést. Ez tovább is nyitott probléma, mely körül a vita egyre tart és divatszerűen változik a tömegek közhangulata. Olykor szentimentális elérzékenyül essél mindenképp kárpótolni akarják a zsidóságot a múlt sok üldöztetéséért, megfelekezve arról, hogy sok minden volt a zsidóság rovásán is. Máskor viszont szinte hisztérikus judeofóbiával mindenben csak zsidókérdést látnak és mindent ki akarnak irtani, ami csak valamiképp emlékeztet a zsidóságra, nem gondolván arra, hogy az európai szellem át van itatva kitői ülhethetlen zsidó elemekkel is.

Az Új- és a tőle elválaszthatatlan Ószövetség, valamint a kereszténység szerzői és első terjesztői zsidó származásúak voltak, a tízparancsolatot a zsidóság útján ismertük meg, az európai művészet legremekebb alkotásai, a templomok, utak, közterek tele vannak zsidó származású személyek képmásaival, a naptár, a heti beosztás, az ünnepek mind közvetlenül vagy közvetve a zsidóságra emlékeztetnek. Aki mindezekről szabadulni

akar, az kénytelen kilépni az egész európai kultúra közösségéből. Oktalanság volna tehát mindentől iszonyodni, ami valamilyen kapcsolatban van a zsidó nép történetével.

A zsidókérdés körül legújabb, legdivatosabb irányzat azonban a *faji antiszemitizmus*, mely a zsidóságot fajnak, a zsidók hibáit faji sajátságoknak nyilvánítja és hallani sem akar arról, hogy azok megváltoztathatók. Ámde ez éppen nem megalapozott, nem is következetes és főleg nem emberséges állásfoglalás. Alaptalan, mert, mint ismételt hangsúlyoztuk, zsidó faj nincs, így nem lehet szó valamilyen ösztönszerű faji ellenszenvről sem a zsidósággal szemben. Akik ilyesmire hivatkoznak, elfelejtik, hogy ez az ellenszenvük egy zsidóval szemben sem jelentkezik, ha nem tudják róla, hogy zsidó. És nem egyszer előfordul, hogy az ösztönös faji ellenszenv leghevesebb hirdetői egyszer csak meglepetve kénytelenek felismerni saját magukban is a zsidó vért.

De következetlen is a faji zsidógyűlölet, mert, ha a zsidóság hibái levethetetlen faji vonások, akkor erről a zsidók valóban nem tehetnek. Akinek csak ilyen hibái vannak, az nyilván a legbűntelenebb lény, akit legfeljebb sajnálni lehet, de gyűlölni nem. És nem is emberséges valakit gyűlölni, üldözni olyasmiért, amitől legjobb akarat mellett se szabadulhat. A középkor minden kegyetlenkedése mellett egy utat mindig nyitva hagyott a zsidók számára: a keresztséget. A faji antiszemitizmus azonban még ezt a menekvés lehetőségét is elzárja előlük.

Itt tehát csak kétféle észszerű, következetes magatartás van. Vagy levethetetlen faji sajátságnak tartjuk a zsidóság hibáit és akkor legfeljebb szánalmat érezhetünk irántuk, mint sajnálatos születési hibákban szenvedő, de egyénileg ártatlan emberi lények iránt. Vagy Pedig lehetségesnek tartjuk a zsidó hibák és idegenszerűségek levethetőségét, de akkor ehhez meg kell adnunk a

lehetőséget, méltányolnunk kell az erre irányuló őszinte törekvést és megértéssel segítenünk kell a sokszor emberfeletti nehézségek leküzdésénél.

Az eddigiek szerint nyilván ez utóbbi felfogáshoz kell csatlakoznunk. Ezért egyrészt nem tudjuk oly könnyen megadni a felmentést a zsidóságnak hibáival szemben, másrészt azonban lehetségesnek találjuk a zsidókérdés észszerű és emberséges megoldását. A zsidó hibákkal és idegenszerűségekkel való szakításhoz kétségtelenül legdöntőbb lépés a *keresztség* őszinte felvétele. Igaz, hogy a zsidó testi sajátságán a keresztség vajmi keveset, változtat, amint a néger csak néger, a sánta csak sánta, a púpos csak púpos marad a keresztség után. Ez azonban nem igazolja, hogy lélekben sem idézhet elő változást a keresztség. Lehet, hogy a megkeresztelt zsidó nem lesz mindjárt 100%-os keresztény, de már nem is 100%-os zsidó többé, utódaikban pedig mind teljesebbé válhat az asszimiláció.

A legnagyobb nehézséget e kérdésnél a *pseudo-asszimiláció* okozza, amikor egyesek pusztán hitközömböségből és hasznossági szempontból csak külsőleg törekesznek látszatasszimilációra. Ezek azután nehézzé teszik az őszintén asszimilálódni szándékozók helyzetét is. Az egyéni különbségtétel e téren nehéz, de szükséges.

További fontos lépés volna a zsidóság asszimilációi s érdekében a zsidók arányosabb eloszlása a különböző foglalkozási ágakban, Ezt intézményesen is elő kell segíteni, sőt szükség esetén kikényszeríteni. Folytonosan új tömegek állandó, vagy nagy tömegnek hirtelen asszimilálása azonban azzal a veszéllyel jár, hogy a befogadott nép is bizonyos mértékig judeizálódik, gettószellemmel fertőződik.

Ama zsidók számára pedig, akik asszimilálódni lelkiismeretük szerint nem tudnak vagy nem akarnak, nincs más megoldás, mint a cionizmus, az önálló zsidó

állam létesítése. Ezt nemzetközi úton kell létrehozni, azután lehet szó a zsidóság egy részének eltávolításáról. A földön joga van minden egyénnek és minden népnek az életlehetőséghez. Viszont minden államnak megvan a joga minden olyan intézkedéshez, amit a közjó megkíván, az igazságosság megenged. Így az állam a közjó érdekében és a szükséghez mérten bizonyos korlátozó és védelmi intézkedéseket tehet és kell is tennie a zsidóság mohó túlhatalmasodásával szemben igazságos és emberséges korlátok között, és pedig annál inkább, minél idegenebb, minél kevésbé asszimilált zsidókról van szó. De ugyanez áll fajra való tekintet nélkül minden túlhatalmasodással fenyegető idegenre.

II. AZ ÖRÖKLÉSTAN ALAPVONALAI

1. Az átöröklés biológiája

A fajtság velünk születik, öröklődik. Ha tehát a fajkérdésben határozottan, öntudatosan akarunk állást foglalni, nélkülözhetetlenek bizonyos örökléstani alapismeretek. Ezért az alábbi örökléstani fejtegetések során a fajmit osszál szemben kifejtett nézeteink további tudományos megalapozást nyerhetnek.

A múlt század második felében megindult örökléstani vizsgálatok meggyőzően kimutatták, hogy elődeinktől nem csak pusztá életet, hanem — hogy úgy mondjuk — minősített életet, vagyis bizonyos értelemben meghatározott életet nyerünk. E meghatározottság nemcsak általános faji jellegek öröklésében nyilvánul meg, hanem egyénileg is meghatározott átöröklési anyag továbbszármaztatásá-

nemcsak mint ember különbözik az élőlények minden egyéb fajától, hanem mint egyén is átöröklési anyaga tekintetében különbözik minden más emberi egyéntől. Tehát *már maga a természet az öröklődő vak tendenciák útján meghússítja a teljes emberi egyenlőséget.*

Mindamellet az egyén átöröklési anyaga nem minden szabályszerűség nélkül, pusztá szeszély alapján jön létre, hanem az többé-kevésbbé az elődök átöröklési anyagából következik. Vagyis, az egyéni velünkszületett hajlamok

tekintetében nem közömbös az, hogy kiktől születtünk. És ez vonatkozik a velünk született testi és lelki hajlamokra egyaránt.

Az átöröklés szabályszerűségei azonban nem egész szembetűnők és ennek tulajdonítható, hogy szinte a múlt századig magát az átöröklés tényét is figyelmen kívül hagyták. Bár egyes gondolkodók, mint *Piaion*, már régen rámutattak az átöröklés nagy jelentőségére, mégis a közvélemény inkább ama nézet felé hajlott, hogy mindnyájan meghatározatlan, egyforma nyersanyagként jövünk a világra, és ami egyéni különbség közöttünk mégis kialakul, az pusztán a különféle környezethatás, nevelés eredménye, így gondolkodtak még oly nagy elmék is, mint *Locke*, *Leibniz*, *Kant*. Csak a múlt században kezdték az átöröklés nagy jelentőségét teljes határozottsággal felismerni, amikor a bölcelet részéről *Schopenhauer*, a természettudományok részéről pedig *Lamarck* és *Darwin* erre irányították a tudományos közérdeklődést. Azóta az átörökléstan szinte divatos, sőt népszerű tudománnyá lett, ami a szellemi élet legkülönbözőbb területein, a kor egész világnézetén érezte hatását. Ez lett alapja a modern fajelmélet kialakulásának is, amiért legalább nagy vonásokban való ismertetése a továbbiakra nézve nélkülözhetetlen.

Bár az átöröklés ténye korán ismertté vált, behatóbb magyarázata, törvényszerűségeinek felderítése még sokáig hiányzott. Merült fel ugyan néhány fantasztikus elmélet, de minden tudományos megalapozás, indokolás nélkül. Az első, aki növényeken végzett hosszas kísérletek alapján tudományosan kimutatta az átöröklés alaptörvényeit, *Mendel* Gergely ágostonrendi szerzetes, brünni apát volt. Azonban az 1866-ban megjelent *Versuche über Pflanzenhybriden* c. korszakalkotó munkája nagyobb figyelmet nem keltett és ismeretlen maradt mindaddig, míg a századforduló körül *Correns*, *De Vries* és *Tschermak* csaknem

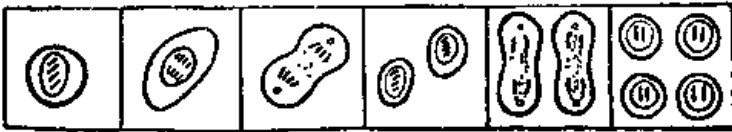
egy időben ismét felfedezve e törvényeket, ráterelték a figyelmet Mendel munkájára, mely azóta is az átörökléstan alapja.

A modern átörökléstan szerint az élőlényekben már keletkezésükkor, a megtermékenyült petesejtben vannak bizonyos diszpozíciók, hajlamok, melyek alapján az egyén kifejlődik. E hajlamok anyagi hordozóinak a sejt *kromoszómáit*, illetve az ezekben hipotetikusán felvett *géneket* tekintik. Az ezekben rejlő örökölt és átörökíthető hajlamok összessége a *genotípus*. Egy-egy átöröklési egység azonban, melyekből az öröklési anyag összessége, a genotípus felépül, nem egyetlen gén, hanem egy *gépár*. E génpárok egyike apai, a másik anyai eredetű, vagyis *a gének, illetve a kromoszómák felerészben apai, felerészben anyai származásúak*. Eszerint mindkét nem egyaránt szerepel az átöröklésben.

Az elődöktől nyert kromoszómakészlet, illetve génállomány a szervezet fejlődése, vagyis a sejtek osztódása közben is állandó marad. A sejtosztódáskor ugyanis az egyes kromoszómák, illetve a bennük levő gének megkét-szereződnek, majd pedig az oszláskor keletkezett két fiók-sejtbe megfeleződnek, úgyhogy mindegyik sejtnek ugyanaz a kromoszómaállománya lesz, mint az előző sejtnek, Csak a csirasejtek utolsó oszlása történik másként. Ennél, az ú. n. *redukciós oszlásnál* ugyanis a kromoszómaállomány megfeleződik, az egyes átöröklési egységeket alkotó két gén közül az apai eredetű az egyik, az anyai eredetű gén pedig a másik fióksejtbe jut. Hogy az egyes géripárokból melyik gén melyik sejtbe kerül, az a ki nem számítható véletlen mülük. Az így keletkezett érett csirasejtekben tehát a kromoszómaállománynak csak fele van, amely fél állomány az apai és az anyai eredetű gének csirasejtenként különböző arányú keveréke. (L. 1. ábra)

A fél kromoszómaállományt tartalmazó csirasejt (gameta) további oszlásra már képtelen és rövidesen el

is pusztul, hacsak másnemű érett csirasejttel egyesülve kromoszómaállományát ki nem egészíti. Az így megtermékenyült csirasejt (zigota) azonban ismét képes tovább osztódni és új egyed fejlődik belőle. Az új egyed sejtjeiben mármint azok a gének rendeződnek ismét párosával egy-egy átöröklési egységgé, amely gének az egyesült két gametában voltak. Ezek pedig ismét a távolabbi elődök génállományából alakultak sejtenként más és más kiválogatással. Az utód tehát az elődök génállományát hordozza tovább, de nem a teljes, hanem véletlen felezés alapján kiválogatott génállományát, így a kromoszómaállomány nem növekszik nemzedékről nem-

1. ábra. A csirasejtek redukciós oszlásának sémája (Siemens után).

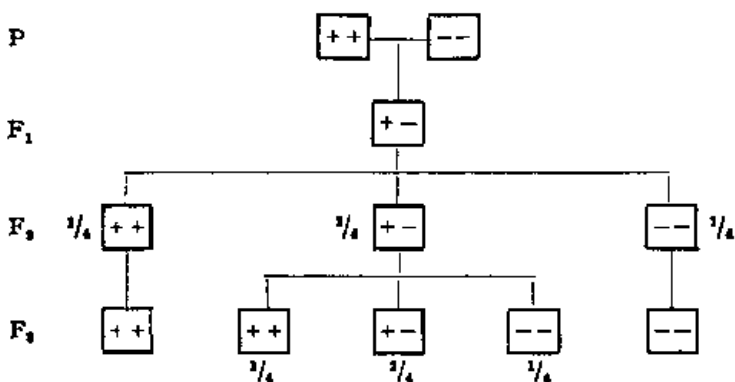
zedékre, csak különféleképpen keveredik még ugyanazon elődök utódainál is. Más szóval, az elődök átöröklésanyagából egyes tényezők idővel a véletlen folytán kiküszöbölődnek, mások viszont ugyanúgy a nemzedékek hosszú során át továbböröklődnek. A kiküszöbölődött gének helyét pedig a másik gameta megfelelő génjei töltik be, így biztosítja az ivaros szaporodás az utódok átöröklési anyagának folytonosan változó sokféleségét. Az átöröklési anyagban lehetnek homogén génpárok, melyekben mindegyik gén egyforma hajlamot képvisel, pl. a szem színét mindkettő kéknek határozza meg. Ilyenkor az egyén megjelenési alakjában, *fenotípusában* a megfelelő sajátság is természetesen ehhez igazodik. Ámde előfordulhatnak heterogén génpárok is, amelyekben a két gén különbözőképpen határozza meg ugyanazt

a sajátságot. Pl. a szem színét meghatározó génpárban az egyik elődtől örökölt gén kék, a másiktól örökölt pedig barna szemszín hajlamát tartalmazza. Ilyenkor lehet az egyik gén *domináns*, vagyis nagyobb átütő erejével a fenotípusban elnyomja a másik, *recesszív* gén megnyilvánulását, így a barna szemszín domináns a kékkel szemben. A recesszív gén azonban épúgy továbböröklődhet, mint a domináns, és valamelyik utódban ugyancsak recesszívvé válva találkozva, vagyis homogén párt alkotva a fenotípusban is megjelenhet. Más esetekben a heterogén génpár a fenotípusban valamilyen középalakot idéz elő, vagy mozaikszerűen érvényesül egyszerre a két gén. *A génpárok tagjai azonban sohasem olvadnak össze, nem asszimilálódnak, hanem mindegyik gén önállóan öröklődik tovább.* Ezért a keverék fajú zigoták, a *heterozigoták* utódaikban bizonyos arányban széthasadhatnak tiszta fajú, homozigóta elődeikre. Ennek törvényszerűségeit először *Mendel* mutatta ki, amiért az egész jelenséget *mendelezésnek* mondjuk.

Vizsgálódásainak eredményét a következő példával ismertetjük:

Vegyünk két homozigóta borsófajtát (P), melyek egyébként minden tulajdonságban megegyeznek egymással, csupán nagyságuk tekintetében különböznek, amennyiben az egyik magas, a másik pedig törpe növésű. Home zigoták lévén, az egyik borsófajtában csak magas növést, a másikban csak törpe növést meghatározó gének vannak. Ha e két borsófajtát egymással keresztezzük, az így keletkezett heterozigóta első nemzedék (F minden egyedében a növést meghatározó génpár heterogén, vagyis az egyik gén magas, a másik alacsony növéssé diszponál. Mivel azonban a magas növény domináns a törpe növényvel szemben, az első nemzedék fenotípusa mind egyforma és pedig magas növésű lesz. Ha most az első nemzedék egyedeit egymás között keresztezzük, akkor

az így nyert második nemzedék (F_2). nagy szám esetén a valószínűségszámítás szerint a következőképpen alakul. Az egyedek egy negyedénél a magas növény génje ugyanilyen génnel találkozik egy génpárban. Ezek tehát homozigóta magas növényűek lesznek, vagyis visszaütnek az ugyanilyen ősrre és egymás között keresztezve minden további utódjuk szintén magas növényű lesz. Az egyedek egy másik negyedénél a törpe növény génjei találkoznak össze hasonló módon. Ezek tehát a törpe növényű homozigóta ősrre ütnek vissza és egymás között keresztezve

2. ábra. A mendelezés sémája.

csak törpe növényű utódokat adnak. Ellenben a második generáció felénél magas és törpe növény génje kerülnek össze egy génpárban, tehát éppolyan heterozigóta egyedeket kapunk, mint az első nemzedéknél és fenotípusuk ugyancsak a domináns magas növést mutatja. Ezek egymás között keresztezve tovább hasadnak, *menddeznek*, vagyis utódaik $1/4-1/4$ részben visszaütnek a tiszta fajú ősrre.

Ha a magas növény génjét +, a törpe növény génjét pedig — jellel jelöljük, akkor a fent leírt mendelezés menetét sematikusán a 2. ábra szerint mutathatjuk ki.

A mendelezés, vagyis a tisztafajú elődökre hasadás szabályai elég egyszerűek akkor, ha csupán egyetlen heterogén génpárról van szó. Ha azonban a génpárok nagy száma heterogén, akkor a tiszta fajú, homozigóta elődökre való hasadás mind valószínűtlenebbé, sőt gyakorlatilag lehetetlenné válik. Ilyen eset áll fenn pl. különböző emberfajták kereszteződésekor, minthogy ezáltal számtalan génpár válik heterogénné és ezeknek újból homogénné keveredése a további utódokban gyakorlatilag lehetetlen. Vagyis, *a sokféle vonásban eltérő fajok keverékéből az eredeti tiszta fajokat már vissza nem kaphatjuk*, legfeljebb egyes utódok bizonyos mértékig megközelíthetik tiszta fajú elődeiket.

A Mendel-féle átöröklésmélet sokféle segédelmélettel kiegészítve eléggé megegyezik a nagyszámú megfigyelés és kísérlet eredményeivel. Mindez azonban csak azt bizonyítja, hogy ez az elmélet egyik lehetséges magyarázata az átöröklés tényének. Erősen mechanisztikus jellege egyrészt megkönnyíti ugyan alkalmazását, másrészt azonban idegenszerű, az életfolyamatok sohasem tisztára mechanisztikus világában. Az átöröklés végső magyarázata bizonyára nem az önálló, merev gének valószínűségi kombinációja, hanem e généig maguk is már egy mélyebben fekvő tényezőnek, életelvnek eredményei. A gének vagy a kromoszómák önmagukban mint anyagi adottságok nem lehetnek életjelenségeknek, az élet öröklődő hajlaimainak végső hordozói. Az élő kromoszóma több, mint anyag, több mint pusztán kromoszóma és csak az életelvvel mint lényeges, nélkülözhetetlen többlettel együtt lehet az átöröklés tényezője. Ez az életelv szervezi, informálja az anyagot éppen megfelelő kromoszómává. Ezért az átöröklés problémáinak végső megoldása nyilván csak az életelv behatóbb vizsgálata útján várható, amivel majd metafizikai fejtegetéseink során még foglalkozunk.

2. A lelki átöröklés

Metafizikai fejtegetéseink folyamán rá fogunk mutatni arra, hogy az ember szellemi lelke nem származhat az elődök lelkéből, tehát közvetlen értelemben vett lelki átöröklés sem lehetséges. De, mivel a test és lélek egymással a legszorosabb egységet alkotnak, könnyen érthető, hogy bizonyos testi, biológiai meghatározottságok a lélek tevékenységét is befolyásolják, bizonyos mértékben meghatározzák. És amennyiben e meghatározottságok az elődről az utódra származhatnak, ilyen értelemben az elődök lelki hajlamai is öröklődhetnek. Minthogy pedig az embert az élőlények között éppen szellemi léte, lelki tevékenysége tünteti ki, a lelki átöröklés is ránk nézve sokkal fontosabb jelenség, mint a pusztán testi hajlamok, pl. a hajszín vagy testmagasság öröklődése.

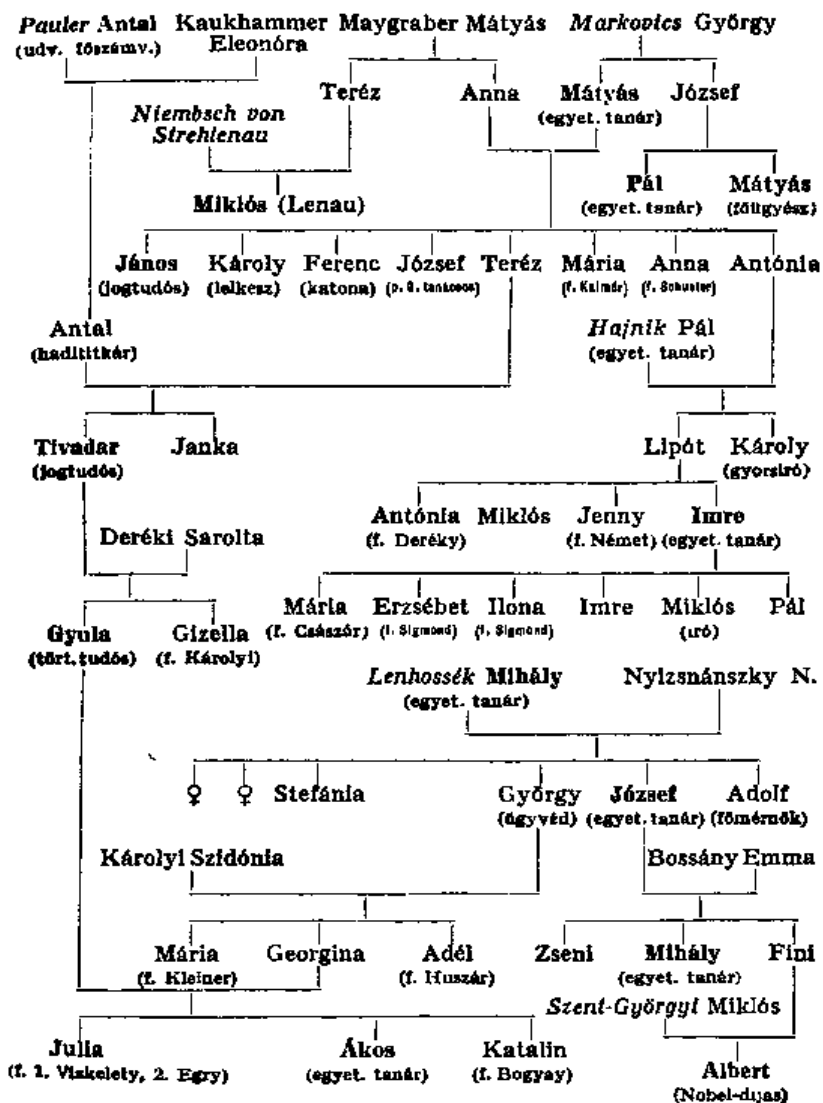
A lelki átöröklés ténye különösen az átlagtól lényegesen elütő hajlamok esetén szembeszökő. Egyes degenerált családokban a nemzedékek hosszú során keresztül néha a családtagok nagy többségén kimutatható a szellemi csökkentértékűség, mint ezt a »Juke«, »Kalikak«, »Zero« (álnevek) és sok más degenerált családfa tudományos vizsgálata megdöbbentően igazolta. Ugyancsak a lelki átöröklésből származó tragédiák bontakoznak ki a gyengeelméjű tanulók, a bűnözők, a börtönviseltek elődeire vonatkozó nagyszámú statisztikai megállapításokból, valamint egyéb örökléstani módszerekkel végzett kutatásokból. Itt tekintetbe kell vennünk még azt is, hogy a degenerált egyénnel rendszerint csak hasonlóképpen degeneráltak kelnek egybe és ezáltal valósággal egy alsóbbrendű emberfajta tenyésztődik ki közöttük.

Derűsebb bizonyítékai a lelki átöröklésnek a rendkívüli tehetségnek nemzedékeken keresztül való átszármazása. Így a zenei tehetség terén a Bach-családban 5 egymásutáni nemzedéken át 19 rendkívüli zenei tehet-

séget sikerült kimutatni. Hasonló megállapításokat tehetünk *Mozart*, *Beethoven* és más kiváló zenei tehetségek családfájában is. A matematikai tehetség terén a *Bernoulli*-családban három egymásutáni nemzedéken belül 8 rendkívüli tehetség jelentkezik. Hasonlóképp illusztrálják a matematikai tehetség öröklődését a *Herschel*, *Bolyai* és más matematikus családok. Egyes családokban különféle téren nyilvánul meg nemzedékeken át az öröklődő általános intelligencia. Ugyanígy ki lehet mutatni egyéb kiválóságok öröklődését is. Példák erre a *Darwin*, a *Goethe* család, valamint nemzetünk több nagy történelmi családja, amilyenek a *Zrínyi*, *Tisza*, *Bethlen*, *Teleki*, *Eötvös* stb. családok. Különösen érdekes ezirányú vizsgálódásaim köréből a *Pauler-Markovics-Lenhossék* családfa (1. 3. ábra), melyben néhány nemzedéken belül a különféle szellemi kiválóságok meglepő nagy számát találtam.

Természetesen egyes kiragadott családoknál a tehetségnek több nemzedéken át való öröklődése lehetne pusztán véletlen következménye is. Ezért meggyőzőbbek azok a nagyszámú esetből nyert statisztikai adatok, melyek bizonyos lelki hajlamok és a vérrokonság között szoros korrelációt mutatnak. Klasszikus példa erre *Galton* vizsgálata, aki 300 tehetséges családban közel 1000 kiváló tehetségű férfit vizsgálva kimutatta, hogy a kiváló egyének vérrokonai között összehasonlíthatatlanul több az ugyancsak kiváló egyén, mint azt a pusztán véletlen alapján várhatnók és pedig annál több, minél közelebbi a rokonság. Míg ugyanis számításai szerint 100 férfi közül átlag csak 0.025 tekinthető kiválónak, addig 100 kiváló férfinak apái közül átlagosan 31, fivérei közül 41, fiai közül pedig 48 egyént talált kiválónak.

Ugyancsak klasszikus *Peters* vizsgálata is, aki a gyermekek, szülők és nagyszülők iskolai bizonyítványának nagy számából mutatta ki, hogy az iskolai bizonyítvány, mely nagyobb csoportra vonatkoztatva, bizonyos mér-

3. ábra. A Pauler-Markovics-Lenhossék-család.

lékben az ú. n. iskolatehetséget jelzi, az utódoknál átlag abban az irányban tér el a közepestől, mint az elődök bizonyítványa. A tesztekkel és egyéb pszichotechnikai módszerekkel végzett különféle korrelációs vizsgálatok szintén szoros összefüggést mutatnak a lelki hajlamok és a rokonság foka között. Különösen érdekesek e tekintetben az ú. n. *egyvetéjű* ikrek, akik ugyanazon megtermékenyült petének a fejlődés kezdetén történt kettéválásából jöttek létre. Ezek keletkezésük alapján ugyanazt az átöröklési anyagot hordozzák, aminek következtében nemcsak testileg, hanem legtöbbször lelkileg is az összetévesztésig hasonlóak és rendszerint egész életük folyása meglepő hasonlóságot mutat.

Mindezek kétségtelenné teszik a lelki átöröklés tényét. Hogy ez az átöröklés milyen törvényszerűség szerint megy végbe, azt természetesen sokkal nehezebb kimutatni a lelki átöröklés eseteinél, mint a pusztán testiekénél. Hiszen az örökölt lelki hajlamok kifejlődése, megnyilvánulása sokkal nagyobb mértékben függ különféle egyéb tényezőktől, környezethatástól. Mindamellet főleg egyes elmebetegségeknel sikerült kimutatni azoknak a Mendel-féle szabályoknak megközelítő érvényességét, amelyek a testi hajlamok öröklődése terén is megállapíthatók. Ennek alapján, valamint a test és a lélek szoros összefüggéséből indokoltan feltehető, hogy a lelki átöröklés is ugyanolyan szabályok szerint megy végbe, mint a testi hajlamok, illetve tisztán biológiai tényezők öröklődése.¹

¹ Az átöröklésről részletesebben lásd Somogyi: Tehetség és eugenika. 13-82. 1.

3. A környezet

Az előbbiekből azonban korántsem következik, hogy az egyén pusztán az elődök öröklési tényezőiből valamilyen mechanikus szabály szerint kialakult adottság. Átöröklés útján nem kész, kifejlett adottságokat, hanem csak bizonyos *diszpozíciókat*, vagyis fejlődésre képes és fejlesztésre rá is szoruló hajlamokat nyerünk. A keletkezett új egyén nem csupán kicsinyített mása a későbbi, kifejlett egyénnek, hanem tisztán *potencialiter*, lehetőség szerint hordozza magában a későbbi egyén bizonyos sajátságait. Vagyis az örökölt hajlamok csupán bizonyos nyers anyagot, potencialitást, lehetőséget jelentenek, amiknek aktuálissá válása, határozott formába alakulása, megvalósulása még egyéb tényezők közreműködésétől is függ. *Az átöröklés nem azt szabja meg, hogy mivé kell lennünk, hanem csupán azt, hogy mivé lehetünk.*

Az örökölt hajlamok egy részében önmagában is megvan a fejlődési tendencia, az önkifejlesztésre irányuló törekvés, mely meg is valósul, hacsak a szükséges feltételek erre megvannak, illetve ellenkező körülmények e kifejlődést meg nem akadályozzák. Ide sorolhatók első sorban bizonyos testi sajátságok, amilyen a haj vagy a szem színe, a koponya alkata stb. Vannak másrészt olyan hajlamok, melyek a kifejlődésre irányuló törekvés mellett nagyobb mértékben függnék egyéb, külső tényezőktől, a környezettől vagy tudatos, szándékos fejlesztéstől. Ilyenek pl. a testmagasság, a testsúly vagy a lelki hajlamok terén a vérmérséklet, a temperamentum megnyilvánulásai. Végül bizonyos hajlamoknál a kifejlődés a belső fejlődőképesség mellett nagyrészt a külső körülmények, gyakorlás, tervszerű fejlesztés eredménye. Ilyenek pl. a testügyességek, sporttehetségek vagy a szellemi tehetségek, tudományos, művészi képességek,

Természetesen az utóbbi természetű hajlamok esetén is maga a hajlam, illetve a belső fejlődési tendencia lehet erősebb vagy gyengébb és ennek megfelelően kisebb vagy nagyobb külső fejlesztő hatás képes ugyanolyan eredmény elérésére, illetve ugyanaz a külső hatás egyénenként más és más eredményt ér el. Akiben tehát igen erős hajlam van valamely irányban, e hajlamot már csekély külső hatás is erőteljesen fejlesztheti, viszont akiben igen csekély a hajlam, annál igen erős fejlesztő hatás is csak csekély, esetleg gyakorlatilag semmi eredményt sem ér el. De erős hajlam is visszamaradhat kifejlődésében, ha a fejlesztő hatások elmaradnak, illetve az ellenkező irányú, esetleg jóval csekélyebb hajlamok nagyobb hatás folytán erősebben fejlődnek.

A fejlődésképeség, illetve önkifejlődési törekvés magával a hajlammal született, öröklött belső adottság, mely bizonyos idő, biológiai tartam alatt iparkodik teljesen kifejlett formáját megvalósítani, majd további tartam idejére stagnálás, továbbfejlődésre való képtelenség áll be, végül negatív fejlődés, visszafejlődés is jelentkezhet. Maga a tényleges fejlődés azonban, mint láttuk, többé-kevésbé függ egyéb tényezőktől is. Ilyen külső fejlesztő tényezők az éghajlati viszonyok, talaj, táplálék, hőmérséklet, napsugár esetleg egyéb, ma még jórészt ismeretlen sugárzások, valamint a környezet következtében kialakult életmód, továbbá a nevelés, a példa, a szellemi környezet hatása. Az embernél, mint tudatos és szabad akarattal rendelkező lénynél ezeken az akaratunktól nagyobb részt független tényezőkön kívül szerepelnek még szándékos fejlesztő tényezők, amilyenek az önkéntes cselekvések, gyakorlás, alkalmazkodás, a környezetnek önkéntes megválasztása vagy megváltoztatása, a tervszerű önnevelés is. Mindezeket a belső fejlődési hajlamot vagy képességet befolyásoló tényezőket közös néven *környezethatásnak* szoktuk nevezni.

A környezethatásnak tehát nagy szerepe van az egyén *fenotípusának*, külső megjelenési alakjának kifejlődésénél. Nagyjelentőségű azonban az a kérdés, hogy vajjon ilyen külső hatások következtében módosulhat-e az átöröklési anyag, a *genotípus* is, más szóval, öröklődhet-e a környezet hatása? E probléma körül évtizedek óta éles vita folyik. *Lamarck* a múlt század elején még az egyes fajok kialakulását a szerzett tulajdonságok öröklődésével magyarázta. Ugyanígy a *neolamarckisták* is a szerzett tulajdonságok öröklődésének lehetőségét vallják. Ezzel szemben a *neodarwinisták* határozottan tagadják a szerzett tulajdonságok öröklődését és a genotípus változását, illetve a fajok kifejlődését kiválasztás és keresztezés útján iparkodnak magyarázni.

A csirasejtek fejlődése, a *csirapálya* már korán különvált a test egyéb sejtjeinek, szöveteinek fejlődésétől, a *testpályától*. Minthogy pedig az átöröklési anyag hordozója a csirasejt, nyilván *csak olyan környezethatás öröklődéséről lehet szó, mely nem csupán a testpálya sejtjeit, hanem a csirasejteket is éri*. Márpedig ez utóbbiakat mintegy védő burokként veszik körül a testpálya sejtjei és óvják a külső behatásoktól. Ezért számos olyan környezethatás lehetséges, melyek a testpálya sejtjein lényeges módosítást okoznak, de nem hatván a csirasejtekre, nem is öröklődnek, így nem öröklődik pl. a koponyának vagy a lábfejnek egyes ókori népeknél hosszú nemzedékeken át dívott eltorzítása vagy egyes népeknél (pl. zsidóknál) évezredek óta folytatott rituális csonkítás. Nem öröklődnek azok a fenotípust sokszor mélyrehatóan módosító sérülések sem, melyek csupán a testpálya sejtjeit érintik, mint egyes végtagoknak vagy érzékszerveknek külső sérülés útján való elvesztése.

Ezért közömbösek a genotípusra nézve a szerzett testi erő vagy testi ügyességek is. A torna, sport, testkultusz bármily fontosak a fenotípus kedvező alakítása,

az egyéni épség, egészség szempontjából, az öröklődő hajlamokat, a jövő generációt nem érintik. Ugyanígy nem befolyásolja az utódokra öröklődő hajlamokat a testnek a kedvezőtlen környezet, nélkülözés következtében beálló satnyulása.

Hasonlóképpen állunk a szerzett lelki tulajdonságok terén is. Azok a sajátságaink, melyeket gyakorlás, tapasztalás, tanulás, nevelés által szereztünk, amennyiben ezek legfeljebb az idegsejteket érintik, de nem a csirasejteket, nem is öröklődnek tovább, így nem öröklődik az ősi anyanyelv sem. A csecsemő semmivel se mutat több hajlamot ősei anyanyelvének megtanulására, mint valamely teljesen idegen nyelv elsajátítására, melyet talán még egyetlen őse sem beszélt. A tanulás, a szellemi munka igen jelentős lehet az egyénre nézve, de közömbös az utódok öröklődő hajlamai szempontjából. Nem öröklődik természetesen az egyén szerzett vagy belénevelt világnézete sem. Ezért az ifjúság hajlamos lehet az ősi, hagyományos világnézet teljes megtagadására. De ugyanígy nem öröklődik a sokféle szerzett hiba, szokás, valamint a szellemnek a mostoha körülményekből, vagy egyéni hibából bekövetkező elparlagiasodása sem.

Mindemellett nem állíthatjuk, hogy semmiféle környezethatás sem érheti a csirasejteket, illetve a genotípust. Hiszen a csirasejtek kapcsolatba vannak a testpálya sejtjeivel, legalábbis amennyiben közös vérnedvből táplálkoznak. A vérpályába pedig bejuthatnak olyan anyagok, melyek nemcsak a testpálya sejtjeit, hanem a csirasejteket is módosítják, így bizonyos mérgekről legalábbis nagy valószínűséggel sikerült kimutatni, hogy nemcsak a testpálya egyes szöveteit támadják meg, hanem degenerálják az átöröklési anyagot is. A mérgeknek ez a romboló hatása azonban egész más módon jelentkezhet az egyén fenotípusában, mint a genotípusban, illetve az utódok örökölt hajlamaiban. Pl. az alkohol mértéktelen

élvezete jellegzetes megbetegedéseket idézhet elő az egyénnél a májban, a szívben, az idegrendszerben stb., a genotípus degenerálódása viszont az utódok általános testi vagy szellemi gyengeségében jelentkezhet. A mérég ugyan is másként hat a differenciált sejtekből álló szövetekre, mint a még differenciálatlan csirasejtekre. Sőt lehetséges az is, hogy az egyén fenotípusában semmi elváltozás sem észlelhető, a csirasejtek állományában mégis végbemegy bizonyos módosulás, ami az utódok öröklődő hajlamaiban nyilvánul meg. Tehát, amint a fenotípus elváltozásából még nem következtethetünk arra, hogy érte-e a genotípust is valamilyen elváltozás és milyen jellegű az, épúgy a fenotípus változatlan volta még nem jelenti azt, hogy a genotípusban se történt változás. Mindez azt mutatja, hogy a genotípus megváltozása nem egyszerűen a szerzett tulajdonságok öröklődése, hanem ennél sokkal bonyolultabb folyamat.

Amit a mérgekről már sikerült igazolni, t. L., hogy a vérpálya útján módosíthatják a genotípust, az legalábbis feltehető a vérnedvet befolyásoló egyéb tényezőkről, így valószínű, hogy a táplálék lényeges módosulása, amit a talaj és az éghajlat jelentékenyebb megváltozása idéz elő, legalább is több nemzedéken át módosíthatják az átöröklési anyagot. Az éghajlati tényezők a vérnedvet képező szövetekre, főleg a belső elválasztású mirigyekre is gyakorolhatnak olyan hatást, ami a vérnedv összetételét módosítva a csirasejtek állományát, illetve a genotípust is megváltoztatja. Általában egész szervezetünk bonyolult, nagyrészt még ismeretlen összefüggése alapján, egyelőre korántsem tudjuk megállapítani, hogy mely külső hatások módosíthatják valamilyen közvetett úton a genotípust.

Vannak továbbá olyan külső hatások is, melyek nem a vérpálya útján, hanem a testpálya szövetein keresztül hatoló sugárzással, közvetlenül érik a csirasejteket, így a röntgen- és rádiumsugarak a test szövetein keresztül a

csirasejtekig hatolva ezek állományát is megtámadják, ami az utódoknál valamilyen degeneráltságban jelentkezik. Szerepelhetnek az éghajlati tényezők között is olyan sugarak, melyek áthatolva a test szövetein a csirasejtekre hatnak.

Végül a test és lélek szoros kapcsolata következtében azt se lehet eleve kizártnak tartanunk, hogy a tartós, mély lelki élmények szintén befolyással lehetnek a csirasejtek állományára, módosíthatják az átöröklési anyagot. Hiszen pl. a belső kiválasztást és ezáltal a véredv minőségét a lelki tényezők épúgy befolyásolják, mint a külső környezet hatása, »Es ist der Geist, der sich den Körper baut« (Schiller).

Előfordul azonban az is, hogy az ugyanolyan környezetben élő egyedek közül valamelyiknek a genotípusában minden kimutatható külső hatás nélkül ugrásszerű módosulás áll be, amit a következő nemzedékek öröklődő elváltozása mutat. A házi állatok és domesztikált növények sokféle válfaja nagyrészt ily módon jön létre. Hasonlóképpen keletkeznek az embernél egyes öröklődő torzképződmények, mint a nyúlszáj, a hatújjúság. Az átöröklési anyagnak ilyen módosulását *De Vries* után *mutációnak* nevezzük. Minden ok nélkül természetesen ezek se jöhetnek létre. Az ok azonban itt, úgy látszik, inkább belső, az életelv mélyén rejlik. Hiszen *a csirapályában, az életelvben is feltehető valamilyen belső módosulást törekvés, mely az egyéni hajlamok kifejlődési tendenciájához hasonlóan a fajt iparkodik a nemzedékek során át valamilyen végső kifejletség felé közelíteni.* Az életelv eme belső fejlődési törekvésének igen nagy szerepe lehet a *fajfejlődésben.* Erre mutat az egyéb fejlődési elméletek elégtelensége is.

A fentiek épúgy vonatkoztathatók a lelki, mint a testi hajlamok átöröklésére. Tehát a lelki hajlamoknál szintén legalábbis lehetséges a genotípusnak külső vagy belső tényezők következtében beálló módosulása. Hogy

mely tényezők milyen értelemben, mily mértékben módosítják a genotípust, ennek közelebbi ismeretétől még távol vagyunk. Egyelőre csupán bizonyos *degeneráló* hatásokat sikerült közelebbről megállapítanunk, illetve állatokon kísérletileg is előidézünk. Hogy lehet-e a degenerált genotípust valamiképp gyógyítani, arról még mitse tudunk. Azért e téren egyelőre még csak *kiselejtezéssel*, a káros átöröklési anyagnak a szaporodásból való kiküszöbölésével tudunk védekezni.

Nem tagadhatjuk azonban, hogy bizonyos tényezők a genotípust az egészséges változatok határain belül is jelentékenyen módosíthatják. Különböztetve nem alakulhattott volna ki a jelenleg is létező sokféle emberi fajta, valamint az öröklődő hajlamok oly sokféle módosulása ugyanazon fajtán belül is. E tény kétségtelen még akkor is, ha a kialakulás módját és okait közelebbről nem ismerjük. *Tehát a genotípus csak relatíve állandó, de nem örökre megváltozhatatlan.*

4. Jellemünk kettős rétege¹

Gyakorlati magatartásunk, a külvilággal szemben való állásfoglalásunk, a külső behatásokra való reagálásunk általában nem egészen rendszertelen, ötletszerű, kiszámíthatatlan, hanem abban többé-kevésbé megnyilvánul bizonyos rendszeresség, következetesség, elvszerűség. E nélkül lehetetlen volna minden emberismeret, lehetetlen volna bármily bizalom egymás iránt, nem volnánk képesek másoknak bizonyos helyzetben való állásfoglalását előre elképzelni, rájuk számítani. Ez egyúttal lehetetlenné tenné az emberek között a társadalmi együttélést, teljesen érthetetlen, szabályszerűtlen, megfejthetetlen talánnyá

¹ V. ö. Somogyi: A jellem kettős rétege. Athenaeum, 1939, 5-6. sz. 323. kk. 1.

válnék minden ember. De ez egyúttal megmagyarázhatatlan kivétellé is tenné az embert, a minden egyéb lényt egyaránt jellemző szabályszerű egyéni vonásokkal szemben.

Azok a tartós, maradandó egyéni vonások, melyek magatartásunkat szabályossá, következetessé, elvszerűvé teszik, alkotják együttesen *jellemünket*. Jellemünk természetesen nem marad kezdettől fogva mindvégig megmerevedetten változatlan. Bizonyos változás, fejlődés, kisebb nagyobb ingadozás úgyszólván minden egyénnél és minden korban tapasztalható rajta; mindamelllett legalább valamelyes relatív állandóságot is mutat. Már most honnan származik e jellemünk, mik vannak hatással fejlődésére, kialakulására?

Az újszülött jellemét megállapítanunk még vajmi nehéz volna. A jellemvonások csak későbbi korban, bizonyos fejlődés, nevelés, környezethatás után jelentkeznek. Ebből könnyen érthető, hogy a jellemet sokan tisztán vagy legalább is túlnyomórészt ilyen *külső tényezők* eredményének, az egyéni történelem eredőjének tartják. E felfogás szerint, mely főleg az újkor empirizmusa nyomán ált uralkodóvá, születésünkkor mindnyájunk lelke egyformán csak üres lap, »tabula rasa«. Erre jegyzik fel az élmények, a tapasztalatok a maguk nyomait, amikből alakul azután az egyénileg különböző lelki alkat. Jellemünk eszerint tisztán azokból a vonásokból áll, amiket életünk folyamán magunkra vettünk, magunkba gyűjtöttünk és ha mindnyájan egyforma körülmények között fejlődnénk, jellemünk is egyformává alakulna. Ennek az elméletnek és főleg *Rousseau* naturalizmusának hatására követelte a felvilágosodás kora az egyének teljes egyenlőségét, a pedagógusok pedig pusztán a nevelés helyes irányításától várták az egész emberiség teljes újjászületését, az elképzelhető legnagyobb tökéletességig emelkedését.

Ezt az első pillanatra tetszetős felfogást a figyelme-
sebb tapasztalat lépten-nyomon megcáfolja. Akárhány-
szor tapasztaljuk, hogy a szinte teljesen egyenlő körü-
lmények között felnőtt egyének is sokszor lényegesen
különböző jellemekké alakulnak. Viszont a különböző
körülmények között felnőtt egyének közül sokszor éppen
a lényegesen mostohább környezetből kikerült egyén válik
kiválóbb jellemmé. Vajjon melyik iskola vagy nevelő-
intézet volna képes valamennyi növendékéből egyforma
jellemet faragni?

Nem magyarázható az eltérő jellemek kialakulása
pusztán az *akaratnak* a külső behatások felvételéhez való
több vagy kevesebb hozzájárulásával sem. Hiszen egyéni-
ségünk egyik legfőbb vonása éppen az, hogy az akarat
már a fejlődés kezdetén kinél ebbe, kinél abba az irányba
hajlik inkább és rendszerint ennek megfelelően válogatja
ki magának a környezet behatását is. Ezért többé vagy
kevésbé nehéz a különböző egyéneknek a legnagyobb
akarati erőfeszítéssel is bizonyos jellemvonásokat elsajá-
títani, sőt e nehézség bizonyos esetekben az akarat számára
gyakorlatilag lehetetlenséggé fokozódhat. Az akarat se
mindenható a jellemalakítás terén és az akarat szabad-
ságát többé-kevésbé befolyásolják már meglévő hajla-
mok, amelyeket tehát nem az akarat fejlesztett ki.

Mindebből nyilvánvaló, hogy jellemünk alakulásában,
mint ez egyébként a fenti öröklélméletből is következik,
lényeges szerepe van eredeti, már kezdettől fogva bennünk
lévő, örökölt, velünkszületett hajlamoknak. Vagyis
lelkünk már eredetileg sem üres lap, »tabula rasa«, hanem
azon velünkszületett, örökölt pszichofizikai alkatunk
folytán már kezdettől fogva megvannak legalább is hal-
yány, nagyvonalú kontúrjai egyes hajlamoknak, bizonyos
jellemnek. *Ez a mi ősi, eredeti, ösztönös, elsődleges jellemünk.*
Ez az elsődleges jellem tehát független a környezettel,
független akaratunktól, oly alapadottság, mely létre-

jöttünk percében eldől az elődöktől kapott átöröklési anyag szerint. Ennek szabályszerűségeit fentebb már fejtegettük.

Ez az elsőleges jellem mindenesetre döntő jelentőségű az egyénre, jellemének további alakulására nézve. Ámde ezzel még korántsem adódott teljes és végleges jellemünk. Hiszen akkor be kellene szüntetnünk minden nevelői tevékenységet, be kellene zárnunk az összes nevelőintézeteket, mint amikben csak szemfényvesztő kuruzslás folyik és tűzre kellene vetnünk minden nevelésről szóló könyvet, mint egy ósdi babona terjesztőit. De vajmi kevés értelme volna a jutalmazásnak és a büntetésnek is, amikkel a jellemet akarjuk helyes irányba fejleszteni. E logikus következményeket azonban — legalábbis a gyakorlatban — még az örökléstani determinizmusnak szélsőséges hívei se teszik magukévá. Az átöröklés sokat jelent! ugyan az egyén kialakulása szempontjából, de — mint fentebb kimutattuk — ez se tesz egyedül mindent.

Az örökölt hajlamok által halványan, nagy vonalakban körülrajzolt jellemnek részletesebb kidolgozásánál már kétségtelenül nagy szerepe van a nevelésnek, a környezethatásnak, a közösségnek és az akarat önnevelő tevékenységének is. E tényezők, bár csak bizonyos határon belül, de mégis lényegesen módosíthatják, irányítják a jellem alakulását. Ezt igazolja a tervszerű nevelésnek, ha nem is mindenható, de jelentékeny hatása. Nemcsak az elődöktől örökölt hajlamok, de a »gyermekszoba«, az iskola, a nevelés, a környezet, az életviszonyok is kétségtelenül maradandó nyomot hagynak az egyén jellemén, *így alakul ki másodlagos jellemünk.*

A másodlagos jellem azonban nem egyszerűen csak élesebben kirajzolt, differenciáltabb, fejlettebb mása eredeti, elsőleges jellemünknek. Eredeti jellemvonásaink a maguk szűzies természetességükben legfeljebb akkor fejlődhetnek ki, ha minden civilizációtól menten, szinte

vadállatok módjára élénk. Alacsonyabb fejlettségi fokon az eredeti jellemvonások nagyjából még a maguk ösztönös természetességükben nyilvánulnak meg. A kis gyermek eltulajdonítja, amit megkíván, társának egyszerűen nekimegy, ha rá valamiért megharagszik. Szeretetét, gyűlöletét, örömét, fájdalmát, gondolatait, vágyait kertelés, kendőzés nélkül, spontán nyilvánítja. A primitív, műveletlen ember is még meglehetősen őszinteséggel jelzi eredeti hajlamait, gondolatait, érzelmeit, vágyait, jót és rosszat egyaránt. A fejlettebb közösség hatására, nevelés, öznevelés, sokszori ismétlés, gyakorlás következtében azonban lassankint megszokjuk, hogy eredeti jellemünk ösztönszerű, spontán megnyilvánulásait bizonyos mértékben gátoljuk, álcázzuk, kendőzzük, módosítsuk. Ez kezdetben sokszor nehezen megy, az eredeti hajlamok érvényesülési törekvése újból és újból jelentkezik. Idővel azonban az ellenkező magatartás megszokottá, maradandó, szilárd hajlammá, másodlagos jellemvonássá alakulhat, így lehet az eredetileg féktelen, indulatos, gyermekből is bizonyos mértékig nyugodt, megfontolt egyén, az eredetileg önző, kapzsi természetet szociális, altruista hajlamok válthatják fel, a neveletlen, faragatlan fickóból előkelő modorú gentleman alakulhat. A magántulajdon tisztelete vagy a kötelességteljesítés mint másodlagos hajlam oly mélyen »beidegződhet«, jellemünkbe, hogy még a legegységesebb, legerősebb ösztönös hajlamot, az önfenntartás ösztönét is legyőzi, így fejlődik ki bennünk a szinte állatias természetességű primitív ember helyébe a *kultúremler*. És szellemileg minél magasabb fejlettségi fokra jutottunk, a kultúra, a civilizáció minél fejlettebb színvonalán állunk, annál inkább különbözhet másodlagos jellemünk az elsőlegestől.

Közösségi élet fejlettebb fokon csakis azáltal lehetséges, hogy az egyéneknél bizonyos *közös hajlamok* alakulhatnak ki még az eredetileg igen különböző egyéni hajla-

mok mellett is. Ez adja meg egyúttal bizonyos közösségeknek sajátos jellemvonásait, melyek a közösség tagjainak átlagában felismerhetők, mint pl. valamely nemzetet, társadalmi osztályt vagy hivatást jellemző vonások. És az elsődleges hajlamoktól eltérő, másodlagos hajlamok kialakulásának ilyen lehetősége jelzi egyúttal a nevelés jelentőségét, valamint a szellem hatalmát, a szellemi hatások erejét a pusztán »vérhez«, biológiai adottságokhoz kötött öröklődő hajlamok felett.

Már most felmerül a kérdés, hogy mi lesz ily módon az elsődleges jellemmel, hová tűnnek el eredeti hajlamaink? Ezek tulajdonképpen nem is tűnnek el, hanem csak mintegy a háttérbe szorulva lappanganak. Vagyis másodlagos jellemünk nem semmisíti meg, nem írtja ki, nem olvasztja magába az elsődlegeset, hanem csak mintegy befedi azt. Elsődleges jellemképünk fölé egy másodlagos rajzolódik oly módon, hogy teljes jellemünk végeredményben *kettős rétegből* áll, egy örökölt, velünk született, eredeti rétegből és egy efőlé rakódott, szerzett, másodlagos rétegből.

Az elsődleges és másodlagos jellem között általában nagyfokú megegyezés mutatkozik. Hiszen elsődleges, alapvető hajlamaink *szabják* meg a másodlagos jellemvonások lehetőségét és határait is. Bár sok lényeges, tartós módosítást enged meg elsődleges jellemünk, többé-kevésbé ehhez igazodik a másodlagos is. Eredeti természetéből egészen és tartósan kiforgatni nem lehet az egyént. »*Naturam expellas furca, tamen usque recurret*« — mondja egy bölcs latin közmondás. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy egyeseknél sok, erős eredeti hajlamot egész életre tartósan, szilárdan el lehet nyomni és vele szemben az ellentétes hajlamot tartós, szilárd másodlagos jellemvonássá lehet kifejleszteni. Sőt minden kultúremlernél egy sereg olyan tartós másodlagos jellemvonás van, mely többé-kevésbé ellenkezik egyes elsődleges hajlamaival.

Hogy jellemünk e két rétege között bizonyos eltérések állnak fenn, azt a kissé tudatosabb önmegfigyelés, reflektáló szemlélődés tagadhatatlanul mutatja. Néha egészen megborzadunk önmagunktól, ha őszinte önmegfigyelés alapján észre vesszük, hogy eredeti hajlamaink szerint mi minden szörnyűségekre volnánk képesek, amiktől csak a kellően szilárd másodlagos jellemvonások tartanak vissza. Gondoljuk csak el, milyenné válnék pl. társadalmi érintkezésünk, szexuális életünk, mivé lenne a magántulajdon tisztelete, általában a jogbiztonság, a becsületesség, megbízhatóság, kötelességteljesítés, ha ösztönösen engednénk velünk született hajlamainknak és nem korlátoznák azokat másodlagosan kialakult erkölcsi jellemvonásaink. Egyes hajlamoknak, erényeknek, jellemvonásoknak, amilyenek pl. az önuralom, türelmesség, nemes bosszú, béketűrés, csak a kétféle jellemréteg eltérései mellett van értelmük.

Az elnyomott elsőleges hajlamok tehát ott leselkednek a lélek mélyén, hogy adott alkalommal előtörjenek. Ez pedig könnyen megtörténhet azoknál, akiknél a másodlagos jellem még csak vékony, eléggé meg nem szilárdult, friss réteg, mely könnyen letörlődik, lepattogzik, főleg akkor, ha az eredeti és a másodlagos jellemvonások között nagy eltérés áll fenn. Az ilyen egyéneknél megtörténhet, hogy ellentétes magatartást tanúsítanak megszokott jellemükkel szemben, — legalább átmenetileg — »megfelekeznek magukról«, esetleg tartósan, állandóan is megváltozik jellerről eredeti hajlamaiknak megfelelőbb irányban. A másodlagos jellemvonásokkal egy ideig fékentartott eredeti hajlamok egyszer csak levetik korlátjaikat és a maguk eredeti ösztönösségükben jelentkeznek. Ebből érthető, hogy olykor teljesen korrekt, megbízhatóan ismert egyének egyszer csak minden elfogadható külső ok, magyarázat nélkül hirtelen megváltoznak, lezültenek, eredeti rosszabb hajlamaikhoz visszatérnek. Megfordítva,

az alaptermészetükben jó, de rossz környezetben elzüllött, kedvezőtlen jellemvonásokat elsajátított egyéneknél is előfordulnak olykor hirtelen megtérések, pálfordulások, a jobb alaptermészet visszatérése. Viszont minél inkább megegyeznek valakinél a jellem két rétegének fő vonásai, vagyis minél inkább ösztönösen is megalapozott valakinél a másodlagos jellem, annál szilárdabbnak tarthatjuk e jellemet és annál kevésbé várhatunk az illetőnél meglepő jellemváltozást.

Kivételes helyzetek, megrendítő események, válságos lelki állapotok különösen alkalmasak arra, hogy felfedjék az eltakart eredeti jellemvonásokat, így ittas állapotban az elfojtott gyűlölet, bosszúvágy, kegyetlenség, kapzsiság, az elrejtett vágyak, gondolatok gyakran leplezetlenül nyilvánulnak meg. (Borban az igazság!) Hasonlóképpen életveszedelem, pánik alkalmával az elsődleges hajlamok, hacsak átmenetileg is, könnyen ledobhatják magukról a föléjük rakódott, rájuk nézve idegen, eltérő másodlagos hajlamokat és kitör a csiszolt modorú kultüremberből az elnyomott, eredeti, sokszor állatias ösztön, a »bestia sapiens«. Az előkelő megjelenésű frakkos gentlemanből hirtelen csak magával törődő fenevad lesz.¹ Álomban vagy hipnózisban is felfedhetik magukat az eredeti jellemvonások. Bizonyos lelki betegségek szintén letörölhetik az eredeti hajlamokat fedő másodlagos vonásokat.

Mindezek arra mutatnak, hogy a másodlagosan kialakult, szerzett jellemvonások nem semmisítik meg az

¹ A világháborúban alkalmam volt megfigyelni, hogy a visszavert, demoralizált, pánikszerűen menekülő csapatok mint vetik le hirtelen a hosszú évek katonai dresszúrájával beidegzett magatartásukat és térnek vissza eredeti emberi ösztönükhöz még akkor is, amikor ez végzetesen célszerűtlen, így pl. a veszély előtt nyájszerűen egy csoportba összefutnak, amivel kitűnő célpontot nyújtanak az ellenséges tüzelésnek.

elsőlegeseket, hanem ezek tovább is élnek, léteznek, habár csak szunnyadó állapotban, amiből azonban bizonyos alkalmakkor felébredhetnek. Egyébként érthetetlen, volna, hogy honnan tűnnek ezek olykor hirtelen elő amikor már esetleg régen elfeledtük őket. E hajlamok nem alakulhatnak ki a semmiből pillanatok alatt, hanem igenis felébredhetnek, levethetik kötelékeiket pillanatok alatt, de csak akkor, ha már előzőleg is megvoltak.

Ezért a másodlagos jellemet az eredetivel szemben nem elég csak egyszer kialakítani, hanem azt állandóan fenn is kell tartani, ami hosszú és sokszor nehéz munkát és küzdelmet jelent. Az eredeti hajlamok folytonos áramlást jelentenek, mellyel szemben csak úgy tarthatunk meg bizonyos helyzetet, ha állandóan úszunk az ár ellen, egyébként mindig fenyeget az a veszedelem, hogy az ár magával sodor és pedig annál inkább, minél erősebb az ár, mellyel szemben úszunk. Viszont megszokott, meg rögzített hajlammá válhat bennünk az is, hogy bizonyos áramlások ellen ússzunk.

Másrészt eredeti hajlamaink se érvényesülhetnek szabadon, hanem csak a másodlagos jellemvonásaink által emelt gátak, korlátok között. E *gátlások* akadályozzák, helyesebben szabályozzák ösztönös hajlamaink megnyilvánulásait. Ilyen erkölcsi jellemünkből fakadó gátlás készlet bennünket önérdékünk, önfenntartásunk ösztönös keresésével szemben kötelességteljesítésre akkor is, amikor tudjuk, hogy az ránk nézve súlyos kárral, esetleg életveszedelemmel jár. Ilyen gátlások kényszerítenek lemondani valamely megkívánt idegen tárgyról vagy személyről, vagy készletnek udvarias magatartásra gyűlölt személlyel szemben is. Egyébként a kultúrember élete tele van különféle gátlásokkal, amik életünket bizonyos értelemben természetellenessé, mesterkéltté teszik. E gátlások lehetnek értelmiek, erkölcsiek, szociális gátlások, stb., amikkel itt részletesebben nem foglalkozhatunk.

Egyes gátlások bizonyos egyének magatartását túlságos mesterkéltté, félszeggé, olykor szinte érthetlenné teszik, így pl. a kisebbértékűség érzete túlságosan gátolva, túlkompenzálva észszerűtlen vakmerőségekre, oktan, értelmetlen hatalmaskodásra, beteges törtetésre vezethet és főleg sikertelenség esetén, különféle lelki bajok forrásává lehet, mint erre főleg *Adler individuaálpszichológiája* hívta fel a figyelmet. Hasonlóképpen a túlságosan, félszeg módon gátolt nemi ösztön is vezethet álszeméremre, prűderiára és egyéb fonák, sőt beteges megnyilvánulásra, mint ezt különösen *Freud pszichoanalízise* hangsúlyozza.

Legtöbb cselekedetünket többé-kevésbé hajlamból tesszük. Ámde hajlamaink — mint láttuk — nem mind velünk születettek, hanem néha éppen ezekkel ellentétesen alakultak. A nevelésnek, önnevelésnek is az a célja, hogy minél erősebb hajlamokat fejlesszünk ki a jó cselekvésére még eredetileg ellenkező hajlamainkkal szemben is.

A másodlagos jellem kialakítása egyenest szükséges, nélkülözhetetlen. Jellemünkre nézve nem az a fontos, hogy természetes, hanem az, hogy jó legyen. A természetesség ugyanis még nem fejez ki értéket, még kevésbé szabad a természeteset a jóval, az erkölcsössel azonosítanunk. Hiszen a jó az, ami kívánatos, kötelező, megvalósítandó. Ezt követeli egyébként egyéni lelkiismeretünk természetes szava és az emberiség természetes közmeggyőződése is. Tehát a természetes, ösztönös jellemmel szemben egy erkölcsösebb másodlagos jellem kialakítása erkölcsi természetünk kötelező szava, még ha ez egyes természetes hajlamaink megtagadásával történik is.

Mindamellet nem feltétlenül erkölcsösebb mindaz, ami bennünk másodlagos jellemvonásként kialakul. Ezek között is lehetnek rossz, helytelen vonások, melyek éppen erkölcsösebb természetes hajlamainkat nyomják el. *Amint nem minden természetes jó is egyúttal, épp úgy nem minden jó, ami a természetestől eltér.*

Jellemünk e kettős rétegezettségének elmélete termékenynek mutatkozik a *fajpszichológia* és a *népléktan* szempontjából, az öröklődő faji vonások és a közösség hatása, az asszimiláció folyamán kialakult nemzeti vonások elkülönítése tekintetében, amik körül éppen e két réteg összekeverése miatt eddig nagy zavar uralkodott.

5. Az átöröklés összefoglaló méltatása

Az előzőek szerint alaptermészetünk, tehetségünk, jellemünk alapvonalai már velünk születnek, illetve átöröklés útján bennünk bizonyos módon már létünk első percétől kezdve megvannak. Tehát születésünknel fogva különbözőek vagyunk és a *teljes emberi egyenlőség természetellenes*. Hogy pedig milyenek születünk, elsősorban attól függ, milyenek voltak elődeink.

Ennyiben van bizonyos alapja annak a megkülönböztetésnek, amit az emberiség ősidők óta ösztönösen érzett bizonyos családokkal, társadalmi osztályokkal, népekkel és fajokkal szemben. Valami Istentől rendelt és emberileg meg nem változtatható különbséget sejtett itt, ami sokszor a társadalmi érintkezést, házasodást is nagy mértékben befolyásolta.

De, ha a nagy átlagra, vagyis egy nagyobb közösség *közéértékére* nézve fenn is áll valamilyen veleszületett értékkülönbség, ez nem vonatkoztatható az illető közösség minden egyes tagjára egyaránt. Az elődök hajlamainak átörökítése az utódokra ugyanis, mint láttuk, meglehetősen bonyolult folyamat. Bonyolítja ezt az embernél az is, hogy minden egyén nagy mértékben *heterozigota*, akiben tehát a domináns hajlamok mellett sok és lényegesen különböző recesszív hajlam is rejlik. E hajlamokat hordozó gének pedig pusztán véletlen szerint öröklődnek tovább valamely utódban vagy esnek ki annak átöröklési anyagából

Ezzel magyarázhatjuk, hogy ugyanannak az emberpárnak az utódai is különböző, sokszor lényegesen eltérő hajlamokkal születnek. Ezért mindig csak bizonyos valószínűséggel mondhatunk jóslatot a várható utódok átöröklési anyagáról.

Minél értékesebb mindkét szülő átöröklési anyaga, annál valószínűbb, hogy az utódok átlaga szintén értékes hajlamokat fog örökölni. Viszont a mindkét részről csökkent értékű szülők utódai is nagy valószínűség szerint szintén csökkent értékű hajlamokkal születnek. Mindamellet meglepő kivételekkel mindig számolhatunk. Ezért mégoly kiváló szülők gyermekei között is akadhatnak igen kevésbé sikerültek, amiként fogyatékos egyének utódai között is lehetnek már születésüknél fogva értékes emberek, bár ilyen véletlenek valószínűsége csekély.

A *keveredés*, vagyis különböző genotípusú egyének házassága útján az utódok mindinkább heterozigoták lesznek, ezáltal különbségük skálája szélesedik. Ha egyébként e keveredő genotípusok mindegyike értékes, akkor az utódok között a valószínűség alapján újfajta értékek várhatók, de a negatív oldalon is az átöröklési anyag újszerű kombinációi jelentkezhetnek. Az átlag azonban a várható valószínűség szerint épúgy értékes lesz, mint az elődök átöröklési anyaga. Ha azonban értékes és kevésbé értékes átöröklési anyagok keverednek, akkor átlagban az értékesebb átöröklési anyag leromlik, a kevésbé értékes pedig feljavul. *Tehát a keveredés eredményeként általában a keveredő genotípusok középértéke várható.*

A keveredés következtében megtörténhet, hogy valamelyik utód szerencsés véletlen folytán mindkét részről éppen a kedvező hajlamokat öröklő, így magyarázható a *lángelmék* születése.¹ Természetesen ugyanígy megtörténhet, hogy tragikus véletlen következtében valamelyik

¹ V. ö. Somogyi: Tehetség és eugenika. 329. k. 1.

utód mindkét részről éppen a kedvezőtlen hajlamokat örökli és az utódok értékskáláját negatív irányban szélesíti.

Konkrét esetekben fokozza a születési prognózis bizonytalanságát az a körülmény is, hogy a legtöbb egyéneknek csak igen kevés elődjét ismerjük, még kevesebb biztosat tudunk azok hajlamairól, átöröklési anyagáról, így abból, hogy valakinek elődei között nem tudunk kiváló tehetségről vagy nagyobb fokú fogyatékosokról, még nem bizonyítja az ilyenek kétségtelen hiányát. Kellő számú előd alapos ismerete mellett egyes utódok meglepő hajlamai bizonyára sokkal érthetőbbekké válnának. Senkiről se tudhatjuk biztosan, hogy milyen titkokat rejteget genotípusa, amitől utódainak sorsa függ. Nagyfokú valószínűséget azonban elérhetünk, ami némely esetben legalább gyakorlati bizonyosságot jelenthet. Ez megóv a túlzott elbizakodottságtól épúgy, mint az alaptalan aggályosságtól.

Egyébként még az elméletileg vett homozigóta egyének utódainál se lehetetlen az átöröklési anyag lényeges módosulása, egyik-másik utódnak lényeges elütése a többitől. Hiszen az átöröklési anyag, mint említettük, külső vagy belső tényezők következtében bizonyos mértékig módosulhat. Különösen a *domesztikáció*, a természetes életmódtól elütő mesterkélt környezethatás alkalmas különféle mutációk kiváltására. Már pedig egy élőlény se él a természetes életmódtól annyira elütő, mesterkélt életet, mint épen az ember, ezért bizonyára az emberiség átöröklési anyagában igen sok mutáció jött létre.

Tehát, bár sorsunk nagyrészt már a fogamzás pillanatában eldőlt, de, hogy milyen sors készül az életelv, a csirapálya átöröklési anyagában, azt biztosan sohase tudhatjuk, még kevésbé vagyunk képesek azt külső háta-, sokkal irányítani, befolyásolni. *Egyelőre csak az elődöm átöröklési anyagának, csirapályájának kedvező megválasz-*

tásánál mozdíthatjuk elő az utódok szerencsés születésének valószínűségét.

De bármily nagy jelentősége is van a szerencsés születésnek, a kedvező hajlamok öröklésének, ez — mint láttuk — csak egyik, bár kétségtelenül fontos tényezője egyéniségünk, sorsunk alakulásának. Ez kijelöli a fejlődés lehetőségét, határait, irányait, de mindez önmagában még csak lehetőség, csak potencialitás, aminek megvalósulása, aktualizálódása széles határok között, sokféle módon és mértékben lehetséges, Az örökölt talentum mindenesetre becses vagyon, de, hogy azt mire fordítjuk, mire költjük, az senkinél se dőlt el már születésekor. Ebben rengeteg előre nem látható, részben akarattunktól független, részben szándékos tényező játszik közre. A kedvezőtlen születést nagy mértékben pótolhatják a kedvező körülmények, és viszont, a legszerencsésebb születéssel járó előnyöket is leronthatja a körülmények mostohasága, vagy a kellő kihasználás szándékos elmulasztása. Bár e kettő, átöröklés és körülmények nagyjából részben többé-kevésbé egyértelműen hatnak. A kiváló családoknál ugyanis az átöröklési anyag mellett a környezethatás szintén kedvező szokott lenni, míg a degeneráltak körében rendszerint mindkettő alsóbbrendű életre irányít. Gyakran fennáll azonban az ellentét is. Sok, igen értékes, tehetséges család és egyén küzködik nyomorúságos viszonyok között, ami kiválóságuk megfelelő fejlődését, érvényesülését erősen korlátozza. Viszont sokan élveznek ősi jogon olyan rendkívüli előnyöket, amelyek nem állnak arányban a velük született egyéni értékekkel.

Mindezek után nem szabad azt gondolnunk, hogy egyériségünk és vele sorsunk teljesen ki van szolgáltatva tőlük független tényezők, az örökölt hajlamé és a véletlenül adódó körülmények végzetszerű hatásának. Ezek nagy jelentőségét nem tagadhatjuk ugyan, de az embernél mindezek mellett nem szabad megfedkezünk egy ezek-

től többé-kevésbé független tényezőnek, az *akaratnak*, a *szabad elhatározásnak* szerepéről sem. Nem szabad ugyan az akarat szabadságát úgy értelmeznünk, mintha az képes volna minden akadályt legyőzni, minden hiányt pótolni. Az emberi akarat nem korlátlan, nem mindenható, sőt még szabadságaién abszolút, nem befolyásmentes. Szabad elhatározásunkat ugyanis többé-kevésbé befolyásolhatják a velünk született vagy bennünk kialakult hajlamok, illetve a környezet hatása. Hiszen az akarat önmagában vak; az értelem kell, hogy irányítsa a rossz és a jó, vagy a még jobb megválasztásánál. Értelmi belátásunk fejlettsége pedig már nem tisztán az akarat műve. Másrészt a helyes belátás mellett is erősen befolyásolhatják az akaratot velünk született, vagy bennünk kialakult érzelmi, emocionális tényezők, valamint a pillanatnyi környezetből származó motívumok. Mindamellett akarat elhatározásunk nem teljesen tehetetlen, szükségképpen függvénye ezeknek az adottságoknak, mint ezt a determinista bölcelet állítja. Egyrészt ugyanis az akaratot befolyásoló belső és külső tényezők kialakulásában, illetve megválasztásában is van több-kevesebb szerepe az akaratnak, úgyhogy itt a befolyás kölcsönös. Másrészt a már megadott motívumok se determinálnak szükségképpen egy meghatározott döntésre, csupán befolyásolhatják, azaz bizonyos irányban megkönnyíthetik, más irányban megnehezíthetik elhatározásunkat. Az ellenkező döntés azonban egyes beszámíthatatlanul szélső vagy patológikus esetektől eltekintve szintén lehetséges, ha mindjárt olykor sokkalta nehezebb is. Ezért a körülmények legtökéletesebb ismerete mellett se számolhatunk az emberi egyénnel úgy, mint egy géppel vagy felhúzott automatával. Viszont attól se kell tartanunk, hogy valamely egyén adott esetben akarata szabadságánál fogva teljesen kiszámíthatatlan szeszélyességgel fog dönteni. Az egyéni jellem is képviselhet teljes garanciát, feltétlen bizonyosságot, de

ez a *morális bizonyosság* lényegesen más természetű, mint az anyagi erők törvényszerűségeinek *fizikai bizonyossága*.

Ezekből érthető, hogy az akarat nagyjelentőségű elhatározása, vagy a motívumok lényeges módosulása sorsdöntő változást idézhetnek elő az egyén életében. *Ez az akarati elhatározás pedig előre nem látható, kiszámíthatatlan, okokra maradéktalanul nem vezethető vissza.* Különben nem is volna szabad az akarat.

Amit az átöröklésről az egyénnel kapcsolatban kifejtettünk — *mutatis mutandis* — érvényes és alapvető jelentőségű az *emberi közösségekre, fajokra, népekre, nemzetekre is.* Hiszen a közösség is egyénekből áll és az egyén a közösséggel való kölcsönhatás mellett se szűnik meg egyén lenni. Másrészt a közösség sok tekintetben *super-individuumként, kollektív egyénként* tekinthető, amelyre nagy mértékben alkalmazhatók az egyénre vonatkozó megállapításaink. Ezért az egyén alapos ismerete nélkül a közösség vizsgálata se vezethet sok eredményhez.

Lássuk tehát a fenti alapokon elindulva a fajok közösségét.

III. A FAJISÁG PROBLÉMÁJA

1. Az emberfajok egysége és változékonysága

A magyar tudományos nyelvhasználat, mely többféle *emberfajról* beszél, tulajdonképpen helytelen vagy legalábbis félreérthető. *Zoologiailag ugyanis az egész emberiség közös ősökre visszavezethető egyetlen faj, mert ennek összes ismérveivel rendelkezik. Anatómiailag* lényeges vonásokban az összes emberfajok megegyeznek egymással és sok olyan közös vonásuk van, ami csak az emberfajoknál található. A csontváz, az izomzat, az érzékszervek, a belső szervek stb. lényegükben valamennyinél egyenlők. Ugyanígy egyenlők a lényeges fiziológiai folyamatok, amilyenek az érverés, lélekzés, testhőmérséklet, a terhesség ideje, az egyenes járás stb. Valamennyinél megtalálhatók az emberi vércsoportok is, bár különböző gyakoriságban. Valamennyien egyforma fertőzésre és betegségre hajlamosak, bár különböző mértékben, és a betegségek lefolyása is hasonló. A testi teljesítmények terén szintén nincs az emberfajok között lényegbevágó különbség, mint ezt a sportversenyek eredménye is mutatja. A legfontosabb pedig az, hogy *valamennyien képesek egymás között termékeny utódokat létrehozni.*

Ami különbség az emberfajok között a testmagasság, bőrszín, hajszín, koponyaalkat stb. terén mutatkozik,

a számtalan megegyező lényeges vonáshoz viszonyítva jelentéktelennek mondható. Mindenesetre sokkal kisebb, mint amilyen különbségeket egyes, zoológiailag egy fajhoz tartozóaknak vett háziállataink, pl. a kutyák körében találunk. Amellett e különbségek folytonos átmeneteket mutatnak és nagyrészt ugyanazon emberfajon belül is egyéni variációkként megtalálhatók.

Pszichológiai szempontból az emberiség szintén fajilag egységesrek mutatkozik. Minden emberfajnál megvan az értelmi tevékenységre, az absztrakt gondolkodásra való képesség, ami viszont csak az embert jellemzi. Minden emberfajnál az összes pszichológiai folyamatok, az értelmi, érzelmi, akarati jelenségek lényeges vonásaikban megegyeznek és lényegesen különböznek egyes állatoknak esetleg analóg megnyilvánulásaitól. Minden emberfajnak van nyelve, vagyis gondolatainak közlésére szolgáló jelrendszere, sőt a legtöbbnél még az írás valamilyen formája is megtalálható. Minden emberfaj használ szerszámokat, fegyvereket, mindegyiknek van a szép iránt valamelyes érzéke, van bizonyos művészete. Ugyanígy megtalálható mindegyiknél a vallás és az erkölcs valamilyen formája is. *Egyszóval, minden emberfajnak, és csakis az embernek van valamilyen kultúrája, szellemi élete, ami lényegszerűen megkülönbözteti az élőlények minden más fajától.* E téren lehet ugyan nagyfokú különbség az egyes emberfajok között, de e különbség csak fokozati. Amellett minden fajú ember — és csakis ember — képes többé-kevésbé elsajátítani a másik emberfaj kultúráját, nyelvét, vallását, tudományát, művészetét, szokásait.

Minden emberben megvan tehát a *közös humánium*, a főbb emberi vonások, hajlamok hasonlósága. A különbség inkább csak abban áll, hogy bizonyos hajlamok az egyikben erősebben vannak meg, a másokban gyengébben! és helyette inkább más, esetleg ellenkező hajlamok vannak túlsúlyban. Ezért »*nihil humani a me alienum.*« Mindez

az egész emberiség faji egységét, egységes eredetét, közös ősökön alapuló vérrokonságát igazolja.

Ezzel nem akarjuk kétségbevonni, hogy az egyes emberfajok sokszor szembetűnően különböznek egymástól, mégis az emberek bármilyen faja között lényegesen több a testi-lelki hasonlóság, mint a különbség, és mindenesetre bármilyen emberfaj lényegesen hasonlóbb a többi emberfajokhoz, mint akármelyik állatfajhoz. E lényegbevágó hasonlóságot, a közös ősökön alapuló vérrokonságot azért is szükséges hangsúlyoznunk, mert a közvélemény ma a különbségek kiélezésével hajlandó megfedkezni a sokkal lényegesebb hasonlóságokról.

Ha a pusztán zoológiai tények mellett *vallási* szempontokat is figyelembe veszünk, megemlíthetjük még, minden ember *közös istenfűségát*. Minden ember egyaránt halhatatlan isteni lélek birtokosa, az örök boldogság várományosa. A megváltás isteni tragédiája minden emberért játszódott le és a kegyelmi eszközök minden ember számára egyformán rendeltettek.

Az egész emberiség tehát tulajdonképpen egyetlen faj, és amit a magyar nyelvhasználat emberfajoknak nevez, az tulajdonképpen *fajta, rassz, varietas*. A továbbiakban azonban, nem akarván a már elterjedt, megrögződött kifejezéstől eltérni és a zavart e téren ezáltal is fokozni, mi is használni fogjuk az *emberfajoké* kifejezést, természetesen a fenti értelmezés szerint.

A fajta egy fajon belül olyan varietas, melynek egyedei egymáshoz hasonló és többé-kevésbé állandósult átörökési anyagot hordoznak. Ilyen fajták szinte szemünk láttára keletkeznek a háziállatok és a kultúrnövények körében. Létrejöttük az átöröklési anyagban beállott valamilyen változással magyarázható. Az átöröklési anyag, a genotípus ugyanis, mint már említettük, a fajon, sőt a fajtán belül is csak relatíve állandó. Kisebb-nagyobb módosulása bizonyos határokon belül mindig lehetséges. Ez

a módosulás történhet fokozatosan vagy ugrásszerűen. Kiváltó okaként szerepelhet valamilyen külső ok, környezethatás, de kétségtelenül szükséges hozzá valamilyen *belső átalakulóképesség, az életelv variabilitása* is. Sőt lehetséges az életelvben olyan belső labilitás, módosulási tendencia, mely önmagától hozza létre a különféle varietasokat, mihelyt arra alkalom kínálkozik. Ez a tendencia fajonként különböző lehet. Ezért az állatvilágban is különböző az egyes fajok variabilitása, így pl. a kutyánál sokkal több és eltérőbb fajtákat találunk, mint a macskánál.

De még az ugyanazon fajta egyedei se mind teljesen egyformák. Számottevő eltérések, *egyéni variációk* is lehetségesek közöttük, melyek olykor ugyanazon fajta ellentétes szélsőségű egyedei között nagyobb különbséget jelentenek, mint amilyen két közeli fajta átlaga között áll fenn. Nagy mértékben különböző egyéni variációk lehetségesek, pl. az emberfajtáknál szellemi téren. Idiótáktól lángelméig a tehetségek igen széles skálája jelentkezhet minden fajtán belül. E téren az egyes fajták között a különbség inkább csak abban áll, hogy az egyiknél a kiváló tehetségek száma több és magasabb fokú, mint a másik fajta egyedeinél.

Valamely fajta átlaga ezek szerint megváltozhat oly módon is, hogy huzamosabb időn át *egyoldalú kiválasztódás* megy végbe, vagyis, ha valamelyik egyéni variáció valamilyen okból tartósan nagyobb mértékben szaporodik, mint a fajta többi egyedei. Ha pl. egy átlagban kiválóbb fajtánál valamely okból éppen a kevésbé kiváló egyedek szaporodnak nagyobb mértékben, idővel a fajta degenerálódhat, átlagos értéke lényegesen csökkenhet. Viszont lényegesen feljavulhat a faj átlagértéke kiválóbb egyedeinek erőteljesebb szaporodása által.

Különösen nagy változást jelenthet valamely fajtára egy másik fajttal való *keveredés*. Ebből először egy vál-

tozékony, tarka *keverékfajta* jön létre, melyben mozaik-szerűen és különféle kombinációkban jelentkezhetnek a keveredő fajták egyes vonásai. Hosszas beltenyésztés után azonban idővel az ilyen keverékfajta állandósult új faj-tává is alakulhat. A fajták keveredésénél az átöröklési anyag átlagértéke hasonlóképpen módosul, mint azt az egyéni átöröklésnél már említettük. Tehát a keveredés átlagos eredményeként a keveredő fajok átlagának közép-értéke várható. Ez a kiválóbb fajra nézve veszteséget, a kevésbé értékesre nézve pedig nyereséget jelent. *Ezért minden fajra nézve előnyös egy értékesebb fajjal való keveredés, illetve másfajú kiváló egyének beolvasztása, viszont hátrányos valamely kisebb értékű fajjal való keveredés, illetve bármilyen fajtájú csökkent értékű egyedek beolvasztása.*

Tehát a faj, a fajta, mint élő valóság folyton változik. Az élet ellensége a változatlan megmerevedésnek. Amint minden fajta valamikor, valamilyen módon kialakult, ez az alakulás, fejlődés vagy visszafejlődés, új fajtákra hasadás vagy más fajtákkal való összekeveredés továbbra is lehetséges. És a jövő kedvező alakulását itt se tudjuk irányítani mással, mint a *célszerű kiválasztással*, illetve a *szerecsés keveredéssel*.

Öröklődő faji jellegét, mint szorosan a genotípushoz tartozó sajátságot egy egyén se változtathatja meg. Ez végzet-szerűen vele születik, illetve fogamzik, abból ki nem léphet, más fajba át nem vándorolhat. Legfeljebb utódainál sikerülhet ez többé-kevésbé megfelelő keveredés útján. Mindamellet *a faj egyedei egyéni variáció alapján lényegesen különbözhetnek.* Ezért a fajra vonatkozó minden megállapítás, főleg minden értékítélet *csak a faj átlagára* lehet érvényes. Az egyénre ebből legfeljebb bizonyos *valószínűséggel* következtethetünk. Amellett, hogy a legkiválóbb fajhoz tartozik valaki, lehet még idióta is, valamint a legalsóbbrendűnek tartott fajhoz is tartozhatnak nagyértékű egyedek. A nemöröklődő, szerzett sajátság-

gok összessége, a fenotípus pedig az örökölt faji hajlamok mellett jelentékenyen módosulhat, *így valamely egyén szerzett másodlagos jellemében többé-kevésbé utánozhat idegen fajt 15, asszimilálódhat hozzá.*

2. Az emberfajok kialakulása

A mai emberfajoknak — amint ezután az emberfajta-
tákat nevezzük — megkülönböztetését jelentékenyen megkönnyítené, ha ismernők azok kialakulását, fejlődését, ha visszafelé követhetnénk történetüket első megjelenésük idejéig. Ámde az ilyen vizsgálódásokat nagyon megnehezíti az a körülmény, hogy a ma ismert népeknek, fajoknak, a múltban nyomuk vész és helyettük olyan fajok jelentkeznek, amilyenek ma már nem élnek és amelyeknek a ma élőkkal való rokoni kapcsolata nagyon homályos, bizonytalan. Hiszen a történelem előtti korra visszamenve az antropológiai leletek száma mind ritkább, koruk mind bizonytalanabb. További nehézség, hogy az antropológiai leletek legtöbbször kevert fajúnak kell tekintenünk, sőt általában mindig vitás lehet, hogy valamely lelet tiszta fajt vagy fajke véreket képvisel-e.

A történelem előtti korból legtöbb antropológiai leletünk európai eredetű. Bizonyára nem azért, mintha földrészünk e korban sűrűbben lakott lett volna a többinél, hanem csupán a szorgosabb kutatás következtében. Ámde itt is aránylag igen kevés az adat és ezek is legtöbbször igen hiányos, rossz állapotban levő, fosszilis csontok. Sokszor az is vitás ezeknél, hogy melyek tartoznak egymáshoz és melyek közöttük az emberi vagy állati csontok. Pedig a csontváz alkatából még távolról sem ismerhetők fel valamely faj összes jellemző vonásai. A többi jellegzetes faji vonásokról, a bőr színéről, a hajzatról, a szemről, a lágy részekről általában a csontváz vajmi keveset árul el.

Az pedig a tudomány meghamisítására vezethet, ha az adatok hiányát költői fantáziával próbáljuk itt pótolni, mint egyes kutatók teszik.

Eddigi ismereteink szerint csupán annyi valószínű, hogy Európa őslakói nem a ma itt elterjedt fajok, hanem a mai fajok ősei legalább részben más világrészből származtak ide. Ha pedig e fajok történetét kialakulásukig akarjuk visszavezetni, a tapasztalati tények helyében mind több szerepe jut a fantáziának, a bizonytalan spekulatív következtetésnek.

Ezek szerint a közös eredetű emberiségnek fajokra különülését csak úgy képzelhetjük el, hogy valamikor egyes embercsoportok egymástól messze elszakadva, lényegesen különböző környezet és éghajlati viszonyok között éltek számos nemzedéken át, zárt közösségben a keveredés lehetősége nélkül. Itt az eltérő környezethatás, a különböző kiválasztás és különféle belső eredetű mutációk folytán kialakult sajátságok hosszú beltenyésztés mellett az első nagy fajalakulásokra vezettek. E nagy fajokból azután további elkülönülés és eltérő körülmények hatására további fajok, alfajok alakultak.

A legnagyobb ősi fajalakulások helye minden valószínűség szerint a már akkor is legnagyobb földség *Eurazia* volt. Ennek különböző területein alakult ki az emberfajok három legnagyobb ősi köre a *fehér* (europid), a *sárga* (mongolid) és a *fekete* (negrid), melyeken belül azután ismét további fajalakulások mentek végbe. Az emberiség közös családjának ez a három nagy részre szakadása! volt az emberi történelem legnagyobb jelentőségű biológiai eseménye.

E nagy esemény idejét mindenesetre sok-sok évezreddel a történelmi kor kezdete elé kell tennünk, amikor az éghajlati viszonyok egyrészt szétszóródásra kényszerítették az akkor még aránylag csekély számú emberiséget, másrészt pedig az így elkülönült csoportok között min-

den közlekedést lehetetlenné tettek. Ezek szerint a nagy fajképződés idejét a *jégkorszakra* kell tennünk, amikor a föld felszínén a szárazföldek és vizek eloszlása nagyjából már megegyezett a maival, az ember is már kétségtelenül élt a földön, viszont a klimatikus tényezők, úgy látszik, még intenzívebben működtek és az éghajlati viszonyok a maitól lényegesen eltértek. E korban óriási jégmezők szeltek keresztül a kontinenseket, az örök hó és jég határa a hegységek lábáig is lehúzódott. E körülmények az akkori ősemberiséget messzi szét vándorlásokra kényszerítették, a közjük ékelődött jégmezők pedig sokezer évre lehetetlenné tettek közöttük mindenféle érintkezést.

Ilyen eljegesedés következtében annak idején — mint ezt *Eickstedt*¹ a fajok kialakulásával kapcsolatban leírja — az egész eurázsiai földséget délnyugattól (Hindukus) északkeletig (Sztanovoj) óriási jégzóna szelte ketté, egy északnyugati és egy délkeleti részre osztva azt. Az átöröklési anyagnak e két lényegesen különböző vidékhez való akklimatizálódása hozta létre a fehér, illetve a sárga fajköröket. E jégzónából ágazott ki még az irán-himalájai hegyvonulatot követő jégzóna, mely az északi, hideg, nyirkos vidéket nagy mértékben elzárta a déli tropikus vidéktől. Ez utóbbi területen alakultak ki a fekete emberfajok.

A jégkorszak elmúltával azután lehetővé vált, hogy az addig kialakult emberfajok három nagy csoportja egymással keveredjék, ami számos keverék- és átmeneti típus alakulására vezetett, főleg az érintkezési övek mentén. A jégtakaró megszűntével vagy nagyfokú visszahúzóásával az emberiség élettere is nagy mértékben tágult. Eurázia pedig oly bőségben árasztotta a hatalmas élet-

¹ V. ö. E. v. Eickstedt: Die rassischen Grundlagen des deutschen Volkes. Schaffstein, Köln 1934. 18. kk. 1.

terén kialakult fajokat, hogy azok a föld mind távolabb eső területeire terjeszkedtek szét. Hatalmas vándorlások, eltolódások indultak meg különböző irányban, az egyes fajok ősi hazájukból többé-kevésbé kiszorították egymást, miközben keveredtek, új típusokat alkottak. De ugyanígy kiszorították vagy magukba olvasztották az esetleg régebben, más vidéken kialakult, egyéb ősfajok töredékeit is. Ezek azóta vagy teljesen kihaltak, illetve felszívódtak, vagy az emberiség életterének határterületeire szorítva, kihalóban vannak. Nyilván ezért találunk a fosszilis embermaradványok között sok olyat, amelyek valamennyi jelenleg élő emberfajtól elütnek.

Viszont a győzedelmesen terjeszkedő és az emberi életteret mindjobban benépesítő nagy fajkörök egyes csoportjai lényegesen különböző életkörülmények közé kerülve, illetve különböző kiválasztódási és keveredési folyamatokon átmenve, hosszabb idő alatt ismét egymástól többé-kevésbé elütő további fajokra, alfajokra szakadtak. Ez a kihalási, felszívódási és keveredési, illetve további fajokra, alfajokra szakadási folyamat a történeti időkben természetesen tovább folytatódott, sőt folytatódik bizonyos mértékben a jelenben is.

A történelmi fejlődéssel fokozódó civilizáció azonban inkább a keveredésnek és bizonyos fajok (egyrészt önkéntes) kihalásának kedvez. Új, tiszta fajok kialakulásának feltételei mindinkább hiányoznak, sőt még az egykor homogén fajok tisztaságának fenntartása is mindinkább lehetetlenné válik. Ha voltak is a régmúltban többé-kevésbé tiszta fajok, ezek a sokféle keveredés, kereszteződés folyamán fajtisztaságukat mindinkább elvesztették. Helyükbe olyan közösségek lépnek, melyek fajilag csupán abban különböznek egymástól, hogy más és más fajoknak keverékei, vagy esetleg ugyanazon fajoknak különböző arányú keveredései. Tehát az egyiknél egyik a másiknál másik fajt jellemző vonások mutatnak

nagyobb gyakoriságot. *Ma már, legalábbis a kultúremeriség körében, nincs olyan nagyobb emberi közösség, mely fajilag homogén lenne.* Tiszta fajokról, amilyenek az ősi, történelem előtti időben lehettek, ma már itt szó sem lehet. Sőt nemcsak nagyobb emberi közösségeknél nem találjuk meg a fajtisztságot, hanem *nagyon kérdéses, hogy van-e egyáltalán, legalábbis a kultúremeriség körében fajilag tiszta egyén.* Hiszen még azok az egyének is, akiket valamely faj jellegzetes képviselőiként szoktak egyes fajelméleti munkák ábrázolni, rendszerint csak többé-kevésbé közelítik meg azt a típust, amit bizonyos faji jegyek együttes előfordulásának gyakorisága alapján valamely faj tiszta képviselője, ideáljaként rekonstruálhatunk magunknak képzeletben, így azután nemcsak e tiszta fajok nem léteznek többé reális valóságként, hanem azoknak mesterséges kitenyésztése is alig lehetséges a maguk eredeti tisztaságában. A kultúremeriség igen nagy része magában hordozza — különböző arányban — úgyszólván az összes főbb európai fajok vegyülékét.

Kezdetben egy faj valószínűleg nemcsak antropológiailag volt nagy mértékben homogén, hanem egy nyelvet is beszélt, egy kultúrát képviselt, vagyis egy *nép* is volt. A történelmi korban fellépő népek azonban a sokféle vándorlással járó keveredés folytán már fajilag mind többé-kevésbé keverték és legfeljebb egyik vagy másik faj domináló szerepét lehet náluk kimutatni vagy legalábbis feltételezni. Minden esetre *a történelem csak népeket ismer, népeknek és nem fajoknak történelme.* Nép és faj pedig nem azonos egymással.

3. A faji asszimiláció

Miként az egyének, épúgy az emberi közösségek, népek, nemzetek jelleme, sorsa is nem csekély mértékben függ faji összetételüktől, illetve átöröklési anyaguktól.

Természetesen *közösségnél átöröklési anyagról, faji vonásokról csak mint átlagról beszélhetünk*, mert hiszen a közösségnek, mint ilyennek, nincs valami kollektív fajisága, átöröklési anyaga. Ezek mindig csak egyéni adottságok, amik a közösségre csak az egyéni vonások átlagaként értelmezhetők. Tehát, amit valamely közösségről mint átlagos faji vagy öröklődő vonást megállapítunk, nem érvényes a közösség minden egyes tagjára. A közösségből egy meghatározott tagjára csupán több-kevesebb valószínűséggel következtethetünk. E valószínűség azonban növekszik akkor, ha nem egy meghatározott egyénre, hanem a közösség egy válogatás nélkül vett nagyobb részének, csoportjának átlagára vonatkozik. És minél nagyobb a csoport, annál valószínűbb, hogy e rész átlaga megegyezik az egész közösség átlagával. Itt tehát ugyanúgy vagyunk, miként valamely betegség halálozási százalékából önmagában szintén nem következtethetünk egy meghatározott beteg sorsára, hanem csupán a betegek nagyobb csoportjának átlagos sorsára. Ez egyébként a statisztikai következtetés általános szabálya.

Mivel az öröklődő hajlamok, faji vonások egy közösségen, népen, nemzetben belül egyénenként igen különbözőek lehetnek, felmerül az a kérdés, vajjon e különbségek nem teszik-e lehetetlenné a közösség harmonikus együttműködését, nem jelentenek-e állandóan szétfeszítő, robbantó erőt, nem gátolják-e a szükséges egyetértést? Lehetséges-e egy bizonyos fajú közösségből kilépve egy másik fajúba harmonikusan beilleszkedni, illetve nem kell-e az egyéneknek végül szükségképpen fajok szerinti közösségekbe újjászervezkedniük?

Az előzőekben már említettük, hogy az emberiség — értve ezen mindig elsősorban a kultúremberiséget — túlnyomórésztben kevert fajú és a legtöbb egyénről még azt is nehéz megállapítanunk, hogy milyen fajoknak milyen arányú keveréke, így azután, ha az emberiséget

fajok szerint akarnánk közösségekbe szervezni, nemcsak családokat, hanem egyéneket is szét kellene szaggatnunk és számtalan egyénnél teljesen tanácstalanok volnánk, hogy vajjon melyik faji közösségbe, vagy közösségekbe sorolható. Az ilyen szétválasztás tehát époly kivihetetlen volna, mint pl. az egyszer összeöntött tejeskávéból a tejet, a kávé és a cukrot ismét különválasztani. Ha még ehhez hozzávesszük a területi nehézségeket, a személyeknek, azok vagyonának átköltöztetési nehézségeit, beláthatjuk, hogy *az emberiségnek faji alapon való átcsoportosítására csak azok gondolhatnak, akik a fajelmélet alapvető kérdéseiben is teljesen tájékozatlanok.*

Abba tehát, mint meg nem változtatható ténybe bele kell nyugodnunk, hogy különböző fajú és fajilag különbözőképpen kevert egyének kénytelenek egy közösségben, egy állam, nép, nemzet keretében élni. Mármost felmerül az a további kérdés, hogy vajjon lehetséges-e az örökölt hajlamoknak ilyen, sokszor jelentékeny különbözősége mellett mégis harmonikus együttélés, lehetséges-e olyan közösségi szellemnek, közös lelkületnek kialakulása, ami nélkül, főleg válságos időkben, egyetakarás, egységes állásfoglalás alig képzelhető el? Lehet-e szó valamely nép, nemzet egységes jellemvonásairól, ha a hozzá tartozó egyének velükszületett testi-lelki hajlamai annyira különbözőek?

Ha az örökölt hajlamok egyedül és véglegesen meghatároznák az egyén jellemvonásait, akkor az előbbi kérdésekre általában tagadó választ kellene adnunk. Ámde, mint fentebb kifejtettük, az örökölt elsőleges jellemünkön kívül, vagy azzal szemben el kell ismernünk a környezethatás alapján szerzett másodlagos jellemet is, aminek kialakításában éppen az egyént magába fogadó közösségnek van a legfőbb szerepe, és pedig annál inkább, minél magasabb műveltségi fokon állunk, minél fejlettebb közösségben élünk. *Ezáltal mutathat valamely közös-*

ség tagjainak másodlagos jellemképe örököli hajlamaik eltérése ellenére is sok közös vonást és ezáltal alakulhat viszont a fajilag rokon egészének másodlagos jelleme az eltérő közösségek hatására igen különbözően. Ebben áll a közösség asszimiláló hatása.¹

Ezek után érthető, hogy valamely közösség, nép, nemzet jellemvonásai nemcsak a »vér«, a faj, az átöröklési anyag szerint alakulnak, hanem nagy szerepe van abban egyéb közösségi tényezőknek, a közös környezetnek, közös érdekeknek, közös műveltségnek, közös hagyományoknak is, általában mindannak, ami az egyén és a közösség kölcsönhatásából kifolyólag hatással vannak a jellem alakulására. És pedig minél egységesebb az egyénekre gyakorolt asszimiláló hatása, annál egységesebben alakulhat valamely közösség jellemképe.

Amint tehát a vér- és fajközösség alapja a közös leszármazás, a közös átöröklési anyag, a népek, nemzetek közös jellemének alapja a közös környezethatás, az asszimiláció. És, hogy ilyen asszimiláció valóban lehetséges, azt eléggé igazolja az egyes népek, nemzetek története, valamint azok a sajátos jellemvonások, amelyek egy egyének népi, nemzeti hovatartozását sokszor már messziről elárulják, így jellemzi pl. a közös amerikai szellem az Egyesült Államok sokszor fajilag igen különböző eredetű polgárait és így lehetnek egy porosz és egy lengyel jellemvonásai esetleges fajrokonságuk ellenére is igen különbözőek.²

Természetes azonban, hogy bármilyen asszimiláló hatás mellett se vagyunk képesek valamely közösség minden tagját teljesen egyforma jelleművé alakítani,

¹ V. o. Somogyi: Az asszimiláció lélektani alapjai. Kat. Szemle 1939. 6. sz.

² Egy angoltól nyert értesülésem szerint az Angliába emigrált német zsidók ott nagy kiábrándulást keltettek, mert egészen úgy viselkedtek, mint — a németek.

amiként a legjobb iskola vagy nevelőintézet se képes minden egyes növendékét teljesen egyformává nevelni. Mindig lesznek — sokszor lényeges — egyéni eltérések. Ezeknek a közös hatás ellenére is jelentkező különbségek: ék oka pedig elsősorban az örökölt hajlamok eltérése. Tehát *az asszimiláció mellett az örököli faji vonásoknak is fontos szerepe van*. Hiszen, mint fentebb kifejtettük, a másodlagos jellem nem semmisíti meg az elsőlegeset, az örököltét. Valamely közösség, nép, nemzet jelleme annál egységesebb lehet, minél egységesebbek az elsőleges hajlamok és annál szilárdabb, megbízhatóbb, teherbíróbb, minél inkább megegyezik a közösség átlagának öröklődő jellemvonásaival, illetve minél régebbiek, minél inkább meggyökerezettek az asszimilált vonások. A csak kényszerből, lelkük mélyén lényegesen különböző hajlamok ellenére asszimiláltak, illetve a frissen asszimilált jellemek általában ingadozóak, megbízhatatlanok. Ezért a pusztán terrorral, diktatúrával, erőszakos propagandával hirtelen kialakított külsőleg egységes jellemvonások rendszerint csak a legközelebbi súlyos próbáig állnak fenn, azután jön a reakció.

A megrázó élmények, súlyos, természeti csapások, háborúk, forradalmi mozgalmak egyébként is válságos próbák valamely közösség jellemére nézve és olykor a közösség kisebb vagy nagyobb körében meglepő változásokat idéznek elő. Az előbb még esetleg egyöntetű jellemvonásokat mutató közösség rövid idő alatt egymást meg nem értő, élesen szembenálló csoportokra szakad, az előzőleg egységessé asszimilálódott tömegben a disszimilálódás, elkülönülés jelei mutatkoznak és ki-ki az eredeti, ösztönös hajlamainak inkább megfelelő jelszavak után indul, az ezeknek inkább kedvező párthoz csatlakozik.

De beállhat fokozatos változás is valamely közösség, nép, nemzet jellemében, főleg akkor, ha átlagos átöröklési anyagában, »vérében«, faji összetételében lényegesebb

módosulás megy végbe. Ez bekövetkezhet minden külső hatás nélkül, csupán a különböző átöröklési anyagot hordozó csoportok, családok, társadalmi osztályok *egyenlőtlen szaporodása* útján is. így pl. valamely nép harcias jelleme lényegesen módosulhat, ha a harcós réteg a folytonos küzdelemben elvérzik, elégtelenül szaporodik, mialatt a békésebb jellemű munkásrétegek sokkal erősebben szaporodnak. Valószínűleg ez a magyarázata annak, hogy a skandináv népek, akik a középkorban a harcias vikingekkel árasztották el Európa tengerpartjait, ma talán a föld legbékésebb lakói.

Még könnyebben bekövetkezhet a hagyományos jellem megváltozása *idegen elemeknek hirtelen, nagy arányú beolvadása* útján. Ez esetben nemcsak az öröklődő hajlamok átlaga változhat meg lényegesen, hanem *a hirtelen beáramló sok idegen új szokásaival, új hagyományaival idegen környezethatásként is befolyásolja a hagyományos jellemet, főleg, ha az új elemek tartósan nagyobb vezetőszerphez is jutnak.* Ez az eset rendszerint együttjár az előbbivel, amennyiben legtöbbször valamely társadalmi rétegnek, leginkább a vezető osztálynak elégtelen szaporodása, megfogyatkozása miatt tódulnak helyébe nagyobb számban idegenek. Ezzel magyarázható az ókor egyes nagy népeinek meglepő hanyatlása. A klasszikus görög és a római nép hatalmas kultúrát és civilizációt teremtő jellemvonásai annak következtében változtak meg, hogy az ősi vezető családok, a legértékesebb átöröklési anyag hordozói mindinkább kikapcsolódtak a nemzet életének fenntartásából s helyettük alsóbbrendű átöröklési anyagot hordozó proletárok és bevándorolt idegenek szaporodtak.¹

Valamely közösség, nép, nemzet átlagos átöröklési anyagának, faji összetételének, illetve hagyományos jel-

¹ V. ö. Somogyi: Eugenika és etika. A fajok sorsának erkölcsi megvilágítása. 5. kk. 1.

lemvonásainak ebből folyó megváltozása önmagában lehet előnyös vagy hátrányos, aszerint, hogy vajjon az értékeesebb vagy hátrányosabb vonások szaporodnak-e ezáltal. Tehát a változás önmagában lehet kívánatos vagy lehetőleg kerülendő, hiszen minden közösség átlagos jelleme lehet még jobb vagy még rosszabb. *A kívánatos pedig mindig a jobb, az értékeesebb, nem pedig az új vagy a régi önmagában.* Aki pusztán a régihez, a hagyományoshoz való ragaszkodásból akadályozza a jobbat, az értékeesebbet, épúgy vét a közösség érdeke ellen, mint aki a pusztá újdonságért, a változásért való rajongásból feláldozza a régi értékeket.

Ebből következik, hogy *bármely közösségre nézve a régi hajlamok konzerválásánál kívánatosabb azoknak minél értékeesebb feljavítása.* Ez pedig az átöröklési anyag terén a minél értékeesebb elemeknek minél nagyobb szaporodása, illetve beolvasztása útján mehet csak végbe. Amint a degenerált, korlátolt, bűnöző hajlamú egyén minden közösségre terhet jelent, épúgy minden közösség számára csak nyereség, erősödés, ha bárhonnan is értékes, tehetséges, becsületes egyéneket, illetve családokat asszimilál.

Az öröklődő hajlamok egysége, homogén volta se jelent korlátlanul csak előnyt. Bizonyos homogenitás általában elősegíti ugyan a közösség harmóniáját, egységes összefogását. Amde a modern közösségek, népek, nemzetek, államok élete ma rendkívüli sokoldalúságot és ezzel együtt nagyfokú differenciáltságot is igényel. Ma már nem folytathatna önálló életet olyan közösség, melynek minden tagja veleszületett hajlamainál fogva csupa gazdálkodó vagy csupa kereskedő, vagy csupa művész akarna lenni. Ezért a fajkeveredés, a túlságosan egyoldalú, homogén beállítottság fellazítása bizonyos esetekben nagy' előnyt jelenthet, de természetesen csak akkor, ha a kultúra szempontjából értékes fajjal, illetve valamely faj értékes egyedeivel történik a keveredés.

4. A fajnemtsítés (eugenika)

Minden közösség elsőrendű érdeke, hogy azok az alapvető hajlamok, melyek benne nemzedékről nemzedékre öröklődnek, minél értékesebbek, kiválóbbak legyenek. Hiszen minden további számára ezek adják a lehetőséget, ezek tűzik ki a határokat. Az értékes átöröklési anyag, a szerencsés születés, az *eugenezis* olyan előny, amit vajmi nehéz mással helyettesíteni. Ezért a népek, nemzetek küzdelmében is nagyon sokszor nem azok száma, hanem minősége, mégpedig átöröklési anyaguk minősége dönt.

Ezt tapasztaljuk nagyrészt a természetben is. Egy-egy fajon belül már a természettől fogva a kiválóbbat számára van fenntartva az elsőbbség. Ezeket a természet átlag hosszabb életre, nagyobb szaporodásra, a többiek felett való uralomra képesíti. Ezzel szemben a természettől fogva gyengék, a degeneráltak többé-kevésbé kislejteződnek, helyet adnak a kiválóbbaknak. Nagy részük már korán, az ivarérés előtt elpusztul vagy terméketlen marad. Hamarabb éri őket baj, betegség, szerencsétlenség, nehezebben tudnak kiszabadulni ezekből. Ezért nem degenerálódnak a vadon élő állatfajok, bár azok között is akadnak satnya, degenerált egyedek és nem degenerálódhat az emberiség sem addig, amíg természetesen, szinte vadon él.

A természetnek eme gondoskodásába azonban a *kultúra*, a *domesztikáció* erősen beleavatkozik. Ezért a domesztikált növény- és állatfajoknál épűgy mint az embernél már nem garantálhatja a természet maga a degenerálás elmaradását, a jóközepes átlag fenntartását avagy éppen az átöröklési anyag nemesedését, mind kiválóbb nemzedékek létrejöttét.

Hogy mi az értékes, illetve az értékesebb hajlam, átöröklési anyag, ez bizonyos mértékig relatív, adott

viszonyok, körülmények szerint többé-kevésbé más és más. így az ősebernél vagy a ma is vadon élő természeti népeknél nyilván nagyobb az értéke a testi erőnek, egészségnek, ügyességnek, szívósságnak, mint a kultúrviszonyok között élő népeknél. A kultúra az értékek rangsorát mindinkább a szellemiek felé tolja el, amennyiben számos testi előnyt feleslegessé vagy könnyen pótolhatóvá tesz, viszont a szellemi kiválóságoknak mind nagyobb érvényesülési lehetőségeket nyújt. Autóval, repülőgéppel, amiket az emberi szellem alkotott, a sánta ember is fölényesen maga mögött hagyhatja a gyors lábú Achillest. Egyes testi hibák, pl. a rövidlátás vagy egy sereg sebészetileg könnyen kezelhető baj, melyek a primitív ember számára végzetes fogyatékoságot jelenthettek, a mai orvostudomány mellett csaknem teljesen megszüntethetők. Viszont számos tudományos és művészi hajlam, mely kultúrviszonyok között zseniális alkotásokra képesít, az ősember helyzetében hasznavehetetlen, meddő adottság maradna. Tehát *az olyan egyén, akinek természetes fogyatékoságát a kultúra ki tudja küszöbölni, kultúrviszonyok között nem tekinthető degenerálnak*, főleg akkor nem, ha e fogyatékoságokkal szemben olyan szellemi kiválóságokkal dicsekedhet, amiket a primitív ember talán egyáltalán nem, a kultúrember azonban annál inkább tud érvényesíteni.

A kultúra tehát önmagában még nem szükségképpen degenerál, legfeljebb átértékeli az értékeket, változtatja a kiválasztás alapját. Igaz, hogy a kultúra mellett életben maradnak és szaporodnak olyanok is, akik egyébként életképtelenek volnának, viszont a kiválóak sokkal nagyobb szaporodásra volnának képesek a kultúra áldásai következtében, mint primitív viszonyok között. Hogy azután a kiválóak ezzel a lehetőséggel nem élnek, sőt a kultúrát éppen szaporodásuk minél nagyobb korlátozására iparkodnak felhasználni, ennek oka már nem magában a

kultúrában, nem is magában az emberi természetben, hanem csupán az emberi akaratban keresendő. Ahol pedig ez a helyzet fennáll, ott valóban lehet tartani az átöröklési anyag degenerálódásától, mégpedig önkéntes, szándékos degenerálódástól. És ez a veszedelem ma már közletről fenyegeti a kultúremleriséget. Minden kultúr-államban, mint ezt az előszóban idézett munkáimban statisztikai adatokkal részletesen igazoltam, a vezető társadalmi osztályok családjainak átlagos szaporodása lényegesen kisebb, mint az alsó osztályoké és jelentékenyen kevesebb, mint amennyi a népesség fenntartására minimálisan szükséges volna.

Ha minden ember születésénél fogva egyenlő volna, akkor itt csupán olyan mennyiségi veszteségről volna szó, mely más rétegek fokozott szaporodásával könnyen ellensúlyozható. Ámde, mint láttuk, az átöröklési anyag egyénenként, családonként igen különböző értékű, és pedig éppen a vezető réteg átlagtehetsége magasabb. Ez egyrészt a természet rendjéből következtethető, amennyiben az ellenkező állapot tartósan nem is állhatna fenn. Értelhetetlen, természetellenes helyzet volna, hogy egy szűkebbkörű, tehetségtelemebb réteg vezesse hosszú időn át a sokkal szélesebb és tehetségesebb réteget. De következik a vezetőréteg nagyobb átlagtehetsége abból is, hogy az alsóbb rétegek tehetségesebbjei szintén feljebb törekszenek, és pedig ma már mind nagyobb sikerrel. Végül pedig a beható tehetségvizsgálatok szintén a vezető réteg átlagos szellemi fölényét igazolták.

Mindez természetesen csak az átlagértékre vonatkozik, ami nagyon jól megegyeztethető azzal a kétségtelen ténnyel, hogy egyrészt a vezetőrétegekben is akadnak csökkent értékű egyének, másrészt az alsó rétegek körében is nagy számmal vannak igen tehetségesek. Ámde demokratikus korunkban az alsóbb rétegek legkiválóbbjai mind nagyobb számmal jutnak fel a vezető rétegekbe,

viszik át ide értékesebb átöröklési anyagukat. Innen azonban az alsóbb rétegekbe rendszerint csak a selejte-sebb elemek sülyednek vissza.

A természet rendje és az emberi társadalom érdeke azt kívánja, hogy mindenki a tehetségének, hajlamainak megfelelő helyre kerüljön. Ámde sem a természet rend-jéből, sem a társadalom érdekéből nem következik szükségképpen az az előbbi tény, hogy a vezető réteg és annak értékesebb átöröklési anyaga a kihalás felé haladjon. Ez ugyanis annyit jelent, hogy az alsóbb rétegek tehet-ségesebb családjai pusztulásukkal fizetik meg a vezető rétegbe jutást és így a társadalom öröklődő tehetség-készletének folytonos elhasználásával vezetettik. Ez pedig pótolhatatlan minőségi veszteséget, az átöröklési anyag átlagértékének folytonos csökkenését, degenerálódást jelent.

A felsőbb rétegeknek e példáját idővel követik az alsóbb rétegek is, és pedig elsősorban azoknál a népeknél, nemzeteknél, amelyek a kultúra terén az élen haladnak és így a legtöbb kultúrártékről tettek tanúságot. Az egész emberiség vezető népeinek szaporodása már hosszú évtize-dek óta folytonosan csökken, mind rohamosabban köze-lednek a pusztulás felé. Ebben ismét nem a mennyiségi, hanem a minőségi pusztulás, az egész emberiség átlagos kultúrártékének csökkenése jelenti a legnagyobb vesze-delmet. Mindez ugyanis annyit jelent, hogy az emberi-ség a degenerálódás, az elbutulás felé halad.

Ha ez nem is következik szükségképpen a kultúrából, de azzal minden esetre, mint kísérő jelenség összefügg. A kultúra alacsonyabb fokán az alig serdülőkorban levő gyermek már komoly segítséget jelent a szülőknek, az igények szerényebbek, a gyermeket pedig mint isten-áldást magától értetődően fogadják, úgy, amint a természet rendje szerint jön. Nem gondolnak arra, hogy a termé-szet e rendjét befolyásolni lehet, vagy legalább annak

módját, eszközeit nem igen ismerik, nehezebben is jutnak hozzá. A kultúra magasabb fokán a gyermek már mintegy kétszer annyi ideig tartó gondozást igényel, neveltetése sokkal költségesebb. Viszont a kultúra sokkal több élvezeti lehetőséggel csábít, fokozza a törtetést, amiben a gyermek akadály. Amellett a kultúra bőven nyújtja a kényelmes eszközöket is a nem kívánt gyermekáldás elkerülésére, ami lassankint divattá, szinte járvánnyá lesz és elkerülése mind nagyobb lelkiert, hősiességet, áldozatos lelkületet igényel, így válik a kultúra, ha nem is *per se*, mégis *per accidens* a Regenerálódás, a nemzetpusztulás tényezőjévé, amint ezt az ókor hatalmas kultúrnépeinek tragikus sorsa igazolja.

Ezzel szemben régtől kezdve találunk törekvéseket, melyek a degenerálódás megakadályozására, illetve a fajnak, az átöröklési anyagnak nemzedékről nemzedékre kiválóbbá tételére irányulnak. Több-kevesebb tudatossággal ez volt a célja az ókori kultúrnépek egyes házassági törvényeinek, főleg pedig a gyenge vagy nyomorék újszülöttek elpusztításának. A középkorban ilyesféle intézményekkel nem igen találkozunk. Egyrészt e kor figyelme túlnyomóan a leiekre és a túlvilági életre irányult, másrészt e kor népeinek természetű szaporodása távol tartotta a degenerálódás veszedelmét.

Sokkal többet foglalkoztak az egész emberiség fokozatos nemesítésének kérdésével az újkor, főleg a felvilágosodás századainak gondolkodói. E kor azonban pusztán a neveléstől, a környezethatástól várta, hogy az emberi természet nemzedékről nemzedékre tökéletesebb legyen. Még a nagy *Kant* is valóságos elragadtatással gondol azokra a lehetőségekre, melyek e téren a nevelés számá~a nyitva állanak. Ámde, mint láttuk, a neveléssel csupán az egyént, a fenotípust lehet tökéletesítenünk, ennek eredménye nincs hatással a jövő nemzedék örökölt hajlamaira.

A múlt század második fele óta mindinkább előtérbe nyomult az átöröklési anyag, a genotípus nemesítésének, vagy legalább értékei megőrzésének, a degenerálódás elhárításának problémája. Egyrészt az örökléstani ismeretek e kérdést mind világosabbá tették, másrészt pedig a degenerálódás veszedelmét a kultúrnépek mind nagyobb aggodalommal látták közeledni, így alakult ki az a tudomány, melyet *Galton* után *eugenikának* neveznek, kevésbé szerencsés elnevezéssel *fajegészségtan*, *fajhigiéné* (*Rassenhygiene*) néven is szoktak emlegetni. E tudomány célja az értékes átöröklési anyag minél nagyobb szaporítása (pozitív eugenika) és a csökkent értékű, degenerált átöröklési anyagnak minél teljesebb kiselejtése (negatív eugenika).

Olyan eljárást, mellyel magát az átöröklési anyagot közvetlenül tudnók gyógyítani, javítani, tökéletesíteni, ma még nem is sejtünk. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ilyesmit végleg kizártnak kell tartanunk, de egyelőre ilyen vállalkozáshoz hozzákezdeni se tudunk, legfeljebb az átöröklési anyag degenerálására vagyunk képesek külső behatások útján. Védelemre és nemesítésre ez idő szerint tehát csak egyetlen mód áll rendelkezésünkre, a *kiválasztás*. A szaporodásban résztvevő átöröklési anyagot úgy kell kiválasztanunk, hogy az értékes minél inkább, a csökkent értékű pedig minél kevésbé szaporodjék.

A *negatív eugenika* különféle eszközökkel iparkodik a káros átöröklési anyagot a szaporodásból kirekeszteni. Első sorban *eugenikai felvilágosítással* törekszik a felelősségérzetet az utódok iránt már a házastárs megválasztásánál, illetve a házasságra lépés eldöntésénél felébreszteni. Ezt támogatják a *házassági tanácsadó* intézmények, a hivatalosan, vagy az érdekeltek által vezetett eugenikai személyi lapok. Vannak, akik szükségesnek tartanak erélyesebb hatású beavatkozást is, *kötelező eugenikai*

vizsgálatot a házasságkötés előtt, vagy éppen eugenikailag indokolt *házassági tilalmakat*. Sőt egyes államokban a morális és jogi nehézségeket, az egyéni szabadság és a természetjogok hagyományos tiszteletét félretéve *internálással* vagy *sterilizálással* iparkodnak a degeneráltakat még abban is megakadályozni, hogy esetleg házasságon kívül örökítsék át nemkívánatos hajlamaikat.

Az eugenikai törekvéseknek azonban szintén vannak bizonyos *morális határai*. Hiszen, ha a közjóra, a közösség, a faj érdekeire való hivatkozás minden morális kötelezettség alól felmentene, akkor még mindezekon messze túlmenve, azt is követelhetnénk, hogy végezzék ki az összes tehetetlen öregeket, nyomorékká vagy tartósan betegessé váltakat, általában mindazokat, akikből a közösségnek több kára, mint haszna van. Ha pedig ettől visszariadunk, el kell ismernünk, hogy *az egyénnek öncélja is van és nem csupán a közösség eszköze*. És ez az egyéni öncélúság tiszteletbentartása kell hogy bizonyos határt szabjon a negatív eugenika olyan követeléseinek is, amelyek talán pusztán a közösség érdekeivel indokolhatók volnának.¹

Egyébként a negatív eugenika legradikálisabb intézkedései is, mint pusztán negatívumok, önmagukban teljesen elégtelenek a faj, az átöröklési anyag épségének fenntartására vagy fokozására. A pusztán gyomlálás vajmi keveset ér, ha helyébe semmit se ültetünk. Sokkal fontosabb tehát a minél értékesebb átöröklési anyag minél bőségesebb szaporodása, vagyis a *pozitív eugenika*. Hiszen a degeneráltak már természettől fogva csökkent mértékben szaporodnak és veszedelem csak akkor állhat be, ha az értékes átöröklési anyag még ez alá csökkenti saját

¹ V. ö. Somogyi: Eugenika és etika. 35. kk. 1., továbbá Somogyi: A sterilizáció élettani és erkölcsi megítélése. Kat. Szemle, 1934. 2. sz.

szaporodását. Tehát amily mértékben sikerül ismét az eugenikailag értékes egyének szaporodását fokozni, oly mértékben csökken a degeneráltak szaporodásával járó veszedelem és ezzel együtt a negatív eugenika jelentősége is. Amellett a degenerált, eugenikailag káros egyének száma aránylag igen kicsiny, összehasonlíthatatlanul többen vannak azok az egyének, akikre a pozitív eugenika követelményei vonatkoznak, vagyis erőteljes szaporodásuk kívánatos.

A mai eugenikai törekvések fonákja azonban, hogy míg a negatív eugenika terén pusztán a szaporodás *gyanúja* miatt hajlandók egyes államok a degeneráltakat elzárni vagy megcsonkítani is, a pozitív eugenika tekintetében sokkal messzebbmenő kíméletben részesítik az egyéni szabadságot. Általában az egyén szabad elhatározására bízzák, hogy legyen-e utódja és mennyi legyen. Ezt az egyéni szabadságot csupán bizonyos anyagi kedvezményekkel, családi pótlékkal, adókedvezménnyel, ösztöndíjjal, örökösödési törvényekkel iparkodnak befolyásolni. Emellett azonban elnézik a legraffináltabb fogamzásgátló eszközök forgalomba hozatalát, sőt szemet hunynak sok olyan mesterséges abortusz felett, melyek eugenikai szempontból kétségtelenül súlyos kárt jelentenek.

Azok a szociálpolitikai intézkedések, melyek a sokgyermekes családok anyagi helyzetén segíteni igyekeznek, kétségtelenül igen üdvösek és szükségesek, hiszen az elégséges szaporodás egyik akadálya éppen az a nagy anyagi hátrány, az a relatív nyomor, ami a sokgyermekes családot sújtja az agglegényekkel, a gyermektelen házassokkal, illetve az egy-két gyermekes szülőkkel szemben. Ettől a hátránytól lehetőleg minden eszközzel mentesíteni kell azokat, akik a közösségnek a legfontosabbat, a fennmaradásához nélkülözhetetlen, értékes ember-anyagot nyújtják. Emellett azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt, hogy az eugenika nem csupán anyagi,

hanem nagyrészt, sőt talán első sorban erkölcsi kérdés. Hiszen a legcsekélyebb éppen ama társadalmi réteg szaporodása, ahol még néhány gyermek távolról se jelentene nyomort. Ezért a legmesszebbmenő támogatást érdemelnek mindazok az intézmények, melyek a közösség erkölcsi életének emelésén fáradoznak. Erkölcsi felemelkedés nélkül — mint a tapasztalat mutatja — a többi eugenikai eszközök alkalmazása vajmi kevés eredményre vezet, viszont az erkölcsi élet javulása egymagában többet eredményez minden más eszköznél. Ezt igazolja az is, hogy minden népnél a legbőségesebb gyermekáldás éppen ama körökben található, ahol őszinte, mély vallás erkölcsi élet buzog.

Az eugenikának, az értékes emberanyag szaporodásának elősegítése terén legmesszebb megy a *katolikus egyház*. Igaz, hogy magasabb érdekek szempontjából intézményesen fenntartja a papok és szerzetesek cölibátusát, valamint a negatív eugenikában, a degeneráltak szaporodásának korlátozásában is erkölcsi korlátokat állít fel. Ezzel szemben viszont a legsúlyosabb bűnök közé sorolja és sokszor a szentségek kiszolgáltatásának megtagadásával bünteti mindazokat a cselekedeteket, amelyek Isten és a természet törvényeivel, valamint a közösség érdekeivel egyaránt szembehelyezkedve az új élet fogamzásának mesterséges megakadályozására, vagy éppen a már megfogamzott élet elpusztítására irányulnak. Ha a világi hatóságok hasonló szigorúságot tanúsítanának, ha mindazokat, akik a fogamzást mesterségesen gátló eszközök használatában, terjesztésében, avagy a megfogamzott élet elpusztításában résztvesznek, szabadságvesztéssel, vagy akár véres eszközökkel is büntetnék — amiket az ártatlan degeneráltakkal szemben egyes államok már pusztá gyanúból is alkalmaznak — ez kétségtelenül mindennél hathatósabban szolgálná a pozitív eugenikát. Ámde az ilyen törvények nyilván a törvény-

hozók nagy részét is súlyosan érintenék, és bizonyára érelyesen tiltakoznának az emberi méltóság és az egyéni szabadság ilyen súlyos korlátozása ellen talán éppen azok, akik a szélsőséges negatív eugenikai törvények sürgetésével a csökkent szaporodási értékűek minden egyéni szabadságát és öncélúságát maradéktalanul hajlandók alárendelni a közösség érdekeinek. Vajjon nem ebben a kétféle mértékben, ebben a hipokrizisben kell-e látnunk az eugenikai törekvések eddigi csekély eredményét?

Mármost felvetődik az a kérdés, lehet-e az eugenikai valamely *kiváltságos faj* fokozott szaporításával és a másfajú egyének szaporodásának korlátozásával azonosítanunk, mint azt a fajmítosz egyes irányai gondolják. E kettő természetesen azonos volna, ha valamely átlagban kiválóbb faj minden egyede értékesebb volna a többi fajok minden más egyedénél. Ez azonban, mint említettük, távolról se állítható. Hiszen a legkiválóbb fajhoz is tartoznak degeneráltak, amint az alsóbbrendű fajoknak is lehetnek igen értékes egyedei. Ha tehát különválasztanék az értékes és a degenerált egyéneket, mindkét csoportba fajilag igen különbözők kerülnének. És amiként a közösség számára az egyik csoport minél erőteljesebb szaporodása kívánatos, épúgy nem kívánatos ez a másik csoportnál, bármily fajúak legyenek is annak egyedei. Mert valóban nem a közösség érdekét szolgálná, ha bizonyos idióták nagyobb szaporodását sürgetnénk, mivel ezek a kiváltságos faj tagjai, viszont igen értékes egyének szaporodását gátolnánk csupán azért, mert valamilyen más fajhoz tartoznak. *Tehát nem pusztán valamely fajiság az, ami a közösségre nézve jó, előnyös, kívánatos.* Sőt pusztán valamely fajiság előnyben részesítése a szaporodásnál könnyen az átöröklési anyag értékének csökkenésére, degenerálódásra vezethet.

Egyébként az eugenikának faji alapon történő megvalósítása, főleg fajilag erősen kevert közösségekben

gyakorlatilag keresztülvihetetlen. Hiszen ezek körében vajmi kevés azon egyének száma, akik határozottan egy fajhoz, főleg éppen a kiváltságos fajhoz tartoznak. Ezek önmagukban képtelenek volnának mégoly szaporodás mellett is a közösséget fenntartani. Ha tehát a többieknek, mint nem kívánatos, vagy legalábbis kétes értékű elemeknek a szaporodását gátolnánk, ez semmi esetre sem a közösség előnyére, megerősödésére, hanem pusztulására, kihalására vezetne.

Hasonlóképpen kell eugenikailag megítélnünk az *idegen elemek beolvasztásának* kérdését. Minden közösségnek épügy előnyére válik, ha értékes tagjainak száma akár természetes szaporodás, akár beolvasztás útján gyarapodik, amiként a degenerált egyének bármilyen gyarapodása csak hátrányt, tehetetelt jelent. Tehát egy idegen közösségnek, vagy ilyen közösség válogatás nélkül vett nagyobb csoportjának beolvasztása eugenikailag nem kívánatos akkor, ha a beolvasztandó közösség átöröklési anyagának átlaga alacsonyabb értékű, mint a befogadó közösségé, inert ez az utóbbi átlagértékének csökkenését, degenerálódását jelenti. Viszont kívánatos az olyan beolvasztás, ahol az átöröklési anyag átlagértéke a befogadó közösség átlagértéke felett áll. Ez természetesen inkább csak elvi megállapítás, a gyakorlatban vajmi nehéz, sőt sokszor lehetetlen eldöntenünk, hogy melyik közösségnek értékesebb az átlagos átöröklési anyaga. A beolvasztás egyébként rendszerint egyénenkint történik, az egyéneknél pedig már sokkal könnyebb eldöntenünk, legalábbis azt, hogy kiknek beolvasztása határozottan nyereség és kiké határozottan nem kívánatos.

A fenti elvi megállapítás azonban mutatja a f aj nemesítésnek, az átöröklési anyag értékesebbé tételének egyik — legalábbis elméleti — lehetőségét. A pusztta beltenyésztés ugyanis, ha az válogatás nélkül, vagyis a különböző értékű elemek egyenlő szaporodásával történik,

csupán konzerválja a faj átlagértékeit. Új értékek kitermelése, vagyis a faj szorosabb értelemben vett nemesítése csak célszerű kiválasztással, illetve új értékes eleinek beolvasztásával lehetséges. Az ilyen nemes keveredés minőségben és fokozatban egyaránt új értékes kombinációkat hozhat létre az átöröklési anyagban, aminek erőteljes továbbszaporodása az egész faj átlagát megnemesíti, ha a kevésbé kedvező kombinációk szaporodása alacsonyabb marad. A faj tisztasága azonban ezáltal természetesen csökken. Mindez mutatja, hogy a fajtisztaságra törekvés és a faj nemesítés nem azonosak, sőt ellentétben is állhatnak egymással.

IV. AZ EMBERFAJOK ANTROPOLÓGIÁJA

I. Az emberiség faji tagolásának nehézségei

Az előzőkben láttuk az emberfajok kialakulásának elméletét. Most vizsgáljuk, hogy a jelenben, illetve a történelmi idők néhány évezredében miként tagolható fajilag az emberiség.

Az emberiség hosszú életfolyamatán keresztül kialakult sokféle faj leírása azonban nem egy nehézségbe ütközik. Egyik nehézség, hogy valamely faj, még a tisztának mondható faj egyedei se mind teljesen egyformák; nem ugyanannak az egyéniségnek változatlan megsokszorozódásai, nem ugyanannak a bélyegzőnek többszörös lenyomatai, így az *egyéni különbségek*, *variációk* mintegy átmenetet képeznek egyik fajtól a másikba, áthidalják a közöttük levő különbséget, főleg, ha csak egy-egy faji jegyet veszünk tekintetbe.

Ennél nagyobb nehézséget jelent azonban az a körülmény, hogy a fajok nem egymástól elkülönülten a maguk tisztaságában állnak előttünk, hanem egymással sokszorosán és bonyolultan *keveredve*, úgyhogy tiszta fajú nagyobb közösség az emberiség, főleg a kultúremberiség körében — mint említettük — ma már nem található. Sőt egyes fajok összeolvadásából hosszú beltenyésztés mellett kialakulhattak olyan *keverékfajok*, amelyek könnyen a tiszta faj látszatát keltik, így azután többé-kevésbé mindig

vitatható, hogy valamely faj eredetileg tiszta volt-e, a vagy több faj keveredéséből alakult ki.

További zavaró körülmény, ami főleg a műkedvelőd és a nagyközönség körében okoz sok tévedést, hogy az emberiség faji tagolódását sok más olyan tagoltság keresztezi, amik a fajisággal összefüggésben nincsenek, azzal legfeljebb csak esetleges kapcsolatot mutatnak, *így sokszor összetévesztik a faji rokonságot a nyelvrokonsággal, valamely néphez, nemzethez, nemzetiséghez tartozással, avagy éppen az állampolgársággal* A közvéleményben és a napi sajtóban ezek egymással keresztül-kasul keveredve kaotikus állapotot teremtenek a fajkérdés körül, ami azután sok szór az illetékesek tisztánlátását is elhomályosítja.

A fajrokonság, mint már kifejtettük, a közös leszármázason, az átöröklési anyagnak ebből folyó hasonlóságai alapul. E fajiságot semmi mással nem lehet elnyerni csak a megfelelő ősoktól való születéssel. Ezért a fajiság az egyének léte első pillanatától meglevő adottsága, amit semmiféle nyelvi, népi, nemzeti vagy állami közösségbe lépéssel nem lehet módosítani. A fajrokonságot tehát nem szakíthatják szét, nem szüntethetik meg az egyéb közösségek szerint való tagolódások, amint semmi más közösségbe tartozás se lehet a fajrokonság alapja.

Míg a fajiság biológiai végzet, megváltozhatatlan, öröklött adottság, a többi közösségekhez tartozás nem öröklődik megváltozhatatlan végzetszerűséggel. Ha tehát/e közösségek eredetileg egy fajt jellemeztek is, később a faj egyes tagjai azt elhagyhatták és helyükbe más, idegen fajú egyének léphettek.

A *nyelvközösséghez* tartozás alapjának az anyanyelvet szokták tekinteni. Lehet valaki magyar, német, francia vagy orosz anyanyelvű és ennek alapján tartozhat az ilyen anyanyelvű népekhez, illetve tekinthető a finn-ugor, germán, román vagy szláv nyelvcsalád egyik tagjának. Ilyen fajok azonban nincsenek, mert egy faj se foglalhat

le valamely nyelvet kizárólagos anyanyelvüül. Az anyanyelv nem öröklődő sajátság, hanem tisztára szerzett tulajdonság. Még csak azt se igazolhatjuk, hogy a csecsemő faji alkatánál fogva valamely anyanyelv megtanulására nagyobb hajlandóságot mutat, mint egy másikéra. A nyelv eöyik népről vagy fajról a másikra minden biológiai nehézség nélkül vándorolhat, sőt a történelem tanúsága szerint vándorol is. Az északamerikai Egyesült Államok angol anyanyelvű polgárai között megtaláljuk a legkülönbözőbb fajú és nemzetiségű bevándoroltaknak, ínég az egykor behurcolt néger rabszolgáknak leszármazottait is. Bár az anyanyelv rendszerint szintén egyszeri adottság, de nem örökölt, hanem szerzett adottság, ami teljesen el is felejtethető és egy másik nyelv, mintegy második anyanyelv el-sajátítható. Ha az anyanyelv volna a fajiség alapja, akkor addig egy gyermek se tartozhatna semilyen fajhoz, amíg valamilyen nyelvet anyanyelvként meg nem tanult, egyes süketnémák vagy az idióták pedig esetleg életük végéig ki lennének zárva minden emberi faj közösségéből.

A *népi* vagy *nemzeti* hovatartozás se öröklött végzet, nem azonos a fajrokonsággal. Hiszen minden néphez, nemzethez különféle fajú egyének tartoznak és minden faj egyedei többféle nép és nemzet kebelében feltalálhatók. Van tehát porosz, cseh vagy ír nép, de ilyen fajok nincsenek, hanem e népek oly fajok keverékéből állanak, amelyek más nép kebelében is megtalálhatók. Ugyanaz az egyén is lehet élete folyamán különféle nép vagy nemzet tagja, egyikből a másikba ismételten átléphet. Ez pedig azt mutatja, hogy valamely néphez vagy nemzethez tartozás lényeges kritériumai olyan sajátságok (kultúra, szokások, hagyományok stb.), melyek nem öröklődnek, hanem megszerezhetők, átvándorolhatnak.

Az *állampolgárság* tisztára jogi kapcsolatot jelent, amit egy egyén elvileg szinte tetszése szerint változtathat és egymás után akár az összes állampolgárságokat is fel-

veheti. Viszont az állampolgárságot meg is lehet tagadni, vissza is lehet vonni és manapság sok egyén van, akinek semmiféle állampolgársága sincs. Tehát léteznek pl. svájci, angol vagy kanadai állampolgárok, de ilyen fajok nincsenek.

A tiszta fajt bizonyos öröklődő vonások szoros és nagy mértékben állandó kapcsolata jellemzi. Bár e vonások szoros kapcsolata a keveredés folytán bizonyos fokig fellazul, együttes előfordulásuk, főleg kisebb mérvű keveredés esetén mégis gyakoribb, mint azt pusztán véletlen alapján várhatnánk. Más szóval e vonások szoros korrelációt mutatnak különösen olyan vidékek lakosainál, melyek nagy mértékben közös leszármazásnak, így pl. Északnyugat-Európában a szőke haj, kék szem, hosszú koponya, magas termet, világos bőr stb. mutatnak szoros korrelációt, vagyis sokkal gyakrabban fordulnak elő egymással, mint más vonásokkal kapcsolatban, még ha ritka is az olyan egyén, akinél mindezek a vonások együtt találhatóak. Viszont Közép-Európában, az Alpok vidékén a barna haj, barna szem, kerek koponya, alacsony, zömök termet, barnás-fehér bőr stb. mutatnak hasonlóan szoros korrelációt. Ezeket tehát egy-egy faj jellemző vonásainak tekintjük, bár nincs olyan nagyobb emberi közösség, amelynek minden tagjánál e vonások valamennyien megjelenének, sőt kevesen akadnak egyes személyek is, akiknél mind e vonások együtt jelentkeznek.

Azt természetesen nem tarthatjuk lehetetlennek, hogy azok a fajok, melyeket bizonyos vonásoknak ilyen szoros korrelációjával jellemezzük, önmagukban nem eredeti, tiszta fajok, hanem két vagy több faj keveredéséből hosszú beltenyésztéssel kialakult fajkeverékek. Ezt azonban legfeljebb a faj történetének messzi őskorra visszamenő vizsgálatával lehetne eldönteni, ami a kellő fosszilis maradványok hiányában teljes bizonyossággal alig lehetséges.

Ezenkívül kialakulhatnak az egyes fajoknak bizonyos vidékeken olyan sajátos *helyi változatai*, amelyeknél vitatható, hogy nem valamilyen új fajjal állunk-e szemben. Mindezekből érthető, hogy az emberiség faji tagolása körül még sok zavar, eltérő vélemény uralkodik. Fokozza e zavart az is, hogy az *elnevezések* is igen különbözőek. Ugyanazt a fajt gyakran más és más néven említik, máskor viszont ugyanazzal a névvel más és más fajt jelölnek.

Az emberiségnek feltűnő testi vonások szerinti osztályozása már az ókorban is szerepel. Az osztályozás leggyakoribb alapjaként a legszembevetőbb különbség a *bőr színe* szerepel. Eszerint már ősidők óta megkülönböztettek *fehér*, *sárga* és *fekete* emberfajtákat. Ugyancsak régi kísérlet a *Biblia* alapján való osztályozás. Minthogy itt a mai emberiség közös őseként *Noé* szerepel, az emberiséget ennek három fia, *Szem*, *Kam* és *Jafet* ivadékai szerint próbálják osztályozni. Mások *világrészek* szerint osztják fel az emberiséget európai, ázsiai, afrikai, amerikai és ausztráliai fajra. *Linné* is, akit az emberiség tudományos osztályozásának kezdeményezőjeként szoktak tekinteni, az akkor ismert négy világrész szerint *fehér*, *sárga*, *fekete* és *vörösbőrű* emberfajtát különböztet meg. *Blumenbach* már többféle testi jelleg alapján *kaukázusi*, *mongol*, *etiópai*, *amerikai* és *maláji* fajtára osztja az emberiséget.

A XIX. században egyrészt az emberiség különböző őszülőpároktól származásának elmélete, másrészt a leszármazáselmélet bonyolították tovább a felosztást. Ujabbán viszont a *geneológiai*, leszármazási szempontokat mindinkább mellőzik, amiknek kutatása legalábbis egyelőre úgysem kecsegtet sok reménnyel. Ehelyett csupán a meglevő *morfológiai* hasonlóságok és különbségek alapján iparkodnak az emberiséget fajokra tagolni, illetve e faj okát, leírni. Tehát azt vizsgálják, hogy egyes nagyobb és lehetőleg homogén csoportokban mely öröklődő sajátságok

mutatnak szoros korrelációt és ennek alapján iparkodnak egyes fajok jellemző vonásait megállapítani. Emellett viszont sokszor függőben marad az a kérdés, hogy vajjon az így megállapított fajok valóban önálló, tiszta fajok-e, avagy hány és milyen fajokból alakult fajkeverékek, valamint az is, hogy melyek tekinthetők külön fajoknak és melyek csupán egy nagyobb faj helyi variációi, alfajai, illetve mely fajok vannak egymással közelebbi leszármazási rokonságban. Az is lehetséges e módszer mellett, hogy egy fajba kerülnek olyan csoportok, melyek nem a közös leszármazás folytán, hanem csak a véletlenül egyforma mutációk alapján vagy a közös környezethatás következtében mutatnak hasonló sajátságokat. Viszont külön fajba kerülhetnek olyan csoportok, melyek közös leszármazásuk ellenére csupán újabb keletű mutációk vagy eltérő környezethatások alapján különböznek egymástól. Tehát a genealógiai és a tisztán morfológiai fajkutatás olykor lényegesen különböző eredményekre vezethet.

A fajvizsgálatoknál vigyáznunk kell továbbá arra, hogy az ne csak egy-két faji vonásra terjedjen ki, hanem lehetőleg sokoldalú legyen. Ezért a vizsgálatokat lehetőleg élő egyéneken végezzük. A csontvázon végzett vizsgálatok mindig hiányosak és könnyen félrevezethetnek, főleg ha maga a csontváz se teljes vagy a csontok esetleg nem ugyanazon egyénhez tartoztak. Többé-kevésbé hiányosak a fényképek is. Arra is ügyelnünk kell, hogy lehetőleg ugyanazon nemű egyéneket hasonlítsunk össze, nehogy a nemi és a faji különbségeket összetévezzük. Valamely közösség faji vizsgálatánál nem helyes azt csak a közösség valamilyen szempontból kiválogatott csoportján (pl. fegyenceken vagy egyetemi hallgatókon) végezni. A vizsgálatokat minden egyénnél ugyanazon szempontok szerint, ugyanolyan módszerrel és eszközökkel kell végeznünk. Az egyének lehetőleg középkorú egyének legyenek;

gyermeknél vagy öregeknél ugyanis egyes faji vonások módosultan jelentkezhetnek.¹

Mindezekből érthető, hogy az emberiség faji tagolására felmerült eddigi kísérleteket mind csak többé-kevésbé önkényes, bizonytalan, ideiglenes próbálkozásoknak tekinthetjük, sőt kérdés, hogy e téren egyáltalán lehetséges-e valaha egyértelmű és végleges megoldásra jutnunk.

2. A főbb fajok antropológiai jellemzése

Ha az emberiség faji tagolásának eddigi próbálkozásairól összefoglaló képet akarunk nyújtani, mindenek előtt meg kell különböztetnünk azokat a fajokat, amelyeket ma csupán fosszilis maradványokból ismerünk, de élő képviselői már nem ismeretesek. Valószínű azonban, hogy e fajok se pusztultak ki teljesen, csupán beolvadtak más, ma is élő fajokba és átöröklési anyaguk ezekében elkeveredve, erősen felhígulva ma is tovább él. Ilyen ősi fajok voltak Európában a *heidelbergi ember*, a *neandervölgyi faj*, az *Aurignac-faj*, a *Cro-Magnon-faj* stb. Hogy e fajok milyenek voltak, azt ma nagyrészt fantázia útján iparkodnak rekonstruálni, az azonban bizonyos, hogy a mai fajoktól lényegesen különböztek.

Külön csoportba kell sorolnunk továbbá azokat a csekély számban még ma is élő fajokat, melyek mint az emberiség ősi, primitívebb faji alakulatainak képviselői a későbbi nagy fajok elől az emberi élettér hatáira szorulva számban és történelmi szerepben egyaránt jelentéktelen csoportokként maradtak fenn. Ezeknek egy része már a történelmi időben halt ki, de a többi is általában a pusztulás felé közeledik. Ide szokták sorolni a különféle *pigmeus*

¹ V. ö. Lester-Miliot: Les races humaines. A. Colin, Paris, 1936. 34. kk, 1.

népeket, a *busmanokat*, *veddakot*, *negritokat* stb. Ezek egy része nyilvánvalóan különbözik a ma élő nagy fajktól, de szoktak ide sorolni néhány vitás közbeeső vagy keverék fajt is.

E jelentéktelen embercsoportokon kívül a ma élő emberiséget rendszerint három nagy fajkőrré osztják, a már említett *fekete* (negrid), *sárga* (mongolid) és a *fehér* (europid) fajkőrré. Ezek, valamint keverékeik uralkodnak ma az emberiség életterén.

Számban és történelmi szerepben leggyengébb ezek közül a *fekete fajkör*, melynek lélekszámát jelenleg kb. 110 millióra becsülik. Legáltalánosabb jellemző vonásuk a sötét bőrszín, mely a feketésbarnának különböző árnyalatait veheti fel. Hajuk fekete, göndör, koponyájuk többnyire hosszú, testalkatuk nyúlánk, végtagjaik hosszúak, ajkuk vastag, kifordított, orruk széles, lapos, az orrgyök alacsony. E fajkőron belül sokféle faji változat él, amiknek pontos leírása és elkülönítése még igen hiányos. Hazájuk általában a forró égöv, elsősorban Afrika, India és Ausztrália szigetvilága, továbbá Amerika, ahol e fajkört főleg az egykor behurcolt rabszolgák utódai képviselik. E fajkör, főleg életterének határvonalain különböző variációk útján közeledik a többi fajkörök variációs határaihoz.

Az előbbinél mind számban, mind történelmi szerepét tekintve lényegesen jelentősebb a kb. 720 millió lélekre becsült *sárga vagy mongolid fajkör*. Általában bőrszínük sárgás, fakó, hajuk fekete sima, koponyájuk kerek, arcuk széles, lapos, kiálló járomcsontokkal, orruk széles, orrgyökük alacsony, szemük kicsiny, a belső szemzuguk a *mongolredő* következtében alacsonyabb, szemrésük ennél fogva ferde, testalkatuk alacsony, széles, zömök, végtagjaik rövidek. Jellemző sajátságuk még az újszülöttek hátán a keresztcsont tájékán látható kékesbarna *mongolfolt* mely azonban az első évek folyamán eltűnik. E hatal-

mas fajkör népesíti be Ázsia óriási térségeit, de ehhez sorolhatók a sarkvidék eszkimói és Amerika indiánjai is. Kelet-Európa lakóinak faji összetételében szintén jelentékeny arányban szerepel, főleg fehér fajokkal keverve. E fajkör sokféle variációja alapján rengeteg fajra osztható, melyek egyes vonásai a fentebb említettektől többé-kevésbé eltérhetnek és közeledhetnek a többi fajkörök szomszédos variációihoz. E hatalmas fajkör sok-sok fajának és alfajának részleges antropológiai feltárása még szintén nagyon hiányos. E fajkörhöz tartozó népek főleg az ókorban és a középkorban játszottak vezető szerepet az emberiség történetében. Az újkorban a fehér faj mindinkább háttérbe szorította őket. Napjainkban azonban egyes mongol népek kezdenek ismét a fehér fajú népek veszedelmes versenytársaivá lenni és nem lehetetlen, hogy a jövő nekik fogja juttatni a vezetőszerepet.

A *fehér fajkör* jelenleg mind számban, mind történelmi szerepben a leghatalmasabb. Lélekszámát 900 millióra becsülik. E fajkörben található a bőr-, szem- és hajszínt tekintve egyaránt a legvilágosabb árnyalatok, bár e színek a sötét árnyalatok felé itt is sokféleképpen variálódhatnak. A fehér fajkör bőre általában világos és vékony, ezért az áttetsző véredényektől sokszor rózsás színű. A haj a világosszőke és a sötétbarna között variálódhat, vékony, sima vagy hullámos. A szem kék, szürke, zöld vagy barna színű. A koponya lehet hosszú, keskeny vagy rövid, kerek, ugyanígy az arc is. Az orr fejlett, többnyire keskeny, kiálló, a járomcsont viszont gyengén fejlett. A termet arányos, rendszerint magas vagy közép-magas. E faj hazája Európa, innen azonban többé-kevésbé szétterjedt úgyszólván minden földségre, különösen Észak-Amerikára és Ausztráliára.

E fajkörbe bizonyára több keverék faj tartozik, ezért az összes sajátságok oly nagy variálódást mutatnak, ami e fajkör egységes jellemzését szinte lehetetlenné

teszi. Egyes fajok, mint egyéb faj körök elemeivel kevert variációk mintegy átmenetet mutatnak a fehér fajkor és a többi fajkörök között. Viszont sokszor vitás, hogy e fajok melyik fajkörbe sorolhatók inkább, ugyanígy vitatható, hogy melyek az önálló és melyek a kevert fajok, valamint az is, hogy ez utóbbiak miféle fajok keveredéséből alakultak. Minthogy azonban e fajkört dolgozták fel eddig antropológiailag legjobban és egyébként is bennünket ez érdekel leginkább, az alábbiakban kissé részletesebben is ismertetjük a főbb europid fajokat.

Az europid fajok közül a legtöbbet vizsgált és leggyakrabban emlegetett az *északi faj*. Sokan (pl. Paudler, Schwantes, W. Schmidt, v. Eickstedt) nem tartják egységes, eredeti fajnak, hanem különböző fajok, elsősorban a cromagnon- vagy a dali faj és az eu-faj keverékének. Egyesek az északi faj mai képében is többféle típust és tájtípust különböztetnek meg, így pl. v. *Eickstedt teato-*, *dictlo-* és *fenno-nordicus* típusra tagolja e fajt. Tehát még e legalaposabban vizsgált faj mibenlétére nézve is lényegesen eltérő vélemények uralkodnak. Az északi faj legjellegzetesebb antropológiai jegyeire vonatkozólag is sok eltérő, ingadozó véleménnyel találkozunk és egyes szerzők bizonyos vonások terén igen széles variációt engednek meg, amik e fajnak határvonalait meglehetősen elmosódottá teszik és a más fajokba való átmenetet jelzik. A jellegzetes északi típusokként szereplő arcképek távolról se mutatnak egységes képet és sokszor legalábbis erősen vitatható, hogy az illető egyént az északi vagy pedig más faj körébe sorolhatjuk-e inkább.

Az északi faj általában a legvilágosabb embertípus. Bőre rózsásfehér, haja szőke vagy vöröses, lágy, gyengén hullámos, szeme világos, kék vagy sűrke. Termete magas, nyúlánk, koponyája hosszúkás, arca keskeny, orra keskeny, előreugró. E faj legelterjedtebb Északnyugat-Európában, Svédországban, Norvégiában, Dániában, Észak-

Németországban, Hollandiában, Észak-Franciaországban, Anglia keleti partjain, továbbá előfordul Lengyelországban, Finnországban, Oroszország északnyugati részein. Dél-Kelet felé szórványosan, mindinkább más fajokkal keveredve jelentkezik. Kivándorlás folytán Kanadában, az Északamerikai Egyesült Államokban, Dél-Afrikában és Ausztráliában is jelentékeny mennyiségben található. Az ókorban e fajt főleg a régi germán népek képviselték, de bizonyára a görög, római és makedón nép faji összetételében is számottevő szerepe volt. Azóta Európa lakosságának faji összetételében mindinkább háttérbe szorul (Entnordung).

A *mediterrán* vagy földközi-tengeri, nyugati, ibériai, liguri stb. néven is jelölt faj általában a legsötétebb az europid fajok közül. Bőre barnás, haja sötétbarna vagy fekete, puha, hullámos vagy fürtös, szeme szintén barna vagy fekete. Termete inkább alacsony, arányos, karcú, mozgékony, koponyája hosszúkas, hátul csúcsos, arca keskeny, orra fejlett, egyenes, kissé széles, az ajkak kissé vastagok. E fajon belül is többféle alfajt és típust szoktak megkülönböztetni, amelyek elkülönítése azonban még kevésbé határozott, mint az előbbi fajnál. A mediterrán faj legelterjedtebb a Földközi-tenger partvidékén és szigetein, főleg Spanyolországban, Portugáliában, Dél-Franciaországban, Közép- és Dél-Olaszországban, Afrika északi partvidékein és nyugati szigetein, de előfordul Anglia délnyugati részein, Írországban, Svájcban, Romániában és másutt is Európában délnyugattól északkelet felé mind ritkábban és mindinkább más fajokkal keverten. Dél-Amerikában szintén sok bevándorolt mediterrán fajú él.

A *dinári faj*, melyet egyesek az előázsiai fajjal azonosítanak, magas, nyúlánk, csontos természetével tűnik ki. Koponyája magas, igen rövid, hátul lecsapott, arca hosszú^keskeny, markáns, orra nagy, húsos, erősen kiálló, többnyire domború, sasorr. Szája nagy, az ajkak duz-

zadtak, az áll erős. Kezei nagyok. Az egész testalkata csontos, durvább vonású. A bőre középvilágos, haja sötétbarna vagy fekete, szőrözete általában sűrű, erősen fejlett. A szeme sötétbarna vagy fekete. Itt is szoktak többféle alfajt megkülönböztetni, melyek jellemlése és elterjedése azonban még nagyon határozatlan. A dinári faj legsűrűbben Délkelet-Európában, a Dinári-Alpok környékén, tehát a Balkán-országokban terjedt el. Ugyancsak gyakori még Ausztriában és Dél-Németországban, főleg Stájerországban, Tirolban, Bajorországban, továbbá Magyarországon, valamint a rutének, szlovákok, lengyelek között, Észak-Olaszországban, Svájcban és Angliában is. Az *alpi* vagy alpesi faj, melyet keleti faj és sok egyéb névvel is szoktak jelölni, már több tekintetben közeledik az ázsiai, mongolid fajkörhöz és egyesek szerint vitás, hogy melyikbe sorolható inkább. A keleti faj elnevezés is ezt a keleti vonatkozást akarja jelölni. E fajt elsősorban a zömök, széles, kerekded testalkat jellemzi. Termete alacsony, széles, hízásra hajlamos. Nyaka rövid, végtagjai szintén aránylag rövidek, vaskosak. A koponya, az arc rövid, kerek, az egész fej gömbölyű, zsírpárnás, lágy vonású. Az orr kevésbé kiemelkedő, széles, rövid, olykor kissé pisze. A szemek barnák, kicsinyek, a haj sötétbarna, vastagszálú, a testszőrzet gyengén fejlett, kissé ritka. A bőr kissé vastag, sárgás színű. Itt is többféle táj típus és egyéb fajokhoz közeledő alak van, melyek határai elmosódottak. E faj legelterjedtebb Közép-Európában, Svájcban, Dél- és Közép-Németországban, Közép-Franciaországban, Belgiumban, továbbá Ausztriában, Magyarországon, Csehországban, Észak-Olaszországban, de előfordul Angliában, Hollandiában, Dániában, Norvégia déli részein és szórványosan vagy más fajokkal keverve Európa egyéb részein is. Egyesek (pl. Eickstedt) a lappokat szintén ide sorolják, akiket mások viszont az ázsiai fajkörhöz számítanak.

A *keletbalti*, vagy keletinek, baltinak, keleteuropidnak is nevezett faj önállósága még eléggé vitás. Vannak, akik az északi faj egyik változatának, mások északi, alpi és mongoloid¹ fajok keverékének tartják. E faj az északi fajhoz hasonlóan világos színezetű. Haja fakó, fehéressárgás, hamuszöke, kenderszínű, kissé vastag, merev, a szőrözete általában gyengén fejlett. A szeme tompakékes, zöldes vagy szürkés vízsínű. Bőre fakó, szürkésfehér, aránylag vastag. Testalkata viszont inkább az alpi és a mongoloid fajokra emlékeztet. Termete kisközepes, széles, csontos, esetlen. Koponyája rövid, arca rövid, széles, szögletes, kiálló járomcsontokkal. Ez, valamint a kicsiny, sokszor ferde, mongolredős szemrés és a fejletlen, tömpe, pisze orr az arcnak mongoloid jelleget adnak. Legelterjedtebb Kelet-Európában, a Baltikumban, Oroszországban, Finnországban, Lengyelországban, Poroszországban, Magyarországon. Szórványosan elhúzódik Franciaországig, a Balkánig, kelet felé pedig az Uralon keresztül Szibériáig.

Ezt az öt fajt szokták az europid fajkör legfőbb képviselőiként emlegetni és ezeket dolgozták fel eddig aránylag legalaposabban. Kívülök azonban még számos kisebb fajjal találkozunk Európában. Földrészünknek főleg a Baltikumtól a Balkánig terjedő sávtól keletre eső fele antropológiailag még nagyon kevésé ismert. K bonyolult faji összetételű, területen rengeteg kisebb-Nagyobb faj és fajkeverék tanyázik, melyek faji elkülönítésére nézve még csak néhány határozatlan próbálkozással találkozunk. A hatalmas orosz síkságon keresztül szinte a középkor végéig a legkülönbözőbb fajú nomád és félnomád népek vándoroltak, keveredtek és árasztottak újabb faji elemeket Európa távolibb vidékeire is. E faji keveredés, legalább átszivárgás formájában ma is tart.

¹Mongolhoz hasonló.

A nagyobb jóléttel kecsegtető és kevésbé szaporodó Nyugat vonzza a szaporább és nyomorúságosabb viszonyok között élő keleti népeket. Nyugatról keletre viszont mind ritkább lesz a vándorlás, így a nagyrészt mongoloid jellegű Kelet, a »szláv tenger« lassanként felmorzsolja, elnyeli Nyugat-Európát.

Mi, magyarok éppen a válaszfalon állunk. Éppen ezért a magyarság faji képe nemcsak nemzeti, hanem általános európai szempontból is fokozott figyelmet érdemel.

3. A magyarság faji képe

Az előzőek után nem lesz nehéz megértenünk, hogy »magyar« fajról mint egységes antropológiai képről nem lehet szó, amint nem lehet szó pl. német, francia vagy angol fajról sem. Ha csak egy kevésbé is megfigyeljük a mai magyarság képviselőit, nyilvánvalóvá lesz, hogy egy fajilag nagyon is bonyolult kép előtt állunk, melynek elemzése távolról sem könnyű feladat.

Hazánknak a Kárpátok hegykaréjától övezett termékeny medencéje a kelet felől gomolygó néparadattal szemben az első biztonságot ígérő menedékhely, ahol vándorlása folyamán hosszabb, rövidebb időre sokféle nép megnyugodott. Ilyenek voltak a túlnyomórészt mongol vagy mongoloid hunok, avarok, valamint a hasonlóképpen mongoloid bolgár-török népek, továbbá különféle, valószínűleg nagyrészt északi jellegű germán törzsek, valamint bizonyára keletbalti és dinári fajú szláv népek, végül a jazygok, szarmaták, dákok és egy sereg egyéb nép, melyeknek faji jellege szinte teljesen ismeretlen, sőt talán nevükről se tudunk. Tartós hazát azonban egyik sem tudott itt magának teremteni. De, ha el is tűntek e népek hazánk területéről, életelvük, emberanyaguk és ezzel együtt faji arculatuk mégse veszett ki

nyomtalanul. Vagy az egész nép, vagy visszamaradt, szétszóródott kisebb csoportjai beleolvadtak az utánuk jövő népekbe és abban tovább élve módosították az újabb lakosság faji képét, így a *Kárpátok medencéje a különböző fajok elemeinek valóságos gyűjtőedényévé lett.*

Ugyanez folytatódott a magyarság honfoglalásával is. Az itt talált különféle elemű gyér lakosságot a magyarság bizonyára nem irtotta ki teljesen, hanem inkább a maga érdekében felhasználta, úgyhogy ez rövidesen beleolvadt a magyarságba, annak ma már kielemezhetetlen alkotórészévé lett. Egyébként maga a honfoglaló magyarság se volt fajilag egységes. Bármily keveset tudunk honfoglaló őseink faji képéről, annyi — és úgy szólván csak annyi — bizonyos, hogy *a magyarság már a honfoglaláskor is fajilag kevert nép volt. Ezt igazolják a honfoglalás korabeli sírleletek, de valószínűvé teszik már a honfoglalást megelőző ismételt és viszontagságos vándorlások is.*

A *honfoglaló magyarság* antropológiai tanulmányozása, sajnos, nehezebb mint hazánk némely megelőző lakosságáé. Ugyanis míg pl. az avarok embertani vizsgálatához ma már közel 3000 koponyával és több mint 1000 csontvázal rendelkezőnk, honfoglaló őseink faji jellegének megállapítására alig 100 koponya és csontváz áll rendelkezésünkre.¹ A honfoglalás kora utáni sírok pedig már mind kevésbé nyújthatnak hiteles adatokat a honfoglaló magyarság eredeti faji jellegéről. Hiszen az új hazában bizonyára gyors keveredés ment végbe az itt talált és később bevándorolt vagy a kalandozások alkalmával behurcolt népelemekkel. Az új hazába költözött nomád lovasnép bizonyára nagy nőhiányban szenvedett. Ezt bizonyítja az is, hogy a hitelesen honfoglaló

¹ Bartucz: A magyar ember. A magyarság antropológiája, mr. Magy. Egyet. Nyomda, Budapest, 1939. 479. 1.

pogány magyar sírokban feltűnően kevés a nő és a gyermek és a női koponyák már ekkor is átlag jelentékeny faji eltérést mutatnak a férfi koponyákkal szemben.¹

így a honfoglaló magyarság faji képére vonatkozólag inkább csak bizonytalan találgatásokkal rendelkezünk. A magyarság antropológiájának egyik legkiválóbb ismerője, Bartucz pl. 1913-ban a *jászdósai* honfoglaláskori koponyák vizsgálatánál még azt állapította meg, hogy e koponyák nagyobb része (28%) hosszúfejű, illetve (56%) középfejű és csak kisebb része (16%) rövidfejű, amiből azt a következtetést vonta le, hogy a honfoglaló magyarság inkább valamilyen hosszúkoponyájú fajhoz tartozott.² Később azonban rájött arra, hogy vizsgálati anyagának egy része régebbi temetőből való, ami természetesen előbbi következtetését megalapozatlanná tette.³

Az eddigi kevés számú vizsgálati anyagból határozott, végleges képet a honfoglaló magyarság faji jellegéről néni alkothatunk. Az eddigi anyagban egyaránt szerepelnek rövid és hosszú koponyák, alacsony és magas termetű csontvázak, tehát a faji kevertség nyilvánvaló. *Hogy* azonban mely fajok és milyen arányban szerepeltek honfoglaló őseink faji összetételében, arra nézve legfeljebb csak bizonyos valószínűségű véleményt kockáztathatunk meg.

Az antropológusok mai általános véleménye szerint a honfoglaló magyarság faji alkatának egyik főeleme a *keletbalti faj* volt, melyet valószínűleg a magyarság ugor eredetű ága hozott magával. A másik fő faji eleme a *turanid vagy kaukázusi-mongoloid* névvel jelölt faj, mely viszont bizonyára a magyarság török eredetű ágától származik. Ez utóbbi az europid és a mongolid fajok

¹ Bartucz: I. m. 485. 1.

² Bartucz: A jászdósai honfoglaláskori koponyákról. A Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának ért. 1913. 334. kk. 1.

³ Bartucz: A magyar ember. Budapest, 1939. 481. k. 1.

között álló, vagyis *mongoloid* jellegű, sötét színösszetételű faj mely főleg Európa és Ázsia határán, a nagy dél-oroszországi pusztákon, a Kaukázusban található. Antropológiai leírása azonban még hiányos, vitás, valamint vita folyik arról is, vajjon az europid vagy a mongolid fajkörbe tartozik-e, avagy a kettő keveréke. Ezekén kívül kisebb arányban még bizonyára sok egyéb, részben europid, részben mongolid fajkörhöz tartozó elem is szerepelt a honfoglaló magyarság faji összetételében. Végeredményben tehát *honfoglaló őseink faji jellegüket tekintve valószínűleg az europid és a mongolid fajkor határán levő fajkeveréket alkottak.*

Amint azonban a magyarság új hazájában letelepedett, főleg miután a kereszténységet felvette, mind nagyobb mértékben keveredett a szomszédos europid fajú népekkel, tehát fajilag is mindinkább európaivá lett. Ezért az árpádkori sírokban már lényegesen több az europid fajú elem, mint a pogány magyar sírokban. De újabb mongolid elemek is kerültek a magyarság testébe a beolvadt avarok, besenyők és kunok útján. Majd a tatárdulás után a nyugati telepések ismét szaporították az europid faji elemeket. Mindezek mellett természetesen tovább éltek a honfoglalóktól hozott Ősi faji elemek is, csakhogy folytonosan hígítva idegen elemekkel. *Minthogy pedig a magyarságot a honfoglalókkal többé-kevésbé fajrokon keleti népektől egyrészt a Kárpátok hatalmas hegyláncja, másrészt a lényegesen más kultúrkörbe kapcsolódás mindjebb elkülönítette, a magyarság faji összetételének további európaizálódása elkerülhetetlen volt.*

Különösen nagyarányú lett e folyamat a török hódoltságot követő időkben. A nagy mértékben elnéptelenedett ország, mint a légritka tér szívta magába a szomszédos népek telepescsoportjait és olyasféle vándorlási folyamat indult meg hazánk felé, mint a múlt században Amerikába, Míg a török vész bevezető korszakában az ellenség

elől menekülő idegenek tömegei kerestek itt védelmet, a hódoltság elmúltával a nagyobb jólét, a meggazdagodás vágya vonzotta hazánkba Európa nyomorgó tömegeit. A válságos időkkel járó hatalmas belső vándorlások pedig a régi lakosság faji megosztottságát keverték jobban össze. Egyes vidékek addig sajátos faji jellege lényegesen módosult. Az egyes fajok az ország különböző vidékeire egyenletesebben szétszóródtak.

Így a mai magyarság faji összetétele a szomszédos népekéhez hasonló. Megtaláljuk benne úgyszólván az összes európai fajokat, sőt néhány ázsiai típust is különböző arányban. Áll ez nemcsak az egész ország magyarságára, hanem szűkebb területeken belül is. Hiszen csaknem minden község lakosai között találunk szokét és barnát, alacsony és magas termetűt, nyúlánk és széles testalkatúakat, pisze és sasorrúakat, vagyis a legkülönbözőbb fajok elemeit. Legfeljebb bizonyos vidékeken egyik vagy másik faji jelleg van túlsúlyban. E faji kevertség egyébként — mint említettük — nem csupán a magyarságot jellemzi, hanem különböző fokban az összes kultúrnépeket. Hiszen a népek története folytonos szétszóródás, összekeveredés, kölcsönös átszivárgás. A vér, a faj, az élet mindenütt átszivárog a politikai és etnikai határokon és e természetes folyamatot semmi meg nem akadályozhatja. Minthogy pedig e keveredési folyamat állandó és fel nem tartóztatható, ez egyik akadálya annak, hogy valamely nép faji összetételét pontosan és véglegesen megállapíthassuk.

Egy másik akadálya ennek a különböző népelemek sokszor igen egyenlőtlen szaporodása. Tegyük fel pl., hogy az egyke vagy egyse szokásának hódoló baranyai magyarság lényegesen más faji összetételt képvisel, mint a szabolcsi, ahol viszont 8-10 gyermek se ritkaság családonként. Nyilvánvaló, hogy az ilyen szaporodási különbségek az ország összlakosságának faji összetételében már egyetlen nemzedék folyamán lényeges eltolódást

okozhatnak. És ez, tekintettel arra, hogy a szaporodás a mértani haladvány szerint emelkedik, néhány nemzedéken át teljesen megváltoztathatja valamely nép faji összetételét pusztán belső folyamatok következtében, a határokon keresztül történő minden ki- vagy beszívárgás nélkül is. Ebből is következik, — mint már említettük — hogy elsősorban nem a vér, a fajiság az, ami a népeket, nemzeteket egymástól elkülöníti, illetve évezredek folytonosságában önmagával azonossá teszi.

Ha mármost a mai *magyarság faji összetételének* közelebbi megvilágítására vállalkozunk, nyilván nem törekedhetünk az egyes fajoknak, valamint azok számarányának pontos és végleges megállapítására. Ilyesmi sem a magyarságnál, sem más népnél nem lehetséges, legfeljebb arra vállalkozhatunk, hogy valamilyen hozzávetőleges, valószínű képet adjunk. Az alábbi becslések adatait nagyobb részben *Bartucz* idézett legújabb könyve alapján ismertetem.¹

Az *északi faj* elemei hazánkban főleg Dunántúl, a Felvidék és Erdély egyes részein található kisebb foltokban, főleg olyan helyeken, ahová német (főleg szász) vagy északi szláv települések történtek. Gyakoribb a városokban és ipartelepeken, továbbá a vezető társadalmi osztályokban, mint egyebütt. Vallásfelekezetek szerint leggyakoribb az evangélikusok között. Országos átlaguk kb. 4%-ra becsülhető.

A *mediterrán faj* elemei csupán szórványosan, inkább a déli, nyugati határok felé, valamint Erdélyben, nagyobb részben városokban található, de legfeljebb 1%-ban. Régebben e faj sokkal nagyobb arányban szerepelt a magyarság faji összetételében. Előfordul még hazánkban szórványosan egy másik hosszúi ej ü, sötét színkomplexiójú faj is, melyet *riazan fajnak* neveznek. E fajt, mely inkább

¹ V. o. még Gáspár: Fajismeret. Novak, Budapest,

Dél-Oroszországban fordul elő, többen a mediterrán és valamely mongoloid faj keverékének tartják.

A *dinári faj* már az előbbieknél sokkal nagyobb arányban szerepel a magyarság faji összetételében. Hazánkban mindenütt előfordul, de leginkább a déli részeken, valamint a jászok, nagykunok és a hajdúk között. Gyakoribb a földműves osztályban, de sok van belőle a köz- és főnemességben is. Országos átlaga mintegy 20%-ra becsülhető.

Az *alpi faj* hazánkban szintén meglehetősen elterjedt, főleg Dunántúl, az osztrák határ felé, valamint a városi iparos és értelmiségi osztályokban, úgyszintén a délnémet (sváb) telepítésű vidékeken. Országos átlaga kb. 15%.

A *keletbalti faj*, mint említettük, a honfoglaló magyarságnak is bizonyára egyik legfontosabb alkateleme volt. Ma is elég gyakori az ország minden részében, leginkább azonban az alföld északi és északkeleti részén, főleg a palóc vidéken és Szabolcsban, továbbá a Dunántúl északnyugati és délnyugati vidékein. Megvan minden társadalmi osztályban, mégis gyakoribb az alsó rétegekben. Országos átlaga mintegy 20%.

A magyarságnak legjellegzetesebb faji alkotó eleme *Bartucz* szerint a *turanid faj*, illetve ennek egy magyar tájtípusa, amit a kiváló magyar antropológus *Alföld-fajnak* nevez. E fajnál az eredeti mongoloid vonások elhalványultak, kifinomodtak, európaiasodtak. E típus főleg az *Alföldön*, valamint Dunántúlon gyakori, és hazánkon kívül *Bartucz* szerint nem található, amit egyrészt e hazában való hosszú tartózkodással, másrészt ugyanitt európai alakokkal való hosszú kereszteződéssel magyaráz. Eszerint az Alföld-faj nem tiszta faj, hanem *keverék faj*, illetve környezethatás alapján formálódott *tájtípus*. Ez a faj, amit régebben *törökös* magyar típusnak is neveztek, közepes termetű, kissé hízásra hajlamos, zömök testalkatút

rövid koponyája, sötéthajú és szemű, barnás bőrű. Arca lágyvonású/kissé mongolid jellegű, de nem lapos, orra jól kiemelkedik, szemei élénkek, végtagjai rövidek, kezei lábai kicsinyek. Jellegzetes képviselői pl. II. Rákóczi Ferenc és Deák Ferenc. E faj elemei is nagy arányban szerepeltek már a honfoglaló magyarságban, valamint a hunok, avarok és a kunok faji összetételében. Ma leggyakoribb a Tisza középső folyásánál, a kunok között, valamint a Dunántúl egyes vidékein, a Balaton környékén, de gyakori az ország egyéb részein is. Leginkább a köznemes és kisbirtokos osztályokban, valamint a református rétegekben található. Országos átlagát Bartucz mintegy 25%-ra becsüli.

Bartucz megkülönbözteti még a magyarság faji összetételében az *előázsiai* vagy *taurid* fajt, melyet egyesek kaukázusinak is neveznek, inasok a dinári fajhoz sorolnak. Ez sok tekintetben hasonlít a dinári fajhoz, de lényegesen alacsonyabb termetű, hízásra hajlamos, zömökebb testalkatú. Orra nagy, húsos, horgas, többnyire az orrcsúcs is erősen görbült, ajkai vastagok. E faj legelterjedtebb Élő-Ázsiában és főleg a Földközi-tenger keleti vidékén, de gyakori Dél- és Közép-Európa nagy részében is. A magyarság között főleg Erdélyben, az örmények, székelyek és erdélyi magyarok faji összetételében, de elszórtan másutt is található. Ez a faj egyébként egyik lényeges eleme a *zsidóság* faji összetételének is. Országos átlaga csak 4-5 %-ra becsülhető.

Ezenkívül található a magyarságban különféle *mongolid* faji elemek, főleg a matyóság körében, a Kis-Alföldön, a Dunántúl egyes vidékein, a Jász-Kunságban, a Székelyföldön és szórványosan mindenfelé. Jellemzik a lapos arc, kiálló járomcsontok, befelé lejtő szemrés, olykor mongolredővel, lapos, széles orrgyök, mint kirívó mongolid vonások. A hazánkban található mongolid elemek azonban nem egységesek, hanem bizonyára a mongolid fajkör

többféle fajától származnak. Országos átlaguk összesen 4-5%-ra tehető.

Végül néhány százalékban szerepel még a magyarság faji Összetételében egyéb, részben nemeurópai elem is, ami főleg a *zsidóság* és a *cigányság* útján kerültek a magyarságba.

Mindezek szerint a magyarság faji képét ma elsősorban a turanid vagy Alföld-faj, továbbá a keletbalti, dinári és az alpi faj jellemzik. Ezek teszik ki a becslés szerint a mai magyarság faji alkotó elemeinek mintegy 80%-át. Hogy ezek az arányok a jövőben miként módosulnak, az a további népmozgalmi adatoktól, a ki- és bevándorlástól, főleg azonban a belső természetes szaporodás arányaitól függ. *Mert a magyarság élő teste, mint a többi népé is, más volt a múltban és ismét más lesz a jövőben.* Ez az élők sorsa, a természet fel nem függeszthető törvénye.

V. A FAJOK PSZICHOLÓGIÁJA

1. Kultúra és faj

Ha az emberfajok csupán külső, testi sajátságokban különböznének egymástól, a fajiságnak, a fajkérdésnek alig volna nagyobb jelentősége, mint pl. annak, hogy melyik faj miként ruházkodik. Tehát lehetne esetleg arról vitakoznunk, melyik faj szebb testalkatú, vagy melyiknek a testi adottságai a megfelelőbbek bizonyos körülmények között, de a szellemi alkotások, a kultúra szempontjából a fajok között nem volna különbség. Márpedig az embert elsősorban éppen a *szellem*, a *kultúra* jellemzi.

Ha áttekintjük földünk szellemi, kulturális térképét, lehetetlen tagadnunk, hogy a szellemi élet, a kultúra nem ragyog egyformán az emberi nem egész elterjedési területén. Földünk felszínén nemcsak a földrajzi alakulatok mutatnak különböző magasságokat, hanem a szellemi élet is hol égbetörő ormokban csúcsosodik ki, hol pedig mocsaras mélységekben laposodik el. És, ha a szellemi színvonalnak ezt az eloszlását összevetjük a fajok eloszlásának térképével, a fajok és a kultúr színvonalak között olyan összefüggést találunk, ami aligha írható pusztán a véletlen rovására.

A kultúrának eloszlását nem lehet pusztán a környezettel, a földrajzi, klimatikus, megélhetési viszonyokkal, közlekedési lehetőségekkel se magyaráznunk. Ezeknek

is lehet ugyan nagy szerepe a kultúra kifejlődésében, mert pl. a sarkvidékek zord klímája nyilván mérhetetlenül kedvezőtlenebb a kultúra kifejlődésére, mint a Földközi-tenger vidéke. Ámde, ha egyedül a földrajzi adottságok határoznák meg a kultúra fejlődését, akkor földünk szellemi térképének ősidők óta állandóan ugyanolyannak kellene lennie, amint a hegyek, folyók és a tengerpartok eloszlása se változott.

Márpedig a kultúra földrajzi eloszlása idővel nagyon is változik, a viszonylagos szellemi színvonal ugyanazon a vidéken is koronkint lényegesen különböző lehet. Az ókori kultúrák kimagasló középpontjainak helyén ma nagyobbrészt szellemi laposság terjeszkedik és a kultúra csúspontjai eltolódtak oda, ahol annak idején sötét barbárság honolt. Ki lenne hajlandó még ma is az ókori nagy kultúrák helyét AsszírIA, Babilónia vagy Egyiptom vidékét tekinteni a kultúra legkimagaslóbb csúspontjának? És vajjon nem a »sötét Balkán« nevet kapta-e az a hely, ahol Perikles idejében utólérhetetlen ragyogással csúcsozott ki az emberi kultúra? Viszont Észak-Amerikának, Dél-Afrikának vagy Ausztráliának relatív kulturális színvonala az utolsó 1-2 évszázad alatt emelkedett az addig szinte ismeretlen, homályos mélységből a legelőkelőbb magasságok körébe. És a pun háborúk idejében Hannibál még csak barbár hegyi lakókat talált Közép-Európa ama vidékein, ahol azóta immár ezer éven keresztül a kultúra legteljesebb pompájában virágzik.

A földrajzi viszonyok e vidékeken a történelmi idők óta lényegesen nem változtak. Balkán földrajzi viszonyai, a kisázsiai partvidék és szigetvilág pompás tagoltságai, a görög ég ragyogása most is csak olyan, mint Perikies idejében. Az újvilág földrajzi adottságai se változtak az utolsó századok folyamán. Lényegesen megváltozott azonban e vidékeken az *ember*, a lakosság, ezek életelve, átöröklési anyaga, faji összetétele. Ez nincs úgy egy

helyhez kötve, mint a hegyek, folyók, partvidékek, hanem hol hirtelen vándorlással, hol lassú beszivárgással, vagy pedig kiválasztás, kihalás útján állandóan változik. Az antik kultúra szülőföldjén ma már nem Perikles hellénjei laknak, nem az ő életelvük, átöröklési anyaguk népesíti be e területet, hanem egyéb »barbár« népek ivadéakai telepedtek a görög szellemóriások kidőlt életfáinak helyébe. Az újvilág új kultúráját se a bennszülött őslakók képviselik, hanem a nemrég bevándorolt idegenek. Ahol tehát a kultúra, a szellemi élet megváltozott, ezt nem a környezet, hanem az emberanyag változása hozta magával. S mivel Balkán új lakói immár két évezred alatt se tudták a kultúra terén azt a vezető szerepet visszanyerni, amivel a klasszikus görögség dicsekedhetett, a kultúra színvonalának ily tartós megváltozását elsősorban az emberi átöröklési anyag, örökölt hajlamok olyan különbségével kell magyaráznunk, amit a környezethatás évezredek alatt se képes módosítani.

Minden kultúra kialakításához elsősorban megfelelő *tehetség, született, örökölt hajlam* kell. Ezért amelyik nép magas kultúrát létrehozott, azt a népet, legalábbis kultúr-építő korszakában tehetségesnek kell elismernünk. Ez azonban nem jelenti egyúttal azt is, hogy e nép ezt megelőzőleg és utána is mindenkor ugyanannak a tehetségnek hordozója. Hiszen az átöröklési anyag, mint említettük, folytonos és olykor lényeges — kedvező vagy kedvezőtlen — változásokon megy át.

Viszont, ha valamely nép nem hozott még létre magasabb kultúrát, ez nem jelenti minden esetben azt, hogy arra belsőleg, öröklődő tehetség hiánya folytán képtelen. Hiszen a tehetség csak egyik, bár nélkülözhetetlen kelteke a magasabb kultúra kiépítésének, önmagában azonban elégtelen, ha egyéb körülmények, pl. mostoha föld'ajzi viszonyok, kedvezőtlen politikai helyzet, folytonos küzdelmek, háborúk, elemi csapások, avagy a nép csekély

száma megakadályozzák a nagyobb arányú kultúrmunkát. Ha tehát a kultúrából akarunk valamely nép tehetőségére következtetni, az utóbb említett körülmények vizsgálatát se szabad figyelmen kívül hagynunk és csak az egyéb okok kizárásával bizonyíthatunk a kultúra hiányából a megfelelő tehetség hiányára. Természetesen valamely nép tehetségiánya se szükségképpen örökös, megváltozhatatlan és az eddigi kultúrátlanságot nagyarányú fellendülés is követheti.

A kultúránál azonban nemcsak *okozati*, hanem lényeges *minőségi* különbségek is vannak. Azt pl. nehéz volna eldönteni, hogy az ókori kultúrák közül melyik volt magasabbfokú, de az kétségtelen, hogy a kínai, az egyiptomi, babiloni, asszír, hindu, görög stb. kultúra minőségileg mind más és más. E minőségi különbség kialakulásánál pedig szintén egyik lényeges tényezőnek kell feltennünk az illető népek velükszületett hajlamát, illetve faji összetételét.

Kultúrát mindig valamely *nép, nemzet* hoz létre, ez népesít be valamely területet, országot, ennek történetét ismerjük, minthogy ennek közössége alkot történeti folytonosságot és különül el hasonló közösségektől. Ámde a nép nem faj; a fajoknak nincs hazája, politikai szervezetsége, nincs történeti folytonossága és nincs saját kultúrája sem. *Ezért a népek története és kultúrája nem azonos bizonyos fajok történetével és kultúrájával.* Mindamellett a népek bizonyos fajoknak különböző arányú keveréke és az egyes népek faji összetétele lényegesen különböző lehet. Továbbá egy népen belül is egyes személyek vagy törzsek, illetve az ország egyes területeinek lakossága fajilag mások és mások lehetnek.

Ha azt találjuk, hogy mindazok a népek, melyeknek faji összetételében egy meghatározott fajnak lényeges szerepe van, egyaránt képesek voltak bizonyos magasabb fokú kultúrát létrehozni, ez legalább is valószínűvé

teszi hogy e kultúra elsősorban a közös faji elemek alkotása. Lehetséges azonban az is, hogy azok a többi fajok, melyek e népek faji összetételében szintén jelentékeny szerepet játszanak, ugyanolyan vagy még nagyobb arányban vették ki részüket a kultúra kiépítésében, vagy elsősorban éppen a szerencsés faji keveredésnek köszönhető a kultúra. Egy faj tehetsége mellett csak akkor bizonyítana valamely kultúra, ha azt is ki tudnánk mutatni, hogy ilyen kultúra egyetlen olyan népnél se található, amelyiknek faji összetételében nem szerepel lényeges elemként az illető faj.

A kultúrák faji különbsége mellett nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy minden kultúrában vannak *általános emberi* vonások, értékek, melyeket igen különböző fajú népek egyaránt képesek elismerni és magukévá tenni. Tehát valamely kultúra nem kapcsolatos teljes mivoltában csupán egyetlen fajjal, hanem jelentékeny, esetleg túlnyomó része faji adottságoktól független, fajközi, általános emberi jellegűnek tekinthető, amelyet a legkülönbözőbb fajú népek egyaránt magukévá tehetnek. Sőt még azt az állítást is megkockáztathatjuk, hogy *minden igazi nagy kultúráérték abszolút, fajoktól, népektől független érték, aminek elérése minden faj és nép számára méltó törekvés.*

Éppen a kultúrának e nagy mértékben *általános emberi* jellegéből következik, hogy az egyes kultúrák nem fejlődnek teljesen elszigetelten, hanem állandó szellemi kölcsönhatás mellett alakulnak ki. Egyetlen népnek sincs olyan kultúrája, mely teljes egészében e nép eredeti, új, önálló alkotása volna. Minden nép kultúrájában vannak *idegen elemek, idegen hatások*, amiket sokszor nehéz az eredeti, saját alkotásoktól elkülöníteni. És e kölcsönhatás a legkülönbözőbb fajú népek között is lehetséges. Így alakulhatott ki a hellenisztikus korban a Földközi-tenger környékén, sőt csaknem az egész római biro-

dalom területén többé-kevésbé egységes hellenisztikus kultúra, melyben a görög szellem vezető szerepe mellett sok egyéb nép szellemi hatása is érvényesült, így fejlődhetett ki a középkor folyamán a görög-római és a zsidó-keresztény elemekből az az európai kultúra, melyet földrészünk legkülönbözőbb fajú népei azóta is egyaránt magukénak vallanak. A renaissance és humanizmus kultúrája Olaszország után elsősorban Magyarországon kezdett terjedni, majd egymás után hódította meg Európa legtöbb népét, tekintet nélkül azok faji különbségére. És amint vannak teljes európai műveltségű négerék vagy japánok, épúgy akad számtalan európai rajongója a néger dzsesz-zenének, vagy a hagyományos európai kultúrával össze nem férő, ázsiai jellegű bolsevizmusnak.

A kultúra tehát a népek, fajok között vándorol és vándorolt bizonyára a történelem előtti időkben is. A szellem fölényesen keresztezi az életelv, az átöröklési anyag útvonalait. Ezért hasonló kultúrából vagy kultúrelemekből korántsem lehet mindjárt hasonló faji jellegre is következtetnünk, és a kultúrák vándorlása nem mindig egyezik a fajok vándorlásával.

A kultúra nagyrészt az egyén, a nép, a faj másodlagos jellemvonásaihoz, szellemi fenotípusához tartozik. Ezért lehetséges különböző faji összetételű népeknek, illetve egyéneknek is hasonló kultúrája, viszont a hasonló fajúaké lényegesen különbözhet. A finnek kultúrája lényeges faji különbségek ellenére is túlnyomóan svéd színezetű, viszont a nagyrészt egyfajú horvát és szerb nép kultúrája jelentékenyen különbözik.

Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a kultúra mind fokát, mind minőségét tekintve az elsőleges hajlamok, a genotípus különbsége szerint egyéknél, népeknél és fajoknál egyaránt bizonyos mértékig sajátosan színeződjék. Ez a sajátos színeződés főleg akkor jelentkezik, amikor az addigi környezet állandó idegen befolyása

többé-kevésbé csökkenve az eredeti hajlamok önállóban érvényesülhetnek. Ez következik be, ha valamely nép az addigi közösségből kiszakadva, politikailag önállóvá lesz, autonómiát nyer, avagy új gyarmatosítással alakít külön államot. A Balkán-népek sajátos kultúrhajlamái azóta nyilvánulhatnak meg, amióta a több évszázados török uralom alól fölszabadulva, önálló államokban élnek. Haiti és Libéria néger államai függetlenné válva a sok európai, illetve északamerikai kultúrhatás ellenére kultúra terén elmaradtak, sőt talán visszasüllyedtek. Francia Guayana néger rabszolgái felszabadításuk után a telepekről az erdőkbe vándoroltak. Ugyanígy jobban megnyilvánulnak sajátos hajlamai azoknak a népcsoportoknak, melyek másokkal egy közösségben élnek ugyan, de mégis nagy mértékben elszigetelve. Ilyenek pl. az orthodox gettózsídóság vagy a vándor cigányok.

Természetes azonban, hogy az egyes népek, népcsoportok, sőt fajok hajlamain is mindig csak valamilyen *átlag-hajlamot* érthetünk, ami nem jellemzi az illető közösség minden egyes tagját, sőt igen nagy egyéni eltérések is mutatkozhatnak az átlaggal szemben. Ezek az egyéni eltérések annál nagyobbak lehetnek, minél vegyesebb az illető közösség átöröklési anyaga, faji összetétele.

Az átlagos hajlam több nemzedéken át részint egyoldalú kiválasztás, részint keveredés folytán lényegesen változhat. A nép azonban a régi, hagyományos kultúrát tovább őrizheti és magáénak vallhatja akkor is, amikor az már távolról sem hű képe az illető nép átlagos hajlamainak. Hiszen *az elődöktől nemcsak biológiailag öröklünk, hanem szellemi örökséget is kapunk*, amely szellemi hagyaték sokszor még átlagban sem egyezik az életelv útján, biológiailag örökölt hajlamokkal. És főleg akkor állhat fenn lényeges eltérés a szellemi és a biológiai örökség között, ha nagyobb arányú keveredés folytán a nép zöme már tulajdonképpen nem is vérszerinti, hanem csak

mintegy adoptált utóda a szellemi örökhagyó elődöknek. A hagyomány azonban szellemileg hat még akkor is, amikor a létrehozók életelve, átöröklési anyaga már régen kihalt.

Mindamellett a szellemi örökség se tartható fenn sokáig, ha a nép átlagtehetségében tartósan nagyfokú süllyedés áll be. Egy ideig mint letűnt és többé vissza nem térő régi dicsőség alkonypírja ragyog még a nemzet egén az ősök magas kultúrája, majd csupán mint múzeumi tárgyat mutogatják a kíváncsi idegeneknek azok az utódok, akik már legfeljebb múzeumi portásoknak vagy idegenvezetőknek alkalmasak, de nem képesek többé az ősök nagy alkotásait utánozni, sőt még megérteni, értékelni sem. A spanyolok a XVI. századot, a francia nép XIV. Lajos korát mint dicső kultúrájuk tovatűnt csúcspontját idézik már csak fel, de nem voltak képesek fenntartani vagy újra elérni az egykori szellemi fellendülést, illetve vezetőszerpet. Róma se érte el 2000 év óta a császárok korának fényét, a görög nép számára pedig az ősök antik kultúráját jórészt idegeneknek kellett feltárniok.

El kell ismernünk, kultúrához nem elég csupán tehetőség, hajlani, szükséges hozzá sok egyéb is, elsősorban bizonyos *anyagi jólét*. Ámde mindez megfelelő hajlamok nélkül szintén nem elégséges magasabb kultúra kialakításához és a szellemi kultúra nincs is mindig arányban az anyagi jóléttel. Vannak népek, melyek arra se képesek, hogy észrevegyék a lábaik előtt heverő kincseket és mint gyarmati bennszülöttek idegen népek anyagi és szellemi jólétét gyarapítják földjük kincseivel. »Kincses« India gazdagsága messze felülmúlja Németországot, de a kultúra terén mégis a szegény Németország összehasonlíthatatlan fölényben van a keleti kincsek birodalmával szemben. Anglia már régóta messze kimagaslik az anyagi- jólét, a gazdasági kultúra terén a többi kultúrállamok közül,

de hasonló szellemi hegemoniát nem sikerült megszereznie.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy a népek öröklődő hajlamai, faji összetételük távrolól sem közömbös történetük, kulturális fejlődésük szempontjából. Éppen ezért a kultúrának és az egész emberiségnek története szempontjából rendkívül érdekes és fontos szerep várna a fajpszichológiára, az egyes fajok és fajkeveredések öröklődő lelki hajlamainak tanulmányozására. Sok eddigi hiányt és téves magyarázatot tudnánk ezáltal kiküszöbölni. Ámde ugyanígy kiviláglik már az eddigiekből is, hogy a fajpszichológiai vizsgálódásoknak számos nehézséggel kell megküzdeniök. Különösen nehéz olyan módszert találnunk, mely e téren tudományos szempontból teljesen kifogástalan volna és teljesen megbízható eredményekre vezetne.

2. A fajpszichológiai vizsgálódások nehézségei

Az örökléstan nyilvánvalóvá tette, hogy mind a testi, mind a lelki hajlamok terén az emberek között számottevő különbségek vannak, melyek elődökről utódokra öröklöhetök nemzedékek hosszú során át. Ennek alapján igazolt az a feltevés is, hogy az emberfajok mint közös elődök leszármazottai nem csupán testi vonásokban, hanem az öröklődő lelki hajlamok terén is különböznek egymástól. Erre a következtetésre kell jutnunk, mint láttuk, az emberi kultúra nagyfokú különbségeiből is, amik egyéb tényezőkkel nem okolhatók meg eléggé. Tehát az egyes fajoknak jellegzetes lelki alkata is van és ezért megvan a létjogosultsága egy ezzel foglalkozó tudománynak, a *fajpszichológiának*.

Ha azonban el is ismertük a fajok lelki alkatának különbségét, ezzel még nem állítjuk azt, hogy az emberi léleknek, az *anima rationalis*-nak önmagában is van vala-

milyen fajisága, faji jellege, ami ellen újabban főleg W. Schmidt¹ tiltakozik. Amennyiben a lélek nem közvetlenül a szülőktől származik, — mint alább, metafizikai tárgyalásunk folyamán kifejtjük — akkor természetesen a léleknek nincs faja. De lehetnek veleszületett, fajlagos lelki sajátságai maguknak a testből és leiekből álló konkrét egyéneknek és fajoknak, minthogy az ember nem csupán a test és a lélek valamilyen laza kapcsolatából, hanem a kettőnek a legszorosabb, *szubstanciális egységből* áll. E szubstanciális egység pedig a testi és a lelki folyamatoknál egyaránt megnyilvánul. Tehát az egyének és a fajok a *testtel öröklődő hajlamok* által nyernek sajátos lelki alkatot is, és ha az ilyen értelemben vett lelki átöröklés az egyéneknél — mint láttuk — kétségen felül álló tény, nem tagadhatjuk meg a sajátságos lelki alkatot a fajoktól sem.

Ezzel szemben indokolt ugyan az az ellenvetés, amit W. Schmidt ellenfele, F. Lenz¹ is említ, hogy az anyagnak viszont nincs individualitása, sőt még csak emberi jellege se. Tehát mi teszi akkor az embert csupán testileg is faji és egyéni sajátságokkal rendelkező individuummá, ha ilyen sajátságokat a leieknél se ismerünk el? E nehézség kielégítő megoldására egyedül az az elméletünk látszik alkalmasnak, melyet metafizikai fejtegetéseink folyamán fogunk részletesen kifejteni, t. i., hogy *az élő test nem pusztán anyag, hanem anyag és életeli kapcsolata*. Az öröklődő egyéni hajlamok és a fajiság hordozóját pedig így nem a pusztán anyagban, sem önmagában a szellemi lélekben, hanem éppen a közöttük levő *életelvben* kell keresnünk.

Ha el is ismerjük a fajok lelki alkatának kétségtelen

¹ W. Schmidt: Rasse und Volk. A. Pustet, Salzburg-Leipzig. 2. kiad. 1935. 42. l.

² Baur, Fischer, Lenz: Menschliche Erb lehre. Lehmann, München. 4. kiad. 1936. 704. k. 1.

különbségét, e különbségek részletes és pontos megállapítása annál nehezebb feladat. Egymástól nagy távolságban levő fajoknál, amilyen pl. az europid és a néger fajok, már a felületes megfigyelés számára is mutatkoznak jelentékeny különbségek, de még e különbségeket is inkább csak érezzük, zavarosan ismerjük. Ha részletes és világos tudományos leírást akarunk róla adni, az még ilyen szélső esetekben is nehézségekkel jár. Még nehezebb a különbségek biztos felismerése és pontos leírása egymáshoz közelebb álló fajoknál, pl. két europid fajnál.

A fajpszichológia eddigi fejlődését sokszor hátrányosan befolyásolta az is, hogy művelői túlnyomó részben antropológusok voltak, akik lehetnek kiváló szakemberek a maguk tudományában, de a pszichológiai vizsgálatok és általában a szellemtudományok terén, valamint azok módszereiben rendszerint járatlanok. Ezért hajlandók kellő kritika nélkül elfogadni mindazt, ami egyéni előítéleteiknek kedvez és kellő indokolás nélkül elvetetni vagy elhallgatni azt, ami eleve elfoglalt álláspontjukkal ellenkezik. A pszichológusok viszont, akik fajpszichológiai vizsgálódásokkal foglalkoztak, ha ismerték is a maguk szaktudományának módszereit és azok hiányait, nehézségeit, sokszor kevésbé voltak jártasak az antropológiában, kevésbé ismerték az antropológiai fajelmélet sok nehézségét, bizonytalanságát, ingatag voltát.

Mindehhez hozzájárult még *az elfogulatlanságnak, előítélettől való mentességnek sokszor nagyfokú hiánya*, ami e területen nagyon is kísért jóhiszemű vagy szándékos részrehajlásra. Hiszen nemcsak maga a vizsgálandó terület homályos és módszerei bizonytalanok, hanem amellet az elérendő eredmény érzelmileg is közlelről érinti önünket, magunk és saját fajunk értékelését, így azután a legtöbb kutató csak azt hajlandó keresni és elismerni, ami saját magát vagy faját a többiek fölé emeli, illetve a többi a sajátjával szemben lealacsonyítja.

Vannak, akik e téren az elfogultságot nemcsak megengedtetnek, hanem egyenest kötelességnek tekintik, amint ennek tekinti az olvasóközönség kritikátlan tömege is és jaj annak, aki pusztán elfogulatlanságból, igazságérzetből saját fáját »elárulni« merészeli. Még az olyan méltán nagynevű tudós szerint is, mint F. Lenz, a fajszeretet nem fér össze a fajjal szemben való elfogulatlan objektivitással. »Ha a saját fajunkat« — mondja¹ — »nem valamilyen kultúra, tan vagy erkölcs miatt, hanem önmagáért szeretjük, akkor ez a szeretet nem fér össze azzal, hogy bármilyen más fajjal egyenlőnek tartsuk.« Ámde, ha ezt nyíltan bevalljuk, akkor hagyjunk fel a tudománnyal, mert a tudomány nyilván ott kezdődik, ahol hajlandók vagyunk az igazságot még akkor is elismerni, ha az ránk nézve nem kedvező. »*Amicus Platón, magis arnica veritas!*« — ez kell, hogy legfőbb vezérelve legyen minden tudományos munkának. Éneikül lehet valamely könyv nagy-szerű legenda, mítosz vagy propagandairat, de tudományos munka semmi esetre sem.

Már az ókor bölcsei is elismerték, hogy a legmélyebb és legnehezebb feladat az *önismeret*, a *γνώúι αúατόν*, amire a delphii Apolló-templom homlokzata is figyelmeztette a belépőket. Azt pedig minden elfogulatlan pszichológus tudja, hogy saját magunk vagy mások egyéniségének, hajlamainak megismerése ma is mennyi módszertani nehézségbe ütközik. Hiszen lelki hajlamaink nem szemlélhetők közvetlenül, nem mérhetők semmiféle mértékegységgel. Csupán időközönként nyilvánulnak meg, hol múltó jelenségekben, hol maradandóbb teljesítményekben. E megnyilvánulások is rendszerint nem mutatják tisztán a velünk született, örökölt, elsődleges hajlamokat, legfeljebb e hajlamok és a környezethatás eredőjét, a *másodlagos hajlamokat*. A lelki hajlamok sokkal

¹I. m. 767. 1.

nagyobb és változatosabb fejlődésnek vannak alávetve és sokkal inkább függenek a különféle környezethatástól, mint a testi hajlamok. Amellett a lelki hajlamok megnyilvánulásainál az akaratnak is nagy szerepe lehet, ami szabad működésével olykor meglepetéseknek tehet ki bennünket. A lelki hajlamok vizsgálatánál könnyen lehetünk tudatos, szándékos félrevezetés áldozatai is. Testmagasságunkat vagy koponyaalkatunkat vajmi nehéz volna a vizsgálat számára meghamisítanunk. Annál könnyebb azonban bizonyos lelki hajlamokat színlelnünk vagy eltitkolnunk.

A lélektan — ezt be kell ismernie minden elfogulatlan pszichológusnak — máig se tudott megadni olyan módszert, amellyel képesek volnánk teljes bizonyossággal és részletesen felismerni bárki hajlamait. Hiszen, ha ilyen módszer már birtokunkban volna, akkor nem lenne többé nehézségünk az emberismeret terén, az iskolák, az életpályák megválasztásánál, a tanulók, az alkalmazottak kiválasztásánál, akkor könnyen teljesíthetnők korunk e követelményét: *mindenkit a maga helyére!* Már pedig e téren nagyot tévednek sokszor még a hivatásos pszichológusok is. Vannak ugyan egyes módszerek, melyek többkevesebb valószínűséggel tájékoztatnak az egyéni hajlamokról, amikkel tehát nagy mértékben csökkenthetjük a tévedés lehetőségét, de olyan exakt, tévedésmentes módszerünk, amilyennel egyes természettudományok rendelkeznek, az emberi hajlamok megismerése terén nincs és bizonyára nem is lesz. Ennek éppen az anyag és a lélek lényeges különbségein alapuló elvi nehézségei vannak, amit azonban a természettudósokból lett alkalmi fajpszichológusok sokszor nem ismernek és ezért túlzott bizalommal vannak az exaktság látszatát keltő egyes módszerek iránt.

De még ha rendelkeznénk is teljesen exakt módszerrel a lelki hajlamok vizsgálata terén, ha képesek volnánk is

valamely egyén teljes egyéniségét a legnagyobb részletességgel és bizonyossággal megállapítani, akkor is fennállának a fajpszichológiának egyéb nehézségei biológiai, antropológiai okokból. Ha egy darab aranyat, rézet vagy platinát alaposan megismertem, megállapításaimat bátran vonatkoztathatom minden más aranyra, rézre vagy platinára, mivel az anyag egyes darabjai mind egyforma sajátságot mutatnak, *egy darabból az egészet megismerhetjük*. A faj valamely egyedére vonatkozó megállapításaimat azonban nem általánosíthatom minden további nélkül az egész fajra, illetve annak minden egyedére. *A faj minden egyedének van egyedisége, mindegyiknél van több-kevesebb egyéni variáció és nem úgy hasonlítanak egymáshoz, mint az agyag egyes molekulái*. Ezért a fajnál mindig csak valamilyen *átlag-típusnak* megállapításáról lehet szó, amely átlag-típus esetleg nem valósul meg egyetlen konkrét egyedben sem, de amely átlagtól mégis átlagosan legkevesebbé térnek el a különféle egyedek. Ha azonban egyetlen konkrét egyed vizsgálatából akarjuk az átlagot megállapítani, akkor megtörténhet, hogy éppen olyan szélsőséges egyéni variációból általánosítunk, amely leginkább különbözik a faj minden más egyedétől.

Azzal se kerülhetjük el a téves általánosítás veszélyét, ha olyan egyén lelki alkatát általánosítjuk, aki antropológiai vizsgálatok alapján *testi jegyek* tekintetében a faj átlagának legtipikusabb képviselője. Hiszen a lelki hajlamok a fajt jellemző testi vonásoktól, a testmagasságtól, haj- és szemszíntől, koponyaalkattól stb. nagyrészt függetlenül variálódhatnak. Lehetséges tehát, hogy az az egyén, aki testi vonásaival a faj átlagának legtipikusabb képviselője, lelki hajlamok tekintetében éppen egyik legszélsőbb egyéni variációja a fajnak. Ezért a fajpszichológia terén legfeljebb sok egyesből próbálkozhatunk az átlagot megközelíteni.

Ha a faj egyedei halhatatlanok volnának és nem jönnének helyükbe újabb és újabb utódok, akkor a faj átlaga is változatlan maradna. Ámde *a faj egyedei folyton változnak* és a régieket felváltó utódok ismét újabb egyéni variációi a fajnak. Ezért a faj átlaga is csak bizonyos időn belül és csak megközelítőleg tekinthető állandónak. Hosszabb és viszontagságos idő elteltével azonban az egyoldalú kiválasztás, a környezethatás és lényeges variációk, mutációk következtében a faj átlaga is jelentősen megváltozhat. Ezért, ha a faj átlagából akár a múltba, akár a jövőbe akarunk következtetni, e következtetésünk az idővel mind bizonytalanabb lesz.

Mindezekhez járul még az a nehézség, hogy ma már *tiszta fajú csoportok, sőt még egyének is alig akadnak*. A faji tisztaság megállapítása pedig tisztán antropológiai szempontból se könnyű, fajpszichológiai tekintetben pedig szinte lehetetlen. Megnehezíti ezt már az a körülmény is, hogy a fajt jellemző testi és lelki sajátságok önállóan, egymástól függetlenül öröklődhetnek, így azután elvileg az is lehetséges, hogy ugyanaz az egyén egyik fajtól örökölte az összes jellemző testi sajátságokat, a másiktól pedig a lelki hajlamokat.

A legtöbb esetben azonban mind testileg, mind lelkileg többé-kevésbé kevert fajú egyénekké van dolgunk. Tehát legfeljebb arra törekedhetünk, hogy nagyobb részt egy fajúnak mutatkozó egyének nagyobb csoportját vegyük vizsgálat alá, ahol nagy számok mellett az egyéni zavaró körülmények többé-kevésbé csökkennek.

Végül pedig nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy *a fajpszichológia csupán az öröklődő elsődleges lelki alkatot vizsgálja*. Itt tehát gondosan le kell hámozni az elsődleges hajlamokról mindazt, ami másodlagosan rá rakódott az iskola, vallás, nemzeti közösség stb. következtében. Ez egymagában is rendkívül nehéz feladat. Hiszen sem egyént, sem fajt nem ismerünk a maga tiszta,

veleszületett állapotában, hanem csak különféle tényezők módosító hatása után. Hogy e zavaró körülményt minél inkább kiküszöböljük, kívánatos, hogy lehetőleg ugyanabban a környezetben, tehát ugyanazon nemzet, társadalmi osztály stb. körében vizsgáljuk a különböző fajú egyének lelki alkatát.

Mindez mutatja, hogy *a fajpszichológia még nagyon is ingatag, kezdetleges tudomány, aminek megállapításaira túlzott következtetéseket építenünk nem lehet.* Főleg pedig nem szabad csupán egy-egy faj átlagára vonatkozó bizonytalan megállapítás alapján valamely *egyénről* megfellebbezhetetlen ítéletet hoznunk. Hogy valamely egyén lelki alkata mennyiben egyezik meg a faj átlagával, azt ismét csak külön egyéni vizsgálattal állapíthatjuk meg. Különösen a vegyes fajú egyéneknél — és a legtöbb egyén többé-kevésbé ilyen — nem lehet az egyéni elbírást faji általánosítással helyettesíteni.

3. A fajpszichológia módszerei

A faj egyénekből áll és ezen egyének öröklődő lelki alkatának átlaga adja a faj lelki alkatát. Ezért a fajpszichológiai vizsgálódásoknál is többé-kevésbé olyan módszerek jöhetnek számításba, amilyenekkel az egyén elsőleges hajlamainak megismerésére törekszünk. És amiként az egyéniség megismerésére nem tudunk teljesen exakt módszert, épúgy nem várhatunk ilyent a fajpszichológiai vizsgálódások terén sem.¹

Miként az egyén, épúgy valamely nép vagy faj lelki alkatának megismeréséhez legközelebbfekvő, legegyszerűbb és legrégebb módszer a közvetlen megfigyelésen,

¹ V. ö. Somogyi: A fajpszichológia jelen állása. Psychológiai Szemle, 1935. 1-2. sz.

élményeken, tapasztalatokon alapuló *szubjektív becslés*. Ha valaki hosszabb ideig élt valamely faj, illetve e fajt képviselő nép körében, élményei, benyomásai alapján bizonyos szubjektív véleménye alakul ki az illető fajról, különösen akkor, ha más fajokat hasonlóképpen megismerve és összehasonlítva a jellegzetes sajátságokat, jobban meg tudja látni. Ilyesféle nép- és fajpszichológiai leírásokkal gyakran találkozunk útirajzok vagy szépirodalmi művek, drámák, regények keretében, amik azután nem egyszer behatóbb kritika nélkül átkerülnek fajelméleti szakmunkákba is, főleg a népszerű szakirodalomba.

Az ilyen leírások sokszor igen plasztikusak és nem egy igen jellemző megfigyelést is tartalmaznak. Módszertani megbízhatóságuk azonban nem sokra becsülhető, ami kiviláglik már abból is, hogy nem egyszer különböző szerzőknél teljesen ellentétes megállapításokat találunk. Nem csoda, hiszen az ilyen intuitív meglátásoknál mindig nagy szerepe lehet az egyéni érdekeltségnek, elfogultságnak, rokonszenvnek, ellenszenvnek. De különösen alkalmas terület a *jóhiszemű vagy akar szándékos ferdítésekre* is a fajpszichológia. Sokan nemcsak megengedettnek, hanem egyenest fajukkal szemben tartozó kötelességüknek érzik, hogy a saját fajukat vagy általában az előttük rokonszenves fajt idealizálják, míg az ellenszenves fajt minél gyarlóbbnak, alsóbbrendűnek tüntessék fel. Az egyiknél csupán a jót, a nemeset látják vagy képzelik hozzá, a másiknál viszont egyoldalúan csak a hibákat veszik észre, azt is esetleg túlozva, megtoldva, így keletkezik a fajpszichológia terén sok olyan tudományos színvonalú munka, melyek tulajdonképpen csak sekélyes propagandairatok.

Gyakori hibája e módszernek az is, hogy a *nemzeti jellemvonásokat* indokolatlanul fajji vonásoknak tünteti fel, avagy egy fajnak valamelyik *helyi válfajából* általánosít az egész fajra. Mennyire más szubjektív kép alakul-

hat pl. az északi fajról a svédek, a poroszok vagy az angol-szászok között nyert élmények alapján, avagy mennyire másként ítélnék meg a keletbalti fajt a finnek és az oroszok utáni

Vannak, akik a fajpszichológiai megállapításokhoz *kultúrtörténeti adatokban* keresnek objektív támaszpontokat. Nagyrészt ezekre épít egy sereg híressé vált fajelméleti munka, amilyenek pl. *Gobineau, Chamberlain, Günther, Erbt* stb. könyvei. A kultúra kialakításában — mint említettük — valóban nagy szerepe van az egyes népek faji adottságainak és egyéb tényezők figyelembevételével a kultúra is adhat értékes adatokat valamely faj lelki adottságaira vonatkozólag. Ámde ugyanígy említettük, hogy a faj és a kultúra összefüggése meglehetősen bonyolult, mert hiszen a kultúra alkotói és hordozói nem a fajok, hanem a népek. Másrészt a kultúra megítélésére alig rendelkezünk más módszerrel a szubjektív becslésnél és ezért a kultúrtörténetre épített fajpszichológia se tekinthető sokkal megbízhatóbb módszernek az előbbeni szubjektív leírásnál. A kultúrtörténeti értékeléseknél is nagy szerepe lehet az elfogultságnak; ugyanazt a kultúrtörténeti ténytet igen különbözően lehet beállítani, megítélni és lehet a tényeket nagyon egyoldalúan, tendenciózusan felsorakoztatni. Az ilyen tendenciózus, elfogult kultúrtörténeti szellemekkel megírt fajelméleti munkák a propagandamunkák előbb említett fájánál annyival veszedelmesebbek, mert könnyebben tudják a tudományos megalapozottság látszatát kelteni főleg a dilettáns olvasóközönség körében. Legelrettetőbb példája e módszerrel való visszaélésnek *Rosenberg* hírhedt könyve.

Az előbbihez hasonló további módszer a kultúra történetében nem a tényekből, alkotásokból, hanem a *kiváló alkotókból* iparkodik következtetni. Vizsgálja, hogy a világtörténelem nagy alakjai, a kiváló tudósok, művészek,

politikusok, hadvezérek stb. milyen fajhoz tartoznak nagyobb arányban. Ennek a módszernek azonban nagy hiánya, hogy a faji alkatot legtöbbször még a jelenben élő egyéneknél is nehéz megállapítani, méginkább azoknál, akik esetleg már századokkal ezelőtt elhaltak.

A fajiság egyszerűbb eldöntése szempontjából szokták irányadóul venni az illetők *születési helyét*, és mindenkit ahhoz a fajhoz sorolnak, amelyik az illető születési helyén leginkább elterjedt. A születési hely az egyén számára sokszor teljesen esetleges, véletlen ugyan, de nagy számok esetén valószínű, hogy az illető egyének nagy átlagban mégis a szülőhelyükön uralkodó fajból származnak. Ha tehát valamely vidéken bizonyos tehetségből igen sok kiváló egyén született, e tehetséget legalábbis nagy valószínűséggel az illető vidéken uralkodó fajnak tulajdoníthatjuk. Fajilag vegyes területeken pedig vizsgálhatjuk, hogy valamely faj és bizonyos tehetség gyakorisága milyen viszonyban állnak egymással.

Ilyen *tehetségtérképek* tanulmányozásával foglalkoztak *Reibmayr, Kretschmer, Sommer, Huntington* stb. A tehetségtérképeknek a faji térképekkel való összevetésénél kiderül azonban, hogy a legtöbb kiváló egyén éppen a fajilag erősen kevert területekről származik, ahol egy fajnak sincs határozottan kiemelkedő szerepe és így az ott született egyének faji hovatartozása nagyon is bizonytalan, illetve igen valószínű, hogy mindegyikük több faj meghatározhatatlan arányú keveréke. Ilyen területek Európában főleg Flandria, Franciaország jelentékeny része, Svájc, Közép- és Dél-Németország, Ausztria egy része, továbbá Dél-Anglia, Észak- és Közép-Itália, vagyis az alpesi fajnak az északival, középtengerivel és részben a dinárral való keveredési helyei. Aránylag kevesebb kiváló egyén származik a fajilag tisztább területekről, különösen a dinári és a balti faj elterjedési helyeiről. A balti faj még az északival kevert területeken (Baltikum,

Lengyelország, Németország és Oroszország egy része) is aránylag szegény kiváló szülöttekben. Az északi fajú területek főleg politikai, katonai és technikai kiválóságokban bővelkednek, az alpesi fajúak inkább költői, tudományos tehetségekben, a középtengeri faj viszont kiváló művészekben, főleg a zene terén.

A keverékfajok aránylag sok kiváló szülöttje ar mutat, hogy a *fajkeveredés alkalmas a kiváló tehetségei kitenyésztésére*. Ebből azonban még nem lehet következ tetni arra, hogy e vidékek lakóinak átlaga is hasonló képpen kiemelkedő tehetségű. Egyes kiválóságok száma ugyanis, főleg fajilag erősen kevert területeken még nem jelzi egyúttal az átlagnak hasonló kiválóságát is. Lehet séges, hogy a hasonlóan nagyszámú tehetségtelenek erő sen csökkentik az átlagot, míg a kevés rendkívüli tehetség gel jól megférhet az átlagnak aránylag magas színvonala. Természetes továbbá az is, hogy a kiváló egyéniségek száma függ a *lakosság sűrűségétől* és Európának fajilag legkevertebb vidékei, ahonnan a legtöbb kiváló egyén származik, egyúttal földrészünk legsűrűbben lakott terü letei is. Az összehasonlítást tehát mindig csak a lakosság számához viszonyítva tehetjük. Fontosak továbbá a tehetség megnyilvánulása szempontjából az illető vidék gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális, sőt klima tikus viszonyai is. Nagyobb számban jelentkezhetnek kiváló tehetségek, ahol pl. az érvényesülést a demokratikus társadalmi viszonyok szélesebb néprétegek számára is megkönnyítik, ahol az anyagi eszközök hiánya nem állja útját a tehetségek kifejlődésének, vagy ahol a századokon át tartó béke a zavartalan kulturális fejlődést biztosítja. Ezért a különböző területek tehetségterképi adatai sok tekintetben összehasonlíthatatlanok és legfeljebb csak megközelítő, valószínűségi következtetést engednek meg.

A legnagyobb nehézség azonban abban mutatkozik, hogy kiket tekintsünk *egyenrangú tehetségeknek*? Erre

nézve vajmi nehéz volna objektív nemzetközi mértéket felállítanunk. Természetes, hogy saját hazájából mindenki több kiválóságot ismerhet, mint valamely idegen országból, ami azután a belőle vont következtetést a saját hazája, illetve a benne uralkodó faj javára billenti. A kiválóságokat, valamint születési helyüket remdszerint valamelyik lexikonból szokták összeállítani. De természetes az is, hogy minden lexikon abból az országból, melyben megjelent, aránytalanul több kiválóságot említ meg és így nem alkalmas nemzetközi összehasonlításra, így pl. *Huntington* az *Encyclopaedia Britannica* alapján állította össze 1600-tól kezdve Európa különböző országainak kiválóságait, amiből érthető, hogy az ő tehetségterképén Nagy-Britannia a többi országokkal szemben összehasonlíthatatlan magasságba emelkedik.

Végül pedig Európa legnagyobb részéről még távolról sincs oly pontos faji térkép, mely a fenti szempontból megbízható összehasonlítás alapja lehetne.

A fenti hibák nagy mértékben csökkenhetnek, ha a vizsgálatokat nem nemzetközi vonatkozásban végezzük, hanem egy olyan országon belül, amelyben különböző fajok élnek földrajzilag többé-kevésbé elkülöníthetően. Ilyen tehetségterképet állított össze Németország szellemi kiválóságairól a XV. századtól kezdődőleg C. F. *Baur*.¹ Eszerint a legtöbb kiváló egyén Németország középső, nyugati és délnyugati részeiről származott, a legkevesebb pedig az északi, keleti és főleg észak-keleti részokről.

Sokoldalú és széleskörű statisztikai vizsgálatokat végzett ugyancsak Németországra és a szomszédos német nyelvterületekre vonatkozóan *Giese** Korunk mintegy

¹ C. F. Baur: *Geniographische Karte Deutschlands*. Stuttgart 1867.

² Giese: *Die öffentliche Persönlichkeit*. Leipzig 1928. 57 kk. 1.

10.000 német vezető szellemének születési helyéből szintén úgy találta, hogy a legkülönbözőbb tehetségekben a leggazdagabb az általa vizsgált terület nyugati és középső része, valamivel kevesebb tehetség származik az északi és a déli részéről és legkevesebb a keleti részről. Délről származik aránylag legtöbb művész, főleg zenei tehetség és legkevesebb katonai tehetség, északról viszont aránylag legtöbb politikai, közigazgatási és katonai, de legkevesebb zenei tehetség. Baur és Giese adataihoz meg kell azonban jegyeznünk, hogy az általuk vizsgált területen a népsűrűség, valamint a gazdasági és a kulturális helyzet is nyugatról kelet felé jelentékenyen csökken, ami eredményeiket erősen befolyásolja.

E kétféle adat, valamint másoknak (Reibmayr, Kretschmer stb.) Németországra vonatkozó adatai nagyrészt megegyeznek, amivel egymást erősítik. Ha most e tehetségterképi adatokat összehasonlítjuk Németország többé-kevésbé megbízható faji térképével, legtehetségesebbnek mutatkozik a fajilag legkevertebb nyugati és középső vidékek lakossága, majd az alpesi fajú déli, az északi fajú északi területek lakossága, legkevésbé tehetséges pedig a balti fajú északkelet.

Természetesen e megállapításokkal szemben is bizonyos mértékig fenntartható a fentebbi ellenvetések némelyike. Különösen vigyáznunk kell az egy országban végzett vizsgálatoknál is arra a körülményre, hogy vajjon az egyes fajokat képviselő népcsoportok nem valamilyen különleges kiválasztódás útján alakultak-e ki (1. alább), ami a faj átlagára vonatkozó általánosítást meghiúsítja.

Hasonló tehetségterképet állított össze *Ellis*¹ Angliáról, ahol tehetségekben leggazdagabbnak találta a délnyugati részt, vagyis az északi és földközi-tengeri fajok

¹ Ellis: A Study of British Genius. London 1904.

keveredési területét. *Odin*¹ a francia irodalmi nagyságokra vonatkozólag azt találja, hogy azok legnagyobb része Paris környékéről, tehát szintén fajilag erősen vegyes lakosság köréből származik.

A magyar szellemi kiválóságok születési helyének térképezésével foglalkozott *Szirmayné, Pulszky Henriette*.² Vizsgálódásai 200 magyar kiváló tudós, író és művész születési helyére terjednek ki. Az adatokat vármegyék szerint csoportosítja. Eszerint elenyészően csekélyszámú nagytehetség származik Szolnok, Hajdú, Szabolcs, Békés, Csongrád, Csanád megyékből, ahol a magyarság zárt tömbökben él, viszont feltűnően sok a zseni a tipikus nyelvi keveredés-területeken, amilyenek Bihar, Szilágy, Nógrád, Pest megye. *Szirmayné* adatai azonban saját bevallása szerint se teljeseek és fajpszichológiai szempontból már azért se nagyon értékesíthetjük, mivel hazánkról részletes faji térkép nincs, sőt a lakosságnak mindenütt erősen vegyes fajisága miatt nem is igen lehetséges.

Magam, tanítványaim közreműködésével 4000-en felüli magyar kiválóság születési helyét állapítottam meg. Azonban az így nyert tehetségterkép is az előbb említettek miatt inkább a népi, mint a faji összefüggések vizsgálatára alkalmazható.

Ujabbán az egyéni hajlamok, tehetségek vizsgálatára mind gyakrabban alkalmazzák a *tesztmódszert** A tesztek ugyanis szellemesen egyszerűsített, célszerűen összesűrített pszichológiai feladatok, melyek egyéb módszereknél gyorsabban adnak objektívebb és mennyiségi-ig is meghatározhatóbb eredményt. A tesztmódszer

¹ Odin: *Genese des grands hommes, gens de lettres franfais modernes*. Paris-Lausanne 1895.

² *Szirmayné, Pulszky H.*: Hol született a legtöbb magyar szellemi kiválóság? Stud statisztikai tudósító (házi sokszorosítás). 1935. dec. 18.

³ V. ö. Somogyi: *Tehetség és eugenika*. 256. kk. 1.

különösen alkalmas arra, hogy bármily nagy tömeget is egységes alapon vizsgáljunk, továbbá, hogy az eredeti hajlamokat a szerzettektől, a környezethatás eredményétől többé-kevésbé függetlenül megállapíthassuk. Könnyen érthető, hogy e módszert nagy reménnyel iparkodtak egyesek a fajpszichológia terén is alkalmazni.

Különösen az Északamerikai Egyesült Államok végeztek e módszerrel rengeteg vizsgálatot. Amerikában a tesztekkel végzett tömegvizsgálatok egyébként is igen elterjedtek és egyesek igen nagy, sőt túlzott bizalommal vannak e módszer iránt. De a fajkérdés is erősen foglalkoztatja az Egyesült Államokat, egyrészt a sokféle fajú bevándorlók megfelelő értékelése végett, másrészt pedig az indián- és különösen a néger-kérdés szempontjából, ami a yankeek világában egyik legégetőbb társadalmi probléma.

Különös érdeklődést keltettek a Yerkes¹ által közölt tehetségvizsgálatok, melyeket óriási emberanyagon, 100.000 amerikai katonatújoncon végeztek teszt módszerrel. Az újoncokat származási országuk szerint csoportosítva, úgy találták, hogy legtehetségesebbek az Európa északnyugati országaiból származottak, legkevésbé tehetségesek viszont a Kelet- és Dél-Európából bevándoroltak, végül pedig legutolsók a négerek. Az egyének ilyesféle csoportosítása azonban nem alkalmas valamely faj vagy nép átlagos tehetségének megítélésére. Az egyes országokból ugyanis más és más okokból, más és más alapon történő kivándorlás szerint kerülnek Amerikába az egyének. Ezek átlaga tehát nem tekinthető egyenlőnek Európában maradt honfitársaik átlagával.

Megbízhatóbbak azok a vizsgálatok, melyeket nagy számban végeztek Amerikában az egyes nagy fajkörök,

¹ Yerkes: Psychological Examination of the United States Army. National Acad. Science. Washington 1921.

a fehérek, sárgák, négerék és indiánok lelki alkatának összehasonlítására. Nagy feltűnést keltett ezekkel kapcsolatban *Garth* összefoglaló munkája,¹ mely 110 különféle szerzőnek ilyen irányú vizsgálatait dolgozza fel. Ebben az óriási vizsgálati anyagra kiterjedő munkában a szerző vég-eredményként arra a meglepő megállapításra jut, hogy a fajok lelki alkatának különbsége teljesen indokolatlan feltevés, igazolatlan előítélet. E megállapítása annál meglepőbb, mert az általa felsorolt rengeteg vizsgálati eredményből ilyen következtetés semmikép se látszik indokoltnak, amiért is egyesek, főleg *Petermann*² részéről súlyos bírálatban részesült.

Garth meglepő állításának igazolásaképp arra a tényre hivatkozik, hogy az intelligenciavizsgálatoknál egyes négerék és indiánok is elérték a legmagasabb fokozatot. Ámde ez csupán azt bizonyítja, hogy bizonyos tehetségek a legkülönbözőbb fajokon belül is előfordulnak. A faj átlaga azonban nem ilyen egyes esetekből, hanem a nagyszámú vizsgálat középértékéből állapítható meg. Már pedig maga *Garth* is rámutat arra, hogy a négerék közül mindössze 7.5%, a mexikóiak közül 8.8%, az indiánok közül pedig 11 % akadt, akik nem estek a fehérek átlaga alá. Összesített eredményként az intelligenciahányados a fehéreknél 100, a kínaiaknál 99, a japánoknál 99, a mexikóiaknál 78, az északi államok négereinél 85, a déli államok négereinél 75, az amerikai telivér indiánoknál pedig 70 volt átlagosan. E lényeges különbségek éppen nem igazolják *Garth* meglepő következtetését.

E különbségek nem magyarázhatók a fehéreknek a

¹ *Garth*: Race Psychology. Me Graw Hill Book Company Inc. N. York 1931.

² *Petermann*: Das Problem der Rassenseele. J. A. Barth Leipzig 1935. 39. kk. 1. — *Petermann* beiträge zur Rassenseelenlehre und völkischen Anthropologie? Archiv f. d. ges. Psychologie, Bd. 97. 1936. 251—293. 1. »

többi fajokkal szemben kedvezőbb gazdasági és társadalmi helyzetével sem. Hiszen az ugyancsak alacsonyabb sorsban élő kínaiak és japánok szinte teljesen eléri a fehérek színvonalát, míg a négerék, a mexikóiak és az indiánok messze ez alatt maradnak. Még legfeljebb az a kérdés igényelne további vizsgálatot, hogy az itt szereplő különböző fajú csoportok mennyire képviselték fajuk átlagát, vagyis mennyire jogosult belőlük egy egész fajkörre vonatkozó általánosítás. Nem valószínű azonban, hogy az ilyen irányú további vizsgálatok megdöntենek a fajok pszichológiai különbségének elméletét.

Természetesen maga a teszt módszer se teljesen exakt, bizonyos hibaforrások ennél is vannak, bár a »mérések« és »számok« a laikusok körében könnyen az exaktság látszatát keltik. A tesztvizsgálatok továbbá a lelki életet atomizálják, csak mozaikdarabokat tüntetnek fel az egész lelki élet szerves egysége helyett. A tesztvizsgálatok *fokozati, mennyiségi* különbségekre vonatkozó eredményei nem nyújtanak kellő felvilágosítást a sokszor lényeges *minőségi* különbségekről sem. Így pl., ha a tesztvizsgálatok szerint a kínaiak és a japánok intelligenciahányadosa nem is különbözik lényegesen a fehérekétől, ez távolról sem jelenti azt, hogy a lelki alkat terén általában nincs közöttük lényeges különbség. Hiszen még az intelligencia terén is lehetséges egyenlő fokozat mellett lényeges minőségi különbség, amit a teszt módszer nem tüntet fel.

Ezzel az atomizáló, formai, mennyiségi tömegtapasztalati, statisztikai módszerrel szemben a minőséget, az összefüggő tartalmat, az egységes lényegét iparkodik megragadni a *fenomenológiai módszer*. Ez nem sok egyes esetből vont következtetéssel vagy az esetek aprólékos tapasztalati analizálásával, hanem közvetlen beleéléssel, intuícióval, lényeglátással keresi a dolgok tiszta mibenlétét, absztrakt lényegét, ideáját. Ez a módszer megala-

pítója, *Husserl* szerint minden exakt tudományos megismerés gyökere és számos követője valóban túlzott reményeket fűz a belőle kiinduló bölcséleti irányhoz.

E fenomenológiai módszert iparkodik *Clauss*¹ a fajpszichológia területén alkalmazni. Szerinte a fajok pszichológiai különbsége nem egyes lelki hajlamoknak vagy ezek összefüggésének különbözőségében rejlik, hanem a lélekben mint egészben uralkodó törvényszerűsége, »*stíluson*« alapul. Ezért, míg az antropometria végezheti az egyes testi sajátságok elszigetelt vizsgálatát, a fajpszichológiában ilyen természettudományi módszer csődet mond. Minden fajhoz tartozhatnak jó és rossz, gyengéd és durva« okos és ostoba, valamint különféle tehetségekkel megáldott egyének, viszont ezek a sajátságok minden fajnál más és más stílusban nyilvánulnak meg. Tehát nem bizonyos sajátságok megléte vagy fokozata jelzi valamely faj lelki alkatát, hanem az a stílus, melyben e sajátságok kifejezésre jutnak. Amint egy gótikus dóm és egy egyiptomi piramis lehetnek egyforma magasak, mégis egészen más stílusban emelkednek a magasba, épügy lehetnek pl. egy északi viking és egy nomád beduin egyforma bátrak, de bátorságuk más és más stílusban nyilvánul meg. Egy fajon belül a hajlamoknak, tehetségeknek különbsége egyéni sajátság, de megnyilvánulásuk módja, stílusa egységes típust mutat.

A lélek stílusa *Clauss* szerint a legkülönbözőbb megnyilvánulásokban fejeződik ki; az arckifejezésben, a mozgásban, járásban, beszédben, nevetésben, az egész testtartásban, az öröm, a harag, a fájdalom, a szerelem megnyilvánulásaiban éppügy, mint a művészetben vagy egyéb kultúralkotásokban. Minden kifejezésnél nemcsak a kifejezés anyaga a fontos, vagyis, az, hogy milyen élményt mit fejez ki (pl. örömet, haragot, félelmet stb.), hanem

¹ *Clauss*: Rasse und Seele. Lehmann, München 1933. 3. kiad.

az is, hogy ezt az élményt miként éli át az illető, ami a kifejezés módjában, stílusában nyilvánul meg.

A léleknek kifejezési stílusát Clauss szerint csak úgy érthetjük meg, ha iparkodunk magunkat a vizsgálandó embertípus legkülönbözőbb szerepeibe beleélni, élményeit vele együttélni. Ezért nem kívülről, hanem *belül-ről tekintve* kell e vizsgálatot végeznünk. Ilyen beleéléssel ismerjük fel azt az egyetlen törvényt, mely az embert éppen egy egészé alakítja. Ebből azután már tudjuk, hogy az illető bizonyos körülmények között hogyan viselkedik.

A fajnak, mint típusnak ilyen megismerésénél nem az egyes esetek száma a fontos, hanem a helyes kiválasztás, a típus legjellegzetesebb, legtisztább képviselőjének megtalálása, akin keresztül a típus-ideál a legtökéletesebben megragadható. A nagy szám legfeljebb megkönnyíti a kiválasztást, de tovább már nincs rá szükségünk. Clauss könyvében nem is találunk nagy számokat, sok adatot, hosszú táblázatokat, hanem csak néhány jellegzetes képet, amikkel illusztrálja a rajtuk visszatükröződő faji lelkületet. Nem is ezek az egyes esetek az ő vizsgálatának tulajdonképpeni tárgyai, hanem az az idea, amit ezek képviselnek, megtestesítenek, kifejeznek.

A fajok jellegzetes lelkületét ilyen módszer alapján természetesen nem is lehet adatokkal, számértékekkel kifejezni, hanem csak hosszúságú körülírásokkal, hasonlatokkal, néhány jellegzetes példa felmutatásával. Az egyes fajok sajátos stílusát Clauss iparkodik a rájuk legjellegzetesebb nehezen lefordítható kifejezéssel jelölni. Eszerint az északi faj: *Leistungsmensch*, a fali (dali, atlanti) faj: *Verharrungsmensch*, a földközi-tengeri (mediterrán, nyugati) faj: *Darbietungsmensch*, az arábiai pusztaságok orientáld faja: *Offenbarungsmensch*, az előázsiai (alarod, armenoid) faj: *Erlösungsmensch*, a keleti (alpesi, turáni) faj: *Enthebungsmensch*.

Clauss helyesen mutat rá arra, hogy a lélektanban a tisztán fogalmi, diszkurzív megismerés mellett törekednünk kell *intuitív, adekvát* ismeretre is. Míg valamely lelki adottságot csak fogalmilag ragadok meg, de nem élem át magam is, ismeretem róla csak tökéletlen, vázaltszerű, üres adottság lesz. Tehát bizonyos embertípusok sajátos lelkületét is akkor érteim meg igazán, ha nem csupán bizonyos adatokat, kifejezéseket halmozok össze vele kapcsolatban, hanem azokat iparkodom magam is egységesen átélni.

Ámde ez az intuitív módszer nem lehet az elsődleges, főleg nem az egyedüli eljárás a helyes megismeréshez. Előbb ugyanis lehetőleg pontosan tudnom kell, hogy mit is éljek át, illetve miféle élményeim felelnek meg a vizsgálandó lelki alkat élményeinek. Egyébként esetleg egy nem létező, csupán a fantáziáin által létrehozott lelki alkatba élem bele magamat.

Minden tudományos állításnál jogosan megkövetelhetjük az igazolást is. De a puszta intuícióra, »beleélésre«, »közvetlen idealításra« hivatkozó fenomenológiai módszer általában adós szokott maradni az igazolással. Ezzel kicsúszik minden tudományos ellenőrzés alól. Márpedig az intuícióra, a beleélésre, közvetlen meglátásra hivatkozva, gyakran találkozunk ugyanarra a tárgyra vonatkozólag is teljesen különböző megállapításokkal. Már most honnan tudhatjuk, hogy ezek közül melyik a helyes, hogy vajjon igazi, helyes volt-e magam vagy mások intuíciója? Mi a kritériuma, a bizonyítéka a helyes intuíciónak a tévessel szemben? Hiszen egy idegen egyén élménye sokszor annyira bonyolult, hogy abba nagyon könnyen tévesen is beleélhetjük magunkat, így azután az erre építő vizsgálódás is az értelmi belátáson alapuló tudomány helyett könnyen a fantázia, költészet terére siklik át.

Clauss módszerének tudományos voltát veszélyezteti továbbá az a körülmény is, hogy megállapításait kény-

telén nagyobbbrészt *hasonlatokkal, metaforikus kifejezésekkel* közölni. Ezeknek egységes, azonos értelmezése pedig nagyon nehéz és sokszor az olvasó szinte tetszés szerint értheti anélkül, hogy a helyes és a téves értelmezést meg tudná egymástól különböztetni.

Egyébként igazolatlan marad Clauss módszerének az az alapvető előfeltétele is, hogy a *kifejezési mód* és az *átélés módja* mindig összhangban állanak egymással. Miért ne lehetne a kifejezés egyforma módja mellett az élmény különböző és viszont, miért ne fejeződhetne ki egyformán az átélés különböző módja? Hiszen a kifejezési mód nem mindig spontán megnyilvánulása az élménynek és nem is mindig változatlan. Hogy miként fejezem ki valamely élményemet, abban nagy szerepe van a környezetnek, a nevelésnek, általában a szerzett, másodlagos jellemnek. Maga Clauss is elismeri, hogy a kifejezés származhat olyan nevelésből, mely a lélek stílusának ellentmond (L. m. 158. L). Ezért a felnőtt embernél mindig kérdeznünk kell, hogy vajjon eredeti hajlamai vagy a nevelés által lett azzá, ami (I. m. 177. L). Már most honnan tudhatom, hogy valamely egyén kifejezésstílus a eredeti-e, vagy pedig az idegenszerű nevelés »meggyalázta« az ő eredeti faji típusát? Erre Clauss nem ad és bizonyára nem is adhat kellő felvilágosítást.

Fokozódnak Clauss módszerének nehézségei, ha nem csupán egy bizonyos egyénnek, hanem egy típusnak lelki alkatát akarjuk vele vizsgálni. Ehhez Clauss szerint előbb ki kell keresnünk az illető típus legjellegzetesebb képviselőjét, azután bele kell élnünk magunkat ennek élményeibe, amelyek kifejezési formáiban megnyilvánulnak. A helyes kiválasztás Clauss egész további eljárásának nyitja. Ámde ezen a legnehezebb és legfontosabb, mondhatjuk, döntő lépésen, a kiválasztás mikéntjén könnyedén átsiklik. Honnan tudhatom, hogy egy bizonyos egyén jellegzetes képviselője-e valamely típusnak?

Ehhez nyilván már eleve ismernem kell magát a típust, vagyis éppen azt, amit az egyénen keresztül akarok megismerni. Ennyiben Clauss módszere *petitio principii*n alapul, vagyis már előfeltételezi azt, amit általa meg akarunk ismerni. Ezért kell, hogy valamely típust más úton is megismerhessünk, vagy pedig Clauss módszere is lehetetlen.

A lelki stílusnak különböző típusai nemcsak az átöröklési anyaghoz kötött fajiság alapján, hanem közös szellemi hatás, hagyomány, környezethatás következtében is kialakulhatnak, mint ezt Clauss se tagadja, így nyilván más és más stílus alakul ki, pl. a földművesek, a katonatisztek, a papok, a színészek körében a fajiságtól többé-kevésbé függetlenül. De honnan tudhatom, hogy valamely típus fajilag meghatározott-e, avagy más tényezők eredője? Clauss maga sem igazolja, hogy az ő típusai valóban faji típusok, amint a faj pszichológia biológiai és antropológiai kérdéseivel általában alig foglalkozik, így az ő típusainak faji kapcsolata is a levegőben lóg, mert mindvégig kérdéses marad, hogy mennyiben felelnek meg azok a tényleges, reális fajnak, sőt egyáltalán valamilyen reális típusnak.

Clauss módszere, mint általában a hasonló fenomenológiai módszerek tulajdonképpen nem a kutatás, hanem *az élményesítés, az illusztrálás, a tökéletesebb, adekvát megragadás módszerei*. Nem vezetnek magukban új igazságokhoz, hanem a már más úton szerzett diszkurzív, inadekvát, fogalmi ismeretet alakítják át adekvát, intuitív, élményszerű ismeretté. Ilyen módszer értékesen kiegészítheti, összefoglalhatja, sőt irányíthatja is vizsgálódásunkat, de önmagában ezer nehézséggel, hibaforrással küzd és feltétlenül rászorul egyéb módszerek megalapozó és ellenőrző támogatására.

Mindezek után leszegezhetjük, hogy *a fajpszichológiának nincs semmiféle exakt, tévedésmentes módszere*, sőt itt fokozott mértékben kell számolnunk azokkal a nehéz-

ségekkel, amik az egyéb pszichológiai vizsgálatokat is jellemzik. Mindamellet a különböző módszerekkel végzett vizsgálatok megegyező eredményei egymást erősen támogathatják és bizonyos esetekben elérhetik legalábbis a nagyfokú valószínűséget. De természetesen csak akkor, ha e módszerek mindegyikénél iparkodunk elkerülni a hibaforrásokat, főleg a minden fajpszichológiai kutatást egyaránt fenyegető veszedelmet, az előítéletet, az elfogultságot. Ez sajnos, a fajpszichológiai vizsgálódások jelentékeny részénél még távolról sem valósult meg.

4. A főbb emberfajok lelki alkata

Az antropológiai és a pszichológiai fajkutatás sokféle nehézségéből könnyen érthető, hogy tudományos szempontból számottevőbb próbálkozás a fajpszichológia terén még inkább csak az europid fajkörön belül található. A többi fajkörök még antropológiailag is csak nagyon kevésbé ismertek. Faj pszichológiailag pedig e fajkörökkel kapcsolatban jóformán csak annyi történt, hogy egész fajköröket, mint ilyeneket próbáltak bizonyos szempontból össze hasonlítani egymással, illetve az europid, fehér fajkörrel.

E vizsgálatok nyomán meglepő volt az az eredmény, mely a primitív fajoknak a közhiedelem szerint finomabb érzékelő képességét a fehér fajokkal szemben megdöntötte. *Woodworth* érzetpszichológiai vizsgálódásai, melyeket már a század elején végzett különböző primitív fajkokhoz tartozó egyéneken (indiánok, negritók, malájok, négerék, eszkimók stb.), azt mutatták, hogy ezeknek teljesítménye az *érzékelés* terén nem különbözik lényegesen a fehér emberektől. Sőt a hallás terén egyenest a fehérek vannak fölényben.

Az intelligenciavizsgálatok azonban, mint említettük, már lényeges különbséget mutattak a fehérek javára. A négerék és az indiánok átlagos teljesítménye az *intelli-*

gencia terén mélyen a fehéreké alatt mozgott. Viszont a kínaiaké és a japánoké a fehérekével csaknem egyenlőnek mutatkozott. De amint bizonyára a mongolid fajkörben se éri el minden faj a kínaiak és a japánok intelligencia-átlagát, éppúgy a többi színes fajkörön belül is nyilván vannak magasabb és alacsonyabb intelligenciájú fajok. Ennek részletesebb vizsgálata azonban még hiányzik.

Az *ősi emberfajok* lelki alkatáról vajmi nehéz részletes képet alkotnunk. Primitív kultúrájukból néhány kezdetleges használati tárgyon kívül alig marad ránk valami, ahol pedig viszonylag magasabb művészi hajlamok is megcsillannak, nehéz megállapítanunk, melyik ősfajnak tulajdonítsuk azt. Ezeknek az ősi fajoknak utódaiként tekintett *primitív emberfajok*, melyek még most is élnek az emberi élettér egyes félreeső vidékein, mindmáig vajmi kevés fejlődést értek el a kultúra terén. Most is ugyanazt a kezdetleges életmódot folytatják, amit már valószínűleg a néhány évtizedre ezelőtti ősember is élt. Ez semmi esetre se mutat e fajok magasabb tehetőségére, kultúrérzékére. Nem szabad ugyanis elfelejtenünk, hogy a kultúra kialakításához minden emberfajnak egyenlő idő állt rendelkezésére, lévén az egész emberiség közös eredetű. Egyébként e primitív fajok lelki alkata még kevésbé ismert. Az európai emberektől és kultúrától messze elkülönülten élnek, ami az összehasonlítást, a lelki életükbe való mélyebb bepillantást és beleélést megnehezíti.

Már sokkal közelebről ismert a *néger faj*, minthogy a négerék, főleg Észak-Amerikában, európai fajú emberekkel együtt, európai kultúra átvételével élnek és így tanulmányozásuk, összehasonlításuk könnyebb és gyakorlatilag is sokkal fontosabb. A négereket az európai fajokkal szemben a már említett alacsonyabbfokú intelligencia mellett jellemzi egész lelkületüknek bizonyos értelemben kiskorú, gyerekes beállítottsága. Mintha lelki fejlődésük a serdülés éveivel befejeződött volna. Túlságosan a köz-

vétlen érzéki benyomások, élmények hatása alatt állanak, a távolabbi jövőre, messzebbmenő következményekre nem gondolnak. A külső csillogás vagy a pillanatnyi siker könnyen elkápráztatja őket, a távolabbi eredményekhez szükséges fáradtságos munkára hiányzik bennük a kitartás és az ambíció. Gondtalanul élnek máról holnapra. Hangulatuk könnyen változik a féktelen jókedv és a tehetetlen levertség között. Nagy mértékben hiányzik náluk az önuralom és az előrelátás. Ezzel magyarázható az is, hogy a lopás és a nemi bűnözés terén a négerrek oly hírhedtté váltak. Ugyancsak hiányzik bennük a kezdeményezés, a szervezőképesség és az államalkotó tehetség is. A szabad négerállamokban, amilyenek Haiti, Libéria, erős európai hatás ellenére a kultúra a primitív négerkultúra felé süllyed. Ahol európai fajokkal keverten élnek, ezekkel nem tudnak versenyt tartani és velük szemben alárendelt helyzetbe kertnek. Akik a négerrek közül mégis vezetőhelyzetbe kerülnek, rendszerint mulattok. Nem tagadható meg azonban a négerektől a fejlett zenei tehetség, valamint a szónoki tehetség sem.¹ Hogy azután ez a nagyvonalú lelki kép milyen mértékben illik a néger fajkörhöz tartozó, de bizonyára lelkileg is különböző egyes fajokra, még vajmi kevésbé ismeretes.

A *mongollá fajkor* óriási tömegéből közelebbről inkább csak a *kínai*, a *japán* és az *indián* népek lelki alkatát vizsgálták, minthogy ezek nagyobb számban élnek európai fajok körében, de azoktól jól elkülöníthetően, saját kultúrájukban, ami az összehasonlítást megkönnyíti. Kétségtelenül sokféle mongolid faji elem található Európa keleti felében is, de ezek már európai fajú elemekkel erősen keveredtek, tőlük nehezebben különíthetők el, sőt bizonyára maga a mongolid elem is többféle mongolid faj bonyolult keveréke. Amellett az európai kultúrhatás

¹ V. ö. Lenz: I. m.

is lényegesen megnehezíti e közelkeleti mongolid fajok lelki alkatának tanulmányozását. Nagyon valószínű azonban, hogy a kínaiak és a japánok sem képviselnek egy egységes, tiszta fajt, még kevésbé az indiánok, ezért inkább mongolid fajkeverékből álló népeknek, mint külön fajoknak tekinthetők. És, hogy a mongolid fajkörön belül is lényeges lelki különbségek vannak, azt éppen e három csoport összehasonlítása teszi nyilvánvalóvá.

A *kínaiaknak* általában magas intelligenciájuk, fejlett kultúrérzékük van, amellet szervezésre, államalkotásra is alkalmasak. Ezt mutatja a sokezeréves kínai kultúraállam. Intelligenciájuk azonban inkább a felfogásban és megtartásban nyilvánul meg, de kevésbé a spontán alkotásban és a kritikai érzékben. Ezzel magyarázhatjuk azt is, hogy a kínai kultúra évezredek óta megmerevedett, fejlődésképtelen. A kínai művelődés évezredek óta az egymásra épülő vizsgarendszerek anyagának jórészt értelmetlen, szolgai, betanulása és reprodukálása, Újítás, kritikai állásfoglalás súlyos hibának számít. Ezt a rég elavult emlékezetballasztot cipeli hosszú idői óta változatlanul nemzedékről nemzedékre a kínai tanügy. Ennek tökéletes elsajátítását igazoló vizsgától függ a társadalmi rang és hivatal, írásuk is rendkívül bonyolult, emlékezetterhelő. Bár a kínaiaknak is tulajdoníthatunk több fontos találmányt, amilyen a porcellán, papíros, selyem, lőpor, iránytű, nyomtatás, de ezek a találmányok is megálltak bizonyos fokon. Európai értelemben vett technika nem alakult ki náluk.

A kínaiban inkább a megőrző, konzerváló erők fejlettek. Ezt mutatja náluk a történetírás korai fejlettsége, de ugyanezzel magyarázható minden újítástól és az idegen kultúra befogadásától való irtózása is. Az európai kultúra hosszú évszázados kultúrkapcsolatok ellenére is vajmi kevésbé terjed közöttük. Fantáziájuk szegényesnek mutatkozik. Inkább csak a gyakorlati dolgok érdeklik,

absztrakt tudományok iránt nincs érzékük. Legelterjedtebb vallásuk a konfucianizmus is fantáziaszegény, metafizikátlan, gyakorlati életszabályok foglalata, amiben szorosabb értelemben Istenről nincs is szó. Emellett különféle vallások békésen megférnek egymással, vallásháborút, vallási fanatizmust nem igen ismer Kína története.

Egyébként a hatalmas kínai birodalom egész története sokkal egyhangúbb, mint az európai birodalmaké. A kínai általában kevésbé mozgékony, békés, irtózik a katonaszkodástól, a háborútól. Hódítóit nem fegyverrel, hanem óriási embertömegének ellenállhatatlan beolvasztó képességével győzte le. A kínai munkás legfőbb fegyvere európai fajtájú versenytársaival szemben a szinte határtalan igénytelenség, amivel mélyen az európai létminimum alá tudja csökkenteni életszínvonalát. Amellett a legnyomorúságosabb viszonyok között is szívós kitartással tudja végezni a legegységűbb munkát.

Ez a nagyfokú türelem, kitartás, igénytelenség aj harciasabb, igényesebb, nagyobb kezdeményező hajlamú európai fajokkal szemben a kínait nőies jelleművé teszi. Ugyancsak erre vall csekélyebb individualizmusa, valamint a fájdalmak iránt csekélyebbnek látszó érzékenysége, vagy legalábbis türelmesebb elviselése. Érzelmeit a kínai általában mélyen elrejt. Az arcán állandóan megnyilvánuló monoton mosoly mitsem árul el igazi érzelmeiből, gondolataiból, szándékaiból.

A másik nagy mongol nép, a *japán* jellemére nézve sok tekintetben hasonlít ugyan a kínaihoz, mégis sok lényeges különbség mutatkozik közöttük. A japánban már sokkal több a mozgékony, kezdeményező, a harcias, hódító szellem. Nyomorán nem fokozott igénytelenséggel, hanem imperialista politikával iparkodik segíteni. A türelmes meghunyászkodás helyett hajlandó fegyverrel is ellenállni. A japán nép kiváló katonai erényei főleg az orosz-japán háború óta az egész világ csodálatát és tisz-

teletét érdemelték ki. Kevesebb benne a konzervativizmus is, könnyebben hajlik az európai kultúra, főleg a technikai újítások átvételére. Egy évszázaddal ezelőtt még az akkor egészen jelentéktelennek látszó japán népet fegyverrel kellett arra kényszeríteni, hogy az európai kultúra első hírnökeit befogadja. Ma már az európai kultúra fegyvereivel küzd a világhegemóniáért a leg-hatalmasabb nemzetek sorában. Nemcsak katonai és politikai, hanem gazdasági és kulturális téren is mind veszedelmesebb versenytársa az európai hatalmaknak, akik aligha mernének arra gondolni, hogy Japánt Kínához hasonlóan gyarmatként kezeljék.

A mongol fajkör további csoportja az *indiánok* ismét lényegesen más lelki alkatot mutatnak, mint az előbbieket. Nyilvánvaló, hogy az indiánok is mind testalkat, mind nyelv és kultúra, tehát szellemi képességek szempontjából sokféle törzsre oszlanak. Míg Közép-Amerika őslakói igen magasfokú eredeti kultúrát fejlesztettek ki, Észak-Amerika mai indián törzsei az európai kultúrával való több évszázados állandó érintkezés ellenére is megmaradtak a maguk eredeti, kezdetleges kultúrájukban, bár ez végzetűket jelenti. Intelligenciájuk is, mint ezt a már említett vizsgálatok mutatták meglehetősen alacsony, ami aligha lett volna elégséges a hatalmas maya-kultúra kiépítéséhez. Lehetséges, hogy bizonyos harciasság is jellemzi az indiánokat, bár kétségtelen, hogy az indián-regények romantikus jellemrajzai alapos kritikát igényelnek. Főleg pedig nem lehet valamely indián törzs jellemvonásait minden további nélkül valamennyi indián törzsre általánosítanunk:

Nem sokkal többet tudunk Észak- és Nyugat-Ázsia sokféle mongol népéről sem, amelyek nagyrészének még a neve is alig ismeretes. Legtöbbjük kezdetleges kultúrviszonyok között él, történetük kibogozatlanul összefonódik. Ma általában türelmes, békés népeknek mutatkoznak, de a történelem folyamán egy-egy hatalmas uralkodó

alatt összeszerveződve nem egy ízben folytattak a mongol népek nagyszabású, véres hadjáratot és hosszabb-rövidebb időre óriási területeket hajtottak hatalmuk alá azok sckféle lakóival együtt. Hogy miként lettek e vérengző hódítókból békés, jámbor népek, lélektanilag még eléggé meg nem világított probléma.

Ismét mások azok a mongol és mongoloid jellegű elemek, melyek európai elemekkel keveredve Kelet-Európában élnek és onnan Európa közepéig beszivárognak. Ezeknél már annak az eldöntése is nehéz, hogy melyek számíthatók közülök az europid és melyek a mongol fajkörhöz. Annyi azonban nyilvánvaló, hogy e két fajkor között nincs élesen megvonható határ.

Láthatjuk tehát, hogy az egyes mongol fajok, törzsek, népek lelki alkata között oly lényeges különbségek vannak, amik az általános mongol jellem részletes leírását ugyan-csak megnehezítik. Nehéz probléma továbbá az is, hogy e különböző jellemvonások közül melyek a továbböröklődő, elsődleges, faji vonások és melyek a környezet, a közös történelem folyamán kialakult hagyományok eredői. Annyi igaz, hogy Ázsia közepétől, vagyis a mongol fajkör középpontjától kiindulva keletre, nyugatra, sőt részben dél felé is a kultúra emelkedik. De nem tudjuk, mily mértékben szerepelnek ebben a faji hajlamok és a környezet, főleg a tengerközelség. Hiszen a legmagasabb kultúrák, sőt minden igazán magas kultúra a tengerhez közel fejlődött ki és minden világrésznek a közepe, a tengertől legtávolabb eső része a legműveletlenebb. A tenger nagyban megkönnyíti a közlekedést, a különböző embercsoportok érintkezését, a kultúra kialakulását. Nem tudhatjuk tehát, hogy mivé lettek volna a most tengerparton élő népek tenger hiányában és milyen kultúrát fejlesztettek volna ki a kontinentális népek tengerpart közelében.

A mongol fajkörnek az európai fajkörrel való összehasonlítása a lelki alkat terén szintén nehéz, mert mind-

két fajkörben igen különböző jellemű fajok tartoznak és az europid fajkör lelki alkatának általános jellemzése szintén alig lehetséges. Ha a mongol jellemet általában inkább passzívnak, kevésbé vállalkozó szelleműnek, szegényebb fantáziájúnak tartják, mint az europid fajokat, ez is csak bizonyos mongol és bizonyos europid fajok között érvényes.

Ami az *europid fajokat* lelki alkat szempontjából többé-kevésbé hasonlónak teszi, az inkább másodlagos jelleg, a görög-római-keresztény kultúrhagyományokban való nevelkedés közös hatása. Ez lényegszerűen hozzátartozik az európai lelkülethez, az ehhez való közeledés jelenti a szellemi európaizálódást és a tőle való távolodás egyúttal az európai szellemi közösségből való kiszakadásra vezet. E közös kultúrhatásból fakadó közös jellembeli és világnézeti vonások mellett azonban az europid fajok eredeti lelki alkata sok lényeges különbséget mutat. E fajok lelki alkatát már alaposabban tanulmányozták, de azért természetesen itt se tekinthetők exaktoknak az egyes faji lélekrajzok.

A mongol fajokhoz mind testalkat, mind lelki alkat szempontjából legközelebb állónak szokták venni az europid fajok közül a *keletbalti* fajt. A keletbaltit általában nehézkes, passzív, hangulati embernek tartják. Türelmes, békés, igénytelen, nagy megértéssel van mások szenvedései iránt is és készséggel, önzetlenül segít másokon. A fáradtságos, egyhangú munkát türelmes megadással végzi, de nagyobb, újszerű vállalkozáshoz hiányzik benne a kellő fantázia, a kezdeményező szellem és az energia. Igénytelenségében testének, lakásának, környezetének tisztántartására, csinosítására se fordít sok gondot. Amellett nagyfokú konzervativizmus is van benne; az újításokkal szemben bizalmatlan, kevésbé lelkesedik irántuk. Mindez mongol jellemvonásokra emlékeztet.

A keletbalti nem az értelem, az akarat embere, hanem

inkább lágy, érzelgős. Ezzel összefügg folytonos tépelődése, határozatlansága, tétlen tűnődése, ami a gyors, határozott cselekvésre képtelenné teszi. Fantáziájával sok szép tervet szövöget, titkos elégedetlenséggel ábrándozik sorsa javulásáról, de a cselekvés előtt tanácstalanul megáll és végül fatalizmussal beletörődik helyzetébe. Egész tevékenysége erősen a hangulat befolyása alatt áll, ezért aktivitása időszakos, rapszodikus. Érzelmileg könnyen befolyásolható és erősen hajlik a tömegszuggesztióra. Képes makacsul ragaszkodni valamihez, de kellő hangulati befolyásra egyszerre hajlandó engedni makacsságából. Érti, hogy rászorul tanácsra, vezetésre és ezt szívesen is veszi attól, aki bizalmát megnyerte. Idegennel szemben bizalmatlan, hallgatag, de könnyen csap át bizalmas bőbeszédűségbe, ha sikerült bizalmába férkőznünk. Képes a durvaságra, fanatikus gyűlöletre, kegyetlen bosszúra, de utána hajlandó a végletekig megbocsátani, bűnbánattal vezekelni, marcangoló önvádban emésztődni. Hangulata könnyen csap át a levert búskomorságból a féktelen jókedvbe, a tompa egykedvűségből a fanatikus rajongásba, az alázatos meghunyászkodásból a dacos önérzetességbe. Hangulata alapján képes keservesen összegyűjtött pénzcskéjét egy meggondolatlan pillanatban könnyelműen eltékozolni. A közügyek iránt önmagától keveset érdeklődik, de kellő érzelmi indíték mellett hajlandó nagy áldozatokra, lelkes összefogásra. Hangulati élete könnyen viszi iszákosságra, veszekedésre, testi sértésre. A magántulajdon iránt nincs túlerős érzéke. Hazájához, szülőföldjéhez fanatikusán ragaszkodik, önzetlen ragaszkodással hálálja meg a jóindulatú bánásmódot is. A sérelmekért azonban képes furfangos bosszút állni.

A balti ember vezetésre szorul, de könnyen vezethető és kellő irányítás mellett értékes munkás, hűséges szolga, türelmes alattvaló. Tudományos és művészi hajlamai még kevésbé ismereteseek. Leginkább a költészet, a regényírás

terén, általában a szépirodalomban és a zenében mutat nagyobb tehetséget. Jó emberismerő és nagyszerű lélek rajzíró. Gondolkodása általában lassú, de mély.

A balti típushoz sorolhatjuk a Pató Pál- és az Oblov-jellemeket. A fenti jellemrajz többé-kevésbé meg egyezik a nagyobbrészt balti fajú orosz népnek a közvéleményben élő jellemével, valamint a balti fajú magyarok és a lengyelek jellemvonásaival. Kevésbé látszik azonban megfelelőnek a kisebb balti népek, főleg a finnek jellemzésére. Ennek oka lehet a más tájtípus, a különböző keveredés vagy az eltérő kultúrhatás, esetleg mindezek együttesen. A finnek nagyobb tisztasága, fejlettebb testkultusza, sportteljesítménye, becsületessége, az idegen vagyton feltétlen tisztelete, magasabb fokú kultúrája és kultúrérzéke, a szabadság és függetlenség iránti nagy érzékenysége, továbbá a közelmúltban tanúsított legendás katonai erényei az orosz jellemmel szemben világos példáját nyújtják annak, hogy fajilag rokon népek jelleme is mennyire eltérő lehet. Bizonyára nagy szerepe van ebben a svéd hatásnak is, de viszont jellemző, hogy a finnek nem a fajilag közelebb álló oroszok, hanem inkább a fajilag idegenebb svédek kultúrhatásának engedtek nagyobb érvényesülést, holott e két nép egyaránt iparkodott a finnekre befolyását érvényesíteni.

Az *alpesi fajnak* szintén szoktak bizonyos mongoloid antropológiai vonásokat tulajdonítani, lelki alkata azonban már nyilván távolabb van a mongolokétól. Az alpesi fajt az északi faj rajongói (pl. Günther) meglehetősen kedvetlenül jellemvonásokkal szokták felruházni és kicsinyesnek, szűkkeblűnek, irigynek, mogorvának, alattomosnak, tehetségtelen, de makacs, kitartó strébernek tüntetik fel. Ebben azonban bizonyára nagy szerepe van az észak- és délnémet ellentétnek, illetve annak a törekvésnek, hogy a mesterséges kontraszt által az északi faj annál dicsőségesebben tündököljön. Az elfogulatlanabb szerzők azon-

ban (pi. Fischer, Kretschmer, Lenz) már jóval kedvezőbb képet adnak az alpesi faj jelleméről. Ez is mutatja, hogy emocionális tényezők mennyire ingadozóvá és megbízhatatlanná tehetik egyes fajok jellemrajzát.

Az alpesi fajban bizonyára van jó adag nyárspolgári vonás. Általában békés, alkalmazkodó, társaságkedvelő, aki a tömegben érzi magát jól és a kollektív összefogásban keresi az erőt, a biztonságot. Családjával és szűkebb környezetével példás jóviszonyban él. Szereti a rendet, a nyugalmat, a józan középszerűséget, az élet nyárspolgári örömeit. A nehézségeket nem dacos szembezállással vagy merész lendülettel iparkodik leküzdeni, hanem inkább gondos megfontoltsággal, aprólékos óvatossággal igyekszik megelőzni vagy megkerülni. Amellett szorgalmas, józan, türelmes, takarékos, agilis, gyakorlatias. Van benne sok konzervativizmus, a megszokotthoz való makacs ragaszkodás is; fél a hirtelen, nagy változásoktól, amik biztonságérzetét zavarják. Nem kedveli a nagyobb utazásokat sem. Hiányzik belőle a könnyelműség, a meggondolatlan radikalizmus, de kevesebb az érzéke a nagystílű, merész, kockázatos vállalkozásokhoz, a hősiességhez, az önzetlen nagylelkűséghez is. Idegenek iránt bizalmatlan, távolabbi ügyekkel szemben közömbös, szűkkeblű. Takarékosága fukarságig, kapzsiságig, szorgalma önző stréberségig, óvatossága a gyávaságig, megfontoltsága kicsinyes vaskalapossáig fokozódhat.

Az alpesi faj nagyobb politikai és katonai tehetséggel kevésbé dicsekedhet. Uralkodási vágy nincs benne. Ha akadékoskodik, zsörtölődik, bizalmatlankodik is, de szívesen engedi, hogy ügyeit mások irányítsák. Az erősebbel, hatalmasabbal szemben hajlik a meghunyászkodásra, kegyeinek keresésére és általa való emelkedésre. Van benne nagyfokú hiúság, cím- és rangkórság. Mindezek alapján az alpesi fajt nőies jellegűnek szokták mondani.

A tudomány és művészetek terén az alpesi kétség-

telenül a legtehetségesebb fajok közé tartozik. Erre az is, hogy az antik kultúra összeomlása óta az európai kultúra állandó középpontja Közép-Európa, vagyis föld-ségünknek éppen az a része, melyet elsősorban az alpesi faj népesít be. E faj elterjedési területén mindenütt magas kultúra virágzik, viszont a tudományos és művészi alkotások határozottan csökkennek e fajtól kevésbé lakott területeken minden irányban. E faj tehetsége azonban főleg ott bontakozik ki, ahol más tehetséges fajjal, főleg az északival keveredve friss serkentést, szabadabb lendületet nyer. Ezért a legkimagaslóbb kultúrközpontok szinte koszorúként veszik körül az alpesi faj magvát. A kultúrában vezető európai országoknak, Angliának, Franciaországnak, Olaszországnak, Németországnak, Ausztriának kulturális súlypontja mindenütt olyan területekre esik, ahol a lakosság alpesi fajjal kevert.¹

Az alpesi faj különösen a zenében és a képzőművészetek terén mutat kiváló tehetséget, a tudományok terén pedig főleg ott, ahol gondos megfigyelésről, kimerítő adatgyűjtésről, aprólékos kritikai vizsgálódásról, átfogó, világos rendszerezésről van szó. A leíró természettudományok, különösen a biológiai és az orvostudomány képviselői között sok az alpesi fajú egyén.

A fent vázolt alpesi jellemnek sok tipikus példáját találjuk a francia kistőkés-osztály, a svájci polgárok, hazánkban pedig a svábok és a délnémet eredetű városi lakosság között.

A *dinari faj*, miként testileg, épúgy lelkileg is a keménység, nyers erő, darabosság jellemzi. Nyílt, bátor fellépésű, makacs, fanatikus, kissé nyers, faragatlan. Szereti a zajos mulatozást, a nyers vidámságot. Kedélyes, barátságos, de hirtelenharagú. Hamar hevül, de nem

¹ V. ö. Kretschmer: *Geniale Menschen*. Springer, Berlin 1931. 75. kk. 1.

kitartó, ezért nagyobb szabású vállalkozásra kevésbé alkalmas. Inkább csak a jelennel törődik, mint a távolabbi jövővel. Szülőföldjéhez ragaszkodik, azt nem szívesen hagyja el, utazni, vándorolni nem nagyon szeret. Hamar fellobbanó, nyers természete könnyen ragadji bűnözésre, verekedésre, súlyos testi sértésre, fanatizmus pedig politikai gyilkosságokra, kegyetlen vérengzésekre.

A dinári ember vitéz katona. A világháborúban Monarchia dinári fajú tiroli és bosnyák ezredei, valamint a német hadsereg ugyancsak nagyrészt dinári fajú bajor ezredei a legvitézebbek közé tartoztak. Ellenségeink közül is a dinári szerbek harcoltak legvitézebbül. Hadvezetőségünkben aránytalanul nagy számban szerepeltek délszláv nevű és így többnyire dinári fajú katonatisztek, Arisztokráciánkban szintén gyakran találkozunk dinári fajú katonacsaládokkal. Fejlett tehetséget mutat a dinári faj a politika és a szónoklás terén is, valamint a költészet, a dráma és a szónoklat körében. Üzleti hajlama is van, Szelleme azonban kissé szűkkörű, egyes lelki finomságok iránt kevés az érzéke. Nem mutat különös tehetséget a tudományok iránt sem. A túlnyomóan dinári fajú Balkán nagyobb kultúralkotásokban és tehetségekben legalábbis ezideig meglehetősen szegénynek mutatkozott.

Hazánkban főleg az Alföld és a Dunántúl délszláv elemekkel kevert vitéz, kemény fellépésű, de vad, duhaj mulatozásokra is erősen hajlamos lakossága tükrözi vissza leginkább a dinári lelki alkatot. E faj több kiváló katonát, politikust, szónokot, költőt és zenészt is adott nemzetünknek (Zrínyi, Vörösmarty, Liszt, Apponyi, Horthy stb.).

A dinári fajhoz antropológiailag hasonló *keletázsiai faj* értelmes, agilis, mozgékony szellemű. Különös tehetsége van az emberismeret és az emberek ügyes kezelése, befolyásolása iránt. Ez teszi kiváló kereskedővé, de sikerre vezeti az újságírás, a színészet, az orvosi működés és a

politikai mozgalmak terén is, általában ott, ahol az emberekkel való ügyes bánásmód a lényeges. Kultúrérzéke, kultúraalkotó-, főleg pedig kultúrabefogadó- és terjesztőképessége, valamint szociális érzéke szintén fejlett. Különösen a zene, valamint az absztrakt formális gondolkodás, a matematika, logika, filozófia terén mutat nagyobb tehetséget. Államalkotó képessége azonban csekély. Ezért kisebbségként igen elszórtan él sokféle nép között. Erre vezeti az a sajátsága is, hogy fejlett intelligenciáját és befolyásolóképességét szereti mások kihasználására, rászédésére felhasználni.

Az előázsiai fajnak nagy szerepe volt az ókorban, főleg az asszír-babilóniai, valamint a zsidó és a hellenisztikus kultúra kialakításában. E fajt jelenleg Európában, valamint hazánkban is különösen a zsidók és örmények képviselik több-kevesebb kereszteződéssel. A különböző tájtypusok, különböző irányú kitenyésztesek, kiválasztódások, keveredések és kultúrhatások azonban bizonyára a lelki alkat terén is többféle típust hoztak létre e faj keretén belül.

A *mediterrán faj* miként testileg, lelkialkatát tekintve is, mozgékony, heves, szenvedélyes. Hangulata a szélsőségek között gyorsan változik. Könnyen vigad és lelkesedik, de hamar elszomorodik és elcsügged. Könnyen lobban haragra, de könnyen engesztelődik is. Társas életben szeretetreméltó, udvarias, szolgálatkész, gavallér tud lenni. Szeretete főleg családjá, gyermekei iránt nyilvánul meg. Szellemes társalgó, szereti a szójátékokat, az elmés csipkelődést. Ügyes szónok és színész, de sokszor üres fecsegő, színészkedő, hiú pozőr, akit nem kell komolyan venni. A mediterrán ember szeret nagy társaság előtt tetszelegni, feltűnni, tapssal, bókokkal, elismerésekkel hiúságát kielégíttetni. Számára az élet első sorban színpad, ahol iparkodik mások előtt tetszelegni, minél kedvezőbbben szerepelni. Kifelé, a környezetének, a köz-

véleménynek él. Szereti a mozgalmat, a változatosságot, nehezen tűri a rendet, a törvényt, az egyhangúságot, a szigorú fegyelmet. Ezért hajlik a radikalizmusra, az anarchiára. A mediterrán jellegű Spanyolország és a délamerikai államok állandóan küzdenek a forradalmakkal, az anarchiával. De e forradalmak se mind komolyak sokszor csak színészkedő, komolytalan, operett-forradalmak.

A mediterrán ember szereti a könnyű megélhetést, a kényelmes, gondtalan, dologtalan életet. Csupán a mának, szinte csak a jelen pillanatnak él, a jövővel keveset törődik. Inkább lemond helyzetének javításáról, minthogy annak érdekében nagyobb erőfeszítéseket végezzen. Ezért olykor egyenest lusta, dologkerülő, koldulásból vagy könnyen szerzett borraivalókból él. A mediterrán Dél-Olaszországot nemrégén még valósággal hírhedtté tette a sok dologtalan koldus, a minden csekélységért borraivalót követelő munkakerülő népség. A fasizmusnak nem hiába legfőbb törekvése a küzdelem a kényelmes élet ellen.

A mediterrán embert könnyelmű, szenvedélyes természetű gyakran viszi bűnözésre, gyilkosságra, kegyetlenkedésre. Dél-Európa mediterrán fajú partvidéke és szigetei a kriminalitás szempontjából a legszomorúbb területek. A spanyol konkvisztádoroknak az amerikai benszülötteken elkövetett kegyetlenkedései az európai civilizáció örök szégyenfoltjai. A mediterrán ember a dinárinak nyílt szembeszállása helyett inkább választja az alattomos cselszövést, az orgyilkosságot. A maffia szicíliai, a camorra nápolyi titkos bűnszövetkezet volt. A politikai cselszövések, intrikák, alattomos merényletek színhelyei főleg a mediterrán lakosságú országok.

Mindezek alapján a mediterrán fajt gyermekiesnek szokták jellemezni.

A mediterrán faj kiváló tehetséget mutat a művészetek úgyszólván minden ágában, főleg a zenében, a fes-

tészetben, a költészetben, az előadóművészetekben, a színjátékban. A spanyol festészet, az olasz zene közismer-
ten világhírűek. De a művészetek terén is a mediterrán
ember a mélyebb, tartalmasabb dolgok helyett inkább a
könnyebbet, a felszínebbet kedveli. Szereti a színekben,
a hangokban, a mozgásban is a változatosat, a feltűnőt,
a tarka színpompákat, általában a szemléleteset. Legin-
kább azonban ott alkot a mediterrán művészet utolérhe-
tetlent, ahol a faj kiváló művészi tehetsége más fajok
(északi, alpesi) szorgalmával, kitartásával keveredik. A
renaissance Észak-Olaszországból indult ki, amint min-
den olasz megújulás a fajilag kevert észak-olasz terüle-
teken keletkezett.

A mediterrán fajban van egyéb tekintetben is kultúr-
érzék, élelmesség. Nagy érdeme volt az ó-egyiptomi,
római, hellenisztikus, általában a földközi-tengeri kultúra
kialakulásában, valamint a délamerikai civilizáció megte-
remtésében. Azonban művészi hajlamaival szemben egyéb
tehetségei már kevésbé fejlettek. Felszínessége, állha-
tatlansága is gátolják a tartós erőfeszítésben, a messze-
menő tervek végrehajtásában, a tartalmasabb, mélyebb
kultúra kialakításában. A mediterrán fajú országok,
vidékek, gyarmatok rendszerint messze elmaradnak az
átlagos európai kultúrától.

A mediterrán jellem egyik kitűnő ábrázolását talál-
juk már Baldassare *Castiglione* gróf »*Cortegiano*« c. könyvé-
ben, mely a XVI. századbeli olasz renaissance szellemé-
ben rajzolja a mindenhez értő, szellemes, de felszínes,
könnyed, elegáns, mindenhez alkalmazkodni tudó, minden-
kit elhajolni, meghódítani képes, mindenben a közvéle-
mény tetszését hajhászó, de csak a külsőségekre, a lát-
szat-sikerekre adó udvari embert.

A fajpszichológia eddig legtöbbit az *északi fajjal* fog-
lalkozott és a modern fajelmélet — mint láttuk — álta-
lában az északi faj felsőbbrendűségének jelszavával indult

meg. Az északi faj testi és lelki alkatát tekintve, kétség-telenül az egyik szélső variációt jelenti az emberi fajtái sorában. Amint a fehér fajok között testileg a legvilágosabb színezetű, lelkialkata is a fehér fajkört jellemzi egyes vonásokat a legjellegzetesebben tükrözi vissza. E faj őshazája mindmáig vitás ugyan, de annyi bizonyos, hogy már a történelmi idők kezdetén Európa hideg, nedves éghajlatú északnyugati részén élt, mely évezredek óta megedzette és sok értékes tulajdonságot tenyésztett ki benne. E vidéken a naphosszat tengerparton heverő délolasz nem élhet meg, elpusztul vagy kivándorol. Amelyik nép ezen az éghajlaton évezredek át kitartott, annak erős kiválasztódáson kellett átmennie vagy tevékenységének felfokozása vagy igényeinek leszállítása tekintetében. Az északi fajban a zord klíma a fokozott aktivitást tenyésztette ki, míg a hasonló éghajlaton élő mongol népek inkább igényeik leszállításával alkalmazkodtak a természet zordonságához.

Az északi faj jelleme sok tekintetben ellentétes a mediterránéval, hiszen lényegesen más környezethez tenyésztődtek is ki. Az északi fajt jellemzi leginkább a gondos előrelátás, a távoli célokra törekvő, kitartó akarat. Van benne fejlett általános intelligencia mellett nagyfokú bátorság, önbizalom, önállóság, megfontoltság, élénk fantázia, nagyvonalúság, szervezőképesség, kalandvágy, vállalkozó szellem, államalkotó képesség. Ez képesíti nagystílu alkotásokra, a nagyipar és nagykereskedelem megszervezésére, hadi és államférfiúi sikerekre, virágzó gyarmatosításra. Szereti a természetet, a tengert, a testkultuszt, sportot, tisztaságot. Érzelmei nem hevesek, de mélyek. Komolysága mellett nyugodt, derűs optimizmus hatja át.

Az északi ember általában az individualizmusra hajlik. Ezzel függ össze a személyes szabadság szeretete, a kollektivizmustól való idegenkedése. Egyénileg és nem

a tömeggel akar érvényesülni. Másokkal szemben zárkózott, tartózkodó, hűvös, merev. Érzelmait, gondolatait nem szereti kinyilvánítani. Viszont másokba se tudja magát beleélni. Nem jó emberismerő, hiányzik belőle a megértés mások iránt. A mediterrán emberrel ellentétben mások tetszésével vagy nemtetszésével keveset törődik. Van fejlett önérzete, erős becsvágya, uralkodási hajlama, magasabb életszínvonalra törekvése.

Erkölcsei érzéke egyébként fejlett. Megbízható, kötelességtudó, egyeneslelkű. A magántulajdon iránt nagy tiszteletet érez, lopásra, csalásra ritkán vetemedik. Megértés hiánya és uralkodási hajlama azonban sokszor vezeti tapintatlanságra, durva kíméletlenségre, hatalmaskodásra, visszataszító önteltségre, igazságtalanságra, vérlázító, barbár cselekedetekre. Az északi faj általában kevésbé dicsekedhet finom, gyengéd, kellemes egyénnel. Élénk fantáziáján alapuló öntelt nézeteiben hajlamos az elfogultságra, elhamarkodott, kritikátlan ítéletekre. Könnyen rabja lesz a tetszetős, misztikus, ködös, homályos elméleteknek (v. ö. pl. Hegel bölcséletét).

Az északi faj főleg a civilizáció, a gazdasági kultúra terén, valamint politikai és katonai tehetségével tűnik ki. A világ gazdasági életének aránytalan nagy része a nagyobb részét északi fajú népek kezében van. A szellemi kultúrában, a tudományok és művészetek terén már kevésbé veheti fel a versenyt egyéb fajokkal. Az északi fajú népeknél megvan a fejlett civilizáció, széleskörű általános műveltség, de kevesebb a tudományos és művészi lángelme. E tekintetben, mint láttuk, a tehetség-térképek se az északi fajt tüntetik fel legkedvezőbben; különösen a zenei tehetségben mutatkozik szegénynek és általában a finomságok iránt kevesebb az érzéke. Viszont az északi faj kitartó energiája más faj tudományos vagy művészi tehetségével keveredve rendkívüli alkotásokra képesíthet. Ezért a tudományos és művészi kiválóságok között is

sokan vannak valamely más fajnak északi fajjal való keverékei.

Nyilvánvaló azonban, hogy az északi faj körében is tájtípusok, különböző keveredések és eltérő nemzeti hatások következtében a lelki alkat terén többféle, egymástól többé-kevésbé különböző típus alakult ki. így pl. a porosz szereti az autoritativ megkötöttséget, a kollektív erő kifejtést, míg egyéb északi népek sokkal inkább ragaszkodnak az egyéni szabadsághoz. Az angol fölényes, a svéd tartózkodó, a porosz nyers. Az angol gyakorlati, a német elméleti. Az angol igényes, a német sokkal igénytelenebb. Ismét más pl. a dán vagy a holland északi típus. Míg a holland gyermekszerető és ma is erősen szaporodik, a többi északi népeknél inkább gyermekiszony található.

A fentebb vázolt sajátságok természetesen nem az egyes fajoknak kizárólagos sajátságai, csupán az illető fajban feltűnőbben vagy nagyobb mértékben jelentkeznek. Egyébként pedig — mint már említettük — minden emberi sajátság többé-kevésbé minden fajnál megvan, amint minden emberi testrész is valamennyinél megtalálható, csak más mértékben, különböző arányokban. Ezáltal tartoznak az összes emberi fajták nemcsak testileg, hanem lelkileg is tulajdonképpen egy, közös emberi fajhoz.

Mindezekből — legalábbis a közelebről ismert kultúrfajokra nézve — végeredményben azt látjuk, hogy *miként az egyének, épúgy a fajok körében is mindegyiknek egyaránt vannak fény- és árnyoldalai.* Egyik se sajátíthatja ki magának az összes emberi értékek legteljesebb mértékét, viszont egyiket se lehet csupán gyarlóságokkal vádolnunk. Hogy azután az erények és hibák mérlege melyiknél milyen végeredményt mutat, azt vajmi nehéz eldöntünk, már azért is, mert e mérlegeléshez nincs abszolút mértékegységünk.

VI. METAFIZIKAI ALAPVETÉS

1. Az élet elve

Már az eddigi fejtegetéseink folyamán is sok olyan problémával találkoztunk, melyek további részletes megvilágítást igényelnek. Ezek beható tárgyalása végül egész problématömegünk metafizikai megalapozását teszi szükségessé.

Honnan, miből lettünk? — ezek az első, legalapvetőbb kérdések, amiket a gondolkodó ember önmagával szemben felvethet, és ami kezdettől fogva foglalkoztatja a tudományos gondolkodást is. E kérdésre azonban többféleképpen felelhetünk aszerint, hogy énünket milyen szempontból tekintjük.

Egyrészt ugyanis por, hamu vagyunk és azzá leszünk, mint ezt az írás is tanítja. *Anyagi énünk a földből származik*, csupa olyan atomokból, molekulákból áll, amik bolygónknak is alkotórészei és onnan váltak énem részévé. Ezek a szén-, hidrogén-, oxigén-, nitrogén- stb. atomok, már ki tudja, hány ember, állat és növény testét alkották, míg végre énemhez tartozókká lettek. Utánam pedig hány és hány élőlényen fognak keresztülvándorolni?! A most ivott és így testembe épített víz egyes molekulái nemrégén talán valamelyik embertársam könnyéhez vagy véréhez tartoztak; az a szén- vagy oxigénmolekula, mely most véresejtemhez tapadva kering bennem, a közelmúltban talán még valamely virág szirmán vagy egy

pillangó szárnyán csillogott, avagy gomolygó füstként emelkedett az ég felé. És hosszú évezredekén át hány elporladt, elkorhadt élőlény testén mentek már át és fognak még átmenni porhüvelyem összes alkatrészei?! Ott voltak már talán az őskor hatalmas faóriásaiban, borzalmas őszálataiban, ott lebegtek már földünk születésénél, bolygóvá alakulásánál, avagy talán mint kozmikus por vagy meteordarab csak a közelmúltban kerültek bolygónkra. Annyi bizonyos, hogy testem minden anyagi alkatrésze már ott lebegett az őskaoszban is, abban a pillanatban, mikor a Teremtő mindenható szava létrehozta az anyagvilágot. Hiszen az anyag mennyisége — mint ezt a természettudományok egyik legszilárdabb tétele állítja — azóta is változatlan, nem lesz új anyag a semmiből és a meglevő se lesz semmivé. *Tehát pusztán anyagi lételemet tekintve: az őskaoszból lettem és annak anyagvilágában maradok a világ végezetéig.*

Anyagi énünk azonban egy pillanatig sem állandó. Nem csupán halálunk után oszlik szét, hanem már az életben is folytonos oszlás és egyesülés állapotában van. Az életünk folytonos anyagcsere. Mihelyt ez megszűnik, vége az életfolyamatoknak is. Az pedig, amit mi egyszerűen anyagcserének mondunk, egy csodálatos, állandó cserebere testem és környezete között. Az a levegő, amit kilélekzem, az a verejtékcsepp, mely bőröm felszínéről elpárolog, oly molekulákat távolít el belőlem, melyek néhány pillanattal előbb még testem szorosan vett alkatrészei voltak és amikkel már talán soha többé nem találkozom. Viszont minden lélekzetvételnél számtalan oly atomot teszek testem alkotó elemévé, melyek előbb még énemtől teljesen különbözőek voltak.

Anyagi énünk tehát a folytonosan keresztül-kasul vándorló anyagrészek találkozási pontja. Vagyis anyagilag folytonos átmeneti állapotban levő, állandóan változó állagú, meghatározhatatlan alkatrészekből álló lények

vagyunk. Anyagi énünket csak nagyjából, makroszkopikusan tekinthetjük egy meghatározott, lezárt, állandó adottságnak. Szigorúan véve nincs éles és állandó különbség, határ anyagi énem és a környezet között, valamint nincs két egymás után következő pillanat, melyekben testem összes anyagi alkatrészei teljesen azonosak volnának.

Életünk folyamán testünk jelen anyagi alkatrészeinek sokszorosa tartozott már átmenetileg, hosszabb-rövidebb ideig anyagi énünkhöz. Hiszen bizonyos időközönként testünk egész anyaga kicserélődik. És, ha sikerülne valamiképp mindazokat az anyagi részecskéket ismét összegyűjtenünk, melyek a múlt valamely pillanatában anyagi énünket alkották, akkor különböző hamvedrekben annyi példányban őrizhetnénk ifjú és öregkorunk anyagi énjét, ahányszor testünk anyagi alkatrészei teljesen kicserélődtek.

Elvileg az is lehetséges, hogy valakiben csodás véletlen folytán pontosan azok az anyagi alkatrészek találkoznak ismét, melyek valamikor az én anyagi éneket alkották, illetve az ő egykori anyagi énje az enyémmel teljesen kicserélődik. Ugyanígy lehetséges elvileg az is, hogy fiatalabb kori anyagi énem későbbi testemben ismét teljesen rekonstruálódik. Sőt, ha van az emberrel pontosan megegyező anyagi összetételű állat, ezzel is megtörténhet elvileg anyagi alkatrészeink teljes kicserélődése. Ilyen értelemben tehát elvileg lehetséges, ha nem is lélek- de anyagvándorlás, a test anyagának átköltözése egyik testből a másikba.

Mindezek mellett egész énünk, testünk is bizonyos értelemben létrejöttünkől kezdve halálunkig ugyanaz az egy állandó, azonos, meghatározott létező. Ugyanaz vagyok, aki voltam 10, 20, 30 évvel ezelőtt, bár azóta, ki tudja, hányszorososan cserélődtek ki anyagi énem összes alkatrészei. És, ha valakinek sikerülne is egykori anyagi énem összes materiális alkatrészeit összegyűjtenie, abból még

semmikép se lehetne éneket, sőt testi éneket se újjáalkotni. Ugyanígy, ha valakiben — mint említettük csodás véletlen folytán egykori anyagi énem minden atomja ismét összetalálkoznék, az illető még nem lenne ezáltal az én teljes értelemben vett alteregom, másodlatom, valariint anyagi részecskéink kicserélődéseivel se cserélődnék ki teljes énünk. Azzal se fiatalodnék meg, ha régebbi énem anyagi alkatrészei ismét teljességgel összetalálkoznának bennem.

Mindez azt mutatja, hogy *a testi éneben tömörült anyaghalmoz nem az egyedüli, sőt még csak nem is a kőlényegesi & tényezője éneknél, még testemnél sem*. Nem ez teszi éneket, egyediségemet. Tagadhatatlanul szükséges, nélkülözhetetlen alkatrészem ugyan, de csak olyasfélekép, mint a szívárványon keresztül hulló esőcseppek. Az anyag maga nem növekszik, nem szaporodik, nem végez semmiféle életfunkciót. Az anyagi részek összessége önmagában legfeljebb csak hulla, *cadaver*, aminek valóságos, élő testté válásához egy, az anyagtól különböző, újszerű *életelvre* van szüksége. Ez az anyaghoz önmagában nem tartozó, felette álló elv szabja meg, hogy a testben az anyagi alkatrészek hol, mikor és milyen törvények szerint rendeződjenek, szervesüljenek, miként menjen végbe az anyag folytonos kicserélődése, miközben a rendező elv állandóan azonos marad. Ennek a rendező elvnek van bizonyos egyedisége, egyéni fejlődése, öregedése, szaporodása és pusztulása.

Hogy az élő testhez az anyagtól különböző életelvre szükséges, nyilvánvaló a természettudományok ama szilárd tételéből is, mely szerint élőlény nem jöhet létre élettelen, pusztán anyagból, hanem mindig csak egy másik élőlény útján, mely az életelvet közvetíti. »*Omne vivum ex vivo*«, élet csak élőtől származhat; ez époly korszakalkotó tudományos megállapítás, mint pl. az anyag vagy az energia megmaradásának elve. *Csak élőlény, illetve a*

benne rejlő életelv képes önmagát megsokszorozni, önmagából hasonlóakat létrehozni, az anyagot önmagához hasonló, új, szerves halmazzá rendezni anélkül, hogy sajátmaga állandóan kisebbednek.

Ez az életelv nem valami anyagi valóság, mert hiszen nélkülözi az anyag leglényegesebb tulajdonságait, a *kiterjedést* és a *súlyt* is. Az élő organizmus az élet megszűntével semmit se veszít súlyából vagy kiterjedéséből és e két sajátossága mindig pontosan annyi, amennyi pusztán anyagi alkatrészeiből következik. Nem tekinthetjük az életet csupán az anyag valamely állandó járulékanak sem, mert akkor nem mutatkoznék lényegszerű különbség az élőlény és az élettelen anyag között. Már pedig e különbség oly szembetűnő, hogy azt az emberi gondolkodás kezdettől fogva világosan felismerte és ennek tudatát semmiféle tudományos színezetű elmélet se volt képes kiirtani az emberiség közmeggyőződéséből.

Az életelv az anyagnál magasabbrendű, felette álló, azt szervesen rendezni képes valóság. Azonban mindig csak anyaghoz kötve és pedig véges kicsiségű egységekbe, sejtekbe szervezve jelentkezik¹ és ilyen egységekben sokszorozza meg önmagát, szállítja tovább az életet. Mihelyt pedig megvonunk tőle bizonyos anyagi, fizikai, kémiai feltételeket, az életelv elpusztul, többé sem öntevékenyen, sem külső hatásra helyre nem áll. Ámde az összes anyagi feltételek teljes bősége mellett is elpusztulhat, eloregedhet, elhalhat az életelv, elválhat az anyagtól. Mihelyt e szoros kapcsolat valahol megszakad, az életelv — úgy látszik — végleg megsemmisül, legalábbis további sorsáról nem tudunk; a szerves anyag viszont felbomlik és legfeljebb egy újabb életerő szervező hatáskörébe jutva, válik ismét valamely élőlény alkatrészévé.

¹ A továbbiakra nézve mellőzhető az a kérdés, hogy vannak-e kivételesen sejtnélküli kezdetleges élőlények is.

Tehát minden újabb élet egy, már meglevő és már addig is anyaggal kapcsolatos életelvtől származik. Sem a puszta, élettelen anyag nem képes életet tovább vinni, sem pedig az anyagtalan életelv önmagában nem juthat át egy élőlényből egy másikba. Csak a kettő szoros és sajátos kapcsolata együttesen képviseli az életet. *Aristoteles* kifejezésével élve, a materiális feltételek alkotják az *anyagot*, a lehetőséget, az életelv pedig a *format*, a megvalósulás, a teljessé válás elvét.

Az élet átvitele közben soha, egy pillanatra se szakadhat meg az életelv és az anyag e folytonos kapcsolata, miként a fáklyával is csak akkor gyújthatunk lángra továbbiakat, ha közben a tűz folytonosan ég és egy pillanatra se alszik ki. Az élet tehát az egymás után következő nemzedékek során át folytonos, megszakítás nélküli áramlással terjed tovább. *Az élet fonala az egymásból származó élőlények között soha, egy pillanatra se szakadhat meg.* Ezért az előből, hogy új élőlény jöjjön létre, legalább egy élő sejtnek kell átmennie az utódba, illetve az előd egy sejtjének kell a régítől elszakadva, új élőlénygyé válnia. »*Omne vivum ex ovo*«, minden élőlény sejtéből lesz.

Az élet e folytonossága alapján azonban nemcsak előre, hanem visszafelé is követhetjük az élet fonálát. De meddig? Bizonyára nem az anyagvilág kezdetéig. Az életelv ugyanis csak bizonyos fizikai és kémiai feltételek között képes az anyagot élővé szervezni. Énélkül a már megszervezett anyaggal is kénytelen kapcsolatát megszakítani, így pl. bizonyos hőmérséklet felett az élet lehetetlen. Ámde a természettudomány megállapítása szerint a föld, sőt az egész világegyetem is egykor, sok millió évvel ezelőtt oly hőfokon, illetve oly halmazállapotban volt, ami az élet hordozására képtelenné tette. Viszont bolygónk és az egész világegyetem is az entrópia elve szerint állandó kihűlési állapotban van, mely végül minden életet, vagy legalábbis minden életfolyamatot, sza-

porodást lehetetlenné fog tenni. *Eszerint az élet később kezdődött, mint az anyag és az életfolyamatok végét is messze túlélheti az anyagilag.* Ennyiben bizonyos helyesbítésre szorul az említett elv: »minden élő élőtől«. Kivétel ugyanis az élet megindulása, az őselet, az első élő, melytől a többi származik. Az élet tehát bárhol a világegyetemben és így bolygónkon is csak egy hosszú kihülési időszak eltelével, a megfelelő anyagi feltételek kialakulása után keletkezhetett. Az élet legfeljebb ettől fogva mutathat folytonos, megszakítatlan fonalat. Az azonban egyáltalán nem szükségszerű, hogy a mai élőlények, illetve azok életelvei mind amaz első őseletnek folytonos leszármazás útján létrejött egyenes utódai. Míg ugyanis a természettudomány az anyag megmaradásának elvét szilárdan vallja, vagyis új anyag létrejöttét, illetve a meglévőnek megsemmisülését határozottan tagadja, új életelv későbbi keletkezése, bármily csodás legyen is, époly kevésbé lehetetlen, mint a legelső életelv megjelenése. Természetesen épígy nem érinti az anyag vagy az energia megmaradásának elvét a meglévő életelv megsemmisülése sem. Az előbbi elvek az anyagvilágra vonatkoznak, az élet princípiuma pedig az anyagvilág felett áll, attól lényegszerűen különbözik

Fontos körülmény továbbá az is, hogy *minden életelv nemcsak valamely puszta, meghatározatlan élet hordozója, hanem egy meghatározott élet princípiuma és épígy csak hozzá hasonló életet képes továbbszármaztatni.* Ezért az élőlények megszámlálhatatlan sok fajtája mind más és más fajtájú életelvet kíván magyarázatul, amelyek mindegyike a fajtájára jellemző életet hordozza és származtatja tovább. Szűnyog nem adhat életet elefántnak, sem ez tölgyfának. Mindegyikben van életelv, de mindegyikben más és más. Tehát nem elég csupán életelvet felvennünk, hanem fajilag minősített életelv képes csak az életjelenségeket magyarázni. Már most lehetséges-e a megszá-

lálhatatlan sokféle, fajilag különböző életelvet az élet egyetlen, közös őselvére visszavezetnünk, illetve ebből folytonos leszármazással valamennyit eredeztetnünk? Avagy helyesebb-e, ha az élőlények különböző fajait egyidejűleg, vagy különböző időben létrejött, de egymástól már kezdettől fogva fajilag is különböző életelvekkel magyarázzuk?

A fajok fokozatos kifejlődésének gondolata már az ókor bölcséletében is itt-ott megcsillan, így már a *sztóikusoknál* is felmerül az az elmélet, amit azután *Sz. Ágoston* fejlesztett tovább, mely szerint az őanyagba csupán a *dolgok csirái* (λόγοι, υπερβατικοί, rationes seminales) teremtettek és ezek fokozatos kifejlődésén alapul a világ rendje. Mind a mellett a tudományos közvélemény egészen a XVIII. század végéig a fajok állandóságának elmélete mellett tartott ki, mely szigorúan vette azt az elvet, hogy hasonló csak hasonlótól származik és csak hasonlónak adhat életet. Viszont a múlt században mindinkább uralomra jutott az a felfogás, mely szerint a fajok csak relatíve, csak a rövid időközben végbemenő, felületes megfigyelés számára állandóak, valójában pedig a fajok folytonos változás mellett egymásból alakulnak, így lehetséges, hogy valamennyi élőlény egyetlen őseletelv megszakítatlan folytatása megszámlálhatatlan évmilliókon keresztül. Ami faji különbség e hosszú vándorlás folyamán kialakult, az csak esetleges, változékony vonás. Maga az életelv lényegében minden élőlénynél egy és ugyanaz, nem véve ki az embert sem.

E helyen mellőzhetőnek látom, hogy ezt az elméletet, mely jó félszázadon át annyi és oly heves vitára adott alkalmat, beható tárgyalás és bírálat alá vegyem, annál is inkább, mert vele egyéb munkáimban¹ már részleteseb-

¹ Somogyi: Tehetség és eugenika. 19. k. 1. — Somogyi: Begabung im Lichte der Eugenik. 24. k. 1.

ben foglalkoztam. Csupán annyit jegyezzünk meg, hogy a fajok ilyen, szinte korlátlan változékonysága súlyos nehézségeket tartalmaz és legalább is nem igazolható. Viszont a fajnak bizonyos határok között végbemenő módosulása lehetséges, sőt kétségtelen tény, amit ma már a tudomány részéről senki kétségbe nem von. Komolyabb vita jelenleg inkább akörül forog, hogy mi által jöhet létre és mely határokig terjedhet a változás.

A továbbiakra nézve egyébként meglehetősen közömbös, hogy vajjon az egész emberiség életelve is visszavezethető-e valamely, minden élőlény közös elődjeként szereplő őseletelvre, avagy az emberi nem egy külön kezdet megszakítatlan folytatása. A lényeges egyrészt az, hogy *minden emberi életelv így is, úgy is a megszakítatlan leszármazás fonalán közös ősőkhöz vezet vissza és e közös leszármazás folytán az egész emberiség egy közös fajhoz (genus) tartozik*, amiben az egyébként eltérő elméletek is megegyeznek. Másrészt fontos az a megállapítás is, hogy *az egységes emberi fajon belül a közös emberi életelv különféle módosulásokon mehet át, melyek a különböző emberi fajták (rasszokj létrejöttét magyarázzák*.

2. Test és lélek

Minden élőlény egy sejtből fejlődik. A többsejtű lények, így az ember is egyetlen sejtből, illetve két különemű ivarsejt egyesülése folytán megtermékenyült sejtből alakulnak ki. Az élet tehát az embernél is egyetlen sejt közvetítésével terjed az elődről az utódra. Mihelyt ez az életet továbbadó ivarsejt egy másnemű ivarsejttel egyesül, megindul a sejtek szakadatlan osztódása. Az így keletkezett sejtek eleinte még többé-kevésbé homogének, azaz e sejtek bármelyike ugyanazzá fejlődhet. Ha a fejlődés e kezdetleges állapotában különválnak egy

sejt vagy sejtcsoport a többtől, mindegyikből külön, teljes egyed fejlődhet, így magyarázhatjuk az embernél az ú. n. egytetéjű, vagyis egymáshoz teljesen hasonló ikrek keletkezését. A fejlődés későbbi folyamán azonban a sejtek mindinkább differenciálódnak, különféle szövetekké alakulnak, melyek nem képesek bármilyen, hanem csak egy meghatározott funkcióra rendelt további sejteket létrehozni, így alakulnak ki az ideg-, izom-, csont-, kötőszövetek stb., illetve ezekből az egyes szervek, a szív, a tüdő, a csont- és idegrendszer stb.

Ámde a sejtek szaporodásával az életelv is megsokszorozódik. Ez nyilvánvaló a fejlődés kezdetén már abból az említett tényből is, hogy az egymástól elválasztott sejtek vagy sejtcsoportok teljes, külön egyedekké fejlődhetnek. De a teljesen kifejlett testben is találunk olyan élő sejteket, melyek nyilvánvalóan csak lazán függenek össze az egész szervezettel, amelyeknek önálló életéhez az egész szervezet csupán a szükséges feltételeket biztosítja. Ilyenek pl. a véredvben önállóan úszkáló vörsejtek vagy az ivarsejtek, melyek a szervezetből eltávozva is meg tarthatják saját életelvéüket. A fehér vörsejtek megfelelő körülmények között hetekig életben maradhatnak az organizmuson kívül. A férfi-ivarsejtek pedig a férfi-ivarszerveket elhagyva egy hétnél is tovább meg tarthatják életképességüket, bár szaporítókéességük rendszerint csak néhány napig tart (Knaus-Ogino). A szaporodás csak úgy lehetséges, hogy a szülői testből kivált ivarsejtek bizonyos ideig, legalább is a megtermékenyülésig önálló életre képesek, majd a megtermékenyüléssel tovább szaporodó, osztódó képességet is nyernek.

Bizonyos tények pedig egyenest arra mutatnak, hogy az egész organizmusnak minden szerve, illetve minden sejtje külön életelvvvel rendelkezik, így régóta megfigyelt tény, hogy a hullán a szőrözet és a körmök egy ideig még tovább nőnek, ami csak azzal magyarázható, hogy az

organizmus egészének halála után bizonyos sejtek és sejt-csoportok egy ideig megőrzik saját élet- és szaporodás-képességüket. Egyes kísérletek azt is mutatják, hogy bizonyos szervek az organizmusból kivágva megfelelő tápanyag és izgató szerek hatására egy ideig még folytatják élettevékenységüket. Pl. a testmeleg állapotban Ringer-oldatba helyezett és oxigénnel izgatott szív tovább ver. Az is eléggé közismert, hogy egyes szövetek, pl. bőr, in, csont (a csonthártyával), mirigyek stb. az organizmusból eltávolíthatók és az organizmus másik részébe vagy egy másik organizmusba átültethetők anélkül, hogy életképességük megszűnne. Legérdekesebb azonban az ú. n. explantált, vagyis a még fiatal, embrionális szervezetből kivágott és üvegben, megfelelő táptalajon tovább tenyésztett szövetek viselkedése. Ezek szinte korlátlanul tovább szaporodnak és az eredeti organizmus élettartamát többszörösen túlélhetik, bár mindvégig differenciálatlan, embrionális jelleget mutatnak.

Testünk tehát korántsem olyan egyszerű, egyetlen egység, mint azt a naiv vélemény gondolja, hanem *unitas multiplex, sokszerű egység*. Nem egyetlen életelv megnyilvánulása, hanem *számtalan bizonyos mértékben önálló életelvnek szerves egysége*. Kifelé ez a sokféleség teljes egységet mutat, amint egyetlen egységes létezőnek is tudjuk magunkat és csupán a beható tudományos vizsgálat világítja meg az egységesnek látszó szervezet sokféleségét.

De nemcsak kifelé látszik a szervezet egységesen lezárt halmaznak, hanem befelé is minden sokféleség mellett szoros egybetartozást, együttműködést, organikus egységet mutat. Az egyes sejtek, szövetek célszerű szaporodása, az egész érdekében megfelelő helyen és megfelelő méretekben való kialakulása, az idegrendszernek és a hormonrendszernek bámulatos együttműködése mind egy sajátos egységre vallanak, amelyben minden szerv,

sőt úgyszólván minden sejt közvetlenül vagy közvetve hatással van az összes többire.

Ezért a transzplantált, átültetett idegen szerv, illetve szövet is csak akkor tud »szervülni«, életben maradni, ha az új szervezet idegszállai behálózzák és így az új organikus egységbe szervesen bekapcsolják. Egyébként a transzplantált szerv az új organizmusban elpusztul, felszívódik. Az explantált szövetek pedig, ha mutatnak is bizonyos élettevékenységet, táplálkozást, szaporodást, egész életfolyamatuk, szaporodásuk primitív, visszafejlődött jellegű és nem mutat semmi differenciálódást, semmi célszerűséget, semmiféle tagolódást, vagyis nem válik egységes organizmussá, hanem csak szervesetlen sejthalmaz marad.

Mindez arra mutat, hogy a szervezetben egybekapcsolódó nagyszámú életelvet egy újabb közös elv fogja össze és irányítja tevékenységüket organikus együttműködés felé. A szervezetben az egyes sejtek és szövetek csak úgy élhetnek, ha egy ilyen magasabb elv egységbe-foglaló hatása alatt működnek. E hatás alól kikerülve, ha esetleg mesterséges feltételek között hosszabb ideig életben maradnak is, tevékenységük célszerűtlenné, kezdetlegessé válik, nem lesz belülről organikus individuum.

Ilyen új elvnek, mely testünket éppen emberi testté szervezi, tekinthetjük az ember szellemi lelkét. Ez teljesen áthatja az életelvek útján élővé vált és anyagi alkatrészeit folytonosan cserélő testet, egészséges együttműködést végző egyetlen organizmussá fogja össze annak minden szervét, minden sejtjét. E nélkül megszűnik az egész test organikus együttműködése, ezzel a szervezet egészének, valamint az egyes szerveknek és sejteknek élettevékenysége. Ha sikerül is az egész szervezet halála, vagyis organikus együttműködésének megszűnte után egyes sejteknek még rövid ideig bizonyos élettevékenységet kifejteni, amit pl. a hullán a szőrözet és a körmök növekedése mutat, a többi szervek hatékony együttműködése nélkül ez is hamarosan meg-

szűnik. Viszont az explantált emberi szövet tovább-
szaporodásából keletkező primitív sejtek nem tekinthetők
tulajdonképpen emberi testrésznek, mert az emberi lélek
szervező hatása nélkül, pusztán biológiai jelenségként
tenyésznek tovább.¹ Viszont, hogy nem a szellemi lélek
az egyetlen életelv, azt az ilyen, lélek közreműködése
nélkül történő növekedés, szaporodás nyilvánvalóan iga-
zolja. Hiszen a pusztá, élettelen anyag egy pillanatig se
képes ilyen jellegzetes élettevékenységre.

Az ember szellemi lelke nem pusztán életelv, nem
csupán vegetatív működések szabályozó elve. Sokféle
olyan tevékenységre képes, mely messze meghaladja a
puszta vegetatív létet, a biológiai igényeket. Nem is az
emberi test életének fenntartása, élettevékenységének
organikus megszervezése az igazi célja a léleknek, mert
ez az *élet is csupán, eszköz a lélek magasabbrendű szellemi
tevékenységéhez*. A növényi és állati individuumoknál nem
tudunk kimutatni olyasféle elvet, melynek tevékenysége
a puszta élettani funkciókon, célja a puszta biológiai
célokon túlterjedne. Viszont az embernél a szellemi tevé-
kenység elve mellett a test egységes élettevékenységének
biztosítására külön elvet felvenni nem látszik szükséges-
nek, mert a szellemi lélek lehet egyúttal az emberi test
egységesítő, éppen emberi testté alakító elve is, amit a
testi és lelki jelenségek szoros kapcsolata mutat.

A szellemi lélek azonban az említettek szerint nem
közvetlenül a szervezetlen, puszta őanyaghoz, hanem a
szülőktől nyert életelv által már megszervezett élővé vált
anyaghoz, a szorosabb értelemben vett testhez járul.
A test ugyanis, mint láttuk, nem pusztán anyag. Bár
valamilyen anyaggal nélkülözhetetlen, szoros kapcsolat-

¹ Ilyesfélék egyesek szerint a ráksejtek is, melyek a szer-
vezet organikus együttműködéséből kiszakadva, önálló tovább-
burjánzással hoznak létre további kezdetleges sejteket és a szer-
vezetet csak mintegy táptalajnak használják.

ban van, de ez az anyag folytonosan változik és nem lehet a test maradandó lényege.

Viszont az anyagot közvetlenül megszervező életel-
nek a szellemi lélekkel való azonosítása súlyos nehézségekbe
ütköznék. Hiszen ez az előbbiek szerint szükségképen
arra vezetne, hogy minden véresejtnak, minden ivarsejt-
nek, sőt az emberi test minden sejtjének külön-külön
szellemi lelke van, vagyis az egyénben számtalan szellemi
lélek kapcsolódik össze, továbbá, hogy e szellemi lelkek
szinte végnélkül osztódhatnak, szaporodhatnak egymás-
ból. Ámde semmi se mutat arra, hogy az egyes sejteknek
a pusztán biológiai tevékenységen felül valamilyen szellemi
tevékenysége is lehetne, nem mutatják a szellemi életet
elsősorban jellemző tudatos egyéni értelmet és szabad
akaratot. Minden egyénben csak egyetlen, egységes,
oszthatatlan értelem és akarat mutatkozik, míg az egyes
szervek, illetve sejtek életelveinek a növényi és állati élet-
elvekhez hasonlóan csakis biológiai céljuk és tevékeny-
ségük van.

Még az élet jelenségek sokszor bámulatos célszerűsége,
alkalmazkodó képessége se kényszerít szellemi életelv
feltevésére. Hiszen ha e jelenségek mind tudatosan és
szabad akaratból folyó szellemi tevékenység eredményei
volnának, akkor a legegyszerűbb életelvet is sokkal
magasabbrendűnek kellene tartanunk az ember szellemi
leikénél, mely nem képes, sőt bizonyára nem is lesz soha
képes tudatosan, mesterségesen utánozni ezeket az élet-
jelenségeket. Az életelv legbámulatosabb tevékenységét
is nyilván vakon, tudattalanul hajtja végre a benne lévő
törvényszerűségek szerint. E törvényszerűségek mások
ugyan, mint az anyagvilág szintén csodálatos törvényei,
ezért is kell magyarázatukhoz más elvet felvennünk.
Ámde mind az anyag, mind az élet világa csak az őket
alkotó, teremtő szellem gondolatát, akaratát valósítják
meg öntudatlan, vak működésükkel. A saját elgondolása

és akarata szerint működő szellemi valóság csak az ember szellemi lelkénél kezdődik.

Minthogy pedig a szellemi lélek nem osztódhat, nem szaporodhat egymásból, nem is származhat az elődöktől. A leszármazás tényét, az előd ivarsejtjének új egyeddé, utóddá fejlődését eléggé megalapozza az ivarsejt anyagának és a vele kapcsolatos, azt megszervező életelvnek átszármazása az elődről az utódra. Ámde a szellemi lélek ezektől lényegesen különböző, magasabbrendű elv és nem is jöhet létre az ivarsejtek osztódása útján, így tehát csak az a feltevés marad hátra, hogy a szellemi lélek nem a szülőktől származik, hanem az élet átszármaztatása folyamán kívülről, mint eredeti, új adottság jut az új egyénbe valamilyen közvetlen teremtői aktus útján. *Minthogy pedig a lélek nem az öröklődő élet származéka, nem is osztozik annak sorsában, múlandóságában.*

3. A faj metafizikai alapja

Az emberi egyén, mint említettük, egy megtermékenyült petesejtből jön létre annak osztódása útján. Az osztódással létrejött sejtek legtöbbször különbözőképpen differenciálódnak, különböző szöveteket, szerveket alkot és mint ilyen vesz részt az egész szervezet életében. Ezek a differenciálódott sejtek bizonyos ideig megtartják élet- és szaporodáskéességüket, de előbb-utóbb az elöregedés, a kimerülés jelenségei mutatkoznak rajtuk és végül mindegyikük sorsa a halál, a pusztulás. Ilyen sejtekből épül fel az egyén teste, ezért az egész folyamatot *Weismann* után »testpályának« (Somabahn), a benne résztvevő sejteket pedig »testsejteknek« (Soma-Zellen) nevezzük. Ezek legkésőbb az egyén halála után valamennyien elpusztulnak.

Ezzel szemben a sejtek egy másik csoportja az osztódás folyamán kezdettől fogva megmarad eredeti, diffe-

renciálatlan állapotában, amilyen maga a megtermékenyült petesejt is volt. Ezek lesznek az *ivarsejtek* vagy *csírarsejtek*. E csírarsejtek teljesen éretté válásukkor, vagyis utolsó osztódásuk alkalmával — mint láttuk — kromoszóma-állományuknak, az öröklődő hajlamok anyagi hordozójának felét elveszítik. Ez után életképességük még az egyén testéből való kiválás esetén is megmarad egy ideig, de további szaporodásra, osztódásra már nem képesek és önmagukban előbb-utóbb szintén elpusztulnak. Ha azonban ilyen érett csírarsejt ugyanolyan fajú, de más-nemű érett, vagyis szintén fél kromoszóma-állományt tartalmazó csírarsejttel találkozik, vele egyesül, kromoszóma-állományuk kiegészül és a kettőből egy új egyed lesz. Ezt a folyamatot nevezzük ugyancsak *Weismann* után »*csírapályának*« (Keim-Bahn), mely már a fejlődés kezdetén elkülönül a test-pályától.

A csírarsejtek egyesülésével újra kezdődik az előbbi folyamat. A kettőből egyévé vált, kiegészült sejt ismét képes további osztódásra. Kialakul az új egyén test-pályája, vagyis az elődökétől különböző, új teste. Egyúttal tovább folytatódik a csírapálya is, mely mintegy az elődök csírarsejtjeinek differenciálatlan továbbosztódása, csírapályájuk folytatása. Az előd csírarsejtje ily módon ϵY $U J$ egyedbe átmentette életét, benne újraéledt és egyúttal egy új egyedi élet kiindulása lett. A keletkezett új egyed pedig egyaránt leszármazottja mindkét elődnek, kiktől az egyesült két csírarsejt származott. Az új csírapálya tehát mindkettőjük csírapályájának közös folytatása. Ez a folyamat ismétlődik minden újabb nemzedéknél, amelyek sorozata ugyanannak a sejtnek folytonos továbbosztódása útján jön létre, ugyanannak a csírapályának megszakítatlan folytatása, így a csírapálya vagy legalábbis ezek párjai bizonyos értelemben halhatatlanok. Az *összülők csírapályája él a végétől, az utolsó emberig, bár minden nemzedéknél új párosodásra szorul.*

A csirapálya azonban nem csak pusztá, meghatározatlan életet ment át az elődből az utódba, hanem az elődökéhez hasonló hajlamokkal jellemzett életet, mint ezt az előzőekben részletesen ismertettük. Ezért nem lehet az utód akármilyen, hanem csak az elődhöz hasonló lény. Ezt az ősidők óta ismeretes tényt úgy szoktuk kifejezni, hogy *az utód elődeitől bizonyos hajlamokat örököl. Az elődök és utódok hajlamainak e közössége az alapja egyúttal a fajok fennállásának is.*

Már most mi lehet az öröklődő hajlamoknak és így a fajiságnak is a végső, metafizikai hordozója? A szellemi lélek nem tekinthető ennek, mert hiszen, mint jeleztük, nem származhat az elődből és így nem is vihet át semmit az elődből az utódba. De nem lehet ilyen átörökítő elv az ivarsejtek pusztá anyagi állománya sem. Hiszen az anyag önmagában közömbös minden élet jelenséggel szemben. Az átöröklés pedig éppen a legjellegzetesebb életfolyamatok egyike. Az átöröklésnél szerepelhet ugyan az ivarsejtek anyagi szerkezete, ámde e szerkezet kialakulásának és fennállásának oka, végső alapja nem lehet maga a pusztá anyag. Ezért már az ivarsejt anyaga se tekinthető pusztá, holt anyagnak, bizonyos atomok és molekulák halmazából álló fizikai és kémiai rendszernek, hanem, mint említettük, már ez is valamilyen életelvvvel egyesült, eleven anyag.

Az öröklődő hajlamoknak és így a fajiságnak is végső hordozója tehát az ivarsejteket átható életelv.¹ A leszármazás azonban csak oly módon mehet végbe, hogy az életelv a sejtek osztódásakor valahogyan önmagát is képes megsokszorozni. Ami tehát az előbb egy volt, később valami titokzatos módon kettővé, majd többé válhat. Az osztódással keletkezett új élőlények, sejtek közül az eredeti

¹ V. ö. Somogyi: Der psychische Träger der Vererbung. Onzième congrés international de Psychologie, Paris, 1938. 467. k. 1.

egyfel egyik se azonosítható inkább, mint a másik, vagyis nem mondható, hogy az egyik a régi, a másik az új. Itt valósággal megszűnt az egy és kettő lett helyette, ami semmi máshoz nem hasonlítható, sajátyszerű folyamat és bármily titokzatos is, tényként kell elfogadnunk. Ezt mesterségesen semmiképp se tudjuk utánozni, képtelenek vagyunk olyan készüléket, gépet, anyagi rendszert előállítani, mely önmagától megszűnik és kettő lesz helyében.

A két ivarsejt egyesülésekor ismét egy titokzatos folyamat megy végbe. Ennél az egyjelevésnél az előbb még két külön sejt, illetve életelv megszűnik, egybeolvad, úgyhogy a keletkező új lény mindkettőnek egyformán utóda, leszármazottja, vagyis nem tekinthető inkább az egyik, mint a másik folytatásának. Hogy ez miként történik, miként lehet kettőből egy, az époly titokzatos tapasztalati tény, mint az osztódás, az egynek két teljes egészé válása. Mindez azt mutatja, hogy itt valóban valamilyen speciális, a fizikai és kémiai erőket meghaladó, *pszichomorf* elv működik.

A faji adottságok végső hordozója tehát valamilyen, az anyagtól különböző, pszichomorf létező, életelv. Nemi igazolható azonban az a feltevés, hogy egy egész fajhoz vagy fajtához *egyetlen* ilyen pszichomorf létező tartozik, vagyis, hogy a faj minden egyede csupán része egy közös, kollektív egységnek. Hiszen az egy fajhoz tartozó egyedek korántsem teljesen egyformák, hanem sokszor jelentékeny egyéni különbségeket mutatnak. A faj legtöbbször sokfélék fajtára oszlik és még ugyanazon fajta egyedei se egyenlők bizonyos mértékig különböző átöröklési anyagot hordoznak, úgyhogy végül szinte minden egyed egy külön alfajtanak tekinthető. Főleg pedig érthetetlen volna az ugyanazon faj egyedei között is fennálló létküzdelem akkor, ha az egész fajnak egyetlen, közös életelve volna.

A faji adottságok, illetve az ezeket hordozó életelv nem is abszolút változatlanok, legfeljebb csak relatív

állandóságot mutatnak Valamely egyedben létrejöhetnek ugyanis olyan öröklődő sajátságok, melyek az elődökben nem voltak meg. Csakis ily módon keletkezhetnek egyes fajták a fajon belül, sőt esetleg új fajok is. És minél szélesebb határokat szabunk a fajfejlődés lehetőségének, annál nyilvánvalóbb, hogy a faj egyedei bizonyos mértékig különböző életelvvel rendelkeznek. Figyelembe kell azt is vennünk, hogy a rokonfajok és fajták között sokféle keveredés, kereszteződés lehetséges és ilyen kereszteződés által egészen új fajták keletkezhetnek. Ámde a kereszteződés mindig csak egyének útján mehet végbe.

A faj tehát nem az egyedek előtt vagy fölött létező, önálló realitás, nem afféle preexisztáló platonai idea, melyben való részesezés által válik csak valamely egyed a faj tagjává. *A faj nem létezik reálistan önmagában, hanem csupán a fajhoz tartozó egyedekben.* Viszont a faj minden egyede létének első pillanatától kezdve önálló, önmagában lezárt, a faj többi tagjaitól elkülönült lény, önálló élettevékenységgel, önálló mozgással és anyagcserével, önálló fejlődéssel vagy pusztulással. A faj, mint ilyen nem végez semmiféle élettevékenységet, nincs semmiféle anatómiai szerkezete, súlya, alakja, kiterjedése. Mindez csak az egyedeknek van. Még kevésbbé lehet szó a fajnak, mint ilyennek közös szelleméről, szellemi életéről, szellemi tevékenységéről. Öntudatunk mindig csak egyéni szellemi életről, egyéni lelki folyamatokról, tudatadottságokról tanúskodik.

A faj tehát csupán egyedeiben él; ezek hordozzák, tartják fenn a faji nem pedig fordítva. Mindamellet a biológiai értelemben vett faj nem csupán bizonyos hasonlóságok alapján alkotott *absztrakt egyetemesség.* Az egyedek nem csupán úgy tartoznak a fajhoz, mint pl. az egyes órák bizonyos hasonlóságok alapján »az óra« egyetemes fogalmához, vagy az egyes háromszögek »a háromszög« fogalma alá. Ezek az egyetemességek, absztrakt faji fogalmak

ugyanis csupán az absztrakcióra képes értelem számára léteznek az egyesben azáltal, hogy az értelem képes az egyesekben le ő hasonló, közös vonásokat az eltérő, egyedi onásoktól absztrahálni és ennek alapján egyetemes fogalmat, universalet alkotni. *Az élőlények fajainál azonban ár egyedek nem csupán hasonlóság, hanem közös leszármazói alapján tartoznak össze egy fajban. Épp ez a közös leszármazás az alapja hasonlóságuknak is.* Sőt az egy fajhoa tartozásnak nem is legfontosabb kelléke a hasonlóság! Vannak fajok, melyeknél pl. a hím- és a nőnemű vagy az egyéni fejlődés különböző fokán levő egyedek (pl. hernyó A báb, lepke) külsőleg vajmi kevésbé hasonlítanak egymáshoz és mégis vitathatatlanul egy fajba soroljuk őket éppen a közös származás alapján. Az egy fajhoz vagy fajtához tartozás legfőbb kelléke tehát a közös leszármazás, ennek pedig legfontosabb következménye az életelv, az átöröklési anyag belső hasonlósága, melynek alapján az egyedek egymás között az elődökhöz hasonló utódokat képesek létrehozni. Amely egyedeknél ez megvan, azok esetleg jelentékeny külső eltérések ellenére is egy fajhoz tartoznak. Viszont az életelv, az átöröklési anyag lényeges különbözősége mellett bármilyen esetleges külső hasonlóság alapján se tartozhatnak az egyedek egy fajhoz vagy fajtához (pl. a mimikri).

Valamely fajhoz vagy fajtához tehát csak a leszármazás közössége alapján lehet tartozni. Ámde a közös leszármazás nem biztosítja mindvégig az átöröklési anyag változatlan egyenlőségét. Bizonyos egyéni különbségek mindig fennállanak és létrejöhetnek olyan öröklődő elváltozások is, melyek már egy új fajta kezdetét jelentik, sőt az utódoknál bekövetkező további módosulással esetleg új fajhoz vezetnek. Ugyanígy el lehet hagyni a fajtát kereszteződés, főleg ennek ismétlődése útján is. *Tehát az egy fajhoz, illetve fajtához tartozás mindig közös leszármazást, közös elődöket jelent, de a leszármazásnak, illetve elődöknek bizo-*

nyos közössége nem minden esetben jeleni egy fajtához vagy fajhoz tartozási.

A közös ősök utódaiban, vagyis ugyanazon faj egyedeiben ugyanannak az életnek lángja lobog, mely az ősszülők testét átjárta, ősszüleink életlángjának továbbhordozol vagyunk és gyűjtogathatunk vele tovább új életeket a nemzedékek megszámlálhatatlan sorozatán át, míg csak e láng valahol végleg ki nem alszik. Ez a közös lángról gyulladt, sok, sok élet, még ha állandóan újabb és újabb anyag ég is benne, tartalmaz valami folytonosát, állandót, közöset. És ez az, ami egybeköti a fajok egyedeit, egybeköti az egész emberiséget.

Ha lehetne visszafelé forgatott filmként felidézni az egyes fajok, népek, családok, vagy akár saját magunk életelvének megszakítatlan folyamatát az elődök megszámlálhatatlan során keresztül, a messze szétágazó, keresztül-kasul szövődő gyökérszálak rejtelmes összevisszasága jelentkeznék. Nagy keveredések folytán a visszanyúló ágak messze szétágaznak, más időkben viszont hosszú beltenyészés következtében a csirapálya ágai gyakran találkoznak. Végül az ősök mind kisebb és kisebb számra redukálódnak és eljutunk az egész emberi nem közös forrásához, ősszüleihez. Hogy milyen volt az emberiség csirapályájának láthatatlan útja, miféle behatások, változások érték, mikén keresztül jutott el a mai állapotig, az nagyrészt örök titok marad. Épúgy azt se fogom soha megtudni, kik voltak őseim húsz-, harminc-, negyvenezer évvel ezelőtt, merre porladnak szerte a világon csontjaik, hány volt közülök gazdag és szegény, király és rabszolga, lángész és gonosztevő. Mindezeket legföljebb elmélkedhetem, képzelődhetem, de hogy honnan, mennyi különböző irányból tevődött össze az az átörök-lési anyag, amit most magamban hordozok, örök titok marad. Pedig e sok ismeretlen össel megszakítás nélküli, folytonos, láthatatlan szálak fűznek össze. Az ő élet-

elvük, csirapályájuk él bennem is tovább, ugyanannak a sejtnek megszámlálhatatlan folytonos osztódása, majd egyesülése vezetett végül az én életemhez. Utódaimban pedig már ismét új elemek keverednek e csirapályához, új ősök kapcsolódnak az enyéimhez; ki tudja, kik és milyenek?

Az egyének testpályája a csirapályától elkülönülten rövid idő alatt végállomáshoz ér, életének vége szakad. De az élet láthatatlan folyama közben tovább fűzi a titokzatos múltat a még titokzatosabb jövővel, egybe köti a családfák, népek, fajok végül az egész emberiség számtalan nemzedékét. Ez az élet misztikus folyama, melyből mi csak a felszínnek egy pillanatfelvételét ismerjük. Az igazi élet, az élet lényege a misztikus mélyben hömpölyög tovább újabb és újabb nemzedékeket vetve a felszínre. Ez az összefüggő, megszakítatlan, misztikus folyamat kezdődött az első emberrel és befejeződik az utolsóval. Ami közbeesik a folytonos osztódások és megtermékenyülések eredményeként, az az egyének, népek, fajok élete.

De bárhonnán, bárkiktől is ered életem, ez még nem dönti el szükségszerűen egyéni értékemet. Mert semmiféle haszontalan embert nem tesznek értékessé a kiváló ősök és senkinek egyéni értékét nem szünteti meg az elődök gyarlósága. *Minden egyén életével ugyanis egy új világ, egy értelemmel és szabad akarattal rendelkező új szellemi élei kezdődik.* És bármint hömpölyög létünk mélyén az élet titokzatos folyama, számunkra a felette elterülő tudatos valóság a közvetlen adottság. Szellemi életünkhöz is lényeges és nagy mértékben irányadó alap ugyan az élelve, a csirapálya átöröklési anyaga, de csak alap, eszköz, feltétel, *conditio sine qua non*, amire egészen más, új világ épül, más adottságokkal, más törvényszerűségekkel. E szellemi erők is képesek hatni az anyagra, alkotni belőle új dolgokat, de más módon, mint az élet. A szellemi életben a vak, tudattalan ösz-

tönök helyett megnyílik a tudatos értelem, a szabad elhatározás, a felelősség, az erkölcs világa.

A szellemi élet terén is hatnak egymásra a nemzedékek, hagyományoznak egymásnak szellemi örökséget, de más módon, mint a biológia világában. Az életelv, amit távoli őseinktől örököltünk, nagyrészt most is azonos, változatlan, vak tendenciák, anyagrendező, éltető, szervező erők, törekvések összessége. Az a szellemi örökség azonban, ami hosszú nemzedékek folyamán ránk maradt, néhány nemzedéken át is óriási fejlődést érhet el. Itt nem csupán akaratlanul örökölt, vak biológiai adottságok megtartásáról és változatlan továbbadásáról van szó, hanem egyénenkint újra és újra tudatosan elsajátított örökségről, melyet állandó, tudatos gyarapítás mellett ad tovább egyik nemzedék a másiknak. Míg az emberi életelv, átöröklési anyag, miként a többi élőlényeké is, évezredek alatt vajmi keveset változik, az emberiség szellemi hagyatéka, a kultúra néhány évezred alatt a kőbaltától és a faekétől a rádióig és a repülőgépig fejlődött. A szellem tehát épügy felette áll az életnek, mint ez az anyagnak. *Vagyis a szellem az igazi cél és az élet is csak érte van mint eszköz.* A szellem lényünknek örök, isteni része, a szorosabb értelemben vett, igazi humánus, ami az embert megkülönbözteti a pusztán állattól. *Mert élete, faja, vére, átöröklési anyaga az állatnak is van, de szellemi lelke nincs.*

Ezért az emberiség története se csupán a vak, ösztönös élet folyamának tovahömpölygése, a csirapálya folytonos tudattalan továbburjázása. Aki csak ezt látja, az csupán a gyökeret veszi észre és figyelmen kívül hagyja a virágot, a gyümölcsöt, amiért a gyökér is van. Az emberiség igazi története az emberi szellem története, a szellemi értékek, a kultúra fejlődésének folytonossága. Ezt pedig nem a pusztán vér- és fajközösség, hanem a népek, nemzetek szellemi közössége teremti meg. A kul-

túrát nem is képes befogadni a pusztá életelv, a csirapálya, hanem csak a szellemi lélek. Ez azonban mindig teljesen egyéni és nem a faj, a csirapálya származéka, bár ezzel szoros kapcsolatban van. Az egyén legfőbb értéke ez az eg³éni szellem, amelynek az életelv, a testpálya is csak eszköze. *Élei és faj, nemzet, nép és család mind ezért az örök egyéni lélekért vannak.* Az örök szellem túléli nemcsak a testpályát, hanem a csirapályát, nemcsak az egyéni, hanem a faji életfolyamatokat is. Mindezek egykor véget érnek, egykor minden élet megszűnik, de megmarad az örök szellem, mely ezért amazoknál végtelenszer értékesebb.

4. Történeti visszapillantás

Az a szembetűnő különbség, mely az élők világa és az élettelen anyagvilág, az élő és a halott test között mutatkozik, kezdettől fogva azt a meggyőződést táplálta az emberi gondolkodásban, hogy az életnek az anyagtól különböző elve van. Ez a meggyőződés jelentkezik abban a hitben is, mely — mondhatjuk — minden vallás egyik alaptétele, hogy az ember romlandó testből és ezt túlélő valamilyen másféle elvből, leiekből áll. A görög bölcsélet kezdetén a *hylozoismus* az anyag és a lélek különbségének eltüntetésére törekedett ugyan, amennyiben magát az anyagot tette az élet- és fejlődésképeség, sőt bizonyos lelki jelenségek hordozójává is. Ámde már a *pyihagoremok lélekvándorlás-tana* határozott kételvűséget hirdetett, a görög bölcsélet legkimagaslóbb fejedelmei pedig a legtisztább formában tanították az anyaggal kapcsolatos emberi lélek szellemiségét. *Sokrates* teljes meggyőződéssel vallotta a lélek halhatatlanságát. *Platón* szerint is a lélek minden élet, mozgás, változás elve. Ezért nemcsak az embernek, hanem az állatoknak és

növényeknek, sőt az önálló mozgást mutató csillagoknak is valamilyen lelket tulajdonított. Az emberi lelket Platón kezdetben egységesnek, oszthatatlannak tartotta, amilyenek az ideák is, később azonban részekből állónak gondolja. *Aristoteles* szerint pedig *a lélek a test formája, életereje, célja, kiteljesítő elve* (*έντχιῖα*). A test a lélekért van és a test lehetőség szerint, potenciálisan az, amivé a lélekkel való egyesülés által lesz. Az ember szellemi lelke magában foglalja a fejlődés és szaporodás elvét (növényi lélek), továbbá az érzékelés, vágy és mozgás elvét (állati lélek), valamint ezek felett az értelmet (*νοϋς*). Míg az előbbiek a testtől elválaszthatatlanok, tehát vele együtt pusztulnak, az utóbbi isteni, halhatatlan, örökké létező.

Erre az aristotelesi tanításra épült a *szubstanciális egység* elmélete, amit *Aquinói Szt. Tamás* és a *schola* bölcselete fejtett ki részletesebben. Eszerint a lélek, mint a test formája ezt teljesen átjárja, informálja, úgy-hogy a testi és lelki szubstancia egy közös egységet alkotnak, egy emberi természetté, személylyé egyesülnek, Az egész testben mindenütt jelen van az egész lélek, nem ugyan térbelileg, hanem hatásával, virtuálisan, Vagyis az ember meglelkesített test, illetve megtestesült lélek. Ezáltal nyer a test szervezettséget, egységet, organikus működést, amire a test önmagában képtelen volna. Ugyancsak ezáltal nyer a lélek érzékelő képességet és kapcsolatot az anyagvilággal. Hogy azután hogyan értelmezzük közelebbről a szubstanciális egységet, a test és a lélek e szoros kapcsolatát, arra nézve az ókor és középkor bölcseleői hiányos természettudományi ismeretük alapján nem tudtak közelebbi magyarázatot adni. Hiszen azt se tudták, hogy voltaképen miből áll a test. így azután kénytelenek voltak megelégedni az aristotelesi anyag-forma magyarázattal, ami túlságosan általános és újabb természettudományi ismereteink szempontjából már

éppen nem kielégítő. Ezt próbáltuk a fentiekben továbbépíteni az élelty elméletének segítségével.

Ámde *honnan kerül a lélek a testbe?* E kérdés körül sokféle elmélet és hosszú vita alakult ki. Platón szerint a lélek, mint az ideákhoz hasonló lény már a testtel való egyesülése előtt is létezik, preexisztál az ideák világában és innen kerül bizonyos időre a testbe, mint egy börtönbe. Később Platón a *praexistentia* tanát pythagoreus hatásra a *lélekvándorlás* tanává módosította, mely gondolatot egyesek (pl. Origenes, priszcellianisták) valamilyen formában a keresztény tanításba is iparkodtak belevinni. Ámde a lélekvándorlás tana teljesen igazolhatatlan. Lelki életünkben egyetlen mozzanat sincs, mely erre vallana, vagy ennek felvételét szükségessé tenné. Viszont igen nagy metafizikai nehézség van abban, hogy miként alakulhat az ember szellemi lelke állati leiekké vagy éppen növényi leiekké, amint ezt a lélekvándorlás hívei tanítják. Ezért ma már legfeljebb csak egyes teozófusok, vagy az ezekhez közel álló misztikus irányzatok hívei vallják a lélekvándorlás tanát.

Az előbbihez bizonyos tekintetben hasonlít a *tradicianizmus* vagy *generarianizmus* elmélete, melyet egyes egyházatyák (Tertullianus, Szt. Ágoston) is tanítottak. Eszerint a lelket, épúgy mint a testet a szülők nemzik, vagyis ezeknek a lelke, illetve lelkük egy része vándorol át és él tovább az utódokban. E tanítás legfőbb erőssége abban látszott, hogy ily módon könnyen magyarázható az eredeti bűn, ami Szt. Ágoston egyik legfőbb problémája volt. Ez az elmélet azonban, a lelket részekből állónak, illetve részekre oszthatónak tartja, ami nehezen egyeztethető össze a lélek szellemiségével. Ezért és egyéb metafizikai nehézségek miatt a tradicianizmus tana később nemigen talált követőkre, csupán a XIX. században akadnak ismét számottevőbb hívei (Hermes, Oischinger, Klee, Frohschammer, Rosmini stb.).

A plató ni praeexistencia, illetve a generacionizmus tanával szemben ugyancsak már az egyházatyáknál kialakult a *kreacionizmus* elmélete, melynek alapjai viszont Aristoteles tanítására vezethetők vissza. A nagy görög bölcs szerint ugyanis a lélek két alsórendű, vegetatív és szenzitív része a testtel együtt jön létre. Az értelmes, halhatatlan, isteni lélekrész azonban külön, »kívülről« járul a többihez. Hasonlóképpen már számos egyházatya (pl. Ambrus, Jeromos) tanította, hogy a lélek nem a szülőktől származik, hanem Istentől, külön teremtés (creatio) útján járul a szülők által nemzett testhez. Ez az elmélet azután a schola bölcseletében általánossá lett és elfogadhatóbb új elmélet azóta sem alakult ki.

Ezzel kapcsolatban felmerül az a további kérdés, hogy *mikor, mely állapotában járul a szellemi lélek a testhez?* Erre nézve a középkor legnagyobb tekintélye, *Aquinói Szt. Tamás* azt tanította, hogy az emberi embrióval előbb a tenyészelet és az érzékelés elve, az *anima vegetativa* és az *anima sensüiva* jön létre, amikhez később, közvetlen teremtés útján járul a szellemi lélek, az *anima intellectiva* és pedig oly módon, hogy mindegyik lélek az alsóbbrendűt magábaolvastja, megsemmisíti. Ez Aristoteles és a skolasztikusok általános felfogása szerint a fogamzás után a 40. napon következik be. Viszont már *Nyssai Szt. Gergely* egyházatya a IV. században a/t a felfogást vallotta, hogy a lélek mindjárt a fogamzás pillanatában járul a testhez. Az orvosok részéről e véleményhez először *Fienus* löweni orvostanár csatlakozott 1620-ban és ma is ez a legelterjedtebb felfogás. *Vagyis az ember léte első pillanatától kezdve már emberi lélekkel rendelkező, teljes értelemben vett emberi lény.*

Aristoteles *hylemorphismusa*, vagyis az anyag és a forma tanára épülő metafizikája, amit a schola bölcselete is magáévá tett, további nehéz problémákat vetett fel. Felmerült ugyanis az a kérdés, vajjon a lélek,

mint *egyetlen forma*, közvetlenül járul-e az őanyaghoz (unitas forinarum), avagy az őanyag előbb még *egyéb formákat* vesz fel (pluralitás formarum). E tekintetben Szt. Tamás és követői azt tanítják, hogy a szellemi lélek a test egyetlen formája, vagyis az összes életjelenségek és lelki folyamatok közös elve, mely közvetlenül járul az őanyaghoz és alkotja abból az emberi testet. A lélek a thomisták szerint egyúttal a *faji princípium* is, míg az anyag az *egyediség elve* (princípium individuationis). Itt azonban a fajiságon inkább a *logikai* értelemben vett faj értendő, amit nem szabad a leszarmazás alapján kialakult *biológiai* fajjal azonosítanunk. A faj, a leszarmazás, átöröklés elve nem lehet a szellemi lélek. Hiszen a leszarmazás, átöröklés annyit jelent, hogy valami van az utódban, ami előzőleg az elődben volt. Ámde a szellemi lélek, amennyiben nem a szülőkből, hanem külön teremtés útján kerül a testbe, nem tartalmazhat semmit az elődök lényéből. De épúgy nem lehet az öröklődő faji hajlamok hordozója a teljesen formátlan őanyag sem, ami egyébként Szt. Tamás szerint az egyediség elve.

A leszarmazás, átöröklés elve inkább abban az *életelvben* keresendő, amit Szt. Tamás *tenyésztelek* néven említ. Ez azonban szerinte a szellemi léleknek a testhez járulásakor megsemmisül, beleolvad a szellemi leiekbe, ami a test egyetlen formájává lesz. Ezt követeli Szt. Tamásnál az unitas formarum tana. Az újabb természettudományi vizsgálódások ezzel szemben, mint láttuk, számos olyan tényt állapítottak meg, melyek ezzel az unitas formaruni elméletével nehezen egyeztethetők meg és inkább arra mutatnak, hogy a testben a szellemi lélek mellett továbbra is fennmarad bizonyos életelv, bár az előbbivel szoros kapcsolatban és annak uralma, irányítása alatt.

Az újabb természettudományi tényekkel inkább meg-
egyeztethető *Duns Scotus* és a skotisták tanítása a *formák*

löbhféleségéről (pluralitás formarum). Eszerint a szellemi lélek az embernek nem egyetlen formája. A szellemi lélek nem közvetlenül egyesül az ősannyal (matéria prima), hanem ezt egy alsóbbrendű, nem teljes forma, a *iesiiség elve*, (forma corporeitatis) teszi a lélek informáló tevékenységének befogadására alkalmassá. E testiség-forma azonban lényege szerint alá van rendelve a léleknek, a lélek informáló tevékenységének. A XIII. század még természetesen híjával volt a modern természettudományi ismereteknek és elméleteit pusztán az aristotelesi anyag-forma-tanra építette. Mai biológiai tudásunk alapján azonban a testiség formáját nyilván az általunk fentebb értelmezett ételével helyettesíthetjük.

Ismét másféle, említésre érdemes elméletet állít fel *Petrus Olivi* a test és lélek kapcsolatára vonatkozólag. Szerinte az emberi lélek három különböző szubstanciális részből áll, *vegetatív*, *szenzitív* és *intellektív* részből. A testnek azonban csupán a szenzitív lélekrész a formája és így az anima intellectiva nincs közvetlen kapcsolatban a testtel, hanem csak a szenzitív lélekrész közvetítésével érintkezik vele.¹

Ezt az elméletet vetette el a *viennei zsinat* (1311-12).² A viennei zsinat döntése azonban nem az aristotelesiskolasztikus anyag-forma elméletet akarja hittétellé tenni, sem pedig a thomista unitas formarum elméletet, ami már

¹ »Dico, quod anima rationalis sic est forma corporis, quod tarnen non est per omnes partes suae essentiae, utpote non per matériám, nec per partém materialem, nec per partem intellectivam, séd solum per partém sensitivam.« (Idézve Ueberweg-Baumgartner: Grundriss der Geschichte der Philosophie, II. rész. Mittler & Sohn, Berlin 1915. 10. kiad. 459. 1.)

² »Quisquis deinceps asserere, defendere seu tenere pertinaciter praesumpserit, quod *anima rationalis seu inteüectiva non sit forma corporis humani per se et tssentialiter*, tamquam hereticus sit censendus.« (Denzinger-Bannwart: Enchiridion symbolorum. 10. kiad. Frib., 1908. 209. k. 1.)

abból is kitűnik, hogy a zsinati határozatot éppen főként skotista teológusok készítették elő.¹ Petrus Olivi elmélete viszont nemcsak teológiai, főleg christologiai nehézségeket tartalmaz, hanem a léleknek részekből állása tisztán filozófiaiilag se tartható fenn. Az előzőekben kifejtett elméletünk szerint is az emberben egyetlen szellemi lélek informálja a testet. E test azonban több mint pusztá anyag, amennyiben ez utóbbi mellett már a testiséget adó életelvet is tartalmazza. Viszont ez az életelv még nem elégséges önmagában az egyéni test felépítéséhez, csupán a szellemi lélek irányítása mellett válik erre képessé.

A következő századoknak a test és a lélek kapcsolataira vonatkozó elméletei még kevésbé képesek magyarázni az átöröklés és a faji adottságok tényét. *Descartes merev dualizmusa* a testet csupán anyaghalmaznak tekinti, amellyel a lélek csak egy pontban, az agy tobozmirigyében (glans pinealis) érintkezik. Ez az elmélet teljesen elégtelen ama szoros kapcsolat magyarázatára is, ami a test és a lélek között tapasztalható. A lelki jelenségek ugyanis szoros összefüggést mutatnak nemcsak az idegrendszerrel, hanem a belső elválasztású mirigyekkel, sőt — közvetlenül vagy közvetve — a test úgyszólván minden részével.² De még magának a testnek szerves működése is megmagyarázhatatlan marad, ha azt csak a lélekkel ily laza kapcsolatban levő pusztá anyaghalmaznak tekintjük.

Nemkevésbé képtelen az itt felmerült problémák kielégítő magyarázatára a *Leibniztől* származó és azóta sok más bölcslőtől képviselt *pszichofizikai parallelizmus* elmélete is, mely szerint csupán párhuzamosság, időbeli megegyezés van a testi és a lelki jelenségek között. Itt ugyanis semmikép sem nyer magyarázatot maga az alap-

¹ V. ö. Schütz: Dogmatika. Szent István Társ., Budapest 1923. L k. 340. 1.

² Részletesebben 1. Somogyi: Tehetség és eugenika. 83. kk., 98. kk. 1.

kérdés, t. i., hogy miért mutatkozik oly szoros párhuzamoság, szigorú egyidejűség a testi és a lelki jelenségek között. Másrészt a test és lélek pusztja párhuzamossága mellett teljesen magyarázatlan marad az is, hogy miféle elv képesíti a testet a pusztja anyagvilág jelenségeitől oly sokban különböző életjelenségek létesítésére, amik közé kell sorolnunk az öröklődő faji hajlamok jelentkezését is.

Még kevésbé sikerül kielégítő megoldást találnunk, ha a dualizmus helyett a *monizmus*i fogadjuk el, vagyis ha a kétféle szubstancia helyett csupán egyet, csak lelket vagy csak anyagot veszünk fel. Az anyag tagadása, a *spiritualisztikus monizmus* a tapasztalással oly nehezen egyeztethető, fantasztikus elmélet, hogy számottevő hívei alig vannak. Ámde a *materialista monizmus*, a mindent pusztja anyaggal magyarázó elmélet, mely a múlt században kétségtelenül nagy népszerűségnek örvendett, szintén nem képes még a pusztja élet jelenségeket se kielégítően magyarázni, mint ezt újabban főleg *Driesch* meggyőzően kimutatta. Az anyagvilágban pl. nyoma sincs a *célratörekvésnek*, ami pedig az életjelenségek legfőbb jellemzője. Még kevésbé tehetők fel a pusztja anyagban a szorosabb értelemben vett lelki folyamatok, az értelem, érzélem, akarat élményei. Az élettelen anyagvilág lényegesen más-ként viselkedik, más törvényeknek hódol, mint a lélek, a szellem világa.

A XVIII. és XIX. század fordulóján a biológiai tudományok hatalmas fellendülése mind nyilvánvalóbbá tette, hogy az élő lények a pusztán fizika-kémiai mechanizmusoktól lényegesen különböznek. Ennek magyarázatára különféle *vitalisztikus* elméletek alakultak (A. v. Haller, Blumenbach, Bichat, Treviranus, Liebig, Job. Müller stb.). E vitalizmus az élet jelenségeket egy különleges *életerővel* speciális energiával magyarázza, amit az egyes szerzők különféleképpen neveznek és értelmeznek. Ez az életerő különbözik ugyan az anyagi energiáktól, de mégis azokhoz

hasonlóan működik. Ámde ilyesféle erőt vagy energiát nem sikerült kimutatni, sőt a múlt század fizikai és kémiai ismereteinek nagyarányú fejlődése sokakban azt a véleményt táplálta, hogy e tudományok kellő fejlettségi fokán sikerül majd az élet jelenségeket maradék nélkül fizikai és kémiai tényezőkkel magyarázni és így az összes természeti folyamatokat zárt mechanikus okság körébe illeszteni. Ebbe az irányba vezetett a kornak monisztikus irányú világszemlélete is. Így azután fel új ült Descart mechanisztikus felfogása, mely az élőlényeket, vagy legalábbis a növényeket és állatokat tisztán anyagból álló és anyagi erőkkel működő mechanizmusoknak tekinti.

E tisztán mechanisztikus biológiával szemben reakcióként jelentkezett a múlt század vége felé a *neovitalizmus* (Rindfleisch, Bunge, O. Hertwig, J. v. Uexküll, Driesch stb.). Ez az irányzat az élet jelenségek magyarázatára az anyagon kívül más elvet is szükségesnek tart, mely nem a fizikai-kémiai erőkhöz vagy energiákhoz hasonló adottság, nem is termel ilyen energiát, de képes azt célszerűen irányítani, szabályozni. *Driesch* ezt az elvet az anyagtól és anyagi energiáktól lényegszerűen különböző, tértelen, ennyiben lélekszerű, pszichoid adottságnak tartja és a többértelmű egyéb elnevezések helyett az aristotelesi »entelecheia« névvel jelöli. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy, míg Aristotelesnél e kifejezés minden létezőnek, tehát az anorganikus világnak is egyik elvét jelöli, *Drieschnél* az entelecheia csak az élők világában szereplő életelv.

Előző fejtegetéseinkben mi is ilyesféle, az anyag tói különböző, ennyiben pszichoid életelvvvel próbáltuk magyarázni az életjelenségeket, speciálisan az átöröklés, a faji hajlamok tényét. Ezt az életelvet azonban nem kell léleknek, tehát tudatosan és szabad akaratból működő szellemi valóságnak tartanunk. Elméletünkkel tehát nem csatlakozunk a neovitalizmus ama »pszichizmus«-nak

nevezhető irányzatához (pl. E. Becher), mely az élet-jelenségek magyarázatára valóságos szellemi tevékenységet végző életelvet vesz fel. Csupán amellet foglalnuk állást, hogy az élet jelenségek nem magyarázhatók kielégítően pusztán az anyagvilág sajátágaival, hanem más-féle, nem anyagi elv közreműködését is fel kell vennünk.

Az újabb biológiai vizsgálatok továbbá, mint láttuk, arra mutatnak, hogy a szervezet egészében az egyes szervek, sejtek bizonyos önállósággal is rendelkeznek. E tények alapján és néhány biológus és bölcseő gondolatait követve Jós. M. *Ibero* ahhoz a feltevéshez jutott, hogy az élő lényekben azok egyedi egységes szervezetét megalapozó emberi vagy állati lélek mellett minden egyes élő sejt számára is külön vegetatív sejtleket kell felvennünk, amit ő *anima cytodynamica* névvel jelöl.¹

Az életelvről szóló fenti elméletünkkel csatlakoztunk a spanyol jezsuitának *anima cytodynamica*-tanához, amit az átöröklés és a fajtság magyarázatára fejlesztünk tovább.

Ezen az alapon közelebről magyarázható a test és a lélek kapcsolata is. Egyrészt érthetőbbé válnak olyan jelenségek, melyek a pusztá anyag és a szellemi lélek saját-ságaiból nehezen magyarázhatók, amilyen pl. az átöröklés

¹ »Solutio quae biologis praeplacet (PP. Boule, Laburu ét Ilmo Mac Donald Episcopo Victoria in Statibus Foederatis Americanis) et etiam quibusdam scholasticis (PP. Dario, Blanco etc.), ea est qua organismo vivente praeter animam rationalem si ágimus de nomine, vei praeter animam sensitivam si de mammalibus (ét etiam de avertebratis?), dantur in cellulis quatenus cellulae sünt animae cytodynamicae ordinis pure vegetativi. Et ideo quamvis post textúráe separationem sívé in nomine sive in mammalibus iám illáe textúráe non informantur anima rational! vei sensitiva, non ideo desinunt informari anima cytodynamica: qui debetur factum multiplicationis quae in vitro cernitur et supervientia necessaria ad transplanlationem.« (De texturis humanis quae multiplicari in vitro cernuntur. F. Rauch, Innsbruck, 1924.)

ténye is. Másrészt könnyebben elgondolható a test és a lélek kapcsolata, ha a testet nem a leiektől szinte áthidalhatatlan távolságban levő pusztá anyagnak tekintjük, hanem a pszichoid élelerv által a lélekhez mintegy közelebb hozzuk. Ha a test nem pusztá anyag, csökken a test és a lélek között fennálló különbség, könnyebben elképzelhető a kettő szoros kapcsolata. Ezen kívül az aristotelesi-skolasztikus *szubstanciális egység* tana, illetve a *hyle-morphismus* és az *információ elmélete* is veszít homályos voltából és a modern tapasztalati tudományok nyelvezeteére lefordíthatóvá válik. Biológiaiilag értelmezve ugyanis az információ abban áll, hogy a lélek a testet alkotó sejt-halmazsal szorosán egyesülve, vele egységet alkotva, e sejtek működését oly módon irányítja, szervezi, hogy azokból az egyéni szervezet kialakuljon és minden részének organikus együttműködése fennálljon. Az egyes sejtekben viszont az élelerv segítségével történik az anyagnak megszervezése, élővé informálása, a lélekkel szubstanciális egységbe kapcsolása.

Elismerjük, hogy fenti elméletünk még távolról se küszöböl ki minden további problémát. Itt is behatóbb vizsgálatra szorul még az anyag élővé válása, az élelerv közelebbi mibenléte, működése, valamint az élelerv és a lélek kapcsolata nem ad kimerítő választ problémáinkra az újabban divatos alkatelméleti, organizmikus biológia (pl. Bertalanffy) sem. Ámde e kérdések további fejtegetése már igen messze vezetne eredeti feladatunktól és e problémák végső, maradék nélküli megoldása talán mindenkorra elérhetetlen feladat marad az emberi megismerés számára. A tudomány azonban csak addig él, míg problémái vannak.

BEFEJEZÉS.

Fegyverzörgés között íródott e könyv. Rádióban és újságokban szívszorongva lestük, mint fognak össze a legfehérebb európai népek a legszínesebb feketékkel vagy a legbarbárabb ázsiai fajokkal, hogy feneketlen gyűlölettel pusztítsák egymást. A vér- és fajközösség minden »törvényét« megcsúfolva folyik a harc, Ki törődik azzal, hogy milyen faj mellett vagy ellen harcol?! Más elvek, más eszmék, más érdekek irányítják a rohamléptekkel alakuló történelmet.

De ugyancsak kíméletlen harcot találunk a tudomány terén éppen a fajkérdés körül is. E küzdelemben hozzáértők és nem értők, illetékesek és nem illetékesek egyaránt beavatkoznak tehetségük és ízlésük szerint, kik az észszerű érvek tankjaival, kik pedig ilyenek híján, fenyegető bunkóval vagy gyalázkodó nyelvöltögetéssel. Aki azonban az igazság vasbeton-fedezékében érzi magát, fölényea nyugalommal tekinthet a gyarló indulatok primitív, olykor szégyenletes fegyvereire. Az utókort csak a *igazság* fogja érdekelni, ez fog fennmaradni, terjedni, hatni még akkor is, amikor az ellene lázadó tehetetlen acsar-kedés már régen a múlt sajnálatos, sötét emlékei közé tartozik.

Aki valamely kérdésben gyűlöletbe mártott tollal ír, már ezzel bebizonyította, hogy — legyen egyébként bármily magas tudományos képzése — nem illetékes

a hozzászóláshoz, mert hiányzik belőle a legalapvetőbb, legpótolhatatlanabb előfeltétel, az *elfogulatlan tárgyilagosság*. Aki azonban az igazságot őszintén, megalkuvás nélkül kereső lélekkel mélyed el bármily szenvedélyes kérdés tudományos vizsgálatában, aki nemcsak a sokszor mesterségesen kiszínezett külszint, hangulatos látszatot tekinti, hanem valóban »oknyomozóan« a mélyre is hatol, annál a kevésbbé nemes indulatok helyett az igazság után vágyakozó erosz veszi át a vezetőserepet. Az igazságkereső értelem éppen arra hivatott, hogy az indulatokat fékezze és olyan helyes irányba terelje, amit a szenvedély bármily szeszélyes változása mellett se legyen okunk megbánni, restéi ni, megtagadni.

Az elfogulatlan fajkutatás elismeri ugyan, hogy az ember és ember között jelentékeny velünkszületett különbségek vannak, de egyúttal azt is felismeri, hogy sokkal több közöttük a hasonlóság, mint a különbség, hogy végeredményben mindnyájan közös őstől származottak és ennyiben vér- és fajrokonok, *embertestvérek* vagyunk. Ezért az egész emberiség számára adatott földi javakból minden embert megillet legalább annyi, amennyi az emberhez méltó megélhetést lehetővé teszi, illetve amennyit az osztó és a szociális *igazságosság* megkövetel.

A *liberalizmus* féktelen szabadságkultusza, mely a gyengébbet védtelenül kiszolgáltatja az erősebb kíméletlen kizsákmányolásának, ma már, legalább elvileg, minden országban megbukott. Minden állam saját határain belül elismeri, hogy *a gyengébbnek is joga van emberhez méltó élethez*, hogy ez a jog intézményes védelemre, támogatásra szorul. De ez a nemes elv az országhatárokon kívül, a nemzetközi, fajközi viszonylatban, az emberiség egész életterére vonatkoztatva még nehezen talál elismerésre. Itt az *egyetemes emberi szolidaritás* eszméje helyett még továbbra is a liberalizmus telhetetlen mohósága, az erősebb kíméletlen hatalmaskodása uralkodik.

A hatalom azonban nemcsak jogot, hanem kötelességet is jelent, az erő nemcsak vezetésre hivatott, hanem a gyengébbek lovagias védelmére, támogatására is. Éneikül könnyen brutális erőszakká fajul, mely végül egymást marcangoló éhes farkasokként állítja egymással szembe az erőseket is. A lovagias szolidaritás szelleme az annyit óhajtott örök béke legfőbb lelki előfeltétele s míg e lelkiület nem jut uralomra az egész emberi nem körében, mindig kiküszöbölhetetlen marad az az öldöklő harc, mely ma is degenerálja az emberiséget, pusztítja éppen a légkülönbeket.

Minden harc egyetlen nemes célja csak az *igazságos béke*, a »suiz/n *cuique*«, mindenki jogos igényének biztosítása lehet. Ezt az igazságos békét szándékozik e könyv is a fajkérdés terén előmozdítani.

TARTALOM

	Oldal
ELŐSZÓ.....	5
BEVEZETÉS. Jelszó és igazság	7
I. AFAJMÍTOSZ	
1. A mitikus fajelmélet kialakulása	12
2. Az északi fajmítosz	29
3. A fajtisztaság mítosza	49
4. A fajmítosz világnézeti következményei	60
5. A turáni-magyar fajmítosz	73
6. Zsidóság és fajiság	88
II. AZ ÖRÖKLÉSTAN ALAPVONALAI	
1. Az átöröklés biológiája	106
2. A lelki átöröklés	113
3. A környezet	117
4. Jellemünk kettős rétege	123
5. Az átöröklés összefoglaló méltatása	133
III. AFAJISÁG PROBLÉMÁJA	
1. Az emberfajok egysége és változékonysága.....	139
2. Az emberfajok kialakulása	144
3. A faji asszimiláció	148
4. Fajnemesítés (eugenika)	155
IV. AZ EMBERFAJOK ANTROPOLÓGIÁJA	
1. Az emberiség faji tagolásának nehézségei	167
2. A főbb fajok antropológiai jellemzése	173
3. A magyarság faji képe	180
V. A FAJOK PSZICHOLÓGIÁJA	
1. Kultúra és faj	189
2. A fajpszichológiai vizsgálódások nehézségei	197
3. A fajpszichológia módszerei	204
4. A főbb emberfajok lelki alkata	220
VI. METAFIZIKAI ALAPVETÉS	
1. Az élet elve	239
2. Test és lélek	247
3. A faj metafizikai alapja	253
4. Történeti visszapillantás	262
BEFEJEZÉS	273